

**S. EUSEBII SOPHRONII HIERONYMI
ECCLESIAE DOCTORIS
COMMENTARIORUM IN EZECHIELEM
PROPHETAM LIBRI QUATUORDECIM.**

Pars 1

LIBER PRIMUS.

Finitis in Isaiam decem et octo Explanationum voluminibus, ad Ezechiel, quod tibi, et sanctae memoriae matri tuae Paulae, o Virgo Christi Eustochium, saepe pollicitus sum, transire cupiebam, et extremam, ut dicitur, manum operi imponere prophetali: et ecce subito mors mihi Pammachii atque Marcellae, Romanae urbis obsidio, multorumque fratrum et sororum dormitio nuntiata est. Atque ita consternatus obstupui, ut nihil aliud diebus ac noctibus nisi de salute omnium cogitarem: meque in captivitate sanctorum putarem esse captivum, nec possem prius ora reserare, nisi aliquid certius discerem: dum inter spem et desperationem sollicitus pendeo, aliorumque malis me crucio. Postquam vero clarissimum terrarum omnium lumen extinctum est, immo Romani imperii truncatum caput: et, ut verius dicam, in una Urbe totus orbis interiit, obmutui et humiliatus sum, et silui a bonis, et dolor meus renovatus est: concaluit cor meum intra me, et in meditatione mea exarsit ignis (Psal. XXXVIII, 4): nec putavi illam sententiam negligendam: Musica in luctu importuna narratio (Eccli. XXII, 6). Verum quia et tu indesinenter hoc flagitas, et magno vulnere cicatrix paulatim obducitur: Scorpiusque inter Enceladum et Porphyrionem Trinacriae humo premitur, et Hydra multorum capitum contra nos aliquando sibilare cessavit: datumque tempus, quo non haereticorum respondere insidiis, sed Scripturarum expositioni incumbere debeamus, aggrediar Ezechiel prophetam, cujus

difficultatem Hebraeorum probat traditio. Nam nisi quis apud eos aetatem sacerdotalis ministerii, id est, tricesimum annum impleverit, nec principia Geneseos, nec Canticum Cantorum, nec hujus voluminis exordium et finem legere permittitur, ut ad perfectam scientiam, et mysticos intellectus, plenum humanae naturae tempus accedat. Quod opus si per Domini misericordiam ad calcem usque perduxero, transibo ad Jeremiam, qui in Lamentationibus suis, sub typo Jerusalem quatuor plagas mundi, quadruplici plangit alphabeto.

(Cap. I.n---Vers. 1.)

Et factum est in tricesimo anno, in quarto, in quinta mensis.

Tricesimus annus non, ut plerique aestimant, aetatis prophetae dicitur, nec Jubilaei, qui est annus remissionis; sed a duodecimo anno Josiae regis Juda, quando inventus est liber Deuteronomii in templo Dei, usque ad quintum captivitatis annum Joachin cognomento Jechoniae, qui cum matre ductus est in Babylonem, et cum Daniele tribusque pueris, et Ezechiel (quae est tribus Judae prima captivitas) quando stillavit ira Dei super Jerusalem (IV Reg. XXII; II Par. XXXIV; IV Reg. XXIV). Secundum anagogen vero praefiguratur Dominus atque Salvator, qui tringinta annos natus venit ad baptismum (Luc. III), quae in homine perfecta aetas est. Unde et in Numerorum volumine juxta Hebraeos, non, ut in LXX continetur, a vicesimo quinto aetatis anno, sed a tricesimo incipiunt sacerdotes in tabernaculo ministrare (Num. IV). In quod signum praecessit et Joseph, quando in Aegypto esurienti populo frumenta largitus est (Genes. XLI), et Joannes Baptista venit ad fluentia Jordanis, praedicavitque baptismum poenitentiae (Luc. III). Quodque scriptum est, in quarto, pendente sententia, subauditur mense. Statim enim sequitur, in quinta mensis. Quod ut manifestius fieret, supra addidere Septuaginta.

(Vers. 2.)

Cum essem in medio captivorum juxta fluvium Chobar, aperti sunt coeli, et vidi visiones Dei in quinta mensis: ipse est annus quintus transmigratiois regis Joachin.

Captivum sedisse populum super flumina Babylonis, David prophetat in spiritu: Super flumina Babylonis ibi sedimus et flevimus (Psal. CXXXVII). Chobar autem, aut nomen est fluminis, aut certe, juxta interpretationem suam, qua in grave vertitur, Tygrim significat et Euphratem, et omnia magna et gravissima flumina quae in terra Chaldaeorum esse perhibentur. Apertosque coelos non divisione firmamenti, sed fide credentis intellige: eo quod coelestia sint illi reserata mysteria. Unde et in baptisate Salvatoris, quando Spiritus sanctus in specie columbae descendit super eum, apertos coelos legimus (Matth. III), quibus reseratis, panduntur visiones Dei: non una visio, sed plures, dicente Domino per Prophetam: Ego visiones multiplicabo, et in manibus Prophetarum assimilatus sum (Osee XII, 10). Istaesunt visiones quas omnis Ezechielis prophetia contexuit. Significantiusque juxta Hebraeos et caeteros Interpretes transmigratio dicitur Joachin, et non captivitas, quod LXX transtulerunt. Non enim captus urbe superata; sed voluntate se tradens, ductus est in Babylonem. Igitur Joachin, id est, Jechoniae dicatur prima transmigratio: Sedeciae autem secunda vel extrema captivitas.

(Vers. 3.)

Factum est verbum Domini ad Ezechiel filium Buzi, sacerdotem, in terra Chaldaeorum, secus flumen Chobar.

Et Danieli et Ezechieli, qui in Babylone erant juxta flumina, futurorum sacramenta panduntur super aquas, immo in aquis purissimis, ut baptismatis potentia

monstraretur. Alioquin et apostolus Paulus quando ab Anania lotus in Domino est, tegentibus prius oculos ejus squamis, caruit caecitate (Act. IX). Et in Genesi, prima quae viverent, de aquis egressa sunt. Illud quoque intelligendum, quod in tricesimo aetatis suae anno Dominus ad baptismum venerit: in quarto mense, qui apud nos vocatur Januarius, et est in anni primus exordio, praeter Nisan mensem novorum, in quo Pascha celebratur. Apud Orientales enim populos, post collectionem frugum, et torcularia, quando decimae deferebantur in templum, October erat primus mensis, et Januarius quartus. Quintam autem diem mensis adjungit, ut significet baptismum, in quo aperti sunt Christo coeli, et Epiphaniae dies hucusque venerabilis est, non ut quidam putant Natalis in carne, tunc enim absconditus est, et non apparuit. Quod huic tempori congruit, quando dictum est: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui (Matth. III, 17). Porro Buzi in linguam nostram vertitur, spreus atque contemptus: Ezechiel, roboratus a Deo. Quod sic Domino coaptabitur, ut dicamus Creatorem mundi, qui Pater est Salvatoris, ab omnibus haereticis sperni atque contemni, qui vetus non recipiunt Testamentum. Nec mirum robustum Dei esse Dominum: cum ipse sit Dei virtus Deique sapientia.

Et facta est super eum ibi manus Domini.

LXX: Et facta est super me manus Domini. Ut cernere visiones Dei et intelligere possimus, manu et fortitudine Dei super nos opus est (I Cor. I). In qua manu et brachio eductus est populus Israel de Aegypto; cujus fortitudinis partem etiam Magi intellexerunt dicentes: Digitus Dei est (Exod. VIII). Et Salvator in Evangelio: Si ego in digito Dei ejicio daemones (Matth. XII, 28). Pro quo in altero Evangelio scriptum est: Si ego in spiritu Dei ejicio daemones (Luc. XI, 20).

(Vers. 4.)

Et vidi, et ecce ventus turbinis veniebat ab Aquilone, et nubes magna, et ignis involvens, et splendor in circuitu ejus. Et de medio ejus quasi species electri, id est, de medio ignis.

LXX: Et vidi, et ecce spiritus auferens (sive attollens) veniebat ab Aquilone, et nubes magna in eo, et ignis micans, et splendor in circuitu ejus. Et in medio ejus quasi visio electri in medio ignis ÷ et splendor in eo **. In consolationem populi transmigrantis, et revelationem sententiae Dei, propheta videt maximam visionem. In cujus interpretatione omnes synagogae Judaeorum mutae sunt, ultra hominem esse dicentium, et de hac, et de aedificatione templi, quod in ultimo prophetiae hujus scribitur, aliquid velle conari. Nos autem quae a majoribus accepimus, et juxta modum ingenioli nostri, spiritualibus spiritualia comparantes, suspicari magis possumus quam explanare, benivolis credemus fidisque [Al. fidelibusque] lectoribus, veniam deprecantes, ut temeritati, immo fidei nescienti mensuram suam, faveant magis quam irascantur. Ac primum sciendum, spiritum auferentem, sive attollentem, quem nos juxta Aquilam interpretati sumus, ventum turbinis, et juxta Symmachum et Theodotionem flatum ac spiritum tempestatis, ab aliis in bonam, ab aliis in contrariam partem accipi. Verbum enim Hebraicum RUA pro locorum qualitate, vel spiritus, vel anima, vel ventus accipitur. Spiritus, ut ibi: Emitte spiritum tuum et creabuntur (Ps. CIII, 30). Anima: Egredietur spiritus ejus et revertetur in terram suam (Ps. CXLV, 4). Ventus: In spiritu violento conteres naves Tharsis (Ps. XLVII, 8). Et alibi: Ignis et sulphur, et spiritus procellarum, pars calicis eorum (Ps. X, 7). Qui ventum et flatum tempestatis legunt, hoc sentiunt: iram et furorem Dei venire ab Aquilone, hoc est Nabuchodonosor, et Jerusalem post sex annos hujus visionis esse capiendam. Cernitur enim visio quinto anno transmigrationis regis Joachin, qui et Sedeciae regnanti in Jerusalem quintus erat, quem legimus post sex similiter annos, id est, anno

undecimo imperii sui, urbe capta, ductum in Babylonem. His ergo qui habitabant prope flumen Chobar, et sponte se regi tradiderant, revelatur quod benefecerint obedire sententiae Dei. In brevi enim et Judaeam provinciam, et urbem Jerusalem esse capiendam. Quodque nubes magna describitur, intelligamus eam imbres eversionum super Judaeam, pluviasque allisionum portare. Et involutus ignis monstrat ventura supplicia, et captivitatis mala. Splendorque in circuitu ejus significat Dei aperta judicia. Qui autem in contrariam partem sentiunt, hoc est, bonam, spiritum auferentem, sive extollentem, Spiritum sanctum intelligunt, qui auferat ab hominibus vitia atque peccata, sive jacentes attollat ad sublimia, faciatque recedere ab Aquilone vento frigidissimo, a quo exardescunt mala super omnem terram (Eccles. XLIII); et in Jeremia, olla illa terribilis a facie Aquilonis accenditur (Jerem. I). Nubem quoque magnam ad personam Christi referunt, qui venit in Aegyptum hujus saeculi super nubem levem: magnamque proprie dici ad comparisonem minorum, prophetarum videlicet, et apostolorum omniumque sanctorum, de quibus scriptum est: Et veritas tua usque ad nubes (Ps. XXXV, 6); et: Mandabo nubibus ne pluant super Israel imbrem (Isai. V, 6); et alibi: Nubes pulvis pedum ejus (Naum I, 3); et iterum: Nubes et caligo in circuitu illius (Ps. XCVI, 2). Ignem quoque micantem et splendorem in circuitu ejus, juxta illud accipi quod scriptum est: Deus ignis consumens est (Deut. IV, 24). Ad quem mittendum super terram Salvator venisse se dicit, et in nobis omnibusque credentibus ardere desiderat (Luc. XI); qui cum terrorem peccatoribus inferat atque supplicia, tamen splendore rutilat, et lumine ac fulgore sit plenus. Idcirco nos excoquens, ut puris atque purgatis tribuat laetiora.

(Vers. 5.)

Et in medio ejus similitudo quatuor animalium, et hic aspectus eorum: similitudo hominis in eis.

Quodque sequitur, Et splendor in eo, obelo praenotandum est. Nisi addidisset Scriptura, dicens: Id est, de medio ignis, propter ambiguitatem verbi errare poteramus, ut putaremus speciem, vel visionem electri esse in medio venti, vel spiritus. Ergo hoc sentiendum, quod in medio ignis et tormentorum Dei, electri similitudo sit, quod est auro argentoque pretiosius; ut post iudicium atque tormenta, quae patientibus tristia videntur et dura, pretiosior electri fulgor appareat, dum providentia Dei omnia gubernantur, et quae putatur poena, medicina est.

(Vers. 6.)

Et in medio ejus similitudo quatuor animalium, et hic aspectus eorum: similitudo hominis in eis.

In medio ejus, subauditur quidem, electri: sed melius ut ignem intelligamus, qui credentibus lumen, incredulis supplicium est. In hujus ergo ignis medio erat similitudo quatuor animalium, similitudo, non natura; quatuorque animalium quae postea dicuntur quadriformia, una similitudo est hominis, ut omnia in mundo rationabilia demonstrantur: Faciamus enim, inquit, hominem ad imaginem et similitudinem nostram (Genes. I). Imago autem et similitudo Dei non est corporis forma, sed mentis: descripta ad similitudinem verae imaginis Christi, qui est imago Dei invisibilis. Hae rationales creaturae in quatuor versantur locis, sive propter quatuor cardines mundi, quibus orbis includitur, sive propter quatuor loca, coelestium, terrestrium, et infernorum, et supercoelestium, de quibus et Paulus apostolus loquitur: Ut in nomine Jesu omne genu flectatur, coelestium, terrestrium, et infernorum (Philip. II, 10). De tribus, Pauli testimonium est. Videamus et quartum. Laudate Dominum, coeli coelorum, et aqua quae super coelos est, laudet nomen Domini (Psal. CXLVIII, 5), Rursumque ab Apostolo alia dicuntur coelestia, et alia supercoelestia (I Cor. XV).

(Vers. 7.)

Quatuor facies uni, et quatuor pennae uni, et pedes eorum pedes recti, et planta pedis eorum quasi planta pedis vituli, et scintillae quasi aspectus aeris candentis. Et manus hominis sub pennis eorum in quatuor partibus.

LXX: Et quatuor facies uni, et quatuor alae uni, et crura eorum recta, et pennati pedes eorum. Et scintillae quasi fulgurans aeramentum, et leves pennae eorum, et manus hominis sub pennis eorum in quatuor partibus eorum. De quatuor animalibus, quorum aspectus erat similitudo hominis (ita dumtaxat ut singula haberent quaternas facies, et quaternas alas, pedesque rectos, et plantam pedis, quasi vestigium pedis vituli, sive, ut interpretatus est Aquila, rotundam, quod LXX penitus omiserunt), de scintillis quoque aeris splendore rutilantibus, et de levibus pennis eorum, quod in Hebraico non habetur, de manu quoque hominis sub alis eorum in quatuor partes, et reliquis quae propheticus sermo describit, conabimur quid nobis videatur dicere, cum opiniones singulorum breviter strinxerimus. Quidam quatuor Evangelia, quos nos quoque in prooemio commentariorum Matthaei secuti sumus, horum animalium putant nominibus designari: Matthaei, quod quasi hominem descriperit: Liber generationis Jesu Christi, filii David, filii Abraham. Leonis, ad Marcum referunt: Initium Evangelii Jesu Christi Filii Dei, sicut scriptum est in Isaia propheta: Vox clamantis in deserto, Parate viam Domini: rectas facite semitas ejus (Isai. XL, 3). Vituli, ad Lucae Evangelium, quod a Zachariae incipit sacerdotio. Aquilae, ad Joannis exordium, qui ad excelsum evolans coepit: In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. Super quo quid nobis videretur, in supradicto opere diximus, pleniusque in Apocalypsi Joannis (Cap. IV) horum animantium species ac nomina referuntur ad quatuor Evangelia [Al. Evangelistas]. Quibus quomodo possit

omnium animalium descriptio coaptari, tentabimus suo loco dicere. Alii vero qui philosophorum stultam sequuntur sapientiam, duo hemisphaeria in duobus templi Cherubim, nos et Antipodas, quasi supinos et cadentes homines suspicantur. Plerique, juxta Platonem, rationale animae, et irascitivum, et concupiscitivum, quod ille λογικὸν et θυμικὸν et --- vocat, ad hominem, et leonem ac vitulum referunt: rationem et cognitionem, et mentem, et consilium, eademque virtutem atque sapientiam in cerebri arce ponentes: feritatem vero et iracundiam atque violentiam in leone, quae consistat in felle. Porro libidinem, luxuriam, et omnium voluptatum cupidinem in jecore, id est, in vitulo qui terrae operibus haereat. Quartamque ponunt quae super haec et extra haec tria est, quam Graeci vocant --- quae scintilla conscientiae in Cain quoque pectore, postquam ejectus est de paradiso, non extinguitur, et qua victi voluptatibus, vel furore, ipsaque interdum rationis decepti similitudine, nos peccare sentimus. Quam proprie Aquilae deputant, non se miscentem tribus, sed tria errantia corrigentem, quam in Scripturis interdum vocari legimus spiritum, qui interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus (Rom. VIII, 26). Nemo enim scit ea quae hominis sunt, nisi spiritus qui in eo est (I Cor. II, 11). Quem et Paulus ad Thessalonicenses 11 scribens, cum anima et corpore servari integrum deprecatur (I Thess. V). Et tamen hanc quoque ipsam conscientiam, juxta illud quod in Proverbiis scriptum est: Impius cum venerit in profundum peccatorum, contemnit (Prov. XVIII, 13): cernimus praecipitari apud quosdam et suum locum amittere, qui ne pudorem quidem et verecundiam habent in delictis, et merentur audire: Facies meretricis facta est tibi, noluisti erubescere (Jerem. III, 3). Hanc igitur quadrigam in aurigae modum Deus regit, et incompositis currentem gradibus refrenat, docilemque facit, et suo parere cogit imperio. Quam disputationem partium animae, id est, hominis, qui minor mundus ab iisdem philosophis appellatur, etiam nos attingemus. Sunt qui simpliciter in

quatuor animalibus, juxta Hippocratis sententiam, quatuor arbitrantur elementa mundi monstrari, de quibus constant omnia: ignem, aerem, aquam, terram. Quae quomodo sibi misceantur, et cum singula sint, sibi juncta videantur, invicemque se tangant, et in una persona animantium quatuor species habeant ac figuras, non est propositi operis. Quatuor quoque rotas de terrenis ad sublimia consurgentes, singulis et quadriformibus junctas animalibus, vel eorundem elementorum commixtionem aestimant, vel quatuor temporum circulum, qui ternis conficitur mensibus, annumque vertentem, qui ab eo quod semper vertatur et in se redeat, nomen acceperit. De quibus pulchre uno versiculo dictum est:

Ver, aestas, autumnus, hyems, et mensis, et annus.

Quodque dicitur: Erat rota in rota, annum in anno significari putant. De quo alius poeta (Virgil. II Georg.):

Atque in se sua per vestigia volvitur annus.

Firmamenti etiam similitudinem crystallo comparatam, coelum hoc quod suspicimus intelligi volunt: sub quo volvuntur et transeunt quatuor animantia. Thronumque coloris sapphiri, et sedentem desuper hominem sub humana similitudine, imperium cuncta regentis omniaque habentis sub pedibus suis, omnipotentiae Dei describi autumant; dicitque ad extremum: Haec visio similitudinis gloriae Dei: per quae quasi per picturam quamdam et imaginem, providentiam demonstrari. Quodque pedes animantium recti esse dicantur, et planta pedis vituli, seu rotunda, terrena quaeque ad coelestia subvolare, et omnibus angulis amputatis, rotunditatem sequi, quae omnium figurarum pulcherrima est. Scintillas rutilantes, cuncta plena luminis indicare, et manus hominis sub pennis tam ipsius hominis, quam leonis, et vituli, et aquilae: ut ratio cuncta sustentet, ac de humilitate terrena ad coelestia sublevet.

Haec et ad Evangelia et ad cuncta quae supra posuimus referre possumus. Audisse me memini quatuor perturbationes, de quibus plenissime Cicero in Tusculanis disputat, gaudii, aegritudinis, cupidinis et timoris, quorum duo praesentia, duo futura sunt, per quatuor significari animalia, de quibus et Virgilius breviter (Aeneid. lib. VI):

Hinc metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentque: quae regi debeant ratione, et potentia Dei; quibusque oppositae sint, immo impositae, virtutes quatuor, Prudentia, Justitia, Fortitudo, Temperantia, ut harum gubernentur arbitrio. Quae quomodo vultibus hominis, leonis, vitulique et aquilae coaptentur, omnino tacuerunt. Super quibus idem philosophus et orator in tribus ad filium officiorum libris disputat. Legi et cujusdam Catinae, quem Syri --- id est, acutum et ingeniosum, vocant, brevem disputatiunculam, putantis castrorum ordinem duodecim tribuum describi in solitudine, ad Orientem et Occidentem, Septentrionem et Meridiem, quae sibi invicem, et charitate, et consanguinitate sociantur, et hoc esse rotam in rota, quae ducantur a spiritu, et nube protegantur in eremo, et columna ignis illuminentur in nocte; nec revertantur in Aegyptum, sed semper ad terram repromissionis ire festinent. Electri autem in medio similitudinem, interpretatur Sancta sanctorum, faciemque hominis refert ad totum Israel; leonis ad regale sceptrum Judae; vituli ad sacerdotalem et leviticam tribum: extra quae sit facies aquilae, vindicta et ultio Dei de coelo cuncta prospiciens, et quae parata sit laniare peccantem, de qua et in Osee dicatur: Sicut aquila super domum Dei (Ose. VIII, 12), id est, templum. Et in hoc eodem propheta (Infra XVII), aquilam magnam magnarum alarum et unguium, quae habeat ductum intrandi in Libanum, Nabuchodonosor intelligi, quem et nunc significet esse venturum, ac super hujusmodi quadrigam instar aurigae sedere Deum, et facienda, vel non facienda praecipere. Hoc autem, inquit, populo dicitur, qui in Babylone versatur, quod si Deo colla

subjecerit, ipsiusque paruerit retinaculis, rursum ejus mereatur auxilium, et terram quam amiserat, recipiat.

(Vers. 8, 9.)

Et facies er pennas per quatuor partes habebant: junctaeque erant pennae eorum, alterius ad alterum. Non revertebantur cum incederent: sed unumquodque ante faciem suam gradiebatur.

Juncta sibi sunt Evangelia haerentque mutuo, et in toto orbe volitantia huc illucque discurrunt: nec habent finem volatus, nec aliquando superantur et recedunt, sed semper ad ulteriora procedunt. Unde et Paulus dicit: Praeteritorum obliviscens, et in futurum me extendens (Philip. III, 13). Hoc idem et de virtutibus animi possumus dicere, et de volatu temporum, commixtioneque elementorum, quod praeterita relinquentes, semper ad priora festinent. Quod autem tempora labantur et fugiant, brevi versiculo demonstratur (Virgil. III Georg.):

**Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus.
Et in carmine lyrico (Horat. Carm. od. 14):**

**Heu, heu, fugaces, Posthume, Posthume,
Labuntur anni!**

(Vers. 10.)

Similitudo autem vultus eorum, facies hominis, et facies leonis a dextris ipsorum quatuor: facies autem bovis a sinistris ipsorum quatuor: et facies aquilae desuper ipsorum quatuor.

Facies principia dicit Evangeliorum, e quibus homo et leo, hoc est, nativitas Christi, et prophetae vox tonantis in eremo dextras partes tenent. Vituli autem, id est, victimarum et sacerdoti Judaeorum, in sinistris est: quod

abolitum transivit ad sacerdotium spirituale, de quo dictum est: Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech (Ps. CIX, 2); ita dumtaxat, ut omnia sibi haereant, unoque corpore censeantur. Aquila autem, quae et super nativitatem et super prophetiam est, quae Domini expletur adventu, et super sacerdotium quod praeteriit, et extra haec omnia est, de nativitate referens spirituali, quomodo Pater in Filio, et Filius in Patre sit. De qua rectissime dicitur: Generationem ejus quis enarrabit (Isai. LIII, 8)? Ista sunt juxta Apocalypsim (Cap. IV), ut ante jam diximus, quatuor animalia plena oculis ante et retro, quorum unum animal simile leoni, et secundum simile vitulo, et tertium habere faciem quasi hominis, et quartum simile aquilae volantis. Ibi dicuntur in modum Seraphim senas habere alas, duabus faciem, et duabus pedes operientia, duabus autem volantia, et nec in die nec in nocte cessantia atque dicentia: Sanctus, sanctus, sanctus Dominus, Deus omnipotens, qui erat, et qui est, et qui venturus est (Apoc. IV, 8).

(Vers. 11.)

Et facies eorum et pennae eorum extentae desuper, duae pennae singulorum jungebantur, et duae tegebant corpora eorum.

Et supra diximus juncta sibi esse Evangelia et tempora, et omnes rationales creaturas, quatuorque virtutes, ita ut qui una caruerit, omnibus careat. Quodque duae extentae sunt, et in altum se elevant, praedicationem coelestem significat, et omnia ad Dei tendere majestatem. Duae autem quibus teguntur corpora, humana excluditur scientia, nec perfectus praebetur intuitus, dicente Apostolo: Ex parte cognoscimus, et ex parte prophetamus. Cum autem venerit quod perfectum est, destruentur ea quae ex parte sunt (I Cor. XIII, 9).

(Vers. 12.)

Et unumquodque coram facie sua gradiebatur. Ubi erant impetus spiritus, illuc gradiebantur, nec revertebantur, cum ambularent.

Qui aratri stivam tenet, non debet respicere post tergum (Luc. IX, 62), nec imitari uxorem Loth (Genes. XIX), ne incidat in plagam Deuteronomii (Cap. XIX), et pereat -- - insanabili, quo cecidit et Heli, quia vitio filiorum offenderat Deum (IV Reg. IV): quanto magis quatuor animalia quae plena erant lumine atque pennata, quae sequuntur Spiritum sanctum praecedentem: quae ita per orbem volitant, et se ad excelsa sustollunt, ut corpora sua protegant pennis historiae, nec nobis aspectum tribuant pleniorum? Quod autem secundo dicitur: Non revertebantur cum incederent, utriusque instrumenti indicat sacramentum, quod in quatuor istis animantibus, et Lex, et Evangelium ad futura festinent; et numquam retro motum accipiant.

(Vers. 13, 14.)

Et similitudo animalium, aspectus eorum quasi carbonum ignis ardentium, et quasi aspectus lampadarum. Haec erat visio discurrens in medio animalium, splendor ignis, et de igne fulgur egrediens. Et animalia ibant et revertebantur in similitudinem fulguris coruscantis.

LXX: Et in medio animalium visio, sicut carbonum ignis ardentium, sicut facies lampadarum discurrentium in medio animalium; et splendor ignis, et de igne egrediebatur quasi fulgur. Quodque sequitur: Et animalia currebant et revertebantur quasi species bezec, de editione Theodotionis in Septuaginta additum est: qui, ne contra priores duas sententias propheta dicere videretur, hoc quod putabant esse contrarium, id est, et animalia

currebant et revertebantur, silendum putaverunt, ne legenti scandalum faceret. Melius est autem in divinis libris transferre quod dictum est, licet non intelligas quare dictum sit, quam auferre quod nescias. Alioquin et multa alia quae ineffabilia sunt, et humanus animus capere non potest, hac licentia delebuntur. Nos autem hoc dicimus, quod quomodo in Proverbiis in eodem loco scriptum est: Ne respondeas stulto secundum stultitiam suam, ne similis fias (Prov. XXVI, 4, 5); et rursus ponitur quod nobis videtur esse contrarium: Responde stulto secundum stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur; et utrumque pro temporum et personarum diversitate concordat, dum et stultus contemnitur, quia non recipit sapientiam; et stulta superbia alia decutitur stultitia, juxta quod et Apostolus dicit: Factus sum insipiens, vos me coegistis (II Cor. XII, 11): ita et in hoc loco debere nos quaerere, quare supra secundo dictum sit: Non revertebantur animalia cum incederent; et nunc semel, animalia currebant et revertebantur. Essetque quaestio nisi sequeretur, in similitudinem fulguris coruscantis: quod Hebraico sermone dicitur BEZEC, et interpretatus est Symmachus, quasi species radii fulguris. Quomodo igitur crebris micat ignibus aether; et in ictu oculi atque momento discurrunt fulgura et revertuntur, non amittentia matricem, et, ut ita dicam, fontem ignis atque materiam: ita et haec animalia cum inoffenso pergant pede, ad priora festinant. Sin autem conati suo aliquid obsitum viderint, non tam revertuntur, quam contrahunt se, extendenda rursus, et praebitura lumen quod parumper absconderant, ut dent servis cibaria in tempore suo, nec tribuant sanctum canibus, nec mittant margaritas ante porcos (Matth. VII). Unde et Paulus dicit: Lac vobis potum dedi, non escam, necdum enim capere poteratis (I Cor. III, 2). Electioque Judae, et Saulis unctio non arguunt Deum ignorantiae futurorum, sed praesentium monstrant esse judicem (Matth. X). Unde et Apostolis praecipitur, ut si indignam domum salutatione perspexerint, excutiant prius pedes; et pax quam domui dederant, revertatur ad

eos. Carbones autem ignis ardentis et lampades in medio animalium discurrentes, de illo loco interpretatae sunt Isaiae: Et comedet ignis sicut foenum materiam, et sanctificabo eos in igne ardente (Isai. V, 24). De quibus et alibi scriptum est: Cadent super eos carbones ignis (Ps. CXXXIX, 11). Et contra labia dolosa, in alio psalmo dicitur: Quod detur tibi aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam? Sagittae potentis acutae, cum carbonibus desolatoriis (Psal. CXIX, 3, 4). Et in alio loco: Habes carbones ignis, sedebis supra eos: hi erunt tibi in adiutorium (Isai. XLVII, 14). Quamcumque creaturam aspexerimus, fulgurat Dei notitiam, dum ex creaturis Creator agnoscitur. De medioque animantium splendor ignis, et fulgur egreditur. Si enim Evangelia sibi colliseris, in medio litterae vilisque historiae, Spiritus sancti sacramenta reperies.

(Vers. 15 seqq.)

Cumque aspicerem animalia, apparuit rota una super terram juxta animalia habens quatuor facies. Et aspectus rotarum, et opus earum, quasi visio maris, et una similitudo ipsarum quatuor, et aspectus earum et opera, quasi sit rota in medio rotae. Per quatuor partes earum euntes ibant, et non revertebantur cum ambularent. Statura quoque erat rotis, et altitudo, et horribilis aspectus, et totum corpus plenum oculis in circuitu ipsarum quatuor.

LXX: Et vidi, et ecce rota una super terram sequens animalia quatuor. Et aspectus rotarum, et factura earum, quasi species tharsis. Et similitudo in quatuor: et opus earum sicut solet esse rota in rota. In quatuor partes earum ambulabant, et non revertebantur, cum ambularent. Et dorsa earum, et altitudo erat eis. Et vidi eas, et dorsa earum plena oculis in circuitu ipsarum quatuor. Hucusque quatuor animantium quae quaternas habebant facies, pictura describitur, sequentium spiritum,

et nubem, quae erat in medio spiritus, nunc per singula animalia singulae ponuntur rotae, quae non erant junctae animantibus, sed sequebantur ea. Sive una rota apparuit super terram, quae, divisa per quatuor, tot habebat facies, quot animalia sequebatur. Tantaque similitudo erat rotarum quatuor sequentium animalia quatuor, ut una rota verissime crederetur. Opusque earum erat atque factura, quasi visio tharsis, quam nos in mare vertimus. Aquila hyacinthum posuit; qui lapis coeli habet similitudinem. Aspectusque earum erat quasi rota in rota, ut non unam rotam crederes, sed alteram alteri copulatam. Per quatuor partes ibant, et non trahebantur, nec revertebantur retrorsum. Qui enim fieri poterat, ut reverterentur, cum sequerentur animalia, quae semper ad priora se tenderent? Statura quoque rotarum et altitudo tanta erat, ut miraculum videntibus faceret. Totumque corpus et dorsa erant plena lucis in circuitu, ut nullum membrorum aspiceres quod oculos luminis non haberet: qualemque describunt fabulae poetarum Argum fuisse centoculum sive multorum oculorum, quem Juno in pavum vertit ob negligentem custodiam, ut quod miraculum est conditoris Dei, hoc condemnatio esset inulti adulterii. Omnia coelestia, et terrestria, et quidquid sub humanam cadit intelligentiam, Solis rotis volvitur. Solis annum circulum, per singulos menses luna decurrit. Lucifer qui ipse vesper est, dum ad Orientem, et ad Occidentem rutilus micat, et noctis tenebras parvo temperat lumine, duobus annis eundem conficit cursum: aliaque astra quatuor quae vocantur errantia, et quidquid fulget in coelo, segetum quoque et arborum, herbarumque varietates per quatuor tempora suis currunt rotis, nihilque aspiciamus quod ante non fuerit. Gyranis gyranis vadit spiritus, et in circulos suos revertitur. Omnes torrentes vadunt in mare, et mare non ad impletur (Eccles. I, 6, 7). Quare? quia ad fontes suos de matrice abysso revertuntur. Evangeliorum autem, id est, quatuor animalium quae spirant, vivunt, intelligunt, si quis rotam cursumque consideret, in brevi tempore videbit mundum

esse completum sermone Apostolico. Rota quoque in rota, vel duorum junctura Testamentorum est, quod indicat scala Jacob (Gen. XXVIII), et forceps Isaiae (Isai. VI), et gladius bis acutus: vel Evangelia sibi cohaerentia, quorum cursus et statura tendit ad coelum, paululumque quid attingit in terra, et semper properans, ad excelsa festinat. De quibus et alibi dicitur: Lapidem sancti volvuntur super terram (Zach. IX, 16); ex quibus aedificatur coelestis Jerusalem. Hoc ipsum puto significare et illud quod in psalmo canitur: Vox tonitru tui in rota (Psal. LXXVI, 19). Et alibi: Quae inflammat rotam nativitatis (Jac. III, 6). Quae testimonia, quem sensum in suis locis habeant, non hujus est temporis. Totum autem corpus et dorsa plena oculis approbabit, qui viderit nihil esse in Evangeliiis quod non luceat, et splendore suo mundum illuminet, ut etiam quae parva putantur et vilia, Spiritus sancti fulgeant majestate.

(Vers. 19 seqq.)

Cumque ambularent animalia, ambulabant pariter et rotae juxta ea. Et cum elevarentur animalia de terra, elevabantur simul et rotae. Quocumque ibat spiritus, illuc eunte spiritu, et rotae pariter levabantur, sequentes eum; spiritus enim vitae erat in rotis. Cum euntibus ibant, et cum stantibus stabant: et cum elevatis a terra, pariter elevabantur et rotae sequentes ea: quia spiritus vitae erat in rotis. Quatuor animalia spiritum sequebantur, et nubem quae erat in spiritu. Rursumque rotae cum animalia sequerentur elevantia se de terra, nequaquam animalia, sed spiritum sequebantur, ut ostenderent propriam voluntatem: quia spiritus vitae erat in rotis.

Tria autem et in animalibus et in rotis pariter indicantur, cum starent, cum ambularent, cum elevarentur, quae et animalia, et rotae in commune faciebant. Neque enim stantibus animalibus rotae poterant ambulare, nec ambulantes super terram

animalibus, elevare se rotae, sed quorum una erat actio, una erat et requies, et cursus, et elevatio. Secundoque dicitur, quia spiritus vitae erat in rotis: ut nequaquam vas aliquid arbitremur rotarum, quas in carpentis plaustorum rhedarumque et curruum aspiciamus, sed animantia, immo super animantia. Animalis enim homo non percipit ea quae spiritus sunt. Istae ergo rotae, in quibus erat spiritus vitae, omnia ordine faciunt atque mensura, habentque cum animalibus concordiam, sequentes ea, et per ea Spiritum sanctum; immo mediis praetermissis, sancti Spiritus societate gaudentes. Quae omnia juxta priorem intelligentiam, variae interpretationi prudens lector poterit coaptare.

(Vers. 22 seqq.)

Et similitudo super caput animalium firmamenti quasi aspectus crystalli horribilis, et extenti super capita eorum desuper. Sub firmamento autem pennae eorum rectae alterius ad alterum. Unumquodque duabus alis velabat corpus suum, et alterum similiter velabatur. Et audiebam sonum alarum, quasi sonum aquarum multarum, quasi sonum sublimis Dei. Cum ambularent, quasi sonus erat multitudinis, ut sonus castrorum, cumque starent, demittebantur pennae eorum. Nam cum fieret vox supra firmamentum quod erat super caput eorum, stabant et submittebant alas suas. Et super firmamentum quod erat imminens capiti eorum, quasi aspectus lapidis sapphiri, similitudo throni, et super similitudinem throni, similitudo quasi aspectus hominis desuper.

Ubi nos posuimus, pennae eorum rectae, et quasi sonum, vel vocem sublimis Dei, LXX transtulerunt, alae eorum extentae et volantes; et quasi vocem fortis: quod in Hebraico dicitur SADDAI. Multaque et in hoc, et in aliis capitulis ab eis praetermissa sunt, quae ob longitudinem ponere supersedi. Quod autem nos manifestius interpretati sumus, alterius ad alterum: unumquodque

duabus alis velabat corpus suum, et alterum similiter velabatur, pro quo in Hebraeo scriptum est, mulieris ad sororem suam, vir duabus alis velabat corpus suum, et vir velabatur similiter: ideo post mulierem virum posuit in persona eadem, ne sexum in coelestibus putaremus: cum in uno atque eodem juxta proprietatem Hebraicam, idem et vir et mulier appellatur. Videtur autem super quatuor animalia et rotas totidem, similitudo firmamenti, quod nos appellamus coelum, habens speciem crystalli, quod est purissimum, et ex aquis mundis atque lucentibus, nimio frigore concrecere dicitur: intantum ut etiam gelu constricta aqua, Graeco sermone --- nominetur. Decebat autem in superioribus esse eximiam puritatem, quae cuncta protegat, id est, rationales sapientesque virtutes, et quatuor temporum cursum, et mundi plagas, et rerum omnium ordinem, et Evangelicam praedicationem, quae ex parte intelligitur, et ex parte velatur. Voxque auditur alarum volantium, quasi vox aquarum multarum, quae juxta Apocalypsim Joannis (Cap. XVII) populos significant, paulatimque proficiens dicitur quasi vox castrorum, et quasi vox sublimis Dei, quod Hebraice appellatur SADDAI, et juxta LXX, vox verbi; ut universa quae praedicantur in mundo, vocem Filii Dei esse credamus. Stantibus autem animalibus, demittebantur alae eorum. Vocem enim Dei Omnipotentis resonantem in coelestibus ferre non poterant, sed stabant, et mirabantur; et silentio suo, Dei potentiam demonstrabant, qui sedebat super firmamentum. Quod firmamentum his qui deorsum erant, habebat similitudinem crystalli: his autem qui supra, instar lapidis sapphiri videbatur. Quae similitudo sapphiri, thronus erat ejus qui sedebat in similitudinem hominis. Ex quo intelligimus, et firmamentum, et crystallum, et sapphirum, et hominem in similitudine, non in veritate monstrari. Hominem autem Deum Patrem debere intelligi multa docent testimonia. E quibus illud est in Evangelio: Homo quidam plantavit vineam, et locavit eam agricolis (Matth. XXI, 33). Et post paulum: Misit servos, et super omnes filium suum (Ibid., 37).

Rursumque: Homo quidam fecit nuptias filio suo (Matth. XXII, 2). Non quod filius excludatur a regno, de quo scripsit Isaias: Vidi Dominum sedentem super thronum excelsum et elevatum (Isai. VI, 1). Et Joannes: Haec autem, inquit, dixit Isaias, quando vidit gloriam Filii Dei (Joan. XII, 41); sed quod in Patre regnet et Filius. Omnia enim Filii Patris sunt, qui est imago Dei Patris invisibilis (Coloss. I, 15). Nam et in Daniele Deus Pater sedens inducitur (Dan. VII), 21 et offertur ei Filius hominis, ut accipiat regnum. Et in Apocalypsi Joannis, eadem de Filio scribuntur (Apoc. III, VII). Et ad pugnam primi martyris Stephani, cernitur stans ad dexteram Patris. De quo canitur in psalmo: Dixit Dominus Domino meo: Sede ad dexteram meam. Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum (Psal. CIX, I, 2). Sicut autem crystallo purissima quaeque atque lucentia in coelestibus demonstrantur, quae nostrum oculatum corpus illuminant: sic in sapphiro, id est, in throno Dei, et super firmamentum quod coelum accipimus, abscondita atque secreta et incomprehensibilia Dei sacramenta monstrantur: Qui posuit tenebras latibulum suum (Psal. XVII, 12), et in nube videtur et in caligine. Unde et in Exodo scribitur: Et sub pedibus Dei erat quasi opus lateris sapphiri, et sicut species firmamenti caeli mundissimi (Exod. XXIV, 10). Unde et sponsa pulchritudinem sponsi describit in Cantico: Venter ejus quasi tabula eburnea super lapidem sapphirum (Cant. V, 14). Et in Joannis Apocalypsi primum fundamentum jaspidis, secundum sapphiri scribitur (Apoc. XXI). Et in rationali pontificis, in versu et ordine lapidum singulorum, secundus ordo carbunculum habet, et sapphirum, et jaspidem (Exod. XXVIII). De quibus ex parte lapidibus, in Isaiae Explanationibus diximus.

(Vers. 27, 28.)

Et vidi quasi speciem electri, velut aspectum ignis intrinsecus ejus per circuitum a lumbis ejus et desuper. Et

a lumbis ejus usque deorsum, vidi quasi speciem ignis splendentis in circuitu, velut aspectum arcus cum fuerit in nube in die pluviae. Hic erat aspectus splendoris per gyrum.

Haec visio similitudinis gloriae Domini. Similitudo hominis qui sedebat super similitudinem throni, qui thronus habebat similitudinem lapidis sapphiri, a lumbis et desuper, electro comparatur. Quod electrum, et intrinsecus et extrinsecus habebat quasi ignis aspectum. A lumbis vero et deorsum ignis erat resplendens in circuitu; ut ostenderet ea, quae supra lumbos sunt, ubi sensus versatur et ratio, non indigere igne nec flammis, sed pretiosissimo metallo, et purissimo. Ea vero quae a lumbis deorsum, ubi coitus, ubi generatio, ubi incentiva vitiorum purgatione indigere flammarum, ut cum purgata fuerint, habeant sicut arcus similitudinem, quae vulgo Iris dicitur, cum fuerit in nube in die pluviae. Iris enim quae in sancta Scriptura vocatur arcus, et in Apocalypsi Joannis eodem nomine Iris dicitur (Apoc. IV), nisi in pluvia, et in aquosa nube non potest apparere, diversorum colorum, et pulcherrimorum, et sensim in alios transeuntium. Unde et poeta (Virgil. IV Aeneid.):

Mille rapit varios adversa luce colores.

Sed et morem vulgi sequens idem poeta: Cum bibit, inquit, arcus. Ex quo significat numquam arcum apparere, nisi in nube et in aquis. Hic arcus signum est clementiae, et testamenti Dei, quod fecit cum hominibus: ut quando apparuerit in nube, sciamus nos, secundum antiquitatis exemplum, nequaquam perituros esse diluvio (Genes. IX). Ex quo ostenditur post poenas atque supplicia, et purgationem peccatorum, futuram misericordiam, dumtaxat in his qui Deum meruerint videre regnantem. Unde dicitur: Hic erat aspectus splendoris per gyrum. Per gyrum Dei, vel throni, vel omnium quae perspecta sunt. Et haec visio gloriae similitudinis Dei: non quo gloriam

Domini viderit, sed similitudinem gloriae ejus. Visio autem omnis haec est: Spiritus elevans, et nubes magna, et quatuor animalia, et rotae totidem sequentes animalia, et spiritum, quae sub firmamento Dei esse meruerunt. Quae postquam elevata sunt, et audierunt vocem quasi aquarum multarum, et quasi verbi sublimis Dei, vocemque castrorum et exercitus, demiserunt alas, et stuporem silentio demonstrarunt: apparuitque sedens super similitudinem sapphiri quasi similitudo hominis, qui a lumbis supra habebat speciem electri, et a lumbis deorsum speciem ignis in circuitu. Post quem terrorem datur signum misericordiae; velut aspectus arcus cum fuerit in nube in die pluviae. De hac visione prolixius diximus quia et obscura est, et a multis varie exponitur. In reliquis quantum fieri potest absque damno sensuum, propter magnitudinem voluminis brevitati studebimus.

(Cap. II.---Vers. 1.)

Et vidi, et cecidi in faciem meam, et audivi vocem loquentis.

Non est elatus visionum magnitudine, sed conscientia fragilitatis humanae procidit in faciem suam. Unde et apostolus Paulus post ascensionem coeli et paradisi, et auditionem verborum ineffabilium, datum sibi dicit angelum Satanae, qui se colaphizet, ne extolleretur (I Cor. XII). Et Abraham cecidit in faciem, postquam audivit sermones Dei. Et tamen quia non peccato, sed humilitate corruerat, a Domino sublevatur, et verba ejus jubetur audire (Gen. XVII). Sciendum quoque, quod aliud sit in faciem cadere, aliud retrorsum. Abraham, postquam audivit de nativitate Isaac, cecidit in faciem, et risit (I Reg. IV). Heli autem, qui peccaverat, retrorsum cecidit. Et de Dan in Genesi scriptum est: Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens ungulas equi, ut cadat ascensor ejus retro. Salutare tuum expectabo, Domine. (Gen. XLIX, 17, 18). Quia enim ad morsum colubri

cecciderat ex equo, propterea Salvatoris expectat adventum. Et in Evangelio secundum Joannem, qui ad comprehendendum venerant Dominum, postquam ille respondit: Ego sum, ceciderunt retrorsum in terram (Joan. XVIII, 6); sermonem ejus, qui S. Moysi dixerat: Vade, dic filiis Israel: Qui est, misit me ad vos (Exod. III, 14), minime sustinentes.

Et dixit ad me: Fili hominis, sta super pedes tuos, et loquar tecum. Jacens sermonem Dei audire non poterat, sed audit cum S. Moyse: Tu vero hic sta mecum (Exod. XXXIV, 2). Quod et Daniel sibi accidisse commemorat (Dan. X).

(Vers. 2.)

Et ingressus est in me spiritus, postquam locutus est mihi, et statuit me supra pedes meos. Et audivi loquentem ad me, et dicentem: Fili hominis.

LXX: Et venit ad me spiritus, et assumpsit me, et elevavit, et statuit me super pedes meos: et audivi eum loquentem ad me, et dixit mihi: Fili hominis. Praeceperat prophetae sermo divinus et jusserat: Sta super pedes tuos (Psal XXXIX, 3); sed sine auxilio Dei et adventu Spiritus sancti stare non poterat: propterea ingreditur in eum, sive assumit et suscitatur, ut firmo sit gradu, et possit dicere: Statuit supra petram pedes meos (Ephes. VI, 14). Nullumque peccatorem stantem legimus, sed ad sanctos dicitur: State ergo succincti lumbos vestros. Peccator autem illud Deuteronomii meretur audire: Non erit stabile vestigium pedis tui (Deut. XXVIII, 56). Crebro ad Ezechiel dicitur: Fili hominis (Matth. VIII, 20), et ad Daniel raro: quorum uterque in persona ejus qui dixerat: Filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet, captivum populum consolatur, et retrahit ad poenitentiam.

(Vers. 3.)

Mitto ego te ad filios Israel, ad gentes apostatrices, quae recesserunt a me. Ipsi et patres eorum praevaricati sunt pactum meum usque ad diem hanc.

Nequaquam populum Dei Israel, sed gentes apostatrices vocat eos, qui a Domino recesserunt, non solum patres, sed et filii. Nec peccato patrum filii viderentur obnoxii; sed ut par et patrum et filiorum esset impietas. Porro quod LXX transtulerunt, irritantes me, sive in amaritudinem convertentes, illud significat, quod Deus benignus et dulcis natura nostris vitiis mutetur in amaritudinem. Sicut enim sanctis dicitur: Gustate et videte quoniam suavis est Dominus (Psal. XXXIII, 9); sic peccatores eum amarum sentiunt. Unde et Apostolus bonitatem et severitatem Dei super sanctos et peccatores refert (Rom. XXI). Et de peccatoribus qui jacebant, scriptum est: Dominus erigit elisos, Dominus diligit justos, Dominus solvit compeditos (Psal. CXLV, 8). Sanctis vero stantibus praemia pollicetur.

(Vers. 4.)

Et filii dura facie, et indomabili corde sunt, ad quos ego mitto te.

Hoc in LXX non habetur. Magnaeque clementiae est ad tales Deum mittere, nec desperare eorum salutem; et confidentiae prophetalis, quod ad tales quoque ire non timeat. Indomabili autem corde, et dura facie, juxta illud debemus accipere quod peccatori dicitur: Nervus ferreus collum tuum, et frons tua aenea (Isai. XLVIII, 6). Qui et in consequentibus arguuntur cordis lapidei, quod Deus evulsurum esse se dicit, et pro illo carneum redditurum: ut mollitiae sua, Dei praecepta suscipiat.

(Vers. 5.)

Et dices ad eos: Haec dicit Dominus Deus: Si forte vel ipsi audiant, et si forte quiescant: quoniam domus exasperans est, et scient quia propheta fuerit in medio eorum.

Simile quid in Jeremia scriptum est: Si forte audiant et agant poenitentiam (Jer. XXVI, 3). Et in Evangelio: Forsitan filium meum verebuntur (Matth. XXI, 37). Loquitur autem haec Deus ambigentis affectu, ut liberum hominis monstret arbitrium, ne praescientia futurorum mali vel boni immutabile faciat quod Deus futurum noverit. Non enim quia ille ventura cognoscit, necesse est nos facere quod ille praescivit: sed quod nos propria voluntate sumus facturi, ille novit futurum quasi Deus.

(Vers. 6.)

Tu ergo, fili hominis, non timeas eos, neque sermones eorum metuas, quoniam increduli et subversores sunt tecum.

LXX: Et tu, fili hominis, non timeas eos, nec a facie eorum formides: quoniam insanient, et congregabuntur contra te in circuitu. Licet dura cervice sint, et corde indomabili, tamen mea sunt fortiora praecepta. Nec te putes esse deceptum, si mittaris ad eos qui te loquentem non audiant. Ecce praedico tibi quod insaniant, et congregentur adversum te, et circumdent te, nullum tibi effugium relinquentes. Hoc autem facient, quia increduli sunt, et Dei imperia contemnentes.

Et cum scorpionibus habitas. Verba eorum ne timeas, et vultus eorum ne formides, quia domus exasperans est.

Qui possint ferire, qui arcuato percutere vulnere, et aculeo fistulato, ut eadem plaga et cutem aperiat, et venena diffundat. Unusquisque pro moribus suis sortitur vocabulum. Scribis et Pharisaeis dicitur: Generatio

viperarum (Matth. XXIII, 33). Et de Herode qui versipellis erat: Ite et dicite vulpi huic (Luc. XIII, 32). Et pseudoprophetae in hoc eodem Propheta vulpibus comparantur. Et nunc corde indomabili scorpiones esse dicuntur. Unde et in Evangelio legimus: Omnes qui ante me venerunt, fuerunt fures et latrones, et non audierunt eos oves (Joann. X, 8). Et quomodo oves perditae domus Israel audierunt adversarios? Ex quo ostenditur, eos qui audierint fures et latrones, ovium vocabulum perdidisse, et alia assumpsisse nomina, ut non quasi oves perierint, sed quasi viperae, vulpes et scorpiones.

(Vers. 7, 8.)

Et loqueris verba mea ad eos: si forte audiant, et timeant, vel quiescant, quoniam irritatores sunt. Tu autem, fili hominis, audi quaecumque loquor ad te.

Non ergo cessandum, licet mali sint, quibus loquimur; quin secundum Apostolum (II Tim. IV), opportune, importune verbum Dei praedicemus, quia potest fieri, ut et durus corrigatur ad mollitiem, et qui obediens est, mutata voluntate non audiat.

Noli esse exasperans, sicut domus exasperatrix est.

Semel diximus exasperationem, sive irritationem, Septuaginta amaritudinem ponere. Quod ergo dicit, hoc est: Non debes eos imitari, ad quos corrigendos mitteris, ne peccatum simile similem mereatur et poenam.

Aperi os tuum, et comede quae ego do tibi.

Dignum te, inquit, praebe sermonibus meis, et cibum suscipe spiritualem, ut quomodo in Evangelio dicitur: Qui habet aures audiendi, audiat (Luc. VIII, 8); et hic dicatur: Qui habet apertum os ad comedendum, comedat. Unde et Psalmistae Dominus loquitur: Aperi os tuum, et implebo

illud (Psal. LXXX, 11). Et ille respondit: Os meum aperui, et attraxi spiritum (Psal. CXVIII, 131). Et apostolus Paulus, qui habebat in se thesauros sapientiae et scientiae, et in quo Christus Dominus loquebatur, scribit Corinthiis: Os meum apertum est ad vos, o Corinthii (II Cor. VI, 11). Et de Salvatore Matthaeus refert: Aperiens os suum, docebat discipulos (Matth. V, 2).

Et vidi, et ecce manus missa ad me.

Pro manu missa, extentam Septuaginta transtulerunt. Quae mittitur et extenditur ad eos, qui beneficia consequuntur. Contrahitur autem ab his quibus loquitur per prophetam: Numquid abbreviata et contracta est manus Domini (Isa. L, 2)? Et in Psalmo: Ut quid avertis manum tuam, et dexteram tuam de medio sinu tuo in finem (Psal. LXXIII, 11)? Denique extendit in passione pennas suas, suscepitque discipulos, et portavit illos in humeris suis, et locutus est: Tota die expandi manus meas ad populum non credentem (Isa. LXV, 2), ut congregaret filios Israel, sicut gallina congregat pullos sub alas suas: et extensione manuum Moysi, Israel superat Amalec (Exod. XVII).

(Vers. 9.)

In qua erat involutus liber, et expandit illum coram me, qui erat scriptus intus et foris: scriptaeque erant in eo lamentationes, et carmen, et vae. Et dixit ad me: Fili hominis, quodcumque inveneris, comede.

Pro involuto libro, Septuaginta capitulum libri transtulerunt. In manu Domini sedenti super thronum, quae missa est et extenta. De quo et in Psalmis dicitur: In capitulo libri scriptum est de me (Psal. XXXIX, 8). Capitulum intelligamus exordium. Iste liber involutus atque signatus, scriptusque intus et foris, vel ante et post, tantae difficultatis fuit, ut nullus potuerit neque in coelo,

neque in terra, neque subtus terram aperire illum et legere, nisi solus leo de tribu Juda, radix David et Jesse, quem Joannes in Apocalypsi devorasse se dixit (Apoc. V), non totum, sed in capitulo, id est, in principio. Neque enim fieri potest, ut humana natura totos libri hujus thesauros devoret. Et expandit illum coram propheta, et legendum cognoscendumque praebuit, qui in Isaia populo non credenti dicitur esse signatus (Isai. XXIX). Usque hodie enim velamen Judaeis in veteri positum est Testamento. Scriptusque erat ante et retro; de futuris et de praeteritis. Vel certe foris, in historiae littera, intus, intelligentia spirituali, de qua et Psalmista: Omnis, inquit, gloria filiae regis ab intus (Psal. XLIV, 14). Scriptaeque erant in eo tam intus quam foris lamentationes, et carmen, et vae. Lamentationes, de his qui ad poenitentiam provocantur, sicut Samuel et Apostolus Paulus plangebant atque lugebant Saul et Corinthios, quos salvare cupiebant (II Par. XVI; II Cor. XII). Carmen super his, qui Dei digni sunt testimonio, et quibus Psalmista praecipit: Cantate Domino canticum novum (Psal. XCV et XCVII, 1). Porro vae super illis qui penitus desperantur, et cum venerint in profundum peccatorum, contemnunt (Prov. XVIII).

(Cap. III.---Vers. 1.)

Comede volumen istud, et vadens loquere ad filios Israel.

Nisi ante comederimus apertum volumen, docere non possumus filios Israel. Denique et David postquam ipse misericordiam consecutus est: Docebo, inquit, iniquos vias tuas, et impii ad te convertentur (Psal. L, 15).

(Vers. 2.)

Et aperui os meum, et cibavit me volumine illo. Et dixit ad me: Fili hominis.

Ego, inquit, aperui os meum, quia mihi dictum est: Aperui os tuum, et comede. Et, aperto ore, Dominus largitus est cibos; ut initia voluntatis in nobis sint, et perfectionem beatitudinis a Domino consequamur. Non est enim volentis neque currentis, sed miserentis Dei (Rom. IX, 16). Attamen et velle et currere, nostri arbitrii est. Pro aperui, Septuaginta transtulerunt, aperuit, ut subaudiatur Deus: quia ipse et aperuit os prophetae, et cibavit eum.

(Vers 3.)

Venter tuus comedet; et viscera tua complebuntur volumine illo, quod ego do tibi.

LXX: Os tuum comedet, et venter tuus implebitur capitulo isto tibi dato. Principia lectionis, et simplicis historiae, esus voluminis est. Quando vero assidua meditatione in memoriae thesauro librum Domini condiderimus, impletur spiritualiter venter noster, et saturantur viscera, ut habeamus cum apostolo Paulo viscera misericordiae (Coloss. III), et impleatur ille venter, de quo Jeremias loquitur: Ventrem meum, ventrem meum ego doleo: et sensus cordis mei conturbant me (Jerem. IV, 19).

Et comedi illud, et factum est in ore meo sicut mel dulce.

Loquitur et S. David: Quam dulcia gutturi meo eloquia tua, super mel ori meo (Psal. CXVIII, 103). Et alibi: Judicia Domini vera, desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum; et dulciora super mel et favum (Psal. XVIII, 10, 11). Et Samson favum mellis in ore leonis invenit (Judic. XIV); et Dominus post resurrectionem partem assi piscis comedit et favum (Luc. II). Et in Proverbiis de ape dicitur, quamquam hoc Hebraea non habeant exemplaria: Vade ad apem, et disce quomodo

operatrix sit, et opus suum castum faciat: cujus laboribus reges et imperiti pro sanitate abutuntur (Prov. VI, 8, sec. LXX): quod operati sunt S. Moyses et prophetae, et evangelistae, et apostoli; ut quicumque rex fieret, cujus cor in manu Dei est, dulcibus fruatur cibis. Qui vero simplex et absque serpentis astutia habet innocentiam columbarum, simplici fide credat atque salvetur: quia ubique insidiae sunt, et saepe diabolus transfigurat se in angelum lucis (II Cor. II): melque distillat de labiis mulieris meretricis, dulcia repromittens ut venena interserat (Prov. V).

(Vers. 5.)

Et dixit ad me: Fili hominis, vade et ingredere ad domum Israel, et loqueris verba mea ad eos. Cui dicitur: Vade ad domum Israel, et loqueris verba mea ad eos.

Ostenditur non fuisse cum populo peccatore; licet in eisdem videretur super flumen Chobar finibus commorari. Scriptum est enim: Et ego eram in medio transmigrationis juxta flumen Chobar. Separata enim erat prophetae conversatio, et iniquorum offendebatur aspectu. Hoc idem faciebat et S. Moyses (Exod. XXXIII), procul a castris multitudinis figens tabernaculum: quod cum fuisset ingressus, descendebat columna nubis, et stabat ante ostium tabernaculi.

(Vers. 5, 6.)

Non enim ad populum profundi sermonis, et ignotae linguae tu mitteris, ad domum Israel, neque ad populos multos, et ignoti sermonis, quorum non possis audire sermonem. Et si ad illos mitterem te, ipsi audirent te.

Quoniam illi ad te nolunt venire, tu perge ad eos. Non enim habent sani opus medico, sed male habentes (Luc. V, 31). Neque potes dicere: Non possum loqui ad

eos, quia linguae alterius sunt, et invicem nobis barbari sumus, nec mutuam possumus audire sermonem. Quid loquar de uno populo? Si ad diversas te mitterem nationes, tamen auctoritas et potentia mea omnem difficultatem vinceret. Atque utinam tempus instaret, quod ad omnes missurus sum nationes, quo et linguarum daturus sum gratias, ut praedicent apostoli mei, et totum mundum a diversitate linguarum, una fide meo subdant iugo; facilius illi audirent, qui profundi sunt altique sermonis, et nihil habent de levitate Judaica, sed gravi et solido ingrediuntur pede, et cum ignotae sint linguae, notae fidei sunt. Unde sequitur: Et si ad illos mitterem te, ipsi audirent te. Denique postea misit, et omnes pariter crediderunt. Unde Paulus et Barnabas loquuntur ad Judaeos: Vobis quidem oportuerat praedicari verbum Dei: sed quia nolulistis suscipere sermonem, ecce convertimur ad gentes (Act. XIII, 46). Et de centurione dicitur: Neque in Israel tantam fidem inveni (Matth. VIII, 10).

(Vers. 7.)

Domus autem Israel nolunt audire te, quia nolunt audire me. Omnis quippe domus Israel attrita fronte est et duro corde.

Ne contristeris, ait, si te audire noluerint. Idcirco te non audient: quia me audire contemnent: juxta quod et Salvator aiebat: Qui vos non recipit, me non recipit (Ibid., X, 40). In quo aperte liberum monstratur arbitrium. Et duae redduntur causae, quare non audiant: quia perversae, inquit, sunt voluntatis, et attrita fronte, sive, ut Septuaginta verterunt, contentiosi sunt: et subauditur, quod saepe ad salutem provocati, noluerunt audire.

(Vers. 8, 9.)

Ecce dedi faciem tuam valentiolem faciebus eorum, et frontem tuam duriolem frontibus eorum. Ut

adamantem, et ut silicem dedi faciem tuam. Ne timeas eos, neque metuas a facie eorum, quia domus exasperans est. Et dixit ad me. Domus Israel attritae frontis est, et procacis audaciae, et duro sic corde, ut scorpionibus comparetur. Ideo dedi tibi vultum durissimum, et frontem quae nullo pudore superetur.

Ex quo discimus, interdum gratiae esse Dei impudentiae resistere, et cum res poposcerit, frontem fronte concutere. Hoc autem tribuitur, ne nostra verecundia et humanus pudor pertimescat insidias aemulorum.

(Vers. 10.)

Fili hominis, omnes sermones meos quos loquar ad te, assume in cor tuum, et auribus audi.

Iste est cibus voluminis, et haec sunt verba quibus pro diversitate audientium, vel lamenta, vel carmen, vel vae hominibus loquitur. Et tamen notandum, quod ante sermones Dei in nostro corde condendi sunt audiendique et intelligendi diligentius; et sic ad populum proferendi.

(Vers. 11.)

Vade, ingredi ad transmigrationem, ad filios populi tui, et loqueris ad eos, et dices eis: Haec dicit Dominus Deus: si forte audiant et quiescant: Et Dominus noster venit ad populum Judaeorum, mittente Patre, ut praedicaret captivis remissionem, et impleretur in eo quod scriptum est: Ascendens in altum, captivam duxit captivitatem: dedit dona hominibus (Psal. LXVII, 19).

(Vers. 12.)

Et assumpsit me spiritus, et audivi post me vocem commotionis magnae: Benedicta gloria Domini de loco suo.

Deus de quo scriptum est: Assumens mansuetos Dominus (Psal. CXLVI, 6), ipse assumpsit et prophetam, qui non erat in carne, sed in spiritu, et ambulans in spiritu, carnis opera non implebat: spiritus enim Dei erat in eo. Quamobrem et terrena contemnens rapitur a spiritu, et audit post se vocem commotionis magnae, praeteritorum obliviscens, et in futurum se extendens, ut inimicorum insidias post tergum relinqueret. Tale quid et in Exodo legimus (Exod. XXIV), quando Pharao et omnis exercitus ejus persequabatur Israel, et angelus in columna nubis deseruit priora castrorum; venitque post tergum, et tota nocte stetit inter Israel et Aegyptios: ut, perterritis adversariis, audiret Israel: Benedicta gloria Domini de loco suo. Locus autem Domini est omnis in quibus hospitium invenit. Aut certe Filius locus est Patris, sicut et Pater locus est filii, dicente Domino Salvatore: Ego in Patre, et Pater in me (Joan. XIV, 11). Hoc idem significat et Michaeas: Ecce Dominus egredietur de loco suo, et descendet super excelsa terrae, et commovebuntur montes subter eum, et valles tabescent sicut cera a facie ignis, et sicut aqua quae defertur in praecipitium (Mich. I, 3, 4). Descendente enim Domino Salvatore, et proficiscente de Patre, excelsa terrae montesque commoti sunt, et inferiora vallium liquefacta. Potest locus esse gloria Domini, et lux inaccessibilis, de qua Apostolus loquitur: Qui solus habet immortalitatem, et lucem habitat inaccessibilem (I Tim. VI, 16). Quando praeterita judicia Domini animo revolvimus, audimus vocem post tergum commotionis magnae. Quando futura corde meditamur, auditur vox de prioribus, et ex his quae ante sunt.

(Vers. 13.)

Et vocem alarum animalium percutientium alteram ad alteram, et vocem rotarum sequentium animalia, et vocem commotionis magnae.

Pro eo quod subauditur, ἀπὸ κοινοῦ juxta Hebraicum: audivi post me vocem commotionis magnae, et audivi vocem alarum animantium, et vocem rotarum, addidere LXX: Et vidi vocem alarum animalium percutientium alteram ad alteram, et reliqua juxta illud quod in Exodo legitur: Et videbat omnis populus vocem Dei (Exod. XX, 18): ut vocem quae veniebat post tergum, audierit propheta: quae autem ante se erat, viderit. Sed melius et verius est, auditam vocem intellexisse, quam visam, tam alarum percutientium se mutuo, quam rotarum, de quibus supra diximus, et commotionis magnae quae Dei iram super Israel populum venturam esse monstrabat.

Vers. 14.

Spiritus quoque levavit me, et assumpsit me, et abii amarus in indignatione spiritus mei.

LXX: Et spiritus elevavit me, et suscepit me, et abii sublimis in impetu spiritus mei. Postquam elevatus a spiritu est, et assumptus ab eo, tunc in indignatione et in amaritudine spiritus sui abiit quo ferebatur, intelligens indignationem Dei, et quid significaret visio, mente pertractans. Sive sublimis ipso spiritus sui impetu ferebatur, cupiens ire quo Dominus imperabat. Spiritum autem ejus, non Spiritum sanctum, sed spiritum hominis intelligamus, de quo in multis locis dicitur, ut in Isaia: De nocte consurgit spiritus meus ad te, Deus (Isai. XXVI, 9). Transferturque propheta (non ut quidam aestimant) in spiritu, sed in ipso corpore, quod et de Abacuc juxta Theodotionem legimus (Dan. XIV).

(Vers. 15.)

Manus enim Domini erat mecum confortans me. Et veni ad transmigrationem ad acervum novarum frugum, ad eos qui habitabant juxta flumen Chobar. Et sedi ubi illi sedebant, et mansi ibi septem diebus maerens in medio eorum.

LXX: Et manus Domini facta est super me fortis, et intravi ad captivitatem sublimis. Et circuivi habitantes super fluvium Chobar, qui erant ibi: Et sedi ibi septem diebus conversans in medio eorum. Pro eo quod nos vertimus, acervum novarum frugum, Aquila, Symmachus, et Theodotio ipsa verba posuere Hebraica THEL ABIB: quod Septuaginta transtulerunt, sublimis et circuivi; melius esse credentes aliquid dicere, quam imponere quod lectori faceret quaestionem. Nos autem ab Hebraeis didicimus, Thel abib significare, quando nova frumenta, vel hordea congregantur, et post famem et penuriam, antequam terantur in area, spem ciborum aliquam repromittunt. Ita et Israel parvus et tenuis, qui habitabat in ripis Chobar fluminis, quasi reviviscens, ortusque de terra, sementem Judaici populi promittebat. Manus autem Domini fit super prophetam, confortans eum, ut possit nomen speculatoris accipere, et docere quod didicit. Septemque prius diebus versatur inter eos, videns cuncta quae gererent, ut postea sciret quae corripere. Moeret autem, sive conversatur in medio eorum, videns scelera, et justam Dei pro peccatorum iniquitate sententiam. Pro eo quod nos diximus, maerens, et in Hebraeo scriptum est MASMIM, Theodotio transtulit, admirans, ut stuporem Prophetiae iniquitates eorum cernentis exprimeret. Aquilae vero secunda editio, quam Hebraei --- nominant, transtulit: --- id est, quiescens, et seorsum positus, ut fuisse quidem in medio captivorum, sed ab eis separatum mente, monstraret.

(Vers. 16, 17.)

Cum autem pertransissent septem dies, factum est verbum Domini ad me, dicens: Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel, et audies de ore meo verbum, et annuntiabis eis ex me.

Qui speculator futurus est, et Dei verba populo narraturus, multo tempore debet quiescere, et dolere ad ea quae videat: nihilque habere eorum in conscientia, quae in aliis correpturus est.

(Vers. 18, 19.)

Si dicente me ad impium: Morte morieris, non annuntiaveris ei, neque locutus fueris ut avertatur a via sua impia, et vivat: ipse impius in iniquitate sua morietur; sanguinem autem ejus de manu tua requiram. Si autem annuntiaveris impio, et ille non fuerit conversus ab iniquitate, et a via sua impia: ipse quidem in iniquitate sua morietur, tu autem animam tuam liberasti.

Duo sunt impii, sive iniqui, ut LXX transtulerunt. Unus qui nihil audit a speculatore, et in sua impietate moritur; cujus sanguis de speculatoris quaeritur manibus. Alter, cui speculator annuntiat, et ille audire contemnens, suo vitio moritur: ita dumtaxat, ut speculator a culpa alienus sit. Ex quo intelligimus ideo Dominum impio comminari, et dicere: Morte morieris, ut avertatur a via sua impia, et vivat. Comminatio enim non in homines, sed in peccata [Al. peccatores] est, nec in eos qui convertuntur a vitiis, sed qui in peccato permanent. Magnumque discrimen est, Dei tacere sermones, ob triplicem causam: vel propter timorem, vel propter pigritiam, vel propter adulationem. Unde et Isaias: Vae, inquit, mihi misero, quia tacui (Isa VI, 5). Quodque sequitur: Tu autem animam tuam liberasti, illud Apostolicum sonat: Si cujus opus arserit, damnum patietur, ipse autem salvus erit: sic tamen quasi per ignem (I Cor. III, 14); ut probet utrum speculator externus

a causa sit mortis ejus qui periit, an reus. Opus enim magistri, salus discipuli est.

(Vers. 20, 21.)

Sed et si conversus justus a justitia sua fecerit iniquitatem, ponam offendiculum coram eo. Ipse morietur, quia non annuntiasti ei; in peccato suo morietur, et non erunt in memoria justitiae ejus quas fecit: sanguinem vero ejus de manu tua requiram. Sin autem tu annuntiaveris justo, ut non peccet justus, et ille non peccaverit: vivens vivet, quia annuntiasti ei, et tu animam tuam liberasti.

Sicut impios, vel iniquos duos legimus: Unum, qui non audivit, et periit; alterum, qui audivit, et perseveravit in nequitia: sic duo justus sunt, unus qui non audivit, et periit; alter qui audivit, et conversus ad poenitentiam, salvavit animam suam. Notandumque quod possit justus cadere; et si habuerit magistrum, ad meliora converti. Et bona igitur opera indigent assiduo praeceptore, ne lapsus ab optimo cursu, retrahat pedem. Et impius quidem, vel iniquus si conversus non fuerit, in impietate et iniquitate sua morietur. Justus autem si fecerit impietatem atque peccatum, non statim moritur; sed ponitur offendiculum coram eo, sive tormentum; et ut Theodotio dixit, infirmitas: ut torqueatur, et planam viam non inveniat, et intelligat se languidum, de quibus et Apostolus dicit: Ideo infirmantur multi apud vos, et dormiunt multi (Ibid; XI, 30. Prodest enim justo intelligere delictum suum, conscientiaeque tormentum, et dicere cum Psalmista: Conversus sum in aerumna mea, dum mihi infigitur spina (Ps. XXXI, 4). Et quomodo impio non sunt obviae iniquitates, si avertatur a via sua impia et vivat: sic justo non prosunt antiquae justitiae, si novis facinoribus opprimatur. Quod autem intulit: Ipse morietur, quia non annuntiasti ei, subauditur, potuisse eum vivere, si speculator magisterque docuisset.

(Vers. 22.)

Et facta est super me manus Domini, et dixit ad me: surgens egredere in campum, et ibi loquar tecum.

Quod ex Hebraeo transtulimus, ibi, et in LXX non habetur, significanter positum est, nec dubium quin locum significet. Supra enim legimus: Et veni ad transmigracionem ad acervum novarum frugum, ad eos qui habitabant juxta fluvium Chobar (Supra, III, 15). Recteque ei cui dixerat, sedi, jubetur ut surgat. Et qui ingressus fuerat ad transmigracionem, audit, egredere: non in confragosas valles, non in praeruptas rupes, sed in campi latitudinem quae possit capere gloriam Domini. Unde et Corinthiis dicitur: Dilatamini (I Cor. VI, 13). Quando ingreditur ad captivos, de quibus dictum est, quod insaniant et persequantur eum, forti manu indiget, ut possit resistere, et furorem persequentium sustinere. Quando autem egreditur in campum, fit quidem super eum manus Domini: quia absque illius adjutorio exire non poterat, sed non additur fortis. Ad videndam enim gloriam Dei, non ad pugnandum egreditur. Et hoc animadvertendum, quod in medio captivorum sedentium, ipse sedens Propheta gloriam Domini non viderit.

(Vers. 23.)

Et surgens et egressus sum in campum, et ecce ibi gloria Domini stabat, quasi gloria quam vidi juxta fluvium Chobar.

Jubente Domino, ingreditur, et jubente egreditur, sedetque cum sedentibus; quia stantem illum numerus captivorum audire non poterat. Egressusque in campi latitudinem, vidit stantem gloriam Domini, quam prius viderat ambulans, et elevans se, et interdum stantem. Quia juxta fluvium saeculi hujus Chobar, qui interpretari potest [Al. interpretatur] gravissimus, gloria

cernebatur: quod significat, omnem mundi hujus gloriam praeterfluere, et gradum stabilem non habere. Gloria autem Domini stans, et perseverans, cum stante Propheta videtur in campo: quae in medio captivorum, nec stare poterat, nec videri.

(Vers. 24.)

Et cecidi in faciem meam, et ingressus est in me spiritus, et statuit me super pedes meos: et locutus est mihi, et dixit ad me: Ingredere, et includere in medio domus tuae.

Stantem gloriam Domini ferre non sustinens, cecidit in faciem suam, ut ab ingrediente in eum spiritu levaretur. Qui spiritus statuit eum super pedes suos, et locutus est ei, dicens: Intra et includere in medio domus tuae. Et est sensus: Quia corroboratus es aspectu Dominicae majestatis, nullum timeas, nec aliquem pertimescas; sed revertere in domum tuam: vel ad necessitates corporis, ut quidam putant, vel in signum futurae obsidionis. Et quomodo Isaias discalciatus et nudus (Isai. XX), trium annorum captivitatem, et nuditatem populi nuntiavit, ita et tu clausus domo, opere ipso propheta vicinam obsidionem urbis Jerusalem.

(Vers. 25, 26.)

Et tu, fili hominis: ecce data sunt super te vincula, et ligabunt te eis, et non egredieris de medio eorum, et linguam tuam adhaerere faciam palato (vel gutturi) tuo, et eris mutus, nec ut vir objurgans, quia domus exasperans est.

Quod in domo clauditur, quod vinculis alligatur, quod non egreditur ad eos, inter quos habitat, sed inter multitudinem captivorum, solitudinem carceris patitur (ut supra dixi) obsidionis indicium est, quod clausa Jerusalem

atque circumdata ab exercitu Chaldaeorum, nullum habitantium foras exire permittet. Haec est olla de qua Jeremias loquitur (Jerem. I), et ipse hic Propheta in consequentibus; in qua carnes populi consumuntur. Quod autem lingua Prophetae palato vel gutturi cohaeret et mutus effectus, auctoritatem non habet increpantis, causa perspicua est: quia inquit, domus exasperans est. Et est sensus: Tanta est amaritudinis, et tanta adversus Deum contentio, ut objurgantem non mereantur audire. Ex quo perspicuum est, ubi multitudo fuerit peccatorum, indignos esse peccantes, qui a Domino corrigantur.

(Vers. 27.)

Cum autem locutus fuero tibi, aperiam os tuum, et dices ad eos: Haec dicit Dominus Deus: Qui audit, audiat: et qui quiescit, quiescat: quia domus exasperans est.

Illud quod in Ecclesiaste legimus: Tempus tacendi, et tempus loquendi (Eccles. III), etiam in sermone prophético comprobatur: quod ejusdem sit sapientiae et tacere et loqui pro tempore, et dare conservis suis in tempore suo cibaria. Unde et Isaias ad populum non credentem: Tacui, numquid semper tacebo? dicit Dominus (Isai. LXV). Qui igitur ob multitudinem peccatorum diu clausum os tenuit: quia vidit aliquos posse converti, de quibus dictum est: Qui audit audiat, et qui a malis quiescit quiescat, et desinat: idcirco aperto ore, et non propria voluntate, sed Domini jussione loquitur ad populum. Id autem quod nos posuimus: Qui audit audiat: et qui quiescit, quiescat: pro quo LXX interpretati sunt: Qui audit audiat: et qui incredulus est, incredulus sit: secunda Aquilae editio ita transtulit: Qui audit audietur: et qui relinquit, relinquetur. Et est sensus: Qui habet dabitur ei: qui autem non habet, etiam id quod videtur habere auferetur ab eo (Marc. IV, 25).

(Cap. IV.---Vers. 1, 2.)

Et tu, fili hominis, sume, tibi laterem, et pones eum coram te, et describes in eo civitatem Jerusalem, et ordinabis adversus eam obsidionem, et aedificabis munitiones, et comportabis aggerem, et dabis contra eam castra, et pones arietes in giro.

Sicut prius diximus: Intra et includere in medio domus tuae, et ecce data sunt super te vincula, et ligabunt te, et non egredieris, typum esse prophetam futurae obsidionis urbis Jerusalem: ita nunc Geometrica jubetur in latere arte describere, ipsumque laterem poni in conspectu prophetae, ut postquam descripserit in pulvere Jerusalem, omnem adversus eam pingat obsidionem; adumbrans munitiones, et comportatos aggeres, et coronam vallantis exercitus, et arietes in circuitu, per quae omnia urbes capi solent. Munitiones dicuntur, quibus urbs clauditur, ne quis obsessorum possit effugere: comportati aggeres, quibus vallum fossaeque complentur: castra, militum custodiae per circuitum: arietes quibus murorum fundamenta quatiuntur, et lapidum junctura dissolvitur. Hoc autem dicitur, ut significetur urbis Jerusalem sub Sedecia vicina captivitas: cujus anno undecimo et rex, et civitas capta est. Pro latere, qui Graece dicitur genere feminino ἡ πλίνθος Symmachus manifestius interpretatus est πλίνθιον quem nos laterculum et abacum appellare possumus. In cujus pulvere solent geometrae --- id est, lineas, radiosque describere. Ex quo quidam volunt, non absurdum esse etiam hujus doctrinae habere scientiam (illa exempla replicantes, quod Jesus filius Nave exploratores miserit, qui terram describerent (Jos. II) quae proprie vocatur Geometria: et Angelus in Zacharia habuerit funiculum Geometricum ad Jerusalem metiendam (Zach. II). Et quod nunc jubetur Propheta Jerusalem in pulvere describere (quae apud eos proprie appellatur --- possumus laterem et in sugillationem Israelis accipere, quod in luto, et

latere servierit Pharaoni (Exod. I). Sive ut urbs, quam putabant esse firmam et inexpugnabilem, fragilissimo lateri comparetur, qui ad tactum aquae illico solvitur, ut de qua prius dictum est: numquid petra durissima, quia deserti mons est filiae Sion, vertatur in laterem, qui inundatione Babylonia corrumpatur; juxta illud quod scriptum est: Propterea adducet Dominus super vos aquas multas et fortes, regem Assyriorum (Isa. VIII, 7).

(Vers. 3.)

Et tu sume tibi sartaginem ferream: et pones eam in murum ferreum inter te, et inter civitatem, et obfirmabis faciem tuam ad eam, et erit in obsidionem, et circumdabis eam. Signum domui Israel est.

Quod supra diximus, et ipsum prophetam, et descriptionem lateris, munitionibus, aggere, arietibusque circumdantem [Al. circumdatis], in signum praecedere obsidendae Jerusalem, hoc nunc manifestius dicitur, post multa quae media sunt: Signum est domui Israel, sartago ferrea, quae instar muri inter prophetam et urbem ponitur, grandem iram demonstrat Dei, quae nullis precibus fatigetur, nec flectatur ad misericordiam. Sicut enim omnia metalla ferrum domat, nihilque eo durius est, sic incredibilia scelera Jerusalem, Deum natura mollem suo vitio fecerunt esse durissimum. Sartago quoque dicitur medius inter populum et Deum murus oppositus, ut ostendat omnem multitudinem in brevi esse frangendam, redigendamque ad nihilum. Obfirmatio autem vultus contra urbem, severitatis indicium est: juxta illud quod alibi scriptum legimus: Facies Domini super facientes mala; ut disperdat de terra memoriam eorum (Ps. XXXIII, 17).

(Vers. 4 seqq.)

Et tu dormies super latus tuum sinistrum, et pones iniquitates domus Israel super eo, numero dierum quibus dormies super illud, et assumes iniquitatem eorum. Ego autem dedi tibi annos iniquitatis eorum, numero dierum trecentos, et nonaginta dies, et portabis iniquitatem domus Israel. Et cum compleveris haec, dormies super latus tuum dextrum secundo, et assumes iniquitatem domus Juda quadraginta diebus. Diem pro anno, diem, inquam, pro anno dedi tibi.

Quaeramus qui sint anni trecenti nonaginta, qui pro diebus totidem supputentur, quibus in sinistro latere propheta dormierit vinctus atque constrictus; ita ut in latus se alterum non moveret, captivitatem et miserias decem tribuum, id est, Israelis ostendens. Et qui alii quadraginta anni, quibus pro Juda et iniquitatibus ejus in dextro jacuerit latere, sive ut narrat sancta Scriptura, dormierit, de Israel hoc dicendum est, quod sub rege Phacee filio Romeliae, qui undevicesimus regnavit in Israel annis viginti, venit Teglatphalasar rex Assur (IV Reg. XV), et cepit Ajon, et Abel, domum Maacham, et Janoe, et Cedes, Azor et Galaad, et Galilaeam, et universam terram Nephthalim, et transtulit eos in Assyrios. Post quem regnavit in Israel Osee filius Ela annis novem, captusque est cum omni Samaria a Salmanassar rege Assyriorum, et translatus est in Elam, et Abor fluvios Gozam in civitatibus Medorum. Sexto autem Ezechiae regis anno, ut sancta Regum narrat historia (Ibid., XVII), captus est Osee: a quo si per ordinem supputemus, quot annis Israel fuerit in angustia et iugo pressus captivitatis, sic invenire poterimus. A sexto anno usque ad vicesimum nonum (tot enim Ezechias regnavit annis) supputantur anni viginti quatuor: cui successit Manasses, regnavitque annis quinquaginta quinque. Post hunc Amon regnavit annis duobus. Post quem Josias annis triginta et duobus. Cui successit Joacim, qui et Eliacim cognominatus est, et regnavit annis undecim. Post quem Joachin cognomento Jechonias, qui statim ductus est in captivitatem,

regnavitque pro eo Sedecias annis undecim, sub quo capta est Jerusalem templumque destructum. Fiunt itaque a prima captivitate Israel, quae facta est sub rege Phacee usque ad undecimum annum Sedeciae, quo Templum desolatum est, anni centum sexaginta [Al. septuaginta] quatuor. A secunda, quando captus est Osee, et omnis subversa Samaria, anni centum triginta quinque [Al. octoginta]. Fueruntque desolationis templi anni septuaginta, qui additi primae captivitati, faciunt annos ducentos triginta quatuor. In secundo enim Darii regis Persarum anno templum exstructum est a Zorobabel filio Salathiel, et Jesu filio Josedec, prophetantibus Aggaeo et Zacharia, qui regnavit annis triginta sex: unoque sublato, adduntur anni ejus triginta quinque. Post quem regnavit Xerxes filius Darii, annis viginti. Post quem Artabanus mensibus septem. Et Xerxes, qui cognominabatur --- annis quadraginta. Post quem Xerxes mensibus duobus, et Sogdianus mensibus septem [Al. quatuor]. Cui successit Darius cognomento Νόθος, qui regnavit annis decem et novem. Post quem Artaxerxes cognomento Μνήμων [Al. Memnon], Darii et Parisatidis filius, regnavit annis quadraginta, qui ab Hebraeis Assuerus appellatur; sub quo Mardochei et Esther narratur historia (Esther VIII): quando omnis populus Judaeorum de mortis periculo liberatus, recepit pristinam libertatem. Fiuntque a secundo anno Darii usque ad extremum annum Assueri, anni centum quinquaginta quinque, menses quatuor. Qui additi superioribus annis ducentis triginta quatuor, faciunt annos trecentos octoginta novem, et menses quatuor. Dextri autem lateris dormitio, id est annorum quadraginta, facile supputantur. Post Eliacim enim qui cognominatus est Joacim, regnavit filius ejus Joachin cognomento Jechonias mensibus tribus. Quo regnante, «ascenderunt servi Nabuchodonosor regis Babylonis, in Jerusalem, et circumdata est munitionibus: venitque Nabuchodonosor rex Babylonis ad civitatem, cum servi ejus oppugnarent eam. Et egressus est Joachin rex Juda ad regem Babylonis, ipse et mater ejus, et servi

ejus, et principes ejus, et eunuchi ejus, et suscepit eum rex Babylonis anno octavo regni sui, et protulit omnes inde thesauros domus Domini, et thesauros domus regiae.» Et post paululum: «Transtulit omnem Jerusalem, et universos principes, et omnes fortes exercitus, decem millia in captivitatem, et omnem artificem, et inclusorem, nihilque relictum est, exceptis pauperibus populi terrae (Ibid.)» Quo capto cum infinita populi multitudine, et cunctis opibus Jerusalem, regnavit Sedecias annis undecim: sub quo capta urbs, templumque destructum est. Cujus solitudo usque ad secundum Darii annum, permansit annis septuaginta. Tricesimo autem desolationis templi anno, Cyrus regnavit in Persis, subverso Astyage rege Medorum: qui juxta prophetiam Isaiae (Isai. XLV), quinquaginta ferme hominum millia de tribu Juda remisit in Jerusalem, et vasa templi quae Nabuchodonosor asportaverat, et caetera quae Ezrae narrat historia (III Esdrae I). Sicut igitur in Israel, hoc est, decem tribubus a Phacee rege Israel, sub quo Salmanasar Israelitici populi multa vastavit, usque ad quadragesimum annum Assueri, supputamus annos trecentos nonaginta, quando universi Judaici populi persecutio mitigata est: sic a primo anno Jechoniae, quando magna pars Jerusalem translata est in Babylonem, usque ad primum Cyri regis Persarum annum, qui desolationis templi erat annus tricesimus, supputantur anni quadraginta, sub quo Judaeorum laxata captivitas est, et libertas populo reddita. Quidam trecentos nonaginta annos Israelis, et quadraginta Judae jungentes, faciunt annos quadringentos triginta, et volunt eos impleri a baptismo Salvatoris, usque ad consummationem mundi. Alii vero, et maxime Judaei, a secundo anno Vespasiani, quando Jerusalem a Romanis capta, templumque subversum est, supputari volunt in tribulatione, et angustia, et captivitatis jugo populi constituti, annos quadringentos triginta; et sic redire populum ad pristinum statum: ut quomodo filii Israel quadringentis triginta annis fuerunt in Aegypto, sic et in

eodem numero finiatur extrema captivitas: scriptumque esse in Exodo: **Habitatio autem filiorum Israel, qua habitaverunt in terra Aegypti, anni quadringenti triginta. Et iterum: Factum est post annos quadringentos triginta, egressus est omnis exercitus Domini nocte. Satisque miror cur Vulgata exemplaria centum nonaginta annos habeant, et in quibusdam scriptum sit, centum quinquaginta: cum perspicue et Hebraicum, et Aquila, Symmachusque et Theodotio, trecentos nonaginta annos teneant; et apud ipsos LXX, qui tamen non sunt scriptorum vitio depravati, idem numerus reperitur. Difficillimam quaestionem, et ne dicam superbe, a nullo explanatam, non tam nostri scientia, quam Domini gratia exposuisse nos credimus, impleto illo, quod ipse pollicitus est: Quae-rite, et invenietis: petite et accipietis: pulsate et aperietur vobis (Matth. VII, 7). Qui autem voluerit supputare a prima captivitate quae facta est sub Manahen filio Gaddi rege Israel, qui regnavit in Samaria annis decem (IV Reg. XV): quando venit Phul rex Assyriorum in terram Israel, et mille talenta accepit argenti; et post eum alios duos annos Phacce, quos [Al. qui] regnavit in Israel, inveniet, vicesimo octavo anno regis Assueri compleri trecentos nonaginta annos, quando Esther fertur historia: quod et credibilis est. Neque enim finito imperio Assueri, sed adhuc regnante eo, Israel jugum gravissimae servitutis abiecit.**

(Vers. 7.)

Et ad obsidionem Jerusalem convertes faciem tuam, et brachium tuum erit extentum, et prophetabis adversum eam.

LXX: Et ad conclusionem Jerusalem parabis faciem tuam, et brachium tuum roborabis, et prophetabis super eam. Praeparatione vultus opus est ac robore, et confirmatione exerti brachii atque nudati, ut non solum

voce, sed et gestu, et habitu prophetantis, urbis obsidio demonstratur.

(Vers. 8.)

Ecce circumdedi te vinculis, et non te convertes de latere tuo in latus alterum, donec compleas dies obsidionis tuae.

Sinistrae partes, quia sine templo, et notitia Dei fuerant in Samaria, delegantur Israeli; dextrae, Judae, in quo [Al. qua] Dei cultus et religio. Et notandum quod in altero sit poena peccantium, in altero virtutis exercitatio. Nec convertit se de altero in alterum latus, ut nulla cruciatuum requies indicetur; donec impleatur supradictorum dierum perfecta conclusio. Quod dies prophetae, hoc annus est patientibus (Genes. XXIX). Et quos annos putabat Laban, Jacob erant quasi pauci dies. Non solum autem in suppliciis varietas est pro diversitate meritorum; sed in bonorum quoque retributione, agni in dextra, et haedi stant in sinistra. Unde et in alio loco scriptum est: Cor sapientis in dextra ejus, cor autem stulti in sinistra ejus (Eccli. X, 1). Alia sunt Domini vincula, quibus in salutem ligamur; alia diaboli, quibus decem et octo annis ligaverat mulierem in Evangelio (Luc. XIII). Unde et funibus peccatorum suorum unusquisque constringitur (Prov. V, 22). Quae solvit Dominus per typum Lazari suscitati, qui fasciis, et institis vinctus jacuerat in sepulcro (Joan. XI).

(Vers. 9 seqq.)

Et tu sume tibi frumentum, et hordeum, et fabam, et lentem, et milium, et viciam: et mittes ea in vas unum, et facies tibi panes numero dierum quibus dormies super latus tuum: trecentis et nonaginta diebus comedes illud. Cibis autem tuus quo vesceris, erit in pondere viginti stateres in die: a tempore usque ad tempus comedes

illud. Et aquam in mensura bibes sextam partem Hin, a tempore usque ad tempus bibes illud. Et quasi subcinericium hordeaceum comedes illud, et stercore humano operies illud in oculis eorum.

Quam nos viciam interpretati sumus, pro quo in Hebraeo dicitur CHASAMIM: Septuaginta Theodotioque posuerunt --- quam alii avenam, alii sigalam putant. Aquilae autem prima editio et Symmachus --- sive --- interpretati sunt: quas nos vel far, vel gentili Italiae Pannoniaeque sermone, spicam, speltamque dicimus. In vase quoque Septuaginta addidere fictili, jubetur autem propheta famem futuram, et inopiam populi Israel opere demonstrare. Sicut enim in rerum omnium penuria, non quaeruntur ciborum diversitates et deliciae; sed quomodo venter impleatur: sic nunc propheta frumentum, et hordeum, fabam, lentem, et milium, avenamque mittit in unum vas, facitque trecentos nonaginta panes, quos per singulos dies comedat: qui panes habent vicanos siclos, id est, stateres. Siclus autem, id est, stater, habet drachmas quatuor. Drachmae autem octo, Latinam unciam faciunt: ita ut unus panis decem uncias habere dicatur, quo trahitur magis anima quam sustentatur. Sterilitatem cibi, aquae auget sterilitas. Sextam enim partem mensurae Hebraicae, quae appellatur HIN, jubetur per singulos dies bibere. Porro HIN duos --- Atticos facit: quos nos appellare possumus duos sextarios Italicos, ita ut HIN mensura sit Judaici sextarii, nostrique castrensis, cujus sexta pars facit tertiam partem sextarii Italici. Qui cibus et potus juxta inclytum Oratorem non vires tribuit, sed mortem prohibet. Quod autem dicit: A tempore usque ad tempus comedes, vel bibes, illud, a vespere usque ad vesperam significat: licet quidam male ab anno usque ad annum intelligi putent. Ipsique panes instar hordeacii panis subcinericii fiunt. Diciturque ei, ut humano stercore operiat eos, non ignorantibus his qui comessuri sunt (solet quippe inscitia miserias temperare) sed videntibus, et in oculis eorum, ut ante aspectus horrorem, quam gustus

nauseam sustineat. Notandum quoque, quod juxta numerum dierum sinistri lateris, trecenti nonaginta subcinericii panes jubeantur fieri, et per singulos dies comedi; et de quadraginta dierum dextri lateris panibus omnino taceatur: ut occulte sancta Scriptura insinuet, non eandem poenam populi esse peccatoris, si tamen notitiam habeat Dei, et ejus qui a religione veri Dei omnino discesserit. Possumus autem et hoc dicere juxta intelligentiam spiritualem, quod Judaicus populus post offensam Dei usque hodie subcinericios panes comedat mixtos frumento, hordeo, faba, lente, milio, et avena; quorum alter hominum, alter jumentorum cibus est. In eo enim quod videntur in unum Deum credere, habent aliquid et frumenti. Quod autem Filium negant, hordeo jumentorum pascuntur et fabis, quibus comedentium venter inflatur, et mens opprimi dicitur: intantum ut Pythagoraeis quoque cibus detestabilis sit. Propter lentem Esau primogenita perdidit (Genes. XXV). Milium rusticorum, et agrestium, et altilium cibus est. Avena, sive vicia et olyra, bruta pascuntur animalia. Quod autem scribitur, juxta LXX, Elias fugiens Jezabel invenisse panem --- subcinericium (III Reg. XIX), persecutionis et penuriae signum est. Unde et a corvis pascitur, ut quia cibum non invenerat in Israel, nationum quae immundae erant, pasceretur alimentis. Lex quoque ipsa quam legunt, et non intelligunt, subcinericius panis est, et opertus humano stercore. Quamobrem et Paulus apostolus lucra Legis, et pristinorum caeremoniarum observantiam dicit se habuisse sicut stercore, ut Christum lucrifaceret (Philipp. III).

(Vers. 13 seqq.)

Et dixit Dominus: Sic comedent filii Israel panem suum pollutum inter gentes, ad quas ejiciam eos. Et dixi, ah, ah, ah, Domine Deus: Ecce anima mea non est polluta, et morticinium, et laceratum a bestiis non comedi ab infantia mea usque nunc, et non est ingressa in os meum

omnis caro immunda. Et dixit ad me: Ecce dedi tibi fimum, boum pro stercorebus humanis, et facies panem tuum in eo.

Prophetas juxta Zachariam (Zach. III) viros esse portentosos, qui suis operibus futura portendant, et de quibus loquitur Deus: In manibus Prophetarum assimilatus sum (Osee XII, 10), in multis locis creberrime legimus. Sicut igitur Ezechiel panem comedit in stercore: sic et filii Israel, vel omnis populus Judaeorum, sive ut alii putant, decem tribus comedent [Al. comedebant] panem pollutum in nationibus: licet ad eos non sit comminatio, qui jam ejecti sunt; sed ad eos qui ejiciendi sunt de terra repromissionis. Quod cum Propheta didicisset, juxta Aquilam tertio detestatus est, ah, ah, ah. Juxta Symmachum vero et LXX, respondit --- quod Latine dicitur nequaquam. Pro quo Theodotio transtulit: O Domine Deus. Ne putemus eum contradicere Domini imperio; sed causas reddere, immo deprecari, cur hoc facere non possit. Denique impetrat quod rogavit, et sententiae austeritas mitiori imperio temperata est. Quaeritur cur Ezechiel faciliora renuerit: et Osee scorto statim fuerit copulatus (Ibid., I), nec contradixerit, immo nec responderit, castum habere se corpus, neque commixtione meretricis debere maculari, dicente Apostolo: Qui adhaeret meretrici, unum cum ea corpus efficitur (I Cor. VI, 16). Ex quo ostenditur figuram fuisse Synagogae, vel Ecclesiae, non vere juxta litteram perpetratum: quod ipsum exponentes prophetam plenius disseruimus. Morticinium dicitur, quod absque effusione sanguinis amittit vitam, et in quo moritur anima, laceratum a bestiis, quod Graece appellatur ---. Quod autem pro humano stercore, boum conceditur fimum, leviora significantur mala: dum jubentur quidem coctum in bubulo stercore comedere panem; sed ab humani stercore longe esse immunditia: et usque hodie in populo Judaeorum servatur ista sententia, ut non comedant panem suum in humano stercore. Neque enim idolis

serviunt, nec varia daemonum portenta venerantur; sed in fimo bubulo: dum omnia propter carnem et ventrem, et terrae hujus bona operantur, secundum quod dicitur: Qui fecerit ea, vivet in eis (Levit. XVIII, 5; Deut. IV). Nos autem terrena contempnimus, et non solum humani stercore calcamus cibos, ac terrenas delicias putamus esse pro nihilo, sed comedimus panem qui de coelo descendit (Joan. VI), et fruimur illo cibo, de quo Psalmista decantat: Panem Angelorum comedit homo (Psal. LXXVII, 25); nequaquam Aegyptiis carnibus, sed mannae tenuitate viventes.

(Vers. 16, 17.)

Et dixit ad me: Fili hominis, ecce ego conteram baculum panis in Jerusalem, et comedent panem in pondere, et in sollicitudine, et aquam in mensura et angustia bibent; ut deficientibus pane et aqua, corruat unusquisque ad fratrem suum, et contabescant in iniquitatibus suis.

Verbum Hebraicum MATE, prima Aquilae editio baculum, secunda et Symmachus Theodotioque ῥέωμ, id est, firmamentum interpretati sunt. Quod autem opere futurum esse monstraverat, et sermone demonstrat, omnisque sinistri et dextri lateris dormitio, et subcinericii panis, sexque specierum varietate commixti, mundi mala significans, illo tendit, ut inedia ciborum in Jerusalem, et aquae penuriam incredibilem protestetur: ita ut unusquisque corruat ad fratrem suum, ab alio auxilium sperans, quod in se esse non pervidet [Al. praevidet]. Natura enim hominum est, ut prementibus malis et angustiarum pondere, in proximo magis quam in se habeant fiduciam: contabescuntque in iniquitatibus suis, dum pro iniquitatibus cuncta patiuntur. Vereorque ne ista panis contritio etiam in nostra inveniatur Jerusalem, in qua visio pacis cernitur, quem conterit Dominus quando irascitur, et indignos nos suo judicat pane. Atque utinam

saltem in pondere eum et sollicitudine mereamur accipere, et arenam linguam nimia siccitate, extremus Lazari digitus irroret (Luc. XVI). Deficiente autem pane et aqua Ecclesiae, corruet vir contra fratrem suum, et ubique discordia est, scindentibus nobis Christi tunicam, quam nec milites in passione Salvatoris scindere ausi sunt (Joan. XIX); et contabescentibus in iniquitatibus nostris, dum Dei justitiam non habemus. Scriptum est in Jeremia quod parvuli, id est, vulgus Ecclesiae petierint panem, et non fuerit qui eis frangeret (Thren. IV, 4). Paulus vero qui vir Ecclesiae erat, et sciebat Christum panes fregisse legales, ac dedisse discipulis erogandos, loquitur confidenter: Panem quem frangimus, nonne communicatio est Corporis Christi? (I Cor. X, 16.) Baculumque vel fortitudinem panis comedere non possunt, qui lacte infantiae indigent, nec valent accipere solidum cibum. Nihilque ita vescentis animum roborat, quomodo panis vitae, de quo scriptum est: Et panis confirmat cor hominis (Psal. CLXXXIII, 15).

LIBER SECUNDUS.

Secundi explanationum in Ezechiel voluminis, o virgo Christi Eustochium, istud est exordium.

(Cap. V.---Vers. 1 seqq.)

Et tu, fili hominis, sume tibi gladium acutum, radentem pilos, et trahe per caput tuum, et barbam tuam, et assumes tibi stateram ponderis, et divides eos. Tertiam partem igne combures in medio civitatis, juxta completionem dierum obsidionis, et tertiam partem concides gladio in circuitu ejus; tertiam vero aliam disperges in ventum, et gladium nudabo post eos. Et sumes inde parvum numerum, et ligabis eos in summitate pallii, et ex eis rursum tolles, et projicies eos in medium ignis, et combures eos. Ex eo egredietur ignis in omnem domum Israel.

Pro tribus partibus capillorum et pilorum, quarum una comburitur in medio civitatis, alia conciditur gladio in circuitu ejus, tertia vento huc illucque rapienda dispergitur, de qua parum assumitur, et ligatur in ora pallii, et rursum modicum quid partis tertiae emittitur in ignem, de quo egreditur flamma in omnem domum Israel, LXX quatuor partes interpretati sunt. Cumque dixissent: Quartam partem igni combures in medio civitatis, et quartam concides gladio in circuitu ejus, et quartam disperges in ventum, quia remanebat eis quarta pars alia, addiderunt de suo: Et quartam partem assumes, et combures eam in medio civitatis: quasi non sit ipsa quae prima, et aliud quid in prima dixerit, aliud in ista quae addita est. Denique et in consequentibus aenigma capillorum in tres partes divisorum, ipse Dominus edisserit per Prophetam, dicens: Tertia tui pars peste morietur, et fame consumetur in medio tui, famem et pestilentiam ignem esse significans; et tertia tui pars gladio cadet in circuitu tuo, foris caedes ac bella describens. Tertiam vero, inquit, partem tuam in omnem ventum dispergam, eos esse demonstrans qui ducendi sunt in captivitatem. Post quos dicit se nudare vel effundere gladium suum, ut nec captivitas novissimum sit malorum; sumereque de ipsis dispersis atque captivis, et ligare in summitate pallii sui eos qui de captivitate redituri sunt in Jerusalem, et ex ipsis quoque tollere aliquam partem, et igni flammaque consumere, significans Macedonas, sub quibus habitatores Judaeae, et praecipue Jerusalem dura perpassi sunt. Quod autem dicit, ex eo, id est, populo Judaeorum; sive, juxta LXX, ex ea; ut subaudiatur, urbe Jerusalem, egredietur ignis in omnem domum Israel: Machabaeorum narrat historia, quod quaedam pars Judaeorum se tradiderit Antiocho Epiphani, et eum ad persecutionem populi concitaverit, et multa alia quae in eadem scribuntur historia, et in Josephi voluminibus, praecipueque dissensione Hircani et Alexandri, per quorum occasionem consul Cneus Pompeius cepit Jerusalem, et Romanae ditioni subdidit:

posteaque [Al. quae postea] sub Tito et Vespasiano urbs capta est, templumque subversum. Et post quinquaginta annos, sub Aelio Hadriano usque ad solum incensa civitas atque deleta est, ita ut pristinum quoque nomen amiserit. Quomodo autem in caesarie et barba pulchritudinis ac virilitatis indicium est, quae si radantur, foeda nuditas apparet, et universi corporis pars extrema, atque ut ita dicam emortua, in capillis atque pilis est: ita Jerusalem et populus ejus emortuus, et a vivo Dei corpore separatus, fami ac pestilentiae et caedi, et gladio, captivitati ac dispersioni traditur. De qua dispersione, sub figura capillorum aliqua pars ligatur in summitate pallii, ut modicum quid rursus tradatur incendio, de quo infinita flamma ac pene universa devastans, egreditur in omnem domum Israel.

(Vers. 5 seqq.)

Haec dicit Dominus Deus: Ista est Jerusalem: in medio gentium posui eam, et in circuitu ejus terras; et contempsit judicia mea, ut plus esset impia quam gentes, et praecepta mea ultra quam terrae quae in circuitu ejus sunt. Judicia enim mea projecerunt, et in praeceptis meis non ambulaverunt. Jerusalem in medio mundi sitam, hic idem Propheta testatur, umbilicum terrae eam esse demonstrans. Et Psalmista nativitatem exprimens Domini: Veritas, inquit, de terra orta est (Ps. XLVIII, 12). Ac deinceps passionem: Operatus est, inquit, salutem in medio terrae (Ps. LXXIII, 12). A partibus enim Orientis cingitur plaga quae appellatur Asia. A partibus Occidentis, ejus quae vocatur Europa. A meridie et austro, Libya et Africa. A Septentrione, Scythis, Armenia atque Perside et cunctis Ponti nationibus. In medio igitur gentium posita est, ut qui erat notus in Judaea Deus (Ps. LXXV), et in Israel magnum nomen ejus, omnes in circuitu nationes illius sequerentur exempla, quae gentium circa se positarum impietatem secuta, vicit etiam ipsas in scelere suo. Quod pulchre interpretatus est Symmachus:

Haec, inquit, Jerusalem, quam in medio nationum posui, et circa eam regiones, commutavit iudicia mea impietatibus quas didicit a gentibus, et justificationes meas a regionibus quae sunt in circuitu ejus: quia legitima mea reprobaverunt, et in iudiciis meis non ambulaverunt. Illud autem quod dixerunt Septuaginta: Justificationes meas inique ex gentibus, et legitima mea de regionibus quae sunt in circuitu ejus, non habere consequentiam, etiam me tacente, perspicuum est.

(Vers. 8, 9.)

Idcirco haec dicit Dominus Deus: Quia superastis gentes quae in circuitu vestro sunt: in praeceptis meis non ambulastis, et iudicia mea non fecistis, et juxta iudicia gentium quae in circuitu vestro sunt, non estis operati: ideo haec dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te, et ipse ego faciam in medio tui iudicia in oculis gentium. Et faciam in te quae non feci, et quibus similia ultra non faciam, propter omnes abominationes tuas.

Pro eo quod nos interpretati sumus: Quia superastis gentes quae in circuitu vestro sunt, Symmachus transtulit: Quia multitudo vestra fuit ex gentibus, quae in circuitu vestro sunt. Aquilae secunda editio: Eo quod numerati estis in gentibus quae in circuitu vestro sunt. Porro Septuaginta: Quia occasio vestra de gentibus quae in circuitu vestro sunt. Et est sensus, vel superasse Jerusalem sceleribus suis cunctas in circuitu nationes, vel multitudinem ejus, non populum Israel, sed turbam caeterarum gentium esse dicendam. Aut certe in numerum caeterarum gentium, quae in circuitu ejus sunt, eos esse conversos, sive omnem occasionem habuisse de gentibus, quas magis in bonam partem docere debuerint. Quid, inquit, causer quod in praeceptis meis non ambulaveritis, et iudicia mea non feceritis, cum etiam omnes in circuitu nationes viceritis scelere vestro, et non feceritis quae illi naturali lege scripta in cordibus suis

saepe fecerunt? Idcirco non per Angelos, neque per aliquos ministros, sed ipse ego faciam in te judicia mea videntibus cunctis quae ante non feci, et ultra non faciam. Dicens autem judicia, ostendit sententiae veritatem, ne ira mensuram poenarum videatur excedere. Nec fecit in ulla natione talia qualia fecit in Jerusalem: Quia servus qui novit voluntatem domini sui et non facit eam, vapulabit multis (Luc. XII, 48). Potentesque potenter tormenta patientur (Sap. VI, 7). Et similia, inquit, ultra non faciam. Pulchre dixit, similia non faciam. Multo enim post interfectionem Christi duriora facturus est. Aliud est enim coluisse interdum idola propter quae ante puniti sunt, et aliud Dei Filium trucidasse.

(Vers. 10.)

Idcirco patres comedent filios in medio tui, et filii comedent patres suos: et faciam in te judicia, et ventilabo universas reliquias tuas in omnem ventum.

Ad id quod supra dixerat: Quia superastis gentes quae in circuitu vestro sunt, sive, pro eo quod occasio vestra est ex gentibus quae in circuitu vestro sunt, in praeceptis meis non ambulastis, et judicia mea non fecistis, tertio retulit ideo. Primum ita: Ideo haec dicit Dominus Deus: ecce ego ad te, et ipse ego faciam in medio tui judicia. Secundo: Ideo patres comedent filios in medio tui. Tertio: Ideo vivo ego, dicit Dominus Deus; nisi pro eo quod sanctum meum violasti in omnibus offensionibus tuis, et reliqua. Attamen notandum, quod ubi decora sunt et honesta, ac pro merito eorum qui ea sustinent, seipsum Deus facere profitetur. Ubi autem tristitia et non digna Deo, dicit quidem fieri, sed non a se, ut in praesenti: Ideo patres comedent filios in medio tui, et filii comedent patres suos. Non enim dixit, ego faciam ut patres comedant filios suos in medio tui, et filii comedant patres suos. Quod autem decorum erat, nec Dei majestati videbatur indignum, ipsum se dicit facere.

Sequitur enim: Et Faciam in te judicia, et ventilabo universas reliquias tuas in omnem ventum. Tale quid et in maledictis Deuteronomii in venire poterimus, et praecipue in loco illo: Glorificantes me glorificabo, qui autem me despiciunt, consumetur (Deut. XXVIII). Eos enim qui se glorificant, ipse glorificat. Legimus in Regum volumine, famis necessitate cogente, a matre filium devoratum (IV Reg. VI). Josephus quoque in obsidione Jerusalem, multa hujusmodi facta commemorat. Quando autem patres filios comederint, vel filii patres, nulla narrat historia, nisi forte in multis necessitatis malis, etiam haec facta esse credendum sit. Potest hoc ipsum referri et ad nostram Jerusalem: quando magistri contra discipulos, id est, patres contra filios, et discipuli contra magistros, id est, filii adversum patres, seditione mutua concitantur, et impletur illud quod per Apostolum dicitur: Si autem invicem mordetis et accusatis, videte ne ab invicem consumamini (Gal. V, 15). Unde et Propheta mystico sermone cantabat: Cum appropinquarent adversum me qui affligunt me, ut comederent carnes meas (Ps. XXVI, 2). Et Job simile quid loquitur: Si autem dixerunt ancillae meae: Quis det nobis de carnibus ejus ut comedamus (Job XXXI)? Et super magistris, qui lucra sectantur de discipulis, salutisque eorum nullam curam gerunt, dicitur: Qui devorant populum meum sicut cibum panis (Ps. LII, 5). De quibus et Apostolus: Et comedunt, inquit, domos viduarum (Luc. XX; Matth. XXIII). Possumus patres qui comederint filios, et filios qui comederint patres, non solum in Babylonia, sed et in Romana obsidione intelligere. Illud autem quod dicitur: Et ventilabo universas reliquias tuas in omnem ventum, magis ad Romanam pertinet captivitatem, quando in toto orbe terrarum dispersi sunt. Et haec est in omnem ventum capillorum barbaeque dispersio.

(Vers. 11.)

Idcirco vivo ego, dicit Dominus Deus: nisi pro eo quod sanctum meum violasti in omnibus offensionibus tuis, et in cunctis abominationibus tuis: ego quoque confringam (sive, juxta LXX, abjiciam te), et non parcet oculus meus, et non miserebor.

Proprie hoc ad Jerusalem dicitur, quia sancta mea violasti me deserens, et in templo meo idola coluisti, ego quoque confringam omnia idola tua, et conteram atque concidam, sive abjiciam te, quia prius abjecisti me: et non parcet oculus meus cum te videro, fami, gladio, servituti colla submittere: nec miserebor; quia misericordiam meam non mereris. Scriptum est enim: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur (Matth. V, 7). Hoc idem et in Ecclesia intelligendum est, quod magistris et Sacerdotibus, qui egerint negligenter, possit Deus quotidie dicere: Quia sancta mea violastis in cunctis offensionibus vestris, et in universis abominationibus quae egistis, ego quoque vos conteram atque confringam, reddamque per me quod in meum populum perpetrastis. De quo contra pastores hic idem Propheta plenius loquitur (Infra, XXXIV), quod lanis ovium operiantur et lacte vescantur et caseo, et fractum pecus ac morbidum non requirant.

(Vers. 12, 13.)

Tertia tui pars peste morietur, et fame consumetur in medio tui, et tertia tui pars gladio cadet in circuitu tuo. Tertiam vero partem tuam in omnem ventum dispergam, et gladium evaginabo post eos. Et complebo furorem meum, et requiescere faciam indignationem meam in eis, et consolabor, et scient quia ego Dominus locutus sum in zelo meo, cum implevero indignationem meam in eis.

Septuaginta quia supra quatuor partes posuerant, quas in descriptione incendii, gladii et dispersionis tres tantum esse sermo propheticus approbavit, ut superfluo

una pars incendii in duas partes divideretur, in hoc quoque loco eandem primam partem diviserunt in duas, ut dicerent: Quarta pars tui morte atteretur, et quarta pars tui fame consumetur in medio tui, et quarta pars tui cadet in circuitu tuo, et quartam partem tui in omnem ventum dispergam: licet hoc quod posuimus: Et quarta pars tui in gladio cadet, de Theodotionis editione sub asteriscis additum sit. Perspicuum est autem ut Hebraea veritas continet, tres esse partes. De quarum prima dicatur: Et tertia tui pars peste morietur, et fame consumetur in medio tui. Multoque melius fuerat transferre quod scriptum est, quam rei male translatae patrocinium quaerere. Nec hoc dicimus ab illis factum, quibus vetustas auctoritatem dedit: sed per multa saecula scriptorum atque lectorum vitio depravatum. Quamquam et Aristeus et Josephus, et omnis schola Judaeorum, quinque tantum libros Moysi a Septuaginta translatos asserant. De quo capitulo quia supra diximus, nunc omittendum videtur. Hoc tantum addam, quod necessarium est in eo quod ait: Et implebo furorem meum, et requiescere faciam indignationem meam in eis, et consolabor, et scient quia ego Dominus locutus sum in zelo meo, cum implevero indignationem meam in eis; quomodo sentiendus sit furor, et indignatio et zelus Dei, saepe exposuimus, quod humanis Deus loquatur affectibus: non quo ipse irascatur, sed quo nos per poenas atque cruciatus Deum sentiamus iratum. Zelus autem sub metaphora viri et uxoris accipiendus, qui quamdiu uxorem diligit, zelotypus est; si neglexerit, dicit illud quod in consequentibus dicturi sumus: Zelus meus recedet a te: et ultra non irascar tibi (Infra, LXI, 42). Quodque jungitur: Et scient quia ego Dominus locutus sum in zelo meo, non illi qui consumpti sunt fame et pestilentia, nec qui gladio ceciderunt in circuitu civitatis, sed illi qui dispergentur in omnem ventum, aliorum mortibus suisque miseriis sentient iratum Deum, quem clementem sentire noluerunt.

(Vers. 14.)

Et dabo te in desertum; quodque sequitur: et in opprobrium gentibus quae in circuitu tuo sunt, in Septuaginta non habetur: pro quo addiderunt de suo, et filias tuas in circuitu tuo. Rursumque juxta utramque editionem, in conspectu omnis praetereuntis. Prodest autem Jerusalem omnia in ea vitia desolari, et ad desertum redigi, et sua eam peccata cognoscere, ut quae caeteris gentibus in exemplum virtutum esse debuerat, sit exemplum miseriarum. Filias autem ejus, urbes vel viculos intelligere possumus, sive Ecclesias in toto orbe dispersas, ut quicumque hujus peregrinus est saeculi, et dicit cum Psalmista: Advena sum, et peregrinus sicut omnes patres mei (Ps. XXXVIII, 12); et de quo dicitur: Non dixerunt qui praeteribant: Benedictio Domini super vos (Ps. CXXVIII, 8), videat opprobrium ejus et doleat.

(Vers. 15.)

Et eris opprobrium et blasphemia, exemplum et stupor in gentibus in circuitu tuo sunt. Pro quo in Septuaginta legitur: Et erit --- id est gemibilis. Et de Theodotione additum est, --- cujus verbi notitiam non habemus. Pro quo tres alii interpretes, blasphemiam transtulerunt, quae in Hebraico dicitur GEDDUPHA. Sequitur:

Cum fecero in te judicia in furore, et indignatione, et in increpationibus irae quae ego Dominus locutus sum. Gemitu autem dignam Jerusalem, cum offenderet Deum, ut faceret in ea judicia in furore et indignatione, testatur et Paulus, qui dicit: Eramus natura filii irae, sicut et caeteri (Ephes. II, 3). Et iterum: Qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus aggravati (II Cor. V). Loquimurque cum Jerusalem: iram Domini sustinebo, quoniam peccavi ei. --- vel --- quidam infelicem et

miseram: alii perspicuam et expositam ad miserias intelligi volunt.

(Vers. 16.)

Quando misero sagittas famis pessimas in eos, quae erunt mortiferae: et quas mittam ut disperdam vos, et famem congregabo super vos, et conteram baculum panis.

Famem et pestilentiam, et bestias pessimas, et quidquid aliud malorum sustinemus in saeculo, propter nostra venire peccata manifestum est. Unde et fames illa, quae facta memoratur in Ruth (Ruth I), et in Regum volumine sub Elia (III Reg. XVII), quando tribus annis, et sex mensibus coelum clausum est, et sub Elisaeo (IV Reg. VI), cujus incredibilem inopiam repentina abundantia compensavit, Dei iudicio missa est. Quod non solum tunc in Jerusalem factum est, sed et in nostra fit Jerusalem, in qua propter magnitudinem peccatorum, primum fames mittitur audiendi sermonem Dei. Deinde famem mors sequitur; ut qui non audivimus: Gustate et videte quoniam suavis est Dominus (Ps. XXXIII, 9), postea sentiamus: Mors peccatorum pessima est (Psal. XXII). De firmamento et baculo panis, supra diximus (Supra, IV).

(Vers. 17.)

Et immittam in vos famem, et bestias pessimas usque ad interneccionem: et pestilentia, et sanguis transibunt per te, et gladium inducam super te: ego Dominus locutus sum.

Bestias pessimas induci super terram solitudinis, quae fame et gladio, et peste vastata est, praesentia quoque ostendunt tempora: quando familiare animal canis, in dominorum carnes rabie concitatur, et ursis ac lupis cunctisque aliis generibus bestiarum terra

completur: pestilentiamque et sanguinem transire per eam, morbum gladiumque significat. Sed et in nostram Jerusalem mittuntur bestiae pessimae, quando tradimur in passiones ignominiae, et in reprobum sensum et conscientiam peccatorum, quae excruciant atque dilacerant animum nostrum (Rom. I). Dissensiones, haereses, schismata, aemulationes, invidiae, tristitiae, detractioes, desideria mala, avaritia, quae est radix omnium malorum (II Cor. XII), bestiae pessimae sunt. Quae cum fuerint in nobis, meremur audire: Corripiet te praevaricatio tua (Jerem.) Precamurque et dicimus: Ne tradas bestiis animam confitentem tibi (Ps. LXXIII, 19).

(Cap. VI.---Vers. 1 seqq.)

Et factus est sermo Domini ad me dicens: Fili hominis, pone faciem tuam ad montes Israel, et prophetabis ad eos. Et dices: Montes Israel, audite verbum Domini Dei. Haec dicit Dominus Deus montibus et collibus, rupibus et vallibus.

Quod saepe in hoc Propheta dicitur Adonai Dominus, propter Graecos et Latinos, qui Hebraeae linguae non habent scientiam, breviter exponendum videtur. ADONAI unum nomen est de decem vocabulis Dei, et significat Dominum, quo saepe et in hominibus utimur. Denique et Sara vocans Abraham dominum suum, hoc vocabat nomine (Gen. XVIII). Et ubi dicitur Domine mi rex, Adonai (Exod. XXVIII) scriptum est. Quando igitur duo, Domini et Domini juncta sunt nomina, prius nomen commune est, secundum proprie Dei, quod appellatur --- id est, ineffabile, quod et scriptum fuit in lamina aurea, quae erat in fronte pontificis. Montes autem Israel, qui simulacris daemonum fuerant occupati, non auribus, sed imperio ac potentia conditoris suum audiunt et intelligunt Creatorem. Quomodo mare vidit et fugit, Jordanis conversus est retrorsum (Ps. CXIII): non utique carnis oculis quibus carebat. Et ad mare dicitur: Tace,

obtumesce (Marc. IV, 39). Et ventorum flatibus imperatur; jubeturque vermi, qui Jonae percussit umbraculum (Jon. IV). Et de eadem terra scriptum est: Qui respicit terram, et facit eam tremere (Ps. CIII, 32). Ad quos Propheta loquitur indicans idola destruenda et aras, universasque caeremonias quibus prius idolis servierant conterendas. Possumus montes Israel et principes accipere eos, qui potentia, sapientiaque, et scientia ac divitiis praecellebant. Et hoc animadvertendum, quod obfirmatur quidem facies, et ponitur contra montes: sed nequaquam solis montibus, sed et collibus loquitur, et rupibus et vallibus, in quibus inferior dignitas, et gradus prudentiae scientiaeque cognoscitur. Videntur mihi tropologice montes esse, qui ad perfectam scientiam pervenerunt; colles, qui paulo inferiores sunt; rupes, qui nullam habentes scientiam, et tantum in conversatione fidentes, aliqua sibi de Scripturarum interpretatione praesumunt, habentes juxta Apostolum zelum Dei, sed non secundum scientiam (Rom. X; Jacob. III); valles autem appellari novissimos in Ecclesia, qui et vita et scientia inferiores, tamen de conventu familiae Dominicae non recedunt. Qui omnes verbum Dei jubentur audire, ut unusquisque pro suo modulo, et sensu intelligat quid Dominus praecipiat.

(Vers. 4, 5.)

Ecce ego inducam super vos gladium, et disperdam excelsa vestra. Et demoliar aras vestras, et confringentur simulacra vestra, et dejiciam interfectos vestros ante idola vestra. Et dabo cadavera filiorum Israel ante faciem simulacrorum vestrorum: et dispergam ossa vestra circa aras vestras in omnibus habitationibus vestris.

Montibus dicitur Israel quod disperdat Deus excelsa eorum, in quibus adorabant homines fictos deos, et aras simulacraque confringat, et cultores eorum in conspectu fanorum interfici faciat; ut jaceant cadavera mortuorum ubi prius jacebant hostiae; et dispergantur ossa, non

montium, sed eorum qui jacebant in montibus, in circuitu ararum, et in cunctis urbibus viculisque Israel. Hoc juxta litteram. Alioquin et super eos qui eriguntur in superbiam, et de quibus Apostolus loquitur: Scientia inflat, charitas autem aedificat (I Cor. VIII, 1), inducitur gladius, ut omnia eorum simulacra, quae de suo finxerunt animo, conterantur, et interfecti jaceant, et mortuos se esse sentiant, nihil sibi simulacra sua atque figmenta prodesse cernentes. Quodque dispergere se dicit ossa montium circa aras, fortissimos quosque eorum a se mutuo indicat separandos. Prodest enim perversae scientiae malos a malis dividi. Et ut illi qui consensu pessimo aedificabant turrem, pro utilitate propria dissipati sunt, divisaeque linguae eorum (Gen. XI), ne consensus pessimus pejores eos faceret; ita ossa montium dispergentur, ut vanos conatus suos intelligant. Hoc quod nos posuimus: Et dabo cadavera filiorum Israel ante faciem simulacrorum vestrorum, in Septuaginta non habetur.

(Vers. 6, 7.)

Urbes desertae erunt, et excelsa demolientur; et dissipabuntur et interibunt arae vestrae, et confrigentur et cessabunt idola vestra, et conterentur delubra vestra, et delebuntur opera vestra. Et cadet interfectus in medio vestri, et scietis quia ego Dominus.

Causa perspicua cur urbes montium deserendae sint: scilicet ut demoliantur excelsa, araeque et idola destruantur, et delubra pereant, et omnis simulacrorum cultura desistat; cadantque interfecti in medio montium; et sciant quoniam ipse sit Dominus. Per quae occasio nobis datur, spiritualem magis intelligentiam sequi, ut urbes haereticorum, quae interpretantur Ecclesiae, et excelsa superbiae eorum, et arae perversorum dogmatum confringantur, et idola pereant, quae de suo sibi corde simularant, et conterantur delubra, non templa, quae contra templum Domini surrexerant, Graecoque sermone

appellantur μέρη, id est, fana atque delubra et omnia opera montium conterantur, quae non opera Dei sunt, sed magistrorum falsae scientiae. Cumque ceciderint interfecti in medio montium, vel quos ipsi montes interfecerant, tunc finis erit montium superborum, ut cognoscant quod ipse sit Dominus. Potest autem fieri ut de uno populo montium Israel, aliis interfectis, cognoscant alii. Pestilente enim flagellato, stultus astutior erit (Prov. XIX, 25).

(Vers. 8.)

Et relinquam in vobis eos qui fugerint gladium in gentibus, cum dispersero vos in terras: et recordabuntur mei liberati vestri in gentibus, ad quas captivi ducti sunt.

Illud quod Dominus loquitur ad Eliam: Reliqui mihi septem millia virorum qui non curvaverunt genu Baal (III Reg. XIX, 18): et Paulus apostolus scribit: Et nunc in hoc tempore reliquiae secundum electionem gratiae salvae factae sunt (Rom. XI, 5), potest huic capitulo convenire. Et Apostoli enim, qui erant de semine Israel, et gladium fugerant, idcirco sunt reservati, ut dispergerentur in terras, et in gentibus Evangelium praedicarent, ac recordarentur in gentibus Dei, in quibus captivitatis tempore versabantur. Potest autem et hoc dici, quod ideo aliqui de captivitate Judaica reservati sint [Al. reservandi sunt], ut in gentibus recordarentur nominis ejus, illiusque potentiam praedicarent. De haereticorum quoque populis, qui evadere potuerint gladium perditionis eorum, et pessimam factionem, quae contra Deum fuerat concitata, huc illucque dispersi, recordabuntur nominis Dei, agentes poenitentiam, et captos se a viris ecclesiasticis exsultabunt.

(Vers. 9, 10.)

Quia contrivi cor eorum fornicans et recedens a me, et oculos eorum fornicantes post idola sua. Et displicebunt sibimet super malis, quae fecerant in universis abominationibus suis. Et scient quia ego Dominus non frustra locutus sum, ut facerem eis malum hoc.

Multa de hoc capitulo a LXX praetermissa sunt, illudque mutatum, juravi cordi eorum fornicanti: pro quo nos posuimus: contrivi cor eorum fornicans. Juravit autem atque decrevit se facturum esse quae opere monstravit; sive contrivit fornicans cor et recedens a Deo, eorum de quibus per Osee Dominus loquitur: Spiritu fornicationis seducti sunt (Osee IV, 12). Et oculos fornicantes post idola, per quorum fenestras mors intrasse perhibetur. Quam ob causam et in Daniele duo presbyteri praeceperunt revelari Susannam, ut nudati corporis decore fruerentur (Dan. XIII). Nec frustra locutus est Dominus, ut faceret malum vel mala, quando ad comminationem ejus agunt poenitentiam qui sententiae subjacebant. Sin autem cor durum sit et indomabile, ne per poenas quidem sentiens beneficia corrigentis, dicitur ad eos: Sine causa percussi filios vestros: disciplinam non recepistis. (Jer. II, 30). Prodest autem et haereticis, ut conteratur cor eorum, thesaurus pessimus dogmatum perversorum, quia recessit a Domino, et fornicantes oculi post adinventiones suas. Qui cum Domini fuerint recordati, displicebunt sibi in universis abominationibus suis, et intelligentes verae fidei veritatem, scient quia ipse sit Dominus. Qui idcirco saepe infert tribulationem, quae patientibus pernicioosa videtur et pessima, ut ad poenitudinem convertantur.

(Vers. 11.)

Haec dicit Dominus Deus: percute manu tua, et allide pedem tuum, et dic: heu! ad omnes abominationes malorum domus Israel.

Magnitudinem peccatorum jubetur Propheta manibus pedibusque ac sermone monstrare, ut gestu corporis ac indignatione vocis, habitum stupentis mirantisque et plorantis ostendat. Quomodo enim si quando novum aliquid mirandumque conspiciamus, tam corpore quam animo perhorrescimus, ita ut complaudamus manus, et pedes allidamus ad terram, et vocem inclinemus ad fletum; sic nunc oculis animi propheta cernens ventura supplicia, ad universas abominaciones malorum domus Israel loquitur quae sequuntur. Percutimus spiritualiter manu, quando a malis nos operibus separamus. Allidimus pedem, quando non gradimur itinere peccatorum. Plangimus atque ploramus, quando nobis displicent quae geruntur. Quod ostenditur verbo, heu. Pro quo Aquila interpretatus est --- Symmachus --- quod significat lamentare, vel plange. LXX et Theodotio ὤψ , quod magis insultantis est quam plangentis.

Qui gladio, fame et peste ruituri sunt. Haec est autem causa plangendi, quod habitatores montium, et ararum idolorumque cultores gladio, fame et peste ruituri sunt. Qui variis ducuntur erroribus, et quotidie mutant fidem, circumferunturque omni vento doctrinae: isti caeduntur gladio, et dividuntur in partes, unitatem Ecclesiasticae fidei relinquentes. Qui vero spirituales non habet cibos, fame moritur, nesciens eum qui dixit: Ego sum vita (Joan. XIV, 6). Porro qui vel singulis, vel pluribus deditus vitiis, ab eis non potest separari, quasi quondam veterno pestilentiae corrui.

(Vers. 12.)

Qui longe est, peste morietur: qui autem prope est, gladio corruiet, et qui relictus fuerit et obsessus, fame morietur, et complebo indignationem meam in eis.

Qui obsidionem urbis effugerit, et ad deserta migraverit, peste morietur; qui prope fuerit, cadet hostium gladio. Quem autem circumdederit hostilis exercitus, fame interibit et penuria: in hisque omnibus implebitur indignatio Dei, ut cognoscant qui remanserint, quia ipse sit Dominus. Qui ab Ecclesia quoque recesserit, statim peste morietur. Qui sciolus sibi videtur et diligens, nisi caverit, gladio ferietur inimici. Qui simplici contentus fide, instar brutorum animantium versatur quidem in Ecclesia, sed tamen in nullo bono opere proficit; nec imitator est formicae, quae in messe praeparat sibi cibos atque comportat, iste fame morietur, et in his omnibus implebitur ira Domini.

(Vers. 13.)

Et scietis quia ego Dominus, cum fuerint interfecti vestri in medio idolorum vestrorum, per circuitum ararum vestrarum in omni colle excelso: in cunctis summitatibus montium, et subter omne lignum nemorosum, et subter universam quercum frondosam: locum ubi accenderunt thura redolentia universis idolis suis.

Perspicuum est juxta litteram, et interpretatione non indiget, quod in montibus Israel, et in excelsis collibus, inter ipsa idolorum altaria lucosque quia appellantur ligna nemorosa, Israeliticus sit caesus exercitus, ut ubi peccaverant, ibi punirentur. Juxta anagogen sequamur ordinem propositum. Quando magistri haereticorum ab Ecclesiasticis viris, qui instructi sunt scientia Scripturarum, contriti fuerint atque superati, videmus interfectos perversorum dogmatum jacere inter simulacra quae finxerant, et eos qui se elevabant contra scientiam Dei, stratos in montibus collibusque subter omne lignum nemorosum; qui habebant verba pompatica, umbramque foliorum, et poma bonorum operum non habebant; qui erant sub omni quercu frondosa, quae non affert fructus hominum, sed porcorum: ubi accenderunt thura

redolentia non Deo, sed idolis suis. Nec dicere poterant quod de Noe scriptum est: Odoratus est Dominus odorem bonae fragrantiae (Gen. VIII, 21): et id quod Paulus loquitur: Christi bonus odor sumus Deo in omni loco (II Cor. II, 15). Quomodo autem sanctus odore suo delectat Deum: sic peccatur ex cujus persona psalmus ille cantatur: Computruerunt et corruptae sunt cicatrices meae, a facie insipientiae meae (Ps. XXXVII, 6), accendit idolis suis thura foetentia. Id quod nos interpretati sumus, in cunctis summitatibus montium: et post paululum: Et subter universam quercum frondosam, LXX reliquerunt.

(Vers. 14.)

Et extendam manum meam super eos, et faciam terram desolatam, et destitutam a deserto Deblatha, in omnibus habitationibus eorum et scient quia ego Dominus.

O montes Israel, cum interfecti vestri ceciderint in medio ararum idolorumque vestrorum in omni colle excelso, in cunctis montium summitatibus; cumque complevero lucos vestros cadaveribus mortuorum, in quibus quondam accenderunt thura idolis suis redolentia, tunc extendam manum meam ad ultionem, quae fuerat hucusque contracta, et redigam universam terram Israel in solitudinem, a deserto Deblatha, quae est in terra Emath, quae hodie vocatur Epiphania Syriae, in cunctis habitationibus eorum; ut omnibus pateat nihil esse inter solitudinem et mare Magnum, quod non hostilis mucro consumpserit. Multi putant eundem esse locum, de quo in Jeremia scriptum est: Et apprehenderunt Sedeciam in deserto quod est juxta Jericho, et omnis comitatus ejus diffugit ab eo. Cumque comprehendissent regem, adduxerunt eum ad regem Babylonis in Reblatha, quae est in terra Emath (Jer. XXXIX, 5). Potest et ob vicinam similitudinem DALETH et RES, Hebraicarum litterarum, quae parvo apice distinguuntur, vel Deblatha vel

Reblatha appellari. Juxta mysticos autem intellectus, extendit Dominus manum suam super omnes qui haeretico fuerant errore decepti, ut terram eorum, quae interpretatur Ecclesia, faciat desolatam a deserto Deblatha, quod in lingua nostra --- hoc est, massam ficorum sonat, caricarumque inter se compactarum, ut postquam in simulata dulcedine, quae non erat terrae cultae, sed solitudinis, amaritudinem, reppererint, tunc cognoscant, quia ipse sit Dominus. Mel enim distillat de labiis mulieris meretricis, quae ad tempus impinguat vescentium fauces, et postea amarius felle reperitur (Prov. V, 3, 4). Hoc significant et duo calathi ficorum, qui positi sunt in Jeremia contra faciem templi (Jer. XXIV): unus ficorum optimarum, et unus pessimarum: quorum alter ad Ecclesiam Christi refertur, alter ad congregationem malignantium.

(Cap. VII.---Vers. 1, 2.)

Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Et tu, fili hominis, haec dicit Dominus Deus terrae Israel: Finis, venit finis super quatuor alas terrae.

Quas nos plagas mundi interpretati sumus: Orientem videlicet et Occidentem, Meridiem et Septentrionem. De quibus alis et Isaias loquitur: Domine, ab alis sive finibus terrae portenta audivimus (Isa. XXIV, 16), quae in toto orbe per apostolos gerebantur. Et de sanctis scriptum est: Si dormieritis inter medios cleros pennae columbae deargentatae, et posteriora dorsi ejus in pallore auri (Ps. LXVII, 14). Unde et Dominus cum appropinquasset et vidisset Jerusalem, flevit et dixit: Quoties volui congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos sub alas suas, et noluisti (Matth. XXIII, 37)? Iste est qui in Deuteronomii cantico expandens alas suas suscepit eos, et assumpsit eos in humeris suis (Deut. XXXII). Quidam spirituales alas terrae, quibus ad coelestia subvolamus, quatuor ponit genera credentium: domum Aaron, et

domum Levi, et domum Israel, et timentes Dominum. De quibus et Psalmista canit: Domus Israel, benedicite Dominum: domus Aaron, benedicite Dominum: domus Levi, benedicite Dominum; qui timetis Dominum, benedicite Dominum (Psal. CXXXIV, 19-21). In Aaron sacerdotium; in Levi, aedituos et ministros; in Israel, cunctum populum; in timentibus Dominum proselytos intelligens. Nos autem simpliciter explanandum putamus, quod post comminationem montium Israel, ad omnem terram Israel, sive decem, sive duodecim tribuum sermo propheticus dirigatur: et nequaquam propheta futura praenuntiet, sed jam ingruentem videat captivitatem. Quinto enim anno Sedeciae coepit Ezechiel in Babylone prophetare captivis; et anno nono venit Nabuchodonosor et obsedit Jerusalem: cepitque eam anno undecimo Sedeciae. Ex quibus perspicuum est venisse finem et appropinquasse, non super montes et colles rupesque et valles, sed super quatuor plagas terrae ex omni parte Israel: non omnis terrae: quod si dixisset, de toto mundo credi poterat; sed terrae simpliciter, quod significat Israelis. Sic enim coeperat: Haec dicit Dominus Deus terrae Israel: Finis, venit finis super quatuor plagas terrae.

(Vers. 3, 4.)

Nunc finis super te, et immittam furorem meum in te, et iudicabo te juxta vias tuas, et ponam contra te omnes abominationes tuas. Et non parcet oculus meus super te, et non miserebor: sed vias tuas ponam super te, et abominationes tuae in medio tui erunt: et scietis quia ego Dominus.

In hoc capitulo juxta LXX Interpretes ordo mutatus est atque confusus: ita ut prima novissima sint, et novissima, vel prima vel media, ipsaque media nunc ad extrema, nunc ad principia transferantur. Ex quo nos et ipsum Hebraicum et caeteros secuti interpretes ordinem

posuimus veritatis. Ad terram igitur Israel sermo dirigitur, quod venerit super eam finis et consummatio, et emittat Dominus furorem suum in eam, non injustum, et tantum de indignatione venientem; sed plenum aequitatis atque rationis: ut judicet eam secundum vias suas, et ostendat illi omnes abominationes suas: ut recordetur operum suorum, et intelligat quid male gesserit. Quod autem dicit: Non parcat oculus meus super te, et non miserebor, quasi clementissimus medicus incidere cupiens putridas carnes, et cariosa vulnera adurere cauterio, non parcat, ut parcat: non miseretur, ut magis misereatur; ne quid putridum vivasque carnes sui vicinia corrupturum, remaneat in corpore. Percutit autem Dominus quem diligit, et castigat omnem filium quem recipit (Hebr. XII, 6). Cujus intelligentiae illud est: Ego percutiam, et ego sanabo (Deut. XXXII, 39). Omnis enim medicina ad tempus habet amaritudinem, sed postea fructus doloris, sanitate monstratur. Tale quid et per Amos loquitur Deus: Quoniam vos cognovi de universis tribubus terrae: idcirco ulciscar super omnia peccata vestra. Novit enim Dominus eos qui ejus sunt (Amos III, 2). Et vias, inquit (II Tim. II), illius totiusque vitae gressum, abominationesque, et maculas ponam in medio ejus: ut ante oculos peccatricis quae pro sanitate punitur, pristina peccata ponantur. Cumque hoc fecerit Dominus, scient qui cruciati sunt, quod ipse sit Dominus. Hoc ipsum sonat et illud testimonium: Ulciscar Jacob secundum vias suas, et juxta adinventiones ejus reddam illi (Osee XII, 2).

(Vers. 5, 6.)

Haec dicit Dominus Deus: Afflictio una, afflictio ecce venit: finis venit, venit finis. Evigilavit adversum te, ecce venit. Venit contritio super te, qui habitas in terra.

Haec in Septuaginta non habentur, sed in editione eorum de translatione Theodotionis sub asteriscis addita sunt. Nos autem sequamur Hebraicum. Pro afflictione,

quam juxta Symmachum, qui interpretatus est --- perspicuitatis causa posuimus: et in Hebraico et in Graeco --- vel **πονηρί** scribitur: id est, malitia. Dicitur autem quod extremum peccatorum terrae Israel tempus advenerit: ut jam non effugiat sententiam Dei, quam longo tempore merebatur. Et quia necdum compleverat peccata sua, propterea differebatur supplicium; secundum illud quod scriptum est: Necdum enim completa sunt peccata Amorrhaeorum (Genes. XV, 16). Unde et Dominus ad Judaeos: Et vos, ait, implete mensuram patrum vestrorum (Matth. XXIII, 32). Venit tibi ergo miseria; venit afflictio, venitque captivitas. Et ne putes me rursum futura minitari, ostendo digito atque demonstro. Ecce venit, finis venit, venit finis. Qui hucusque dormire tibi videbatur et quiescere, evigilavit contra te repente atque surrexit. Venit contractio, quae in Hebraico dicitur **SEPHHIRA**, et quam Aquila interpretatus est --- id est, contemplationem et prospectionem, quam semper pavida tibi venire metuebas; et quam interpretatus est Theodotio **πλοκῆν**, id est, ordinem contextumque malorum omnium. Porro quod dicitur super te qui habitas in terra, juxta illud Apocalypseos Joannis debemus accipere: Vae super omnes qui habitant in terra (Apoc. VIII, 13). Sanctus enim non est habitator terrae, sed advena atque peregrinus; dicitque: Advena sum et peregrinus, sicut omnes patres mei (Psal. XXXVIII, 13). Quamobrem et Abraham Hebraeus, id est, --- et peregrinus transitorque memoratur; de praesenti saeculo ad futurum transire festinans. Possumus hunc locum, et spiritualiter interpretari contra populum Judaeorum, super quem venit finis et consummatio a sanguine Abel justi usque ad sanguinem Zachariae filii Barachiae, quem interfecerunt inter templum et altare (Matth. XXIII). Quamdiu enim non miserunt manus in Filium Dei, dormitavit sententia eis Domini, et dilata est. Quando vero interfecerunt haeredem, ut periret haereditas: tunc evigilavit adversum eos, atque surrexit omnis ordo

miseriarum atque perplexio; quia non quaesierunt coelestia, sed terrae haerere cupierunt.

(Vers. 7.)

Venit tempus, prope est dies occisionis, et non gloriae montium.

Verbum Hebraicum ADARIM quod nos in duo verba divisum, primum AD, secundum ARIM, juxta Theodotionem, gloriam montium interpretati sumus, Symmachus vertit in recrastinationem, dixitque: Et tempus prope est: dies festinationis, et non recrastinationis. Porro LXX ita transtulerunt: Venit tempus, appropinquavit dies, non cum perturbatione, neque cum doloribus. Theodotio: Venit tempus, prope est dies famis et non gloriae montium. Occisionis autem tempus, et famis nunc quoque in Judaico populo comprobatur, non habente prophetas nec verbum Dei, quo anima credentium pascitur. Montes autem magistros intellige, et qui habeant notitiam Scripturarum. De quibus et in alio loco dicitur: Illuminans tu mirabiliter a montibus aeternis (Psal. LXXV, 5). Porro Septuaginta qui dixerunt: non cum perturbatione, et non cum doloribus, illud significant, quod tantam ignorantiam Dei et animi caecitatem; ut nec turbentur in sceleribus suis, nec poenitentiae doloribus crucientur.

(Vers. 8.)

Nunc de propinquo effundam iram meam super te, et replicabo furorem meum in te, et judicabo te juxta vias tuas. Et imponam tibi omnia scelera tua.

Si a quinto anno transmigrationis regis Jechoniae usque ad nonum annum regni Sedeciae, quando venit Nabuchodonosor, et obsedit Jerusalem, supputare voluerimus, tres anni erunt medii. Unde recte dicitur: Nunc de propinquo effundam iram meam super te.

Nequaquam tibi ventura praedicam, nec comminabor quae longe post futura sunt: nunc in te complebo furorem meum. Qui furor et ira nequaquam absque iudicio est: sed ut reddat vias tuas in caput tuum, et omnes abominationes tuas sentire te faciat. Possumus autem et de extrema captivitate dicere, quod post interfectionem Christi, quando venit eis finis et evigilavit adversum eos peccatum, impletum est illud, quod scriptum est: Nunc pervenit in eos ira Dei in finem (I Thess. I, 16). Quando a Tito et Vespasiano Jerusalem circumdata est, et advenit desolatio ejus, et impletum est: Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta (Matth. XXIII, 38). Tunc iudicati sunt iuxta vias suas, et blasphemias, quibus Dominum negaverunt; et senserunt furorem Dei: et omnis indignatio ejus super illos effusa est, receperuntque scelera sua, ut permaneat deletio templi usque ad consummationem.

(Vers. 9.)

Et non parcat oculus meus, neque miserebor: sed vias tuas imponam tibi, et abominationes tuae in medio tui erunt, et scietis quia ego sum Dominus percutiens.

Causas severitatis et austeritatis, sive, ut haeretici putant, crudelitatis Dei quod non parcat oculus ejus nec misereatur, subiecit dicens: Vias tuas dabo tibi, et abominationes tuae in medio tui erunt; ut sentias quae fecisti, et videns abominationes tuas vel in conspectu tuo, vel in medio omnium positas, emendes errorem poenitudine, et recedens a pristinis operibus, cum oderis quae fecisti, tunc sentias quod ipse sit Dominus (Heb. XII). Qui ideo percutit ut emendet, et castigat omnem filium, quem recipit.

(Vers. 10, 11.)

Ecce dies, ecce venit, egressa est contractio: floruit virga, germinavit superbia. Iniquitas surrexit in virga

impietatis, non ex eis, et non ex populo, neque ex sonitu eorum: et non erit requies eis.

LXX: Ecce dies parit, ecce finis venit, egressa est complexio, et floruit virga, germinavit superbia, suscitata est injuria, et conteret fortitudinem iniqui, et non cum perturbatione neque cum festinatione, et non ex ipsis sunt, neque pulchritudo in eis. Contracta est, inquit, dies et abbreviata, instatque vicina captivitas, Floruit virga quae multo vobis tempore minabatur, et de flore fructum plagarum parturit. Superbia vestra germinavit quod merebamini, ut super virgam impietatis vestrae, qua subjectos vobis impie caedebatis, consurgat iniquitas, quae non est ex miserabili populo, neque ex eis qui instar brutorum animantium ducuntur a magistris, neque ex clamore eorum et sonitu, quo frustra vociferabantur, a sacerdotibus Pharisaeisque seducti, ut consona voce clamarent et dicerent: Crucifige, crucifige talem (Joan. XIX, 6). Unde non erit eis requies, sed aeterna captivitas. Porro Septuaginta juxta illum sensum in quo scribitur: neque enim scitis quid ventura pariat dies (Prov. XXVII, 1), dixerunt: Ecce dies parit, quod multo ante conceperat: venitque finis, et egressa est complexio, quae mala vestra omnia complectatur et teneat, sive ut Symmachus interpretatus est, inspectio, ut omnia videat Deus quae fecistis, et consideret opera vestra, et reddat unicuique quod meretur. In eo autem quod ipsi similiter transtulerunt, floruit virga, illo testimonio uti possumus: Ne auferas virgam a filio tuo (Prov. XIII, 13). Et Apostolus: Quid vultis? In virga veniam ad vos, an in charitate et spiritu mansuetudinis (I Cor. IV, 21)? Sed et Deus ore Psalmistae resonat: Visitabo in virga iniquitates eorum, et in flagellis peccata eorum: misericordiam autem meam non auferam ab eis (Psal. LXXXVIII, 33, 34). Ideo ergo Dominus visitat et percutit, ut oriatur et pateat omnis superbia, quae diu latebat inclusa; et suscitetur injuria contra ortam et germinantem superbiam, conteraturque fortitudo iniqui, non cum perturbatione, neque cum

festinatione. Finis enim florentis virgae, sanitas est atque correctio, quae non eorum merito venit, qui corripuntur, nec pulchritudine, quam in se non habent, sed misericordia Domini. Locus difficilis, et inter Hebraicum et Septuaginta multum discrepans, quibus pleraque de Theodotionis editione addita sunt, ut aliquam habere consequentiam viderentur.

(Vers. 12.)

Venit tempus, appropinquavit dies.

Non solum ad Jerusalem dicitur, quod venerit ei tempus captivitatis, et appropinquaverit dies quo Babylonio sit vallanda exercitu; sed et ei qui exstructis et dilatatis horreis exultabat, Dominus loquitur: Stulte, hac nocte auferetur anima tua a te: quae autem praeparasti, cujus erunt (Luc. XI, 20)? Unde et Apostolus: Tempus, ait, abbreviatum est (I Cor. VII, 29). Et in [b 1Kb] alio loco: Praeterit enim figura hujus mundi (Ibid., 31). Notandum quod non in futurum distulerit, sed de praesenti dixerit, praeterit, et quotidie labitur figura mundi. Numquam enim in eodem statu permanet; sed semper crescentium et decrescentium figura praetervolat et mutatur. Unde et Dominus: Coelum, inquit, et terra praeteribit (Matth. XXIV, 35). Sin autem haec quibus omnia quae in mundo sunt continentur, praetereunt atque pertranseunt, quid potest in humanis rebus esse perpetuum?

(Vers. 13.)

Qui emit, non laetetur, et qui vendit, non lugeat.

Naturale est in possessionum emptione laetari: in venditione lugere. Cum autem instet servitus atque captivitas, et gaudium et tristitia in utroque sunt vana. Unde et Apostolus: Tempus abbreviatum est. de caetero, qui habent uxores, sic sint quasi non habeant, et qui flent,

quasi non fleant, et qui gaudent, quasi non gaudeant, et qui emunt, quasi non possideant, et qui utuntur mundo isto, quasi non utantur (I Cor. VII, 29 seqq.). Nam et diluvium ementes oppressit atque vendentes, ut Dominus loquitur in Evangelio (Matth. XXIV).

Quia ira super omnem populum ejus.

Hoc in Septuaginta non habetur. Pro populo potest multitudo et turba juxta Hebraicum accipi; hoc enim significat AMONA. Causaque perspicua est quod idcirco qui emit, gaudere non debeat, et qui vendit, lugere desistat, quia ira Dei in brevi ventura sit super omnem multitudinem terrae Judaeae, sive Jerusalem. Ex superioribus enim intelligitur, in quibus scriptum est: Haec dicit Dominus Deus terrae Israel, etc.

(Vers. 13.)

Quia qui vendit, ad id quod vendidit non revertetur.

Juxta Hebraicum morem loquitur. Omnis enim emptio ad venditorem revertebatur quinquagesimo anno remissionis, qui apud illos vocatur jubilaeus. Ante igitur quam annus remissionis adveniat, quando possessiones ad priores dominos revertuntur, ingruet captivitas, quae omnem urbis auferet consuetudinem. Porro quod Septuaginta transtulerunt: Quia qui emit, ad venditorem non revertetur, cum juxta historiam penitus non cohaereat, juxta anagogen hunc sensum habere potest: ut dicamus eum qui haeretico fuerat errore deceptus, cum intellexerit magistri fraudulentiam, nequaquam reverti ad venditorem, id est, ad magistrum; sed eum despiciere atque contemnere.

Et adhuc in viventibus vita eorum, quia visio ad omnem multitudinem ejus non regredietur. Quomodo possessio non revertetur ad priorem dominum, eversione

urbis instante: sic visio et comminatio prophetalis, quae ad omnem multitudinem urbis dirigitur, nequaquam regredietur, et irrita fiet; sed rebus explebitur, viventibus adhuc his, ad quos prophetalis sermo dirigitur. Hoc autem ait, ut ostendat imminentem captivitatem, ne secundum consuetudinem dicerent: Visio haec in longos dies erit, et post tempora multa complebitur. Possumus et hoc dicere, quod postquam recesserit a Judaeis visio prophetalis: Lex enim et prophetae usque ad Joannem Baptistam (Matth. XI, 13), post interfectionem Salvatoris nequaquam regrediatur ad eos, nec ultra mereantur habere prophetas. Significanterque ad omnem, inquit, multitudinem visio non regredietur. Ergo regredietur ad eos qui ex Judaeis Domino crediderunt, apostolos videlicet, et reliquias populi Judaici, quae ex Israel salvae factae sunt. Sed nec isti duo versus habentur in Septuaginta editione.

Et vir in iniquitate vitae suae non confortabitur.

LXX: Et homo in oculis vitae suae non obtinebit. Et est sensus juxta Hebraicum: Non proderit homini iniquitas sua, nec ei praebebit aliquam fortitudinem. Juxta Septuaginta: Et homo, qui desideravit quod in mundo putavit esse pretiosum, non obtinebit; sed libertate pereunte, amittetur omne quod pulchrum est. Ambiguitas autem Hebraicarum litterarum IOD et VAU, quae tantum magnitudine discernuntur, fecit alios iniquitatem, alios oculos interpretari.

(Vers. 14.)

Canite tuba, praeparentur omnes.

LXX: Clangite tuba, et judicate omnia. De tubarum clangore et sonitu in multis locis legimus, ut ibi: Sicut tuba exalta vocem tuam (Isai. LVIII, 1); et alibi: Clangite in neomenia tuba, in insigni die solemnitatis nostrae (Ps.

LXXX, 3); et in Apostolo: Quoniam ipse Dominus in jussu, et in voce archangeli, et in tuba Dei descendet de coelo (I Thess. IV, 5). Et in Evangelio: Nolite tuba clangere ante vos (Matth. VI, 2). Et tubas ductiles atque argenteas Numerorum narrat historia (Num. X et XXXI), quae sermoni prophetico comparantur, et doctrinae Apostolicae. Praecipiturque nunc, ut omnes ad signum clangoris, et buccinae praeparentur ad bella. Porro quod dixere LXX, et judicate omnia, nulli dubium est quin apostolorum conveniat potestati. Qui, postquam cecinerit angelorum tuba, judicaturi sunt in duodecim thronis duodecim tribus Israel. Quorum Paulus loquebatur: Angelos judicabimus (I Cor. VI, 3); et alibi: In vobis judicabitur mundus (Ibid., 2). Juxta praesentem autem sensum jubentur per ironiam hi qui huic officio mancipati sunt, tuba clangere, ut omnes contra Babylonium parentur exercitum.

Et non est qui vadat ad praelium. Ira enim mea super omnem multitudinem ejus.

Et haec in Septuaginta non habentur. Praeceperat Deus (Num. X) ut tuba canerent ad exercitum praeparandum, qui Babyloniorum posset resistere fortitudini; sed nihil profuit imperasse, eum non sit in populo qui audeat ad bella procedere. Idcirco autem enervatus est populus, et caret viribus praeliandi, quia omnis ira Dei super omnem multitudinem ejus, subauditur urbis Jerusalem, sive terrae Judaeae. Sed et in nostra terra et Jerusalem, quando nos vel persecutio publica, vel variorum incentiva vitiorum superare nituntur, frustra magistri canunt tuba, et praeparare nos ad bella festinant, cum nulla sit in populo fortitudo, quae idcirco subtracta est, quia iram Dei praesentia meruere peccata.

(Vers. 15, 16.)

Gladius foris, pestis et fames intrinsecus. Qui in agro est gladio morietur: et qui in civitate, pestilentia et fame devorabuntur. Et salvi erunt qui fugerint ex eis: eruntque in montibus quasi columbae convallium omnes trepidi. unusquisque in iniquitate sua.

Septuaginta, columbas convallium, sive, ut Theodotio transtulit, meditantes, omnino tacuerunt. Hocque quod nos interpretati sumus, omnes trepidi: unusquisque in iniquitate sua, Theodotio transtulit ita: omnes mussitantes, unaquaeque in iniquitate sua; ut sub metaphora columbarum meditantium, significet unumquemque de populo suum flere peccatum, et intelligere atque sentire cur ista patiatur. Tres autem partes aliorum qui in urbe pestilentia et fame moriantur, et aliorum quos gladius foris interficiet, et eorum qui captivitatem fuga evaserint, supra legimus: quorum qui salvus fuerit, transibit ad montes, et instar mussitantium columbarum, sua trepidus peccata deflebit. Tropologice vero sic accipiendum, quod qui in agro et campo est, extra fines Dominicae civitatis, quae interpretatur Ecclesia, adversarii mucrone feriat, qui autem in civitate egerit negligenter, nec praeparaverit sibi cibos, de quibus in Proverbiis scriptum est: Qui operatur terram suam, replebitur (Al. saturabitur] panibus (Prov. XII, 11,) iste fame morietur et pestilentia. Pauci autem, qui vel haereticorum gladium, vel desidiae suae famem, mortemque vitaverint, non salvabuntur nisi in montibus, et nisi assumpserint alas columbae, et avolaverint, et requieverint. Quae columbae quamdiu in vallibus sunt, trepidant et ad singula reformidant: quarum praecipimur imitari innocentiam, et de quibus in psalmo scriptum est: Si dormiatis inter medios cleros pennae columbae deargentatae, et posteriora dorsi ejus in pallore auri (Ps. LXVII, 14): in cujus specie descendit Spiritus sanctus, et mansit super Dominum Salvatorem. Pulchreque juxta Theodotionem vocabimus columbam meditantem (Matth. III), eum qui in lege Domini die ac nocte meditatur, et de

quo scriptum est: **Os justi meditabitur sapientiam (Ps. XXXVI, 30).**

(Vers. 17.)

Omnes manus dissolventur, et omnia genua fluent aquis. Et accingent se ciliciis, et operiet eos formido.

Pro genibus aquis fluentibus, Septuaginta transtulerunt, femora polluentur humore. Cum autem omnes trepidaverint, et ad montana confugerint, manus omnium dissolventur, et nullus contra hostes poterit resistere, pavorisque magnitudine, urina polluet genua: nec valebit profluentes aquas vesica cohibere. Accingent se ciliciis, et tremor omnia possidebit. Hoc in illo populo factum est, non solum sub Babyloniis, sed et sub Romanis, quando pervenit in eos usque ad finem ira Dei. Caeterum et in nostra Judaea in qua est Domini confessio, quando multiplicatae fuerint iniquitates, et refriguerit multorum charitas, omnes manus bonorum operum dissolventur, et cuncta genua, sive femora fluent aquis eorum qui illicitos quaesierunt concubitus, et quos in lege --- id est, fluxum seminis sustinentes, et immundos Scriptura cognominat. Unde qui tales sunt, debent se accingere ciliciis poenitentiae, et venturum iudicium formidare. Quod qui fecerit, merebitur Isaiam audire dicentem: Confortamini, manus dissolutae: et genua debilia roboramini (Isai. XXXV, 3).

(Vers. 18.)

In omni facie confusio, et in universis capitibus calvitium.

Rubor vultus, pudoris indicium est, et conscientia peccatorum lucet in facie: spesque salutis est, quando delictum sequitur verecundia. Unde ad eam quae corde

duro in suis peccatis gloriabatur, dictum est: **Facies meretricis facta est tibi, nescis erubescere (Jer. III, 3). Calvitium quoque capitis, luctus est signum, quando perdit decorem caesaries, et pulchritudinem comarum amittimus. Denique et ad Jerusalem dicitur: Pro ornamento capitis tui habebis calvitium, propter opera tua (Isai. III, 17). Et alius propheta; Omnia, inquit, capita in omni loco attondentur, et omnibus barba radetur (Jer. XLVIII, 37). Michaeas quoque ad eandem Jerusalem: Decalvare, ait, et tondere super filios deliciarum tuarum, dilata calvitium tuum sicut aquila (Mich. I, 16). Et super mortuis jubetur fieri calvitium. Soli autem sancti, hoc est, Nazaraei, et qui ad pontificatum Domini meruerunt pervenire, non radunt capita sua (Num. VI). Neque enim habent mortis opera, nec immundi sunt, quia Nazaraei, id est, sancti Domini sunt. Quod si juxta eos quispiam mortuus fuerit, omnes dies pristini non reputabuntur sanctificationis eorum. Samuel Dei sanctus erat, et propterea aeterna capitis ornamenta possedit: audivitque illud de Cantico Canticorum: Cincinni tui nigri sicut corvus (Cant. V, 11). Porro Samson quia perdidit comam, perdidit fortitudinem (Judic. XVI): paulatimque renascentibus capillis, vires rediere pristinae, ut multo plures moriens quam vivens occideret. Elisaeus vero licet corporis haberet calvitium, tamen quia Nazaraeus Domini erat, cincinnis capitis fruebatur. Unde parvuli, quia parvuli erant, et nec dum ad aetatem viri pervenerant, illudentes calvitio ejus atque dicentes: Ascende, calve: ascende, calve (IV Reg. II, 23), ferarum laniati sunt morsibus; quarum saltus ac silvae sunt habitaculum.**

(Vers. 19.)

Argentum eorum foris projicietur, et aurum eorum in sterquilinum erit.

LXX: Argentum eorum in plateis projicietur, et aurum eorum erit contemptui. Fuga et captivitate cogente,

divitias et auri argentique pondera projicient in plateis: suas tantum animas servare cupientes, ne sint ponderi quae prius fuere luxuriae. Alioquin et juxta anagogen, captivorum atque fugientium de Jerusalem omne argentum projicietur in plateis, in lata et spatiosa via quae ducit ad mortem, quia angustam salutis semitam reliquerunt. Sed et omne aurum erit contemptui, vel in sterquilinum atque immunditiam reputabitur. Non enim potest habere munditiam, qui extra Domini Ecclesiam est.

Argentum eorum, et aurum eorum non valebit liberare eos in die furoris Domini.

Et hoc in Septuaginta non habetur. Nulli autem dubium quin obsidionis et famis tempore, aurum argentumque esurientes non liberet: et illisi pretiosissimo metallo dentes, instar durissimi lapidis retundantur. Denique sequitur:

Animam suam non saturabunt, et ventres eorum non implebuntur.

Praesentibus malis didicimus multos divites inter sericum, gemmas, et auri argentique pondera egestate confectos, habuisse exitum mendicantium. Argentum autem et aurum eorum, qui extra Ecclesiam sunt, non liberare animas possidentium in die furoris Domini: sed aeternam eos habere famem, et inani ventre cruciari, ostendit illud testimonium in quo dicitur: Redemptio animae viri, propriae divitiae (Prov. XIII, 8). Propriae divitiae sunt, quas nos Christi veritas docuit (Luc. XVI), qui praecepit, ut faciamus nobis amicos de iniquo mammona, qui nos recipiant in aeterna tabernacula.

Quia scandalum iniquitatis eorum factum est.

Ideo, inquit, possidentium aurum et argentum nec anima saturabitur, nec venter implebitur, quia hoc ipsum

aurum et argentum, scandalum scelerum eorum factum est. Significat autem idola, quae auro argentoque fabricata, suos condemnant [Al. contemnunt] artifices. Pro quo Septuaginta transtulerunt: quia cruciatus iniquitatum eorum fuit, ut in suo iniqui errore crucientur, et se intelligant male Dei munera in blasphemiam convertisse.

(Vers. 20.)

Et ornamentum monilium suorum in superbiam posuerunt, et imagines abominationum suarum et simulacrorum fecerunt ex eo.

LXX: Electa mundi in superbiam posuerunt, et imagines abominationum suarum, et offendicula sua posuerunt ex eis. Quae ego, inquit, dederam in ornamentum possidentium atque divitias, illi verterunt in superbiam, ut de quibus poterant per eleemosynas et bona opera suam animam liberare, ex illis haberent materiam arrogantiae. Denique ex auro et argento fecerunt idola, et mea munera in daemonum simulacra verterunt. Porro quod dixere LXX, Electa mundi in superbiam posuerunt, ad aurum argentumque referendum est: quibus in mundo nihil putatur esse pretiosius. Illudque quod sequitur: Offendicula eorum, sciamus de Theodotione additum. Facilis autem sensus est juxta tropologiam, quod aurum et argentum, sensus et eloquia Scripturarum quae electa sunt mundi, et quae nobis in ornamentum data sunt, haeretici posuerunt in fomentum et materiam superbiae, et imagines diversorum dogmatum et abominationum atque offendiculorum suorum fecerunt ex eis: ut per quae poterant colere, et adorare Deum, ex his Deum offenderint.

(Vers. 21.)

Propter hoc dedi eis illud in immunditiam: et dabo illud in manus alienorum ad diripiendum: et impiis terrae in praedam, et contaminabunt illud.

LXX: Propter hoc dedi ea illis in immunditiam: et tradam ea in manus alienorum, ut diripiant ea, et pestilentibus terrae in praedam, et polluent ea. Quia ex auro et argento, et ornamentis monilium quae dederam eis, imagines sibi abominationum suarum simulacrorumque fecerunt, propterea dedi eis illa in immunditiam et in stercora. Pro quibus Symmachus interpretatus est, nauseam, volens idolorum sordes exprimere. Et tradam, inquit, ea in manus hostium, ut diripiant omnia, et non tam contaminem, quam contaminata esse demonstrem, quae prius videbantur esse sanctissima. Nos quoque tradimur in manus inimicorum et alienorum a Deo, quando facimus ornamenta nostra simulacra daemonum, et omnis gloria nostra possidetur ab impiis, sive pestilentibus terrae, ut nos suae subjiciant potestati.

(Vers. 22.)

Et avertam faciem meam ab eis: et violabunt arcanum meum: et introibunt in illud emissarii (sive ut Septuaginta transtulerunt temere; vel ut Symmachus et Theodotio, irrumpentes, et pestilens) et contaminabunt illud.

Cum, inquit, propter superiores causas abominationum populi avertero faciem meam ab eis, et nequaquam eos dignos meis oculis judicavero: tunc violabunt arcanum meum, quod significat Sancta sanctorum, pro quo Septuaginta, visitationem transtulerunt (ut in sanctis Dei fuisse praesentiam demonstrarent) et irrumpent in ea impii et pestilentes terrae: quae exceptis sacerdotibus soloque pontifice nullus alius audebat intrare. Quod scimus et a Babyloniis,

et a rege Antiocho Cneoque Pompeio, et ad extremum factum esse sub Vespasiano et Tito, quando templum captum atque subversum est, et omnia perpetrata quae sequens prophetae sermo complectitur. Ad nostra quoque mala opera avertit Deus faciem suam: et quia aversa est facies, ideo Dei violatur arcanum, ut pro sacerdotibus et sanctis Dei pestilentes ingrediantur, et universa contaminent: ut qui locus esse debuit sanctitatis, fiat locus immunditiae, juxta illud Evangelicum: Domus Patris mei domus orationis vocabitur: vos autem fecistis illam speluncam latronum (Matth. XXI, 13).

(Vers. 23.)

Fac conclusionem, quoniam terra plena est judicio sanguinum, et civitas plena iniquitate.

LXX: Et adducam perturbationem, quia terra plena judicio sanguinum, et civitas plena iniquitatum. Verbum Hebraicum ARETHIC, Aquila conclusionem, Symmachus et Theodotio --- id est, confixionem interpretati sunt. Pro quo Septuaginta posuere ὑρμὸν, quod nos in perturbationem vertimus. Igitur, o propheta, iram meam super terram Judaeam, et super urbem Jerusalem brevi sermone conclude, ut quomodo terra plena est judicio sanguinum, omnes enim in sanguine judicantur, fundentes innoxium sanguinem: quod et in Nabuthe persona fecisse Judaeos Scriptura commemorat: sic ipsorum quoque fundatur cruor, et plena iniquitatis civitas demonstratur. Nam et sub Manasse repleta est urbs Jerusalem a porta usque ad portam sanguine prophetarum (I Reg. XXI). Venietque eis conclusio, et perturbatio atque confixio, ut nullus de imminentibus miseriis possit evadere.

(Vers. 24.)

Et adducam pessimos de gentibus, et possidebunt domos eorum.

Et haec in Septuaginta non habentur. Pro sacerdotibus et prophetis, pessimos cunctarum gentium adducam Babylonios, ut domos vestras possideant, vosque subjiciant servituti. Sed et nostras domos, id est, animas (templum enim sumus Dei, et Spiritus sanctus habitat in nobis (I Cor. VI) possidebunt pessimi daemones, si fuerit terra nostra plena sanguinibus, et habitatio plena iniquitatis.

Et quiescere faciam superbiam potentium: et possidebunt sanctuaria eorum.

LXX: Et avertam fremitum fortitudinis eorum: et polluentur sancta eorum. Omnis superbia offendit Deum. Propterea pessimi gentium possidebunt domos potentium et superbiorum, et obtinebunt sanctuaria eorum, quia locum sanctimoniae spurcus ingreditur, et sua eum contaminat immunditia. Significanter autem quia polluta fuerant sanctuaria Dei, et violatum arcanum ejus, non dixit, possidebunt sanctuaria mea, sed sanctuaria eorum: quia post contaminationem mea esse cessarunt.

Angustia adest.

LXX: Propitiatio veniet. Juxta superiorem ordinem, recte Aquila et Theodotio interpretati sunt, adesse angustiam: Symmachusque, moerorem. Septuaginta autem in medio universorum tristium, verbum posuere laetitiae: ut lugentis animus sustentetur, et speret inter adversa, meliora, Dominumque propitium; de quo scriptum est: Dominus erigit allisos (Ps. CXLV, 8). Nos autem juxta Symmachum priorem sententiam cum posteriore conjunximus, ut diceremus:

(Vers. 25.)

Angustia superveniente, requirent pacem, et non erit.

Quod juxta Septuaginta omnino stare non potest. Si enim propitiatio veniet, quomodo quaerent pacem, et non invenient? Quaeret autem ille pacem, et non inveniet, qui audivit ab apostolis: Pax huic domui (Matth. X, 12), et non servavit eam, nec fecit in sua mente requiescere, sed malis fugatam operibus non potest invenire. Ipsa est autem pax quae exsuperat omnem sensum (Philipp. IV, 7), et quam ad Patrem victor ascendens Salvator, apostolis dereliquit (Joan. XIV).

(Vers. 26.)

Conturbatio super conturbationem veniet, et auditus super auditum.

LXX: Vae super vae erit, et nuntius super nuntium. Quomodo sanctis dicitur: Gaudete, iterum dico gaudete (Philipp. IV, 2); et de ipsis scriptum est: Ibunt de virtute in virtutem (Ps. LXXXIII, 8), ut praesentia bona futuris bonis cumulent: sic et his super quos venit angustia, et qui quaesierunt pacem et non invenerunt eam, veniet conturbatio super conturbationem, sive vae super vae, juxta quod et in Apocalypsi scriptum est: vae unum abiit, et vae alterum veniet cito (Apoc. IX, 12). Et auditus veniet super auditum, nuntiusque super nuntium; juxta illud beati Job: Cum adhuc unus loqueretur, venit alius nuntius (Job. I, 16), mala augens malis, et appropinquantis Babylonii fremitum turbamque describens.

Et quaerent visionem de Propheta: et lex peribit a Sacerdote, et consilium a senioribus.

Proprie singula quaeruntur a singulis. Vaticinium futurorum quaeritur a propheta. Legis interpretatio, sacerdotis officium est. Prudens consilium aetas matura perquirat; juxta illud quod scriptum est: In consilio sanctorum [Al. justorum] et congregatione, magna opera Domini (Ps. CX, 1, 2). Haec autem non solum eo tempore,

quando Babylonius contra Jerusalem veniebat exercitus, a prophetis, sacerdotibus et senioribus quaerebantur; sed quotidie in Ecclesiis requiruntur. Quae si visionem, legem, consiliumque perdiderint, frustra prophetas et sacerdotes, et seniores habere se jactant.

(Vers. 27.)

Rex lugebit, et princeps induetur moerore, sive, juxta Septuaginta, interitu: qui nescio quid volentes, hoc quod de Hebraico sermone expressimus, rex lugebit, omnino tacuerunt. Luxisse autem Sedeciam, et omnes principes populi Judaeorum fuisse moerore confectos, sancta Scriptura commemorat. Possumus autem, quamquam hoc prima fronte videatur esse blasphemum, regem lugentem nostra vitia atque peccata, Christum dicere, qui loquitur in Psalmis: Quae utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem (Ps. XXIX, 10)? Et appropinquans Jerusalem flevit super eam, et dixit: Jerusalem, Jerusalem, quae occidis Prophetas, et lapidas missos ad te; quoties volui congregare filios tuos, sicut gallina congregat sub alas pullos suos, et noluisti (Matth. XXIII, 37)! Principes quoque vel in bonam partem apostoli erunt, qui lugent peccatores: vel in contrariam, illi quibus dicitur: Audite verbum Domini, principes Sodomorum (Isai. I, 11). Indueturque, juxta Septuaginta, interitu, qui non habet armaturam Dei, nec indutus est Christo. Quotquot enim in Christo baptizati sunt, Christum induerunt (Galat. III, 27).

Et manus populi terrae conturbabuntur, sive, juxta Septuaginta, dissolventur. Quando visio non fuerit in propheta, et Legis scientia in sacerdote, et consilium in senibus: rexque luxerit, et princeps fuerit in moerore, sive in interitu, consequenter et populi manus conturbabuntur, suum perdentes ordinem, sive dissolventur, antiquam fortitudinem non habentes. Pulchreque non populus Dei dicitur, cujus turbabuntur manus, et cujus non est

municipatus in coelo; sed populus terrae, de quo scriptum est: Recedentes a te super terram scribentur (Jerem. XVII, 13).

Secundum viam eorum faciam eis, et secundum judicia eorum judicabo eos, sive, ut Septuaginta transtulerunt, ulciscar eos. Peccatoribus reddit Deus juxta vias suas, ut teneat judicii veritatem. Caeterum in sanctis excedit modum clementiae. Neque enim condignae sunt passiones temporis hujus ad futuram gloriam quae revelabitur in nobis (Rom. VIII, 18). Stipendia enim peccati mors (Ibid. VI, 23), quam recipit peccator juxta vias suas et opera sua. Caeterum justorum virtus fruitur Domini largitate, de qua Paulus loquitur: Donum Dei vita aeterna. Quodque addidit: et secundum judicia eorum judicabo eos, illud Evangelicum sonat: in quo judicio judicaveritis, judicabitur de vobis (Matth. VII, 1). Et Apostolicum: In quo enim judicio judicas alterum, teipsum condemnas. Eadem enim operaris quae judicas (Rom. II, 1).

Et scient quia ego Dominus.

Iste versiculus frequenter in hoc propheta ponitur, quod supplicia atque cruciatus sequatur scientia Dei, ut quem non intelligebant per beneficia, per tormenta cognoscant.

LIBER TERTIUS.

Nihil longum est quod fidem habet, et omnis retro temporum series transacta non prodest: nisi forte bonorum operum sibi viaticum praeparaverit, quae semper ad futura, immo ad aeterna respiciunt, et nullis terminis coarctantur. Vera sententia est: Omnia orta occidunt, et aucta senescunt. Et alibi: Nihil est enim opere et manu factum, quod non conficiat et consumat vetustas. Quis crederet ut totius orbis exstructa victoriis Roma

corrueret, ut ipsa suis populis et mater fieret et sepulcrum: ut tota Orientis, Aegypti, Africae littora olim dominatricis urbis, servorum et ancillarum numero complerentur: ut quotidie sancta Bethleem, nobiles quondam utriusque sexus, atque omnibus divitiis affluentes, susciperet mendicantes? Quibus quoniam opem ferre non possumus, condolemus, et lacrymas lacrymis jungimus: occupatique sancti operis sarcina, dum sine gemitu confluentes videre non patimur, explanationes in Ezechiel, et paene omne studium omisimus, Scripturarumque cupimus verba in opera vertere, et non dicere sancta, sed facere. Unde rursus a te commoniti, o virgo Christi Eustochium, intermissum laborem repetimus, et tertium volumen aggressi, tuo desiderio satisfacere desideramus: illud et te et caeteros qui lecturi sunt deprecantes, ut non vires nostras, sed votum considerent, quorum alterum fragilitatis humanae, alterum sanctae est in Domino voluntatis.

(Cap. VIII.---Vers. 1.)

Et factum est in anno sexto, in sexto mense, in quinta mensis, ego sedebam in domo mea, et senes Juda sedebant coram me.

Quinto anno transmigrationis Jechoniae, quarto mense, quinta mensis, superiorem visionem factam ad prophetam legimus Haec autem quam nunc exponere volumus, sexto anno ejusdem regis, sexto mense, quinta mensis facta memoratur. Ex quo perspicuum est post annum et duos menses haec facta quae scripta sunt, et vel intermissam per annum et duos menses prophetiam, vel per totos quatuordecim menses gesta, quae superior sermo contexit. Sexto autem anno et sexto mense, et quinta die mensis, qui numeri ad fabricam mundi referuntur, ad carneos sensus, qui terrena conspiciunt, et necdum coelestia contemplantur, factam prophetiam non mirabitur, qui ad presbyteros Juda sermonem dirigi

intellexerit. E quibus septuaginta tenebant thuribula, et viginti quinque in templo adorabant solem, sedebatque propheta in domo sua fugiens frequentiam multitudinis; et senes Juda sedebant coram eo, vel prophetae verba audire cupientes, vel insidiantes sermonibus ejus. Significanterque dicuntur senes Juda, ut nihil ad Israel, hoc est ad decem tribus, quae prius captae fuerant, sed ad eos qui de tribu Juda cum Jechonia ducti erant in captivitatem, dici intelligamus.

(Vers. 2.)

Et cecidit super me ibi manus Domini Dei. Et vidi, et ecce similitudo quasi aspectus ignis ab aspectu lumborum ejus, et deorsum ignis: et a lumbis ejus et sursum, quasi aspectus splendoris, ut visio electri.

LXX: Et facta est super me manus Adonai Domini: et vidi et ecce similitudo quasi species viri a lumbis ejus, et deorsum ignis, et a lumbis ejus, et sursum quasi + visio aurae ** quasi visio electri. Virum, Hebraeus sermo non continet. Visionem autem aurae, quae in Septuaginta non habetur, de Theodotione addidimus. Et pro eo quod nos diximus, cecidit super me manus Domini, Symmachus transtulit, incidit mihi manus Domini, quod in Hebraico dicitur TEPHPHOL. Manus autem --- id est, opera significat, ut visionis possit sacramenta cognoscere. Et hoc considerandum, quod non ipsas videat veritates; sed similitudinem ignis, quia a lumbis usque deorsum ignis apparuit; et a lumbis sursum quasi aspectus splendoris, ut visio electri. Pro splendore, qui in Hebraico dicitur ZOR, auram Theodotio transtulit, ut in supernis Dei refrigeria demonstret. Denique et in Regum volumine beatus Elias adventum Domini non in tempestate contemplatur et turbine, non in ignis ardoribus; sed in aspectu aurae tenuis atque lenissimae, ut Dei Omnipotentis mansuetudinem comprobaret. Opera autem coitus, quae significantur in lumbis, usque deorsum, igne purgantur. Et

opera virtutum, quae a lumbis ad superiora consurgunt, splendorem habent atque fulgorem, et tamen nec ignis usque ad pedes dicitur; nec splendor electri usque ad caput, sed deorsum et sursum, ut tam in peccatoribus quam in sanctis, pro diversitate meritorum, alius usque ad illud et illud membrum; alius usque ad illa et illa perveniat. Et quomodo qui sanctitudinis perfectionem tenent, ad verticem usque perveniunt, sic qui in peccatorum profundo sunt, plantas igneorum pedum tenere credendi sunt.

(Vers. 3.)

Et emissa similitudo manus apprehendit me in cincinno capitis mei.

LXX: Et extendit similitudinem manus, et assumpsit me in fimbria verticis mei. Et hic similitudo manus, non ipsa manus extenditur, neque enim in Deo aliquid corporale est. Videturque manus, ut membrum humani corporis atque consueti, nequaquam terreat eum qui assumitur atque comprehenditur. Si enim in colubri, vel in qualibet alia bestiarum similitudine tetigisset prophetam, ipsa dissimilitudo membrorum terruisset assumptum. Parsque comprehenditur capillorum, quia totius apprehensionem capitis, humana natura non sustinet. Pro cincinno, Septuaginta transtulerunt --- id est fimbriam: quorum alterum in capillis, alterum in vestibus accipi solet.

Et elevavit me spiritus inter terram et coelum.

Primum similitudine manus apprehenditur; postea elevatur a spiritu, qui spiritus non eum statim ad coelum levat, sed inter terram et coelum, ut terrena interim derelinquens, festinet ad coelum. Possumus autem et hoc dicere, quod propter bona opera, propheta similitudine

manus Dei apprehensus sit, et propter scientiam rerum spiritualium elevetur a spiritu.

(Vers. 4).

Et adduxit me in Jerusalem in visione Dei, juxta ostium interius quod respiciebat Aquilonem, ubi erat statutum idolum Zeli ad provocandam aemulationem. Et ecce ibi gloria Dei Israel, secundum visionem quam videram in campo.

LXX: Et adduxit me in Jerusalem in visione Dei ad vestibulum portae quae respicit Aquilonem: ubi erat statua possidentis. Et ecce erat ibi gloria Domini Dei Israel secundum visionem quam vidi in campo. Hoc autem quod in quibusdam codicibus reperitur. + Et in statua imaginem Zeli ** de Theodotione additum est. Reliqua similiter. Quando dicit: adduxit me in Jerusalem in visione Dei, ostendit se non in corpore, sed in spiritu esse translatum. Juxta quam visionem possumus et coelos, et profunda maris, et inferna conspicerere, dum rationes singulorum cogitatione complectimur. Primum autem venit ad vestibulum, quod respicit ad Aquilonem, ut ibi videat statuam idoli Zeli ad provocandam aemulationem; ut de illo loco possit ad interiora penetrare, et cernere reliqua, quae postea describuntur. Statuam autem idoli Baal in templo Dei positam, narrat historia. Pulchreque appellatur idolum Zeli. quia ad aemulationem et zelum Dominum provocat; juxta illud quod in Deuteronomio dicitur: Ipsi me provocaverunt ad zelum in eo qui non erat Deus: et ego provocabo eos ad zelum in gente quae non est (Deut. XXXII). Porro quia zelus et possessio quod Hebraice dicitur CENA, eodem appellantur nomine, pro statua Zeli, Septuaginta, statuam possidentis, interpretati sunt. Denique quando natus est Cain, Possedi, inquit parens, hominem per Deum (Genes. IV, 1), possessione hominis, ad Cain nomen alludens. Ibique erat gloria Dei Israel, non quod delectaretur tali vicinia; sed ut sui

praesentia idolum Zeli, templumque deleret. Unde et subversio urbis templique post breve tempus sequitur. Et in Isaia scriptum est, quod lectus angustus nequaquam duos capiat, et pallium breve utrumque operire non possit (Isa. XXVIII); significante Scriptura illud Apostoli: Qui consensus Christo et Belial? Templo Dei et idolo (II Cor. VII, 25)?

(Vers. 5.)

Et dixit ad me: Fili hominis, leva oculos tuos ad viam Aquilonis. Et levavi oculos meos ad viam Aquilonis: et ecce ab Aquilone portae altaris, idolum Zeli in ipso introitu.

Pro eo quod nos posuimus: Ab Aquilone portae altaris, idolum Zeli in ipso introitu, Septuaginta transtulerunt: Ab Aquilone ad portam Orientalem, quod in Hebraico non habetur; caetera quae ibi scripta sunt relinquentes. Dixit, inquit, ad me, vel gloria Dei, quam in campo videram, vel spiritus qui me inter coelum levavit ac terram. Locutusque est mihi, postquam me transtulit in Jerusalem, et fecit vel urbem, vel templum videre, et imperavit ut levarem oculos ad viam Aquilonis. Ibi enim statua Baal posita erat, quam vocat idolum Zeli, in ipso portae introitu. Qui autem idolum Zeli, sive possidentis, ad gloriam Dei, vel ad spiritum referunt, impie faciunt, personam idoli, Dei majestate mutant.

(Vers. 6.)

Et dixit ad me: Fili hominis, putasne vides tu quid isti faciant: abominationes magnas quas domus Israel facit hic: ut procul recedam a sanctuario meo? Et adhuc conversus, videbis abominationes majores.

Ne me, inquit, putes injuste templum deserere, et subvertendam relinquere civitatem, aspice quae in

templo faciant. Cumque illa conspexeris, non putes finem esse scelerum, adhuc majora conspicias. Quod quidem potest et de nostra Jerusalem, nostroque templo intelligi, quando in exemplum Ophni et Phinees (II Reg. II) idolorum scelera operamur in tabernaculo Dei; et fornicamur cum his, quae [Al. qui] se militiae et ministerio Dei voverint; et sacrificiorum ejus primitiva decerpimus, dantes in usum clientum atque famulorum, et omnia lucri causa facimus. Sin autem haec tam magna sunt quae videmus, quanto majora existimanda sunt quae humanam effugiunt conscientiam?

(Vers. 7 seqq.)

Et introduxit me ad ostium atrii: et vidi, et ecce foramen unum in pariete. Et dixit ad me: Fili hominis, fode parietem. Et cum perfodissem parietem, apparuit ostium unum. Et dixit ad me: Ingredere, et vide abominationes pessimas, quas isti faciunt hic.

Hoc quod transtuli: Et vidi, et ecce foramen unum in pariete, in Septuaginta non habetur. Et quia omnia quasi imagine picturaque monstrantur, unum in pariete foramen vidisse se dicit, juberique sibi ut illud perfodiat, et amplius faciat, quo videlicet aperto foramine, latius possit intrare et videre, quae foris positus videre non poterat. Per quod ostenditur, tam in Ecclesiis, quam in singulis nobis, per parva vitia majora monstrari, et quasi per quaedam foramina, ad abominationes maximas perveniri. Ex fructibus enim arbor cognoscitur (Matth. XII, 33, 34); et ex abundantia cordis, os loquitur. Pro signo sunt interioris hominis, verba erumpentia: quomodo libidinosum, quia sua callide celat vitia, interdum turpis sermo demonstrat; et avaritiam latentem intrinsecus parvulae rei cupido significat. Minoribus enim majora monstrantur, vultuque et oculis dissimulari non potest conscientia, dum luxuriosa et lasciva mens lucet in facie; et secreta cordis, motu corporis et gestibus indicantur.

(Vers. 10.)

Et ingressus vidi: et ecce omnis similitudo reptilium, et animalium abominatio: et universa idola domus Israel depicta erant in pariete in circuitu per totum.

Non solum idolum Zeli stabat in introitu portae Aquilonis, sed et omnes Templi parietes diversis idolorum imaginibus pingebantur: ut nulla esset bestia, quam non parietis pictura monstraret. Hoc in delubris idolorum, fanisque gentilium hucusque perspicimus, quod omnia genera bestiarum adoret stulta religio. Unde et Virgilius ait:

***Omnigenumque deum monstra, et latrator Anubis,
Quasi non et illa sint monstra quae laudat Contra
Neptunum et Venerem, contraque Minervam.***

Possumus et in nostri templi [Al. nostris templis] parietibus idola monstrare depicta, quando omnibus vitiis subjacemus, et pingimus in corde nostro peccatorum conscientiam, imaginesque diversas. De quibus et in Psalmo dicitur: Domine, in civitate tua imaginem ipsorum dissipabis (Psalm. LXXII, 20). Et in alio loco: Verumtamen in imagine perambulat homo (Psalm. XXXVIII, 7). Quod scilicet nullus hominum sit qui aliquam imaginem non habeat, sive sanctitatis, sive peccati. Quamobrem furiosis dicitur et iracundis: Furor illis secundum similitudinem serpentis: sicut aspidis surdae et obturantis aures suas, quae non exaudiet vocem incantantium (Psal. LVI, 5). Et de hominibus nequam: Generatio viperarum, quis ostendit vobis fugere a ventura ira (Matth. III, 7)? Et de versipellis ac fraudulentis: Ite, dicite vulpi huic (Luc. XIII, 32). Ac de amatoribus feminarum: Equi insanientes in feminas facti sunt mihi: unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat (Jerem. LVIII). De brutis quoque ac vecordibus: Nolite fieri sicut equus et mulus, quibus non est intelligentia. Et iterum: In camo et freno maxillas

eorum constringe, qui non appropinquant ad te (Ps. XXXI, 9). Et multa hujuscemodi. Hoc autem quod posuimus: Et ecce omnis similitudo reptilium et animantium, in Septuaginta non habetur.

(Vers. 11.)

Et septuaginta viri de senioribus domus Israel, et Jezonias filius Saphan stabat in medio eorum stantium ante picturas, et unusquisque habebat thuribulum in manu sua, et vapor nebulae de thure consurgebat.

Quando dicit septuaginta viros fuisse de senioribus domus Israel, qui tenebant thuribula manibus, ostendit multos alios fuisse presbyteros, qui hoc non faciebant, sed forsitan peccatis aliis tenebantur: unumque nomine Jezoniam filium Saphan stetisse in medio eorum, quasi principem sceleris eorum, atque sacrilegii, qui omnia religione Dei, colebant idola, et in templo, non adorabant Deum, cujus erat templum, sed picturas parietum. Pulchreque dicitur: Stabat Jezonias filius Saphan, hoc est, iudicii et condemnationis suae in medio stantium presbyterorum, quia et princeps, et hi quorum princeps erat, firmo in sceleribus stabant gradu, nec fluctuabant in malo; sed robustissime persistebant: vaporque nebulae et confusionis ac turbis, qui surgebat ex thure, offerentium sacrilegia demonstrabat. Hoc factum sit eo tempore juxta litteram. Caeterum et nobis orandum est, ne seniores domus Israel septenarium numerum, qui est sanctus, per septem decades multiplicantes, stent in erroribus suis, et adorent picturas idolorum, vaporque sacrilegii ascendat sive consurgat resistens Deo. Quando viderimus plebem pessimam congregatam, de qua scriptum est: Odivi Ecclesiam malignantium (Psal. XXV, 6); et peiores plebe praepositos, nequioresque principem, qui praefectus est plebi atque presbyteris, dicamus Jezoniam stantem ante picturas, et singulos habere thuribula in manibus suis, non Dei majestatem, sed proprias sententias adorantes, et

nequaquam odorem bonae fragrantiae ad Deum, sed foetorem ad idola pervenire.

(Vers. 12.)

Et dixit ad me: Certe vides, fili hominis, quae seniores domus Israel faciunt in tenebris, unusquisque in abscondito cubiculi sui. Dicunt enim: Non videt Dominus nos: dereliquit Dominus terram.

Ex eo, inquit, quod in templo faciunt pariter congregati, ostenditur quid unusquisque in cubiculo suo faciat. Sed secundum anagogen melius intelligi potest, quod nonnulli principes Ecclesiarum faciant in tenebris, quae dictu quoque turpia sunt. Iste est absconditus cordis homo, de quo dicitur: Ingredere in cubiculum tuum (Mich. VI, 4). Et rursum: Qui videt in abscondito reddet tibi. Recolat unusquisque conscientiam suam, et opera tenebrarum recordetur in tenebris, sciatque scriptum: Omnis qui mala operatur, odit lucem, et non venit ad lucem, ne arguatur a luce (Joan. III, 20; I Thess. V). Et in se illud intelliget esse completum: Qui inebriatur, nocte inebriatur (Prov. II, 25). Quod juxta litteram stare non potest. Quanti enim in prandiis conviviisque dierum inebriantur? Sed quia ebrietas cordis offendens Deum, tenebrarum est, et non lucis, propterea quicumque inebriatur, nocte inebriatur. Cum autem seniores domus Israel fecerint mala in tenebris et in abscondito cubiculorum suorum, et putaverint se Deum posse celare, tunc consequenter dicent: Non videt nos Dominus, dereliquit Dominus terram. Multique sunt peccatores et ambulantes juxta cogitationes suas, qui Deum non aestimant curare mortalia, nec ad illum nostra vitia pertinere. Certe quando peccamus, si cogitaremus Deum videre et esse praesentem, numquam quod ei displicet, faceremus. Porro quod sequitur, Dereliquit Dominus terram, quorumdam etiam philosophorum sententia est, qui ex siderum cursu atque constantia, suspicantur esse

in coelestibus providentiam, et terrena contemni, dum nihil recti nec juxta ordinem in terris geritur.

(Vers. 13, 14.)

Et dixit ad me: Adhuc conversus videbis abominationes majores, quas isti faciunt. Et introduxit me per ostium portae domus Domini, quod respiciebat ad Aquilonem; et ecce ibi mulieres sedentes sedebant plangentes Adonidem.

Quem nos Adonidem interpretati sumus, et Hebraeus et Syrus sermo THAMUZ vocat: unde quia juxta gentilem fabulam, in mense Junio amasius Veneris et pulcherrimus juvenis occisus, et deinceps revixisse narratur, eundem Junium mensem eodem appellant nomine, et anniversariam ei celebrant solemnitatem, in qua plangitur a mulieribus quasi mortuus, et postea reviviscens canitur atque laudatur. Consequenterque postquam principes et seniores domus Israel quid fecerint in templo ac tenebris cubiculisque monstratum est: etiam mulierum vitia describuntur, quae plangunt amatorum societate privatae, et exsultant, si eos potuerint obtinere. Et quia eadem gentilitas hujuscemodi fabulas poetarum, quae habent turpitudinem, interpretatur subtiliter, interfectionem et resurrectionem Adonidis, planctu et gaudio prosequens: quorum alterum in seminibus, quae moriuntur in terra, alterum in segetibus, quibus mortua semina renascuntur, ostendi putat; nos quoque eos qui ad saeculi mala et bona, vel contristantur, vel exsultant, mulieres appellemus, molli et effeminato animo: dicamusque plangere eos Thamuz, ea videlicet quae in rebus mundi putantur esse pulcherrima.

(Vers. 15, 16.)

Et dixit ad me: Certe vidisti, fili hominis: adhuc conversus videbis abominationes majores his. Et

introduxit me in atrium domus Domini interius, et ecce in ostio templi Domini inter vestibulum et altare quasi viginti quinque viri, dorsa habentes contra templum Domini, et facies ad Orientem, et adorabant ad ortum solis.

Quod nos vestibulum juxta Symmachum interpretati sumus, qui πρόπυλον posuit, pro eo quod LXX et Theodotio ipsum verbum Hebraicum transtulerunt AELAM: Aquilae prima editio, --- : secunda, AELAM templi interpretata est, quam nos porticum templi exprimere possumus: sive intectum atrium, quod inter templum et altare erat. Et quia supra legimus, post idolum Zeli, quod ad portam Aquilonis apparuit: Adhuc conversus videbis abominationes majores; ostensisque per parietem picturis omnium bestiarum, quas adorabant septuaginta presbyteri, et Jezonias filius Saphan, tenentes thuribula in manibus, secundo dicitur: Adhuc conversus videbis abominationes majores, quas isti faciunt, eo quod sederent mulieres plangentes Adoniden; post tertium quoque peccatum dicitur: Adhuc conversus videbis abominationes majores his. Quae est autem major abominatio superiorum trium scelerum? Videlicet quarta quae sequitur: Ecce in ostio templi Domini inter vestibulum et altare quasi viginti quinque viri dorsa habentes contra templum Domini, et facies ad Orientem, et adorabant ad ortum solis, eo quod, contempto Domino, id est, Creatore, adorarent solem, id est, Domini creaturam, praecipiente ipso Domino per S. Moysen (Deut. XII), quod nequaquam in morem gentilium contra Orientem Deum adorare deberent: sed in quacumque fuissent orbis parte, sive ad Orientem, sive ad Occidentem, sive ad Meridiem, sive ad Septentrionem, adorarent contra templum, ubi sancta sanctorum habitare Dominus credebatur. Quod quidem et Daniele in Babylone fecisse legimus (Dan. VI), qui apertis fenestris coenaculi sui, adorabat Dominum contra templum, quod erat in Jerusalem. Hoc juxta litteram fuisse sacrilegii, nemo dubitat. Secundum anagogen, omnes haereticos

peiores esse prioribus, id est, idolo Zeli pictisque in pariete figuris animantium, et planctu Adonidis, per quae idololatria voluptasque monstratur, ille scire poterit, qui intellexerit prophetam dicentem: Tu autem odisti disciplinam, et projecisti sermones meos post te (Ps. XLIX, 17). Et in alio loco: Verterunt contra me scapulam recedentem (Jerem. II, 27). An ignoramus Marcionem et caeteros haereticos, qui vetus laniant Testamentum, contempto Creatore, id est, justo Deo, alium quemdam bonum Deum colere et adorare, quem de suo corde finxerunt? Omnesque nostri temporis haeretici, qui Dei Filium praedicant creaturam, et tamen adorant eum, relicto divinitatis templo et post tergum habito, ipsi confessione sua creaturam adorare se dicunt. Nos autem sic adoramus solem justitiae, ut Deum adoremus in templo veteris Testamenti, ubi Lex et Prophetae, ubi Cherubim et propitiatorium est. Quos nos viginti quinque viros transtulimus, LXX posuerunt, viginti; et in quibusdam exemplaribus, quinque de Theodotione additi sunt.

(Vers. 17.)

Et dixit ad me: Certe vidisti, fili hominis: numquid leve est hoc domui Judo, ut facerent abominationes istas, quas fecerunt hic, quia replentes terram iniquitate, conversi sunt ad irritandum me? Et ecce applicant ramum ad nares suas.

Pro eo quod nos diximus: Et ecce applicant ramum ad nares suas, LXX transtulerunt: et ecce ipsi sicuti subsannantes, quibus de Theodotione additum est, Extendunt ramum; ut sit totum pariter: Et ecce ipsi extendunt ramum quasi subsannantes. Pro quo interpretatus est Symmachus, quasi emittentes sonitum in similitudinem cantici per nares suas. Significat autem viginti quinque viros, qui in quadrum solida statione fundati sunt, et a quinque sensibus per quinquies quinque, quadranguli figuram efficiunt, non solum

templum habere post tergum, sed instar idolorum applicare ramum ad nares suas: haud dubium quin palmarum, quas Graeco sermone --- vocant, ut per hoc eos idola adorare significet. Denique et Job inter caeteras virtutes etiam hoc habuisse se dicit, quod numquam aspiciens coelum et solem, et lunam, et astra fulgentia, osculatus sit manum suam (Job. XXXI), id est, adoraverit creaturas. Symmachi autem interpretatio, foedum raucumque sonitum de naribus procedentem in Dei contemptum significat. Omnesque haeretici, qui repleverunt terram iniquitate, et conversi sunt ad falsi nominis scientiam, ut Dominum ad iracundiam provocarent, aestimandi sunt: quando laudare voluerint Deum, magis turpi sonitu blasphemare, vel Testamenti veteris Deum parvi ducere, irridere, contemnere.

(Vers. 18.)

Ergo et ego faciam in furore: non parces oculus meus, nec miserebor. Et cum clamaverint ad aures meas voce magna, non exaudiam eos.

Quodque sequitur, et cum clamaverint ad aures meas voce magna, non exaudiam eos, in Septuaginta non habetur. Pro his, ait, omnibus quae fecerunt, ego faciam in furore, et non parces oculus meus, nec miserebor. Quod audientes veteres haeretici, Creatorem calumniantur quasi crudelem et sanguinarium; nec cogitant Apostolum Paulum, qui certe boni Dei (ut ipsi volunt) apostolus est, scribere ad Corinthios, Si venero rursum, non parcam (II Cor. XV, 2); ut virga corripiat delinquentes, et errantes retrahat ad salutem. Qui enim non intelligunt quod sibi prosit, et orant frequenter contraria, expedit eis ut non exaudiantur a Domino. Unde et in oratione Dominica dicimus: Fiat voluntas tua (Matth. VI, 10). Non voluntas nostra, quae errare consuevit: sed voluntas tua, quae futura cognoscit. Magnaeque interdum felicitatis est, ad praesens misericordiam non mereri. Et istis igitur, qui sunt

de domo Juda, et a confessione Ecclesiae recesserunt, non parceret Dominus. Cumque clamaverint voce magna, de qua Dominus dixit: Clamor eorum pervenit ad me (Genes. XVIII): tamen Dominus non exaudiet eos: ut malis coacti, intelligant quid fecerint.

(Cap. IX.---Vers. 1.)

Et clamavit in auribus meis voce magna, dicens: Appropinquaverunt visitationes urbis.

Pro visitationibus, ultionem Septuaginta transtulerunt. Mihi enim vindictam et ego retribuam, dicit Dominus (Deut. XXXII, 35). Omnisque ultio visitatio est quasi aegrotantis, quasi habentis vulnera, quasi medicas expectantis manus, juxta illud quod alibi scriptum est: Visitabo in virga iniquitates eorum, et in flagellis peccata eorum: misericordiam autem meam non auferam ab eis (Psal. LXXXVIII, 33, 34). Recteque (ut supra diximus) visitatio vel ultio appropinquare dicitur captivitate vicina.

Et unusquisque vas interfectionis habet in manu sua. Non dixit, habebat, ut Septuaginta transtulerunt. Neque enim narrat praeterita, sed praesentia futuraque demonstrat.

(Vers. 2, 3.)

Et ecce sex viri veniebant de via portae superioris, quae respicit ad Aquilonem, et uniuscujusque vas interitus in manu ejus. Vir quoque unus in medio eorum vestitus lineis, et atramentarium scriptoris ad renes ejus: ingressique sunt, et steterunt juxta altare aeneum. Et gloria Domini Israel assumpta est de Cherub, quae erat super eum ad limen domus. Et vocavit virum, qui indutus erat lineis; et atramentarium scriptoris habebat in lumbis suis.

Pro lineis, quod nos juxta Symmachum interpretati sumus, LXX, --- Theodotio ipsum verbum Hebraicum BADDIM; Aquila, praecipua, interpretati sunt. Rursum ubi nos diximus, et atramentarium scriptoris ad renes ejus, LXX posuerunt: Et zona sapphirina super renes ejus; Theodotio, --- scribae in manu ejus; Aquila, --- id est, atramentarium scribae ad lumbos ejus; Symmachus, tabulas scriptoris habebat in renibus suis. Et ubi nos transtulimus, limen domus, Septuaginta et Theodotio, --- id est, sub divo posuere vestibulum. Pro vase quoque interitus, quod singuli viri habebant in manibus, soli Septuaginta securim interpretati sunt. Ad hominum igitur peccata delenda, qui in sexta die fabricationis mundi facti sunt, veniunt sex viri, et descendunt de porta superiori, sive ut LXX transtulerunt, excelsa ad Aquilonem. Et habebat unusquisque securim in manibus, de qua Joannes loquitur: Jam enim securis ad radices arborum posita est. Omnis arbor quae fructum non facit, excidetur et in ignem mittetur (Matth. III, Luc. III, 9). Eratque in medio sex virorum unus, id est, septimus, in habitu pontificis vestitus lineis indumentis, et habebat atramentarium scriptoris ad renes suos, quo omnium peccata describeret, et sanctorum a peccatoribus numerum segregaret: sive zonam sapphirinam coloris lapidis sapphiri, qui in ornamentis est principis sacerdotum. Egressique sunt sex viri, et steterunt juxta altare aeneum. Duo enim erant altaria: unum thymiamatis, aureum intrinsecus; et alterum ante templum, aeneum holocaustorum. Juxta altare autem stare dicuntur parati ad jubentis imperium, ut cujuscumque viderint ibi non esse peccata dimissa, sententiae Domini et interfectioni eum subjacere cognoscant. Gloria quoque Dei Israel ascendit, sive assumpta est de uno Cherub, et ivit ad limen, sive ad subdivum atrii domus atque vestibuli, quod nequaquam tecto premitur, sed aeris fruitur libertate. Quae ipsa gloria Domini virum, qui erat in habitu pontificis, habebatque atramentarium in lumbis suis, vocavit, et dixit

quae Scriptura testatur. Quidam sex viros, sex interpretantur Angelos, qui Dei pareant voluntati: ipsumque unum qui habebat indumenta pontificis, Salvatorem intelligunt; juxta id, quod Sacerdos est et magni consilii Angelus, illudque quod dicitur: Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedec (Psal. CIX, 4). --- autem, quod Septuaginta transtulerunt, una ex octo vestium est pontificis, quae Latine dicitur talaris; et ex eo quod ad pedes usque descendat, hoc sortita vocabulum est. De veste pontificis ante annos plurimos scio edidisse me librum, ad cujus explanationem mitto lectorem. Neque enim possum omnia in omnibus locis dicere, quodque Aquilae prima editio et Theodotio dixerant --- pro quo in Hebraeo legitur CESATH, cum ab Hebraeo quaererem quid significaret, respondit mihi Graeco sermone appellari --- ab eo quod in illo calami recondantur. Nos atramentarium, ex eo quod atramentum habeat, dicimus. Multi significantius thecas vocant, ab eo quod thecae sint scribentium calamorum. De quatuor Cherubim, unus Cherub mittitur a gloria Dominicae majestatis, locuturus ad eum, qui pontificis indumentis indutus erat. Et quamquam plerique --- neutrali genere, numeroque plurari dici putent, nos scire debemus singulari numero Cherub, generis masculini, et plurali ejusdem generis Cherubim: non quo sexus in ministris Dei sit, sed quo unumquodque juxta linguae suae proprietatem diversis appelletur generibus. Angeli vocantur numero plurali Cherubim, et Seraphim ejusdem generis et numeri. Porro sabaoth, quod interpretatur militiarum, sive exercituum atque virtutum, dicuntur genere feminino, numero plurali, et desinunt in extremam syllabam OTH. Qui autem volunt sub figura pontificis intelligi Salvatorem, de Apocalypsi Joannis utuntur exemplo, in qua scriptum est: Et converti me, et vidi vocem quae loquebatur mecum. Et conversus aspexi septem candelabra aurea: et in medio candelabrorum similem Filio hominis (Apoc. II, 12, 13), et caetera.

(Vers. 4 seqq.)

Et dixit Dominus ad eum: Transi per mediam civitatem in medio Jerusalem, et signa THAU super frontes virorum gementium et dolentium super cunctis abominationibus, quae fiunt in medio ejus. Et illis dixit audiente me: Transite per civitatem sequentes eum, et perculite: non parcat oculus vester; neque misereamini. Senem, adolescentulum, et virginem, parvulum, et mulieres interficite usque ad internecionem. Omnem autem super quem videritis THAU, ne occidatis: et a sanctuario meo incipite.

Praecipitur ei qui indutus erat veste talari, sive linea, et sacerdotalem habitum praeferibat, ut ponat signum super frontes virorum gementium et dolentium, super cunctis abominationibus quae fiunt in medio Jerusalem. Pro signo, quod Septuaginta, Aquila et Symmachus transtulerunt, Theodotio ipsum verbum Hebraicum posuit THAU, quae extrema est apud Hebraeos viginti et duarum litterarum, ut perfectam in viris gementibus et dolentibus scientiam demonstraret. Sive, ut Hebraei autumant, quia Lex apud eos appellatur THORA, quae hac in principio nominis sui littera scribitur; illi hoc accepere signaculum, qui Legis praecepta compleverant. Et ut ad nostra veniamus, antiquis Hebraeorum litteris, quibus usque hodie utuntur Samaritani, extrema THAU, littera, crucis habet similitudinem, quae in Christianorum frontibus pingitur, et frequenti manus inscriptione signatur. Sunt qui putent, ex eo quod secundum Hebraicum alphabetum ista extrema sit littera, demonstrari in multitudine peccantium, reliquias superesse sanctorum. Gementes igitur dolentesque salvantur; qui non solum malis non consenserunt operibus, sed et aliena planxere peccata, secundum quod et Samuel planxit super Saul (III Reg. XVI), et apostolus Paulus super his qui post peccatum non egerunt poenitentiam. Unde et ipse dicebat: Qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus (II Cor. V, 2). Et alibi:

Tristitia mihi est magna, et incessabilis dolor cordis mei. Praecipiturque sex viris ut praeter eos qui possunt dicere: Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine (Psal. IV, 7), cunctos interficiant, non seni parcant, non juveni, non virgini, non parvulo, non mulieri. Secundum mysticos intellectus, senes sunt in Ecclesia de quibus dicitur: Cani hominis prudentia ejus (Sap. IV, 8); juvenes qui sunt ad fidei bella promptissimi; virgines, qui pudicitiam tota mente conservant; parvuli, qui lacte potantur infantiae, et necdum percipiunt solidum cibum; mulieres, qui fragilitate sexus, animae imbecillitatem testantur. Quibus universis non parcitur, si absque Christi signaculo aliquid esse se credunt. Quodque sequitur: Et a sanctuario meo incipite, sive, ut Septuaginta transtulerunt, et a sanctis meis incipite, vel sacerdotes significat, qui versabantur in templo et adorabant idola; vel eos qui pro sacerdotii merito sancti vocabantur in populo, et qui fuerant in populis causa peccati, primi meruere supplicia. Tempus enim est (I Cor. VII), ut iudicium incipiat a domo Dei.

(Vers. 7.)

Coeperunt ergo a viris senioribus, qui erant ante faciem domus. Et dixit ad eos: Contaminate domum: et implete atria interfectis.

Implere atria interfectis. Pro atriis, quae Hebraice dicuntur ASEROTH, LXX posuere vias. Occiduntur autem viri seniores, de quibus supra legimus quod haberent thuribula et adolerent idolis incensum. Nec est ulla templi religio: quia, offenso religionis Deo, contaminata sunt omnia, ut unde peccatum, inde iudicium sit. Atrique cadaveribus complentur in templo, et non viae, quae utique foris erant, nisi forsitan vias intelligere possimus plateas civitatis. Nec audere poterant Angeli contaminare templum sanguine mortuorum, in quo prius habitabat gloria Dei, nisi hoc recedentis gloriae Dominus praecepisset. Omnis qui peccato mortuus est, contaminat

atria templi, et vias urbis Domini, in quibus vivit: qui cum Christo resurgens, mortuus esse desistit.

Et egressi sunt, et percutiebant eos, qui erant in civitate. Sive, ut alii transtulerunt: percutiebant civitatem; pro his qui erant in urbe, ipsam urbem appellantes.

(Vers. 8.)

Et caede completa, remansi ego: ruique super faciem meam, et clamans aio: Heu, heu, heu, Domine Deus, ergo ne disperdas omnes reliquias Israel, effundens furorem tuum super Jerusalem?

Cunctis, qui signaculum non habebant, caede prostratis, corruit propheta in faciem suam, pro interfectorum multitudine, nullum praeter se arbitrans remansisse. Quod quia videbatur esse contrarium ei sententiae, qua jusserat Dominus signatarum frontium viros non esse caedendos, propterea in Vulgata editione subtractum est. Nos autem sequentes Hebraicam veritatem, posuimus, remansi ego. Notandumque quod non dixerit, solus: quod si dixisset, videbatur esse contrarium; sed remansi ego, ut subaudiatur cum caeteris, qui frontes habuere signatas. Ut autem sciamus signanter hoc dictum, remansi ego, in Regum volumine, quando Elias loquitur ad Deum: Altaria tua demoliti sunt, et ego relictus sum solus, et quaerunt animam meam auferre (III Reg. XIX, 14); solum posuit, quia remansisse alios nesciebat. Quidam putant ex persona Domini, in cuius typum praecessit Ezechiel, posse hoc intelligi de populo Judaeorum: quando omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt (Psal. XIII). Et Propheta testatur: Salvum me fac, Domine: quoniam defecit Sanctus (Psal. II, 1). Solus enim inventus est Dominus, qui peccatum non fecit, neque inventus est dolus in ore ejus (I Petr. II). Quod autem intulit: effundens furorem tuum super Jerusalem, verbum effusionis, poenarum ostendit magnitudinem, ut

alibi legimus: Effusa est despectio super principes (Psal. CVI, 40). Et iterum: Pene effusi sunt gressus mei (Psal. LXXII, 2). Et in bonam partem. Charitas Dei effusa est in cordibus nostris (Rom. V, 5). Et: Effusa est gratia in labiis tuis (Psal. XLIV, 3). Et in contrarium: Effunde furorem tuum super gentes, quae te non intellexerunt, et super regna quae nomen tuum non invocaverunt (Jerem. X; Ps. LXXVIII, 6). Et: Effunde frameam, et conclude ex adverso eorum, qui persequuntur me (Psal. XXXIV, 3).

(Vers. 9, 10.)

Et dixit ad me: Iniquitas domus Israel et Juda magna est nimis valde. Et repleta est terra sanguinibus, et civitas repleta est aversione. Dixerunt enim: Dereliquit Dominus terram, et Dominus non videt. Igitur et meus non parceret oculus, neque miserebor: vias eorum super caput eorum reddam.

Videns Dominus prophetam suum flere pro populo, et admirari indignationis magnitudinem, reddit causas: non ut ille putabat injusti, vel excedentis modum supplicii, sed meritaе justaeque sententiae. Iniquitas, inquit, decem tribuum Israel et duarum tribuum Juda magna est, et non solum magna, sed magna nimis. Nec hoc dixisse sufficit, sed repetit, valde, ut pro magnitudine iniquitatis, magnitudo supplicii sit. Ex quo discimus, non ut plerique aestimant, et maxime Stoici, paria esse peccata; sed vel magna vel parva, et pro qualitate mensuraque peccantium, diversitatem esse iudicii punientis. Repleta est, inquit, terra sanguinibus, sive, ut Septuaginta transtulerunt, populis: et civitas est repleta aversione; aut, ut Vulgata habet editio, iniquitate et immunditia: non modicus sanguis effusus est, sed de porta usque ad portam: et omnis civitas declinavit a cultu Dei, et pro eo plena est immunditia, idololatriae videlicet sordibus. Causa autem tantorum scelerum illa est, quod putaverunt providentiam non esse super terram, nec Deum curare

mortalia, juxta illud quod alibi legimus (Virgil. I. IV, Aeneid.):

*Scilicet is superis labor est, ea cura quietos
Sollicitat.*

Quia igitur illi vel putaverunt non esse providentiam: vel quae ante fuerat in populis, hoc tempore suum populum reliquisse: propterea et Dei non parcat oculus, nec miserebitur: ut contra vitia saeviens, placabilis sit virtutibus: viasque eorum atque peccata reddat super capita eorum, vel super principale cordis, vel super principes populi, juxta Numerorum librum, in quo capita populorum principes esse dicuntur.

(Vers. 11.)

Et ecce vir, qui indutus erat lineis, qui habebat atramentarium in lumbis suis, respondit dicens: Feci sicut praecepisti mihi.

LXX: Et ecce vir, qui indutus erat podere (id est, veste talari) et accinctus zona lumbos suos, et respondit verbum dicens: Feci sicut mandasti mihi. Ipse est vir, cui jussum est transire per mediam Jerusalem, et ponere signum in frontibus virorum gementium et dolentium super cunctis iniquitatibus eorum. Dicit ergo se Domini praecepta complesse, et signaculo THAU litterae frontes signasse lugentium. Sex autem viri quibus praeceperat Dominus, dicens: Transite per civitatem sequentes eum, et percutite: nulliusque misereamini usque ad interneccionem, nihil tale renuntiant. Neque enim laetitiae, sed moeroris implevere sententiam, quae non sermone, sed opere probatur. Et in hoc loco pro --- id est, veste talari, quam interpretati sunt Septuaginta, Theodotio ipsum verbum Hebraicum posuit BADDIM; Symmachus, lineam; Aquila, praecipuam, sive stolam. Pro

zona quoque Symmachus, tabulas; Aquila, atramentarium; Theodotio, --- posuerunt.

(Cap. X.---Vers. 1, 2.)

Et vidi, et ecce in firmamento quod erat super caput Cherubim quasi lapis sapphirus: quasi species similitudinis solii apparuit super ea. Et dixit ad virum, qui indutus erat lineis, et ait: Ingredere in medio rotarum, quae sunt subtus Cherubim: et imple manus tuas prunis ignis, quae sunt inter Cherubim: et effunde super civitatem.

De firmamento, quod erat super Cherubim, et de lapide sapphiro, qui habebat similitudinem throni, et de rotis quae animalia sequebantur, supra dixisse sufficiat, et illorum lector explanatione contentus sit. Nunc autem quod jubetur ille, qui indutus erat lineis, pro quo Septuaginta in hoc loco stolam interpretati sunt, ut tollat prunas ignis de medio Cherubim, et effundat sive spargat super civitatem, illud mihi videtur ostendere, quod post interfectionem caedemque multorum, et in viis cadavera mortuorum, prunarum ignis assumitur, ut puniat, sive mundet Jerusalem: juxta illud quod in Isaia scriptum est: Sanctificavit eum in igne ardente, et devorabit sicut fenum materiam (Isa. X, 17). Isti sunt carbones, quos in remedium linguae atque mendacii desolantes vitia atque peccata, Propheta interrogatus exoptat: Quid detur tibi, et quid apponatur tibi ad linguam dolosam? Sagittae potentis acutae cum carbonibus desolatoriis (Psal. CXIX, 3, 4). Multaque istiusmodi in Scripturis sanctis invenire poterimus; de quibus crebro diximus. Hoc tantum notandum est, quod in Isaia, qui tantum in sermone peccaverat, et immunda labia habere se dixerat, ad purgandum unus forcipe carbo comprehenditur. Hic vero quia erat civitas plena iniquitate, et post supplicia cadaveribus mortuorum, plures assumuntur carbones ignis, et non una manu, sed ambabus, ut omnis purgetur

Jerusalem. Quamquam et hoc intelligendum sit, quod non ad purgationem, sed ad poenas atque cruciatus, prunae ignis assumendae sint, quae effundantur super Jerusalem.

(Vers. 3 seqq.)

Ingressusque est in conspectu meo. Cherubim autem stabant a dextris domus cum ingrederetur vir, et nubes implevit atrium interius. Et elevata est gloria Domini desuper Cherub ad limen domus, et repleta est domus nube, et atrium repletum est splendore gloriae Domini. Et sonitus alarum Cherubim audiebatur usque ad atrium exterius, quasi vox Dei omnipotentis loquentis. Cumque praecepisset viro, qui indutus erat lineis, dicens: Sume ignem de medio rotarum, quae sunt inter Cherubim: ingressus ille stetit juxta rotam. Et extendit Cherub manum de medio Cherubim, ad ignem qui erat inter Cherubim, et sumpsit et dedit in manus ejus, qui indutus erat lineis. Qui accipiens egressus est, et apparuit in Cherubim similitudo manus hominis subtus pennas eorum.

Vidente propheta, ingreditur vir, qui indutus erat talari veste vel linea, et ut LXX nunc interpretationem commutant, stola sancta, cum apud Hebraeos unus sermo habeatur BADDIM, et caeteri interpretes in coepta translatione persistent. Ingreditur autem, ut secundo dicitur, in medio rotarum, quae sunt subter Cherubim; ut impleat manus suas igneis carbonibus. Qui cum esset ingressus, stetit tantum juxta rotam, et vel ob tristitiam puniendae Jerusalem, vel ob gloriae magnitudinem stupens, manum ad ignem ipse non misit, sed unus de Cherubim, id est, Cherub misit manum, et tulit ignem, qui erat in medio Cherubim, et dedit in manum ejus, qui indutus erat vestibus lineis. Qui accipiens egressus est; et tamen Scriptura non dicit, egressus quid fecerit: ut tristis rei narrationem intelligentiae potius nostrae relinqueret, quam oculis subjiceret. Introeunte autem viro, qui indutus erat vestibus lineis, Cherubim stabant a dextris domus, ut

sanctae supernaeque virtutes dexteram domus Dei partem tenere viderentur, et illae quae mittuntur ad supplicia, de quibus scriptum est: Immissionem per angelos pessimos (Psal. LXXVII, 49), sinistras partes possidere credantur. Cumque elevata esset gloria Domini de Cherub, qui carbones ignis viro traditurus erat; et transiisset ad limen domus, statim nube, tenebris, et caligine atrium impletur interius. Neque enim, praesente Domini majestate, exercentur supplicia, et gloria Domini videtur in atrio, de quo scriptum est: Sonitus alarum Cherubim audiebatur usque ad atrium exterius. Pro sonitu in Hebraeo, vox ponitur: quae vox habebat similitudinem vocis Dei Omnipotentis loquentis. Pro quo Septuaginta transtulerunt: sicut vox Dei SADDAI; quod Aquila, Symmachus, et Theodotio --- quod fortem potentemque significat, transtulerunt. Nota, lector, in quibus superior, et haec Visio concordent, sive discordent, ut ex collatione utriusque absque nostro admonitu, divina intelligas sacramenta, et illud quod ante commonui, quoniam et in firmamento, et in throno, et in manu hominis non veritas, sed similitudo dicatur. Neque enim facie ad faciem revelato vultu, gloriam Domini contemplamur; sed in similitudine omnia videmus et imagine, quamdiu fragili et corruptibili, et mortali circumdamur corpore (I Cor. XIII).

(Vers. 8 seqq.)

Et vidi, et ecce quatuor rotae juxta Cherubim. Rota una juxta Cherub unum, et rota alia juxta Cherub unum. Species autem erat rotarum quasi visio lapidis chrysolithi, et aspectus earum, similitudo una quatuor, quasi sit rota in medio rotae. Cumque ambularent in quatuor partes gradiebantur, et non revertebantur ambulantes, sed ad locum ad quem ire declinabat quae prima erat, sequebantur et caeterae, nec convertebantur. Et omne corpus earum, et colla, et manus, et pennae, et circuli, plena erant oculis in circuitu quatuor rotarum. Et rotas istas vocavit volubiles, audiente me. Quatuor autem

facies habebat unum. Facies una, facies Cherub: et facies secunda, facies hominis, et in tertio, facies leonis; et in quarto, facies aquilae, et elevata sunt Cherubim.

Observe quae prius fuerit, vel quot species rotarum, juxta LXX, quasi visio tharsis: nunc autem juxta eosdem, quasi visio carbunculi; ut pennarum per ignem, qui a Cherub traditur, similitudo monstretur: licet in Hebraico, et supra, et hic THARSIS scriptum sit: quod Aquila chrysolitum, Symmachus, hyacinthum transtulerunt. Rursumque ubi nos vertimus: Et omne corpus earum, quod subauditur rotarum, in Hebraeo scriptum est: Et omnes carnes earum, et colla, et manus, et pennae, et circuli. Nota carnes appellari in supernis virtutibus, ut quando legimus: Caro et sanguis regnum Dei non possidebunt, neque corruptio incorruptionem (I Cor. XV), sciamus non substantiam carnis, sed opera condemnari: BASAR enim quod in hoc loco scribitur, non corpus, sed carnem significat. Circulos autem rotarum, cantos (Sic) ferreos appellavit, quibus lignorum rotunditas arctatur et stringitur. Rotae autem istae non solum carnes habent, vel corpus, aut membra: sed et colla, et manus, et pennas, ut efficientias rerum in singulis, non membrorum imagines sentiamus. Rotae quoque ipsae appellatae sunt lingua Hebraica GELGEL, quod Symmachus, volubiles, Aquila, rotam interpretatus est. Porro quod sequitur: Audiente me, usque ad eum locum ubi scriptum est: Elevati [Al. elevata] sunt Cherubim, in LXX non habetur; sed de Hebraico additum est. In quo observandum, quod nequaquam, ut supra dicitur: Facies hominis, et facies leonis a dextris quatuor, et facies vituli a sinistris quatuor: et facies aquilae quatuor; ut videlicet alia a sinistris, alia a dextris esse credantur: sed omnium aequalis ordo describitur, dicente Scriptura: Quatuor autem facies habebat unum: Facies una, facies Cherub, et facies secunda, facies hominis: et in tertio facies leonis: et in quarto facies aquilae; ut prima et secunda, et tertia, et quarta facies, non locorum diversitate dextri et sinistri,

sed uno per gradus ordine describatur. Unam autem faciem, id est primam, appellavit Cherub, pro qua supra dixerat, facies vituli. Ex quo intelligitur faciem Cherub esse faciem vituli. Quorum omnium sensum, praeteritae visionis explanatio continet.

(Vers. 15 seqq.)

Ipsum est animal, quod videram juxta fluvium Chobar. Cumque ambularent Cherubim, ibant pariter et rotae juxta ea. Et cum elevarent Cherubim alas suas, ut exaltarentur de terra, non residebant rotae: sed et ipsae juxta erant. Stantibus illis stabant, et cum elevatis elevabantur. Spiritus enim vitae erat in eis.

Omnia vivunt Deo, et suum sentiunt Creatorem. Non est enim Deus mortuorum, sed viventium (Matth. XXII, 32). Unde et omnia corpora rotarum plena sunt oculis (Supra I). Et in psalmo dicitur: Coeli enarrant gloriam Dei, et opera manuum ejus annuntiat firmamentum. Dies diei eructat verbum, et nox nocti indicat scientiam (Ps. XVIII, 1, 2). Sol quoque et luna, mare et flumina, montes et colles laudant Deum, et in suum circulum per annos singulos elementa volvuntur, coelorumque rationem in terris deprehendimus, ut antiquae legis ordinem conservantes volvuntur et currant; et nihil novum cernamus super terram. Quod autem dicitur: Ipsum est animal, quod videram juxta fluvium Chobar (Eccles. I), Scriptura demonstrat eadem nos debere intelligere in expositione animalis, quae supra intelleximus.

(Vers. 18 seqq.)

Et egressa est gloria Domini a limine Templi, et stetit super Cherubim. Et elevantia Cherubim alas suas, exaltati sunt a terra coram me. Et illis egredientibus, rotae quoque subsecutae sunt. Et stetit in introitu portae domus Domini Orientalis, et gloria Dei Israel erat super ea.

Ipsum est animal, quod vidi subter Deum Israel, juxta fluvium Chobar: et intellexi, quia Cherubim essent. Quatuor, per quatuor vultus uni: et quatuor alae uni, et similitudo manus hominis sub alis eorum: et similitudo vultuum eorum, ipsi vultus quos videram juxta fluvium Chobar, et intuitus eorum et impetus singulorum ante faciem suam ingredi.

Gloria Domini, sive majestas, quae steterat in templi limine, stetit super Cherubim. Qui elevantes alas suas, propheta cernente, exaltati sunt, rotis pariter sequentibus, et stetit in introitu portae domus Domini Orientalis, paulatimque protectio Dei reliquit Israel. Primum fuit in templo, deinde stetit in atrio templi sive limine: qua recedente de templo, nubes et caligo implevit templi penetralia. Rursumque ipsa gloria sedit super Cherubim, et illis statim avolantibus, et ad exteriora abeuntibus, secutae sunt rotae. Et gloria stetit in porta domus Domini Orientalis, non in janua templi, sed post atrium et limen in introitu portae domus Domini Orientalis. Quod cum propheta vidisset, ipsum est, inquit, animal, quod vidi subter Deum Israel, juxta fluvium Chobar, et intellexi, quia Cherubim essent. Quid enim novi viderat, quod intelligeret esse Cherubim, quae prius non intellexerat? Cherubim in lingua nostra scientiae multitudo est: notitia sacramentorum Dei, et thronus ejus ac requies. Unde et in psalmo dicitur: Qui sedes super Cherubim, manifestare (Ps. LXXIX, 2). Semper enim gloria Domini sedet in scientiae multitudine: et tunc manifestatur, quando cuncta regi providentia demonstrantur; nec fortuito quid fieri, nec dicere quempiam: Dereliquit Dominus terram, et Dominus non videt (Supra IX, 9). Unde et intuitus Cherubim et appetitus eorum, est oblivisci praeteritorum, et in futura se extendere (Philipp. III).

(Cap. XI.---Vers. 1.)

Et elevavit me spiritus, et introduxit me ad portam domus Domini Orientalem quae respicit solis ortum. Quia egressa est gloria Domini a limine templi, et stetit super Cherubim; posteaque avolantibus Cherubim, stetit ipsa gloria in introitu portae domus Domini Orientalis, et propheta quia per se ad eam ire non poterat, elevatus a spiritu est, et ductus ad eandem portam domus Domini Orientalem, quae respicit solem justitiae, de quo scriptum est: Ecce vir: Oriens nomen ejus (Zach. VI, 12): ut nequaquam remaneret in templo, quod erat ignorantiae nube confusum; sed stans in porta domus Domini Orientalis, quae sequuntur sacramenta cognosceret.

(Vers. 2 seqq.)

Et ecce in introitu portae viginti et quinque viri, et vidi in medio eorum Jezoniam filium Azur, et Phaltiam filium Banajae principes populi. Dixitque ad me: Fili hominis, hi viri, qui cogitant iniquitatem, et tractant consilium pessimum in urbe ista, dicentes: Nonne dudum aedificatae sunt domus? Haec est lebes, nos autem carnes. Idcirco vaticinare de eis, vaticinare, fili hominis. Et irruit in me spiritus Domini, et dixit ad me, loquere: Haec dicit Dominus: Sic locuti estis domus Israel, et cogitationes cordis vestri ego novi. Plurimos occidistis in urbe hac, et implestis vias ejus interfectis. Propterea haec dicit Dominus Deus: Interfecti vestri, quos posuistis in medio ejus, hi sunt carnes, et haec est lebes, et educam vos de medio ejus. Gladium metuistis, et gladium inducam super vos, ait Dominus Deus, et ejiciam vos de medio ejus: daboque vos in manu hostium, et faciam in vobis judicia. Gladio cadetis: in finibus Israel judicabo vos, et scietis quia ego Dominus. Haec non erit vobis in lebetem, et vos non eritis in medio ejus in carnes. In finibus Israel judicabo vos, et scietis quia ego Dominus.

Quod sequitur, in Septuaginta non habetur, sed de Hebraeo additum est: Quia in praeceptis meis non

ambulastis, et judicia mea non fecistis: sed juxta judicia gentium, quae in circuitu vestro sunt, estis operati. Assumitur propheta juxta illud quod scriptum est: Assumens mansuetos Dominus (Ps. CXLVI, 6); sive elevatur a terra, et introducitur ad portam domus Domini Orientalem, ut possit viginti quinque virorum qui erant in introitu portae, et Jezoniae filii Azur, atque Phaltiae filii Banajae, principum populi sacramenta cognoscere. Hi igitur qui erant in introitu portae domus Domini Orientalis, desperantes salutem, et scelerum conscientia parati ad interitum, nec volentes per poenitudinem peccata corrigere, dicunt: Licet nuper post primam captivitatem aedificatae sint domus quae ante corruerant, tamen scimus hanc civitatem esse instar lebetis, nosque pro carnibus, ut in ea consumamur et concrememur, juxta illud quod in Isaia scriptum est: Tempestas si transierit, non assumet nos (Isai. XXVIII, 15). Illis ista dicentibus, irruit in prophetam spiritus Domini; et secundo praecipit ut vaticinetur, et dicat: Quoniam ista dixistis, et cordium vestrorum me secreta non fallunt, ego vobis interpretabor quomodo civitas in lebetem, et vos in carnes reputemini: non juxta illum sensum quem locuti estis; sed juxta alterum quem non timetis. Est quidem civitas in lebetis similitudinem, sed non vestris implebitur carnibus; verum eorum quos interfecistis. Vos autem qui arbitramini vos in hac urbe morituros, educam de medio civitatis, et tradam hostium manibus: faciamque in vobis judicia; ut cum cecideritis gladio, nequaquam in urbe, nec extra terminos Israel, sed in finibus vestrae provinciae, tunc cognoscatis quod ego sim Dominus. Secundoque dicitur: In finibus Israel judicabo vos, et scietis quia ego sum Dominus. Haec autem universa patiemini, quia in praeceptis meis non ambulastis; et judicia mea non fecistis, sed caeterarum in circuitu gentium scelera estis operati. Cumque secundum litteram manifestum sit quod dicitur, omissis parumper Jezoniae et Azur, Phaltiae et Banajae nominibus, quae in tempus aliud reservamus, hoc dicendum est, quod usque hodie in Ecclesia, quae est

domus Domini, et ante portam, et in introitu, sive in via portae, quae significat Salvatorem, per quem ingredimur ad Patrem, sunt viginti quinque viri, ad sensus cuncta referentes. Et quantum non subterfugit memoriam meam, numquam in bonam partem hunc numerum potui reperire: licet in Levitico ad sacerdotale ministerium a viginti quinque annis eligantur; in Hebraeo enim non habet hunc numerum, qui in Septuaginta dicitur, sed tricenarium, qui in exordio hujus prophetae, et Domini continetur aetate, quando venit ad fluentia Jordanis, et a Joanne baptizatus est (Luc. III). Sin autem in Evangelio quinque virgines prudentes, et quinque stultae reperiuntur (Matth. XXV), sciamus hunc numerum in medio positum, et pro qualitate utentium, vel ad bonam vel ad malam partem posse conferri. Hi igitur viri, qui cuncta ad sensus referunt, et habent duos principes, de quibus supra diximus, duali numero continentur, qui scindit unitatem, et in secundae diei numero non videtur a Domino, juxta Hebraicam veritatem. Unde et in Arca Noe, bina et bina introducuntur immunda (Genes. VI). Dominus autem scissionem in unum coarctans, fecit utrumque unum, et solvit medium parietem, inimicitias in sua carne condemnans (Ephes. II). Unde et augustius quid loquitur atque sublimius: Ego et Pater unum sumus (Joan. X, 3), ut a Judaica dualitate, in unionem nos revocet fidei Christianae. Denique, pontificatu perduto Judaeorum, Dominus patitur nequaquam sub uno principe, sed sub duobus, Anna et Caipha: ut religionis eorum scissum [Al. falsum] monstraret errorem. Sunt multi in hujus portae introitu ante domum Domini Orientalem, qui vitiis suis nationibus comparantur, et peccatorum conscientia desperant salutem, et dicunt: Civitas in qua versamur, lebes est, et nos omnes carnes, et Babylonio consumemur ardore, cujus jacula ignita sunt: nolentes agere poenitentiam, et desperantes salutem; propterea audiunt, quod non ipsi sint carnes praeteritae et perditae civitatis, sed hi quos scandalizaverint, et quos interfecerint. Idcircoque super eos gladius inducitur, ut

postquam in finibus Israel nequaquam inter gentes, sed inter Christianos fuerint iudicati, tunc cognoscant, quod ipse sit Dominus secundum illud quod in Psalmis legitur: Cum interficeret eos, requirebant illum (Psal. LXXVII, 34): ut quem per beneficia non senserant, per tormenta cognoscant.

(Vers. 13.)

Et factum est cum prophetarem, Phaltias filius Banajae mortuus est: et cecidi in faciem meam, clamans voce magna, et dixi: Heu, heu, heu, Domine Deus: consummationem tu facis reliquiarum Israel?

Vaticinante propheta, unus e duobus principibus Phaltias filius Banajae moritur, qui interpretatur ruina declinans, et est filius structoris, sive caementarii: --- enim aliud in linguam nostram verti non potest. Alter principum servatur incolumis, Jezonias filius Azur. Jezonias aures ejus sonat, quod subauditur animae. Azur vero fulcrum, sive adjutorium. Qui igitur cadendo a Domino declinat, et erat aedificationis pessimae, recte cadit, prophetante eo, quem confortavit Deus. Qui autem praeceptis obediebat Dei, et illius sustentabatur ac fulciebatur auxilio, recte in imperio populi permanet. Legimus in Exodo (Cap. II), mortuo Pharaone rege Aegypti, ingemuisse filios Israel ab operibus luti, palearum ac laterum, et clamasse ad Dominum, quem, illo vivente, inclamare non poterant. Isaias quoque (Cap. VI), mortuo Osia rege leproso, vidit Dominum sedentem super thronum excelsum et elevatum, et Seraphim stantia circa eum; intelligensque immunda habere se labia, et habitare in populo immunda labia habente, meretur ut de altari carbo mittatur, et labia ejus purget immunda. Hic autem, prophetante fortitudine Dei, princeps qui a Domini declinaverat servitute, cadit ut elevetur a Christo. Si enim resurrectio Dominus, ruina diabolus est. In quo quaeritur, quomodo de Salvatore dicatur. Ecce hic positus est in

ruinam, et resurrectionem multorum in Israel (Luc. II, 34). In ruinam eorum, qui stabant pessime, et resurrectionem eorum, qui ceciderant. Quod cum propheta vidisset, cecidit in faciem suam: non peccantis merito, sed plangentis affectu; et voce magna, quae de magno fidei ardore veniebat, tertio clamavit, et dixit, Heu, heu, heu, Domine Deus, consummationem tu facis reliquiarum Israel? Et est sensus: Etiam ipsae reliquiae, quae esse videbantur in populo, te indignante, delentur.

(Vers. 14 seqq.)

Et factum est verbum Domini ad me, dicens: Fili hominis, fratres tui, fratres tui: viri propinqui tui, et omnis domus Israel universi, quibus dixerunt habitatores Jerusalem: Longe recedite a Domino: nobis data est terra in possessionem. Propterea haec dicit Dominus Deus: quia longe feci eos in gentibus, et quia dispersi eos in terris: ero eis in sanctificationem modicam in terris, ad quas venerunt.

LXX: Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, fratres tui et viri captivitatis tuae, et omnis domus Israel consummata est; quibus dixerunt habitatores Jerusalem: Longe recessistis a Domino: nobis data est terra in haereditatem. Propterea ait: Haec dicit Adonai Dominus, quia repellam eos in gentes, et disseminabo eos in omnem terram, et ero eis in sanctificationem parvulam in regionibus, ad quas ingressi fuerint illuc. Primum de interpretationis varietate dicendum est. Pro eo quod in Hebraeo habetur, viri propinqui tui (hoc enim significat GOOLATHACH) LXX transtulerunt, viri captivitatis tuae. Deinde ubi sequitur: universi quibus dixerunt habitatores Jerusalem; pro universis, illi posuerunt, consummata est, propter litterarum et verbi ambiguitatem: CHULLO enim quod Aquila et Symmachus et Theodotio universos interpretati sunt; illi verterunt, consummata est, quod juxta sensum

omnino non resonat. Factus est igitur sermo Domini ad Ezechielem, qui dixerat: Heu, heu, heu, Domine Deus, consummationem tu facis reliquiarum Israel? In Phaltiae videlicet morte, et eorum qui cum eo interfecti sunt, quod nequaquam illae sint reliquiae, quas in Jerusalem putabat propheta, sed hi qui in Babylone videbantur esse captivi. Et est sensus: O fili hominis, fratres tui de eadem tecum stirpe generati, fratres, inquam tui, quibus dixerunt habitatores Jerusalem, vos recessistis a Domino, quia captivi estis, et cum Jechonia vos tradidistis, nobis autem terra Israel data est in aeternam possessionem. Dic ergo eis, quod longe quidem eos fecerim a terra Israel, et disperserim in nationes, et in alienis terris esse praeceperim; sed quia meae obedierint jussioni, sim in eis futurus etiam in peregrinis et hostilibus locis in parvam sanctificationem: dum plerique inveniantur ex eis, qui idololatriae nequaquam colla submittant; sed memores sint mandatorum Dei, sicut fuerunt Daniel et tres pueri, et caeteros fuisse credendum est, in similitudinem tantorum principum quos Scriptura nunc commemorat (Dan. III). Ex quibus universis discimus, non esse insultandum his, qui Dei iudicio poenis traditi sunt; nec exprobrandum homini converso a peccatis suis; nec poenitentibus et egressis de Ecclesia aliquando dicendum: Longe recessistis a Domino; nobis data est terra in possessionem. Quia haec dicit Dominus: Licet eos parumper a mea Ecclesia separaverim, et inter gentes disperserim: tamen ero eis in sanctificationem modicam, dum meminerint peccatorum suorum, ut qui propter vitia recesserunt de loco suo [Al. terra sua], propter poenitentiam ad sedes pristinas redire festinent.

(Vers. 17 seqq.)

Propterea loquere: Haec dicit Dominus Deus: Congregabo vos de populis, et adunabo de terris, in quibus dispersi estis, daboque vobis humum Israel. Et ingredientur illuc, et auferent omnes offensiones,

cunctasque abominationes ejus de illa. Et dabo eis cor unum et spiritum novum tribuam in visceribus eorum. Et auferam cor lapideum de carne eorum, et dabo eis cor carneum, ut in praeceptis meis ambulent et judicia mea custodiant, faciantque ea, et sint mihi in populum, et ego sim eis in Deum. Quorum autem cor post offendicula et abominationes suas ambulat: horum viam in capite suo ponam, dicit Dominus Deus.

Loquitur sermo divinus ad eos, qui captivi erant in terra Babylonis, ad fratres Ezechielis prophetae, et ad propinquos quibus dixerunt habitatores Jerusalem: Longe recessistis a Domino, nobis data est terra in possessionem. Loquitur autem haec quae sequuntur: Congregabo vos de populis, et reddam vobis terram Israel. Cumque ingressi fueritis, auferetis cuncta idola, propter quae offenderatis Deum, et dabo vobis cor unum timoris, et servitutis Dei, ut nequaquam diversis idolis serviatis, sive alterum quam prius habuistis. Et spiritum novum tribuam in visceribus vestris, juxta illud quod scriptum est: Cor mundum crea in me, Deus, et spiritum rectum innova in visceribus meis (Ps. L, 12). Et auferam a vobis cor lapideum, id est, cor durum, secundum illud quod loquitur Stephanus primus martyr in Christo: Dura cervice, et incircumcisi corde (Act. VII, 51). Et induratur cor Pharaonis, ne dimittat populum Israel (Exod. VII). Et dabo, inquit, vobis cor carneum, molle, et tenerum, et quod possit Dei mandata suscipere, ut scribantur in tabulis cordis carnalibus. Idcirco autem datur cor molle, et aufertur cor durum, ut in praeceptis meis ambulent, judiciumque custodiant, et sint in populo Dei: Dominusque, qui prius fuerat adversarius, sit eis in Deum. Qui autem nequaquam poenitentia priora peccata correxerint, sed ambulaverint post abominationes suas retribuam, ait, eis, quod merentur, ut viae eorum ponantur in capitibus eorum. Haec sub Zorobabel filio Salathiel, et sub Jesu filio Josedec sacerdote magno, et sub Ezra ac Neemia accidisse tribui Judae, et his qui cum eis reversi sunt,

plerique aestimant. Habitatores quoque Jerusalem, qui sub Sedecia rege Judae capti sunt, vel qui fugerunt cum Jeremia in Aegyptum, in omnes terras esse dispersos, et nequaquam esse reversos in urbem Jerusalem. Plena autem conversio eorum, qui captivi erant, et reliquiarum Israel intelligitur in Christo, quando reliquiae salvae factae sunt, et una die crediderunt tria millia, et iterum quinque millia (Act. II); et alii de quibus loquitur Jacobus ad apostolum Paulum: Vides, frater, tanta millia credentium Judaeorum? hi omnes aemulatores Legis sunt (Act. XXI, 20). Sed et quotidie superbi habitatores urbis Jerusalem, quorum cor post offendicula et abominationes suas ambulat, Dei merentur offensam, et hi qui foris erant, ablato corde lapideo, et accepto corde mollissimo, per poenitentiam revertuntur ad Ecclesiam; et ambulant in praeceptis Domini, judiciaque ejus custodiunt, fiuntque Domini populus, et Dominus, quem prius offenderant, fit eis Deus.

(Vers. 22, 23.)

Et elevaverunt Cherubim alas suas, et rotae cum eis, et gloria Dei Israel erat super ea. Et ascendit gloria Domini de medio civitatis: stetitque super montem, qui est ad Orientem urbis.

Paulatim gloria Domini recedit de Jerusalem. Primum templum deserens, stat in atrio vel in limine domus, et postea in introitu portae Orientalis; novissime, sublatis pennis rotisque sequentibus, stat super montem, qui est ad Orientem urbis, haud dubium quin montem significet Oliveti, unde Salvator ascendit ad Patrem. Stabatque gloria Domini, quae de Jerusalem urbe discesserat super montem Oliveti, in signum resurrectionis et luminis, ut inde perituram arsuramque cerneret Jerusalem. Quodque dicit: Ascendit gloria de medio civitatis (Joan. XIV, 31), aliis verbis loquitur Dominus ad discipulos: Surgite, abeamus hinc (Luc. XIII, 35). Et ad Judaeos: Relinquetur

vobis domus vestra deserta (Matth. XXIII). Josephus quoque refert auditam vocem in templo angelorum et fortitudinum coelestium, quae prius in urbis praesidio erant: abeamus ex his sedibus (Joseph. Antiq. Jud.). Mirumque in modum usque in praesentem diem gloria Domini, quae deseruit templum, stat super montem Oliveti, et in crucis signo rutilans, spectat templum quondam Judaicum, in favillas et cineres dissolutum.

(Vers. 24, 25.)

Et spiritus levavit me, adduxitque in Chaldaeam ad transmigrationem in visione in spiritu Dei, et sublata est a me visio, quam videram. Et locutus sum ad transmigrationem omnia verba Domini, quae ostenderat mihi.

Pro eo quod nos ex Hebraica veritate transtulimus: Et sublata est a me visio, quam videram, LXX transtulerunt: Et ascendi a visione, quam videram. Quod utrumque significat non in corpore prophetam in Jerusalem de Babylone translatum, sed in spiritu, sublataque visione quae eum in spiritu duxerat Jerusalem, et universa monstraverat, quae superior sermo narravit, reversus est in semetipsum, et locutus est ad transmigrationem omnia quae ei fuerant demonstrata, ad eos videlicet, de quibus supra scriptum est: Ego sedebam in domo mea, et senes Juda sedebant juxta me, et cecidit super me ibi manus Domini Dei, et vidi (Supra VIII, 1). Mirumque in modum sedentibus his qui ad se venerant visitandum, visiones mysticas propheta cernebat, et absens erat ab his qui coram se sederant, absque spiritu, praesens corpore. Omniaque fiunt, ut consolationem recipiant qui captivi erant, quod reducendi sint in terram Israel, et ambulaturi in praeceptis Domini, futurique ei in populum, et ille futurus sit eis in Deum. Qui autem non fuerint conversi ad poenitentiam, sed ambulaverint post abominationes suas,

uybreceptiunt quae fecerunt. Verba autem in Scripturis sanctis pro rebus dici saepe admonuimus.

(CAP. XII.---Vers. 1 seqq.)

Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, in medio domus exasperantis tu habitas: qui oculos habent ad videndum, et non vident: et aures ad audiendum, et non audiunt: quia domus exasperans est.

Pro eo quod nos vertimus: In medio domus exasperantis tu habitas, LXX posuerunt: In medio iniquitatum eorum tu habitas. Sed ex eo quod sequitur, Quia domus exasperans est, intelligimus priorem quoque sententiam huic versiculo convenire. Pro exasperatione quoque, dici amaritudinem, crebro docuimus, ut sit sensus: in medio domus ad amaritudinem convertentis, tu habitas, quae Deum natura dulcem atque clementem, vitiorum suorum amaritudine, amarum facit atque crudelem. Alioquin de Deo legimus: Gustate et videte, quoniam suavis, sive dulcis est Dominus (Psal. XXXIII, 9). Habitat autem propheta in medio populi Deum ad amaritudinem provocantis, qui habet oculos, et non videt: aures, et non audit, non vitio sensuum, sed pertinacia pravitatis. Unde et Dominus ad Judaeos: Si caeci, inquit, essetis, peccatum non haberetis (Joan. IX, 41): voluntariam caecitatem in illis arguens atque condemnans. Quia ergo oculos habent ad videndum, et non vident: aures ad audiendum, et non audiunt, et tua verba contemnunt, doce eos per imaginem atque picturam; et schematibus ostende corporeis, ut venturam captivitatem non solum auditu, sed et oculis recognoscant.

(Vers. 3.)

Tu ergo, fili hominis, fac tibi vasa transmigrationis: et transmigrabis per diem coram eis. Migrabis autem de

loco tuo, ad locum alterum in conspectu eorum, si forte aspiciant: quia domus exasperans est.

LXX: Et tu, fili hominis, fac tibi vasa captivitatis; et captivare per diem coram eis: et captivare de loco tuo in locum alterum in conspectu eorum, ut videant quia domus exasperans est. Nulli dubium quin universa loci hujus continentia, futuram captivitatem indicet regis Sedeciae tribus Judae, qui captus est cum Jerusalem. Sed quoniam quidam volunt captivitatem Sedeciae, qui interpretatur justus Dominus, in typum praecedere Salvatoris, qui de coelestibus ad terrena descendens, humanum corpus assumpserit, et haec esse vasa captivitatis: ideo praemonendum puto prudentem cautumque lectorem, et haec quidem nos ponere, ne quid praeterire videamur, sed non probare. Neque enim rex impius in figuram potest praecedere illius, qui totius pietatis exemplum est. Captum autem esse Sedeciam a Babyloniis atque Chaldaeis, et Jeremias propheta et Regum narrat historia, et ductum de loco in locum (Jerem. XXXIX, et IV Reg. XXV), hoc est, de Jerusalem in Babylonem, et caetera quae Ezechiel in consequentibus loquitur. Qui autem referunt ad Dominum Jesum Christum, captivitatem ejus et transmigrationem de loco ad locum, descensionem ex coelestibus ad terrena significari putant.

(Vers. 4 seqq.)

Et efferes foras vasa tua quasi vasa transmigrantis per diem in conspectu eorum. Tu autem egredieris vespere coram eis, sicut egreditur migrans ante oculos eorum. Perfode tibi parietem: et egredieris per eum in conspectu eorum. In humeris portaberis: in caligine effereris. Faciem tuam velabis, et non videbis terram: quia portentum dedi te domui Israel.

LXX: Et proferes vasa tua captivitatis per diem in oculis eorum. Et tu egredieris vespere in conspectu eorum, sicut egreditur captivus. Perfode tibi parietem, et transibis per eum in conspectu eorum. In humeris portaberis, et absconditus egredieris. Faciem tuam operies, et non videbis terram: quia portentum dedi te domui Israel. Facere jubetur propheta in figura, quae Sedecias facturum est in veritate. Collige, inquit, sarcinas tuas (haec enim vasa sunt transmigrantis) videntibus eis. Et postquam viderint quae facturum es, egredieris vespere in similitudinem transmigrantis. Legimus Sedeciam nocte muro suffosso fugisse ad deserta Jordanis, ibique a Babyloniis esse comprehensum, et hoc significare perfossum parietem. Quod autem dicit: In humeris portabis, subauditur sarcinas tuas, et quidquid ad viae solatium fugientes portare consueverunt. In caligine effugies; ne videaris a quoquam. Faciem tuam velabis, vel caecitate quae ei accidit, erutis oculis a Nabuchodonosor; vel ne cognoscatur quod ipse sit rex, et major fiat cura servantium. Quodque sequitur: Et non videbis terram, illud significat, quod caecus ductus sit in Babylonem, eamque non viderit. Quia portentum dedi te, inquit, domui Israel: in signum enim et figuram, prophetarum tam dicta quam facta sunt. Unde et in Zacharia, viri portentosi vocantur, quod futura portendant (Zach. III). Et in Osee loquitur Deus: In manibus prophetarum assimilatus sum (Osee XII, 10). Qui autem volunt in Ezechielis persona Christum intelligi, vasa captivitatis, humanum corpus accipiunt, et perfossum parietem, quo infernorum claustra perfregit, et resurgens a solis credentibus visus est: portatusque in humeris, quando cum angelicis potestatibus ad coelum victor ascendit; et quod absconditus egreditur, et velat faciem suam, ne in carne mortali videatur divina majestas, et non videt terram, ne oculis illius illustretur, quae ejus non meretur aspectum. Oculi enim Domini super justos (Ps. XXXIII, 16), et avertit faciem suam ab impiis. Haec autem, inquit, omnia fecisse narratur, ut per similitudinem

hominis, dura ad fidem Israelitici populi corda converteret. Et in portentum datur domui Israel; juxta illud quod scriptum est: Ecce hic positus est in ruinam et resurrectionem multorum, et in signum cui contradicetur (Luc. II, 24).

(Vers. 7, 8.)

Feci ergo sicut praeceperat mihi: vasa mea protuli quasi vasa transmigrationis per diem, et vespere perfodi mihi parietem manu. In caligine egressus sum, in humeris portatus in conspectu eorum.

LXX: Et feci sic juxta omnia, quae mandaverat mihi: vasaque protuli sicut vasa captivitatis per diem: et ad vesperum perfodi mihi parietem manu, et absconditus egressus sum: super humeros assumptus sum in conspectu eorum. Quae supra jussus est facere, opere se complese testatur, nec interpretatione indiget juxta utramque sententiam, quod supra expositum est. Illud autem notandum, quod uno atque eodem tempore Jeremias prophetabat in Jerusalem, et Ezechiel in Babylone, et illius propheta mittebatur ad captivos; et hujus ad eos, qui habitabant in Jerusalem; ut unius in diversis regionibus Dei providentia probaretur, et intelligerent audientes, quaecumque accidebant populo, nequaquam idolorum potestate, sed Domini jussione consistere.

(Vers. 9.)

Et factus est sermo Domini mane ad me dicens: Fili hominis, numquid non dixerunt ad te domus Israel, domus exasperans, quid tu facis? Dic ad eos: Haec dicit Dominus Deus. Si te, inquit, interrogaverit domus exasperans: Quare ista facis? Vel secundum Septuaginta etiam si non interrogaverint, tu ingredere, ut sciant cur ista feceris. Dic ad eos: Haec dicit Dominus Deus.

(Vers. 10 seqq.)

Super principem onus istud, qui est in Jerusalem; et super omnem domum Israel quae est in medio eorum. Dic: Ego portentum vestrum: quomodo feci, sic fiet illis. In transmigracionem et in captivitatem ibunt. Princeps autem, qui est in medio eorum, in humeris portabitur, in caligine egredietur; parietem perfodient, ut educant eum; facies ejus operietur, ut non videat oculo terram. Et extendam rete meum super eum, et capietur in sagena mea, et adducam eum in Babylonem in terram Chaldaeorum, et ipsam non videbit; ibi morietur. Et omnes qui circa eum sunt, praesidium ejus et agmina illius dispergam in omnem ventum; et gladium evaginabo post eos, et scient quia ego Dominus, quando dispersero illos in gentibus et disseminavero eos in terris. Et relinquam ex eis viros paucos a gladio, et fame, et pestilentia; ut narrent omnia scelera eorum in gentibus, ad quas ingredientur, et scient quia ego Dominus.

Primum exponamus historiam. Dic, inquit, ad eos, o fili hominis, qui vel interrogant, vel non interrogant. Quid tu facis haec? quod super ducem onus illud et visio sit, qui est in Jerusalem, ducem significans Sedeciam. Et dic: Ego portentum vestrum, sive ut Septuaginta transtulerunt, Ego qui portenta facio; ut ex praesentibus futura cognoscantur. Quomodo feci, sic fiet illis, duci et cunctis qui in comitatu ducis sunt. In transmigracionem Babyloniam captivi ducentur, et dux qui est in medio eorum in humeris portabitur, vel jumentorum, vel eorum qui cum eo fugerant. In caligine, et in noctis tenebris egredietur: murumque suffodient socii ejus ut educant eum. Facies illius velabitur, vel timore fugientis, vel caecitatis injuria, ut caecus terram non videat Babylonis. Et ego extendam rete meum super illum, et capietur in sagena mea. Concedente quippe Domino, a Babyloniis captus est: et haec quae ab hostibus passus est fieri, se fecisse testatur. Ductusque in Babylonem, terram

Chaldaeorum non videbit, ibique captivus morietur. Omnes autem socios ejus, et adjuutores et comites fugae, cum ille fuerit comprehensus, huc illucque dispergam, nec securos abire permittam: sed in manibus hostium evaginabo gladium meum; ut quando dispersi fuerint in gentibus, intelligant quod ego sim Dominus, et mea cuncta voluntate sint facta. Et relinquam, inquit, ex sociis ejus qui cum eo fugerint, et qui evadere potuerint, paucos, qui gladium, et famem, et pestilentiam evaserint, ut cum vel fuga, vel captivitate ad diversas pervenerint regiones, narrent omnia scelera sua vel sermone, vel exemplo; propter quae tanta meruerint mala, et intelligant quod ipse sim Dominus. Qui autem tropologiam et coeptam explanationem super Salvatore conatur exponere, ducem qui est in medio Jerusalem, ipsum interpretatur, qui in portentum signumque praecesserit, quod et ipse et socii ejus captivi istius mundi sint, et ab inferis victor ascendens, in humeris portatus sit angelorum: in caligine egressus, ignotus incredulis, destructo medio pariete, fecerit utrumque unum: facies illius operta, ut terram non respiciat Judaeorum (Ephes. II). Nec mirum si Dominus celaverit faciem suam; cum usque hodie ante vultum Moysi velamen positum sit populo non credenti. Extenditque Dominus rete suum super illum, juxta id quod de eo sponsa loquitur in Cantico Canticorum: Ecce iste post parietem nostrum prospiciens per fenestras, apparens per retia (Cant. II, 9). De quo et Jeremias: Spiritus vultus nostri Christus Dominus, captus est in peccatis nostris (Thren. IV, 20). Et: Cum non fecisset peccatum, pro nobis peccatum factus est (II Cor. V, 21). Et adducetur, ait, in Babylonem, confusionem istius mundi, in terram Chaldaeorum qui interpretantur, quasi daemonia, ut eos qui daemonibus fuerant mancipati, retraheret ad salutem; et captivam duceret pristinam captivitatem. Ipsamque, inquit, terram Chaldaeorum non videbit, et ibi morietur; ut omnes nos sua morte vivificet. Cunctos autem adjuutores ejus et socios, apostolos et apostolicos viros

dispersit in universum orbem. Et evaginavit gladium post eos, ut variis coronarentur martyriis, et tunc intelligerent vel ipsi, vel hi qui per eos crediderant, quod ipse sit Dominus, et idcirco disperserit eos in gentibus, et disseminaverit in terras, ut multum fructum facerent. Et reliquit ex eis paucos viros, sicut Joannem Apostolum, et caeteros, a gladio, et fame, et pestilentia liberatos, et persecutionum impetum declinantes, ut narrent scelera Judaeorum et iniquitates cunctarum gentium ad quas ingressi sunt, ut acta poenitentia, scirent quod ipse esset Dominus. Haec diximus, lectoris arbitrio iudicium relinquentes. Caeterum nulla dubitatio est, periculosum esse regis impii captivitatem et necem, sacramento Domini comparare.

(Vers. 17 seqq.)

Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, panem tuum in conturbatione comede, sed et aquam tuam in festinatione et moerore bibe. Et dices ad populum terrae: Haec dicit Dominus Deus ad eos qui habitant Jerusalem, in terra Israel: Panem suum in sollicitudine comedent, et aquam suam in desolatione bibent, ut desoletur terra a multitudine sua propter iniquitatem omnium qui habitant in ea. Et civitates quae nunc habitantur, desolatae erunt, terraque deserta: et scietis quia ego Dominus.

LXX: Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, panem tuum cum dolore comedes, et aquam tuam cum tormento et angustia bibes. Et dices ad populum terrae: Haec dicit Adonai Dominus habitatoribus Jerusalem super terram Israel: Panes suos cum egestate comedent, et aquam suam cum dissipatione bibent, ut dissipetur terra et plenitudo ejus. In impietate enim omnes qui habitant in ea, et civitates eorum quae habitantur, in desolationem erunt, et terra dissipabitur, et cognoscetis quia ego sum Dominus. Post principis et

sociorum ejus prophetiam, quae sub corporali imagine monstrabatur, venit ad populum: et quidquid prophetae dicitur, per prophetam refertur ad habitatores Jerusalem, quod in obsidionis malo, panem suum comedant in angustia et egestate, et aquam suam nequaquam in abundantia, sed cum tormento bibant, et tribulatione. Haec autem, inquit, o propheta, tibi dicuntur, ut tu loquaris ad populum terrae tuae, et dicas: Haec dicit Dominus habitatoribus Jerusalem, quae est in terra Israel: Obsessi a Nabuchodonosor atque a Chaldaeis, famis et sitis sustinebitis malum; ut omnis terra cum sua plenitudine (Al. multitudine) deleatur, habitatores significans per eam quae inhabitatur. Et ne putent sibi hoc evenire sine causa: Dic, inquit, eis, quod propter scelera eorum et impietates, omnes urbes Judaeae ad solitudinem redigendae sint, et universa terrae cultura dispereat, ut cognoscant Deum saevientem, quem miserantem cognoscere noluerunt. Possumus juxta anagogen habitatores Jerusalem credentes Christo dicere, qui habitant in Ecclesia. Et si per peccata illius offensam meruerint, comedant panem cum egestate, et bibant aquam cum moerore et angustia: non cibum panis, nec potum aquae, sed famem sermonis et doctrinae Dei sustententes (Amos VIII). Quando enim vel vitio principum, qui capiendi sunt et tradendi Babylois, vel nostra durtia, perdidimus sermonem Dei, aquasque non meruerimus habere utiles: tunc in dolore et penuria, nostrum sumemus cibum, et terra perdet multitudinem credentium, et civitates, quae in toto orbe intelliguntur Ecclesiae, desolabuntur, et terra deserta erit, ut omnes sciant quia offensa sit Domini. Quod quidem et in persecutionis tempore intelligere possumus.

(Vers. 21 seqq.)

Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, quod est proverbium istud vobis in terra Israel dicentium: In longum differentur dies, et peribit omnis

visio? Ideo dic ad eos: Haec dicit Dominus Deus: Quiescere faciam proverbium istud: neque vulgo dicetur ultra in Israel. Et loquere ad eos, quod appropinquaverint dies et sermo omnis visionis. Non enim erit ultra omnis visio cassa, neque divinatio ambigua in medio filiorum Israel. Quia ego Dominus loquar, quodcumque locutus fuero verbum, et fiet. Non prolongabitur amplius; sed in diebus vestris, domus exasperans, loquar verbum, et faciam illud, dicit Dominus Deus. Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, ecce domus Israel dicentium: Visio quam hic videt in dies multos, et in tempora longa iste prophetat. Propterea dic ad eos: Haec dicit Dominus Deus: Non prolongabitur ultra omnis sermo meus: verbum quod locutus fuero, complebitur: dicit Dominus Deus. Quod nos diximus, proverbium, juxta Symmachum, omnes alii interpretes, parabolam transtulerunt, quae Hebraice appellatur MASAL. Rursum ubi a nobis editum est: Neque erit divinatio ambigua, vertere Septuaginta, nec divinans juxta gratiam: pro quo omnes, lubricum interpretati sunt, quod nos ambiguum diximus, ut decipientia audientes suos prophetarum verba noscamus. Est autem sensus omnis capituli hic: Supra prophetaverat contra principem qui erat in Jerusalem, deinde populo famem et ardorem sitis nuntiaverat esse venturum. Quod multitudo non credens, vetus assumebat tritumque proverbium: In longum tempus differtur comminatio prophetarum, et omnis visio peribit, dum frustra cernitur: vel juxta Symmachum --- id est, in ventum et auram tenuem dissolvetur. Dic ergo, inquit, eis, quod nequaquam mea comminatio differatur, nec divinatio falsa atque ambigua proferatur in populos quae finem habeat incertum, ut alio dicatur tempore, alio impleatur: sed nunc, vivente te, qui loqueris, et his qui audiunt, verbum quod locutus sum, compleatur. Significat autem vicinam captivitatem urbis Jerusalem, et Sedeciam cum populo Juda jamjamque capiendum. Non solum autem illo tempore, sed usque hodie vulgus incredulum et dura corda mortalium prophetiam Dei non recipit: sed omnia

quae prophetae comminantur, quae praedicat Evangelium, in aliud tempus aestimant differendum. Sciamusque hic parabolam, quae a Septuaginta ponitur, accipi pro proverbio, juxta illud quod in psalmo legimus: et factus sum eis in parabolam (Psal. LXVIII, 12). Et in hoc eodem propheta: Quid est vobis parabola ista in populo Israel, dicentium: Patres comederunt uvam acerbam, et dentes filiorum obstupuerunt (Infra XVIII, 2)? Manifesta perstringimus, ut in obscurioribus immoremur.

LIBER QUARTUS.

Vellem, si fieri posset, Eustochium, explanationes in Ezechielem per singulos libros propriis texere prophetiis, et quod vaticinatione conjunctum est, nequaquam expositione dividere: ut facilius esset cursus dictantis pariter et legentis; longumque et immensum interpretationis iter certis spatiis separare, ut quasi titulis et indicibus, et, ut proprius loquar, argumentis ostenderem quid libri singuli continerent. Sed quid faciam, cum aliae prophetiae breves sint, aliae longae: ut saepe necessitate cogamur et plures in unum librum coarctare, et unam in multos dividere? Unde et nunc contra prophetas et prophetias, ad seniores quoque populi Israel et ad terram super quam inducuntur quatuor plagae pessimae, et de ligno vitis, quod cum fuerit abscisum, inutile est inter omnia ligna silvarum, catalogum etiam vitiorum Jerusalem volumus quarto libro comprehendere. Quem quia unius voluminis non patitur angustia, alteram partem ejus quinto volumini reservamus: prudentissimi lectoris sollicitudinem praemonentes, ut sciat quid nobis in hoc explanandum, et quid sibi legendum sit.

(Cap. XIII.---Vers. 1, 2.)

Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, vaticinare ad prophetas Israel qui prophetant, et

dices prophetantibus de corde suo: Audite verbum Domini: Haec dicit Dominus Deus.

Hoc quod nos posuimus: Qui prophetant, et dices prophetantibus de corde suo, omisere LXX, et pro eo quod non habetur in Hebraeo, addiderunt, et prophetabis, et dices ad eos. Est autem sermo contra pseudopphetas, qui decipiebant populum, et, contra Dei mandata, aliud prophetabant. Nec quempiam moveat, quod prophetae appellantur: hanc enim habet sancta Scriptura consuetudinem, ut unumquemque vaticinationis suae et sermonis prophetam nuncupet: sicut prophetae appellantur Baal, et prophetae idolorum, et prophetae confusionis. Unde et apostolus Paulus poetam Graecum prophetam vocat: Dixit quidam proprius eorum propheta: Cretenses semper mendaces, malae bestiae, ventres pigri (Tit. I). Et in Osee legimus: Sicut propheta insaniens homo portans spiritum (Osee IX, 7). Quidquid autem eo tempore Israelitico populo dicebatur, hoc nunc refertur ad Ecclesiam: ut prophetae sancti sint apostoli et apostolici viri. Prophetae autem mendaces atque furiosi, omnes haeretici; quorum principes ex suo corde confingant; qui autem ab eis seducti sunt, aliorum mendaciis acquiescant.

(Vers. 3.)

Vae prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, et nihil vident.

LXX: Vae his qui prophetant de corde suo, et omnino non vident, relinquentes illud quod a nobis propositum est, qui sequuntur spiritum suum. Cum prophetarum nomen secundum regulam Scripturarum bonis malisque commune sit, in eo differunt, quod boni prophetae esse dicuntur sapientes, mali autem stulti et insipientes: quorum alterum refertur ad ecclesiasticos viros, alterum ad omnes haeticos, qui Dei spiritum relinquentes

sequuntur spiritum suum: quia nequaquam divino instinctu, sed proprio corde vaticinantur: unde et nihil vident. Qui autem sapiens est, non cordis sui cogitationes, sed Dei spiritum sequitur, juxta illud quod et in superioribus (Supra, I) animalia et rotae spiritum Dei sequebantur. Et propheta dicit: Post Dominum Deum tuum ambulabis (Psal. XXVI, 11). Et in alio loco: Deduc me in semitam rectam (Ps. CXLII, 10). Et iterum: Spiritus tuus bonus ipse deducet me in terram (Psal. LIX). Et populo Dei, columna ignis et nubes erat dux in solitudine (Exod. XIII). Et Jeremias loquitur: Non laboravi sequens te (Jerem. XVII, 16). Quis autem haereticorum qui sequitur spiritum suum, non impingat in tenebris, et caecus caecos ducat in foveam? Unde licet sibi in mysteriis, immo orgiis suis plura ecclesiasticis doctoribus videre videantur, tamen nihil omnino vident: quia solem justitiae perdiderunt, frustra que imitantur eos, qui prius vocabantur Videntes, et quibus dicitur: Qui vides vade: recede in terram Juda; et in Bethel non prophetabis (Amos VII, 12, 13). Quamobrem visio Isaiae et Abdiae ponuntur in titulis. Et Dominus apostolis praecepit: Levate oculos vestros et videte (Joan. IV, 35). Et propheta suppliciter deprecatur: Revela oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua (Ps. CXVIII, 18).

(Vers. 4 seqq.)

Quasi vulpes in desertis prophetae tui, Israel, erant. Non ascendistis ex adverso, neque opposuistis murum pro domo Israel, ut staretis in praelio in die Domini. Vident vana, et divinant mendacium, dicentes, ait Dominus: cum Dominus non miserit eos, et perseveraverunt confirmare sermonem. Numquid non visionem cassam vidistis, et divinationem mendacem locuti estis? et dicitis, ait Dominus, cum ego non sim locutus.

LXX: Sicut vulpes in desertis prophetae tui, Israel [Al. addit. erant aut erunt]. Non steterunt in firmamento, et

congregaverunt greges super domum Israel. Non resurrexerunt qui dicunt in die Domini: videntes mendacia, divinantes vana, qui dicunt, dicit Dominus, et Dominus non misit eos: et coeperunt suscitare sermonem. Nonne visionem falsam vidistis, et divinationes vanas locuti estis? Et dicebatis, dicit Dominus, et ego non sum locutus. Dicamus primum juxta Hebraicum. Prophetae Israel vulpium similes sunt, quotidie domesticarum avium furta facientes: qui habitant, juxta Aquilam et LXX, in desertis; juxta Symmachum et Theodotionem, in parietinis atque ruinosis: qui non possunt ascendere ex adverso, neque murum pro domo Israel opponere. Legimus Aaron adversum ignem Israelis populum devorantem occurrisse et stetisse medium, et opposuisse murum pro salute populi (Num. XVI). Jeremiae quoque dicitur, ne occurrat Domino, neque stet contra iram ejus orationis perseverantia (Jerem. VII). Sicut enim murus hosti opponitur, et adversario occurri solet ex adverso contraque venienti: ita Dei sententia sanctorum precibus frangitur. Unde et Moysi dicitur: Dimitte me, et delebo populum istum. Cui enim dicitur: Dimitte me (Exod. XXXII, 10), ostenditur quod tenendi habeat facultatem. Isti stare non possunt in praelio in die Domini, ut pro populo precibus dimicent et resistent obsecrationibus sententiae Dei. Quia igitur vana conspiciunt, et divinant mendacium, et a Domino missos esse se dicunt, cum non sint missi ab eo, et perseverant in erroribus, et suum cupiunt firmare sermonem; arguuntur quod omnia sint cassa quae praedicant, suum mendacium Domini sermonem esse dicentes. Porro juxta Septuaginta hic sensus est: Omnes haeretici propter fraudulentiam ac nequitiam vulpium similes sunt, de quibus Salvator loquitur: Vulpes foveas habent, et volucres coeli nidos (Matth. VIII, 20). Et de Herode scriptum est: Dicit vultui huic (Luc. XIII, 32). Et de eisdem vulpibus quae parvulos simplicesque decipiunt, et populantur vineam Christi, Salomon loquitur: Capite nobis vulpes parvulas, dissipantes vineas (Cant. II, 15). Et in psalmo super his qui eorum fraudulentia supplantantur

canitur: Introibunt in inferiora terrae, tradentur in manus gladii, partes vulpium erunt (Psal. LXII, 10, 11). Hi prophetae qui vulpium similes sunt, non steterunt in firmamento; nec cum Petro audire meruerunt: Tu es Petrus: et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam (Matth. XVI, 18). Nec S. Moysi similes sunt, cui dictum est: Tu vero hic sta mecum (Deut. V, 31). Nec illius qui dicit: Statuit supra petram pedes meos; sed fluctuaverunt omni vento doctrinae. Nec steterunt in firmamento, de quo in octavo decimo psalmo legimus: Coeli enarrant gloriam Dei, et opera manuum ejus annuntiat firmamentum. Isti congregaverunt irrationabiles quosque, et propter nimiam innocentiam pecudum similes, contra domum Dei. Unde nunc dicitur: Et congregaverunt greges super domum Israel: nec surrexerunt ipsi, nec alios suscitare potuerunt; sed quaecumque egerunt et agunt, plena mendaciis sunt. Quodque sequitur: Et coeperunt suscitare sermonem, illud significat, quod velint quidem consurgere, et se ad excelsa sustollere; sed quod cupiant, implere non possint: diciturque eis: Nonne visionem falsam vidistis, et divinationes vanas locuti estis? Quodque sequitur, et dicebatis, dicit Dominus, et ego non sum locutus, in Septuaginta non habetur.

(Vers. 8, 9.)

Propterea haec dicit Dominus Deus: Quia locuti estis vana, et vidistis mendacium, ideo ecce ego ad vos: ait Dominus Deus. Et erit manus mea super prophetas, qui vident vana, et divinant mendacium. In concilio populi mei non erunt, et in scriptura domus Israel non scribentur: nec in terram Israel ingredientur. Et scietis quia ego Dominus Deus.

LXX: Ideo dic: Haec dicit Adonai Dominus. Quoniam verba vestra mendacia, et divinationes vestrae vanae: idcirco ecce ego super vos, dicit Dominus Deus, et extendam manum meam super prophetas qui vident

mendacium, et qui loquuntur vana: in disciplina populi mei non erunt, nec in scriptura domus Israel scribentur, et in terram Israel non intrabunt: et scient quia ego Adonai Dominus. Sub prophetarum persona, sermo contra haereticos est, qui loquuntur vana et vident mendacium, et perseverant suam firmare doctrinam: quod ipse Dominus contra eos veniat atque consurgat, et extendat manum suam super illos ad percutiendum, et non contrahat ad parcendum; et comminatur, quod non sint in concilio populi Domini futuri, nec in Ecclesia ejus, sed in synagoga diaboli, nec scribantur in domo Israel. De quibus in alio loco dicitur: Super terram scribantur (Jerem. XVII, 13): non in terram Israel quae terra viventium est, de qua nunc dicitur, nec in terram Israel ingredientur: sed in terram mortuorum et umbram mortis, ut postquam ista perpessi fuerint, separati a coetu populi Dei, intelligant quod ipse sit Dominus. Pro eo quod nos vertimus, in concilio populi mei non erunt, Septuaginta transtulerunt, in disciplina, sive in correptione populi mei non erunt. Alia enim adversariorum, alia filiorum correptio est. Unde et Jeremias: Corripe, inquit, nos, Domine, verumtamen in iudicio, et non in furore, ut nequaquam paucos nos facias. Effunde furorem tuum super gentes quae te ignoraverunt; et super regna quae nomen tuum non invocaverunt (Ibid. X, 24, 25).

(Vers. 10 seqq.)

Eo quod deceperint populum meum, dicentes: pax, et non est pax. Et ipse aedificabat parietem: illi autem liniebant eum luto absque paleis. Dic ad eos qui liniunt absque temperatura, quod casurus sit. Erit enim imber inundans: et dabo lapides praegrandes desuper irruentes, et ventum procellae dissipantem. Siquidem et ecce cecidit paries. Numquid non dicetur vobis, ubi est litura quam livistis? Propterea haec dicit Dominus Deus: Et faciam erumpere spiritum tempestatum in indignatione mea: et imber inundans in furore meo erit, et lapides

grandes irae in consummationem. Et destruam parietem quem livistis absque temperamento, et aequabo eum terrae: et revelabitur fundamentum ejus, et cadet et consumetur in medio ejus: et scietis quia ego sum Dominus. Et complebo indignationem meam in pariete, et in his qui liniunt eum absque temperamento: dicamque vobis: non est paries: et non sunt qui liniunt eum. Prophetae Israel qui prophetant ad Jerusalem: et vident ei visionem pacis: et non est pax, dicit Dominus Deus.

LXX: Quoniam deceperunt populum meum, dicentes: pax, pax, et non erat pax: et iste aedificabat parietem, et isti linunt eum stultitia. Dic ad eos qui linunt stultitia, cadet. Erit pluvia inundans: et dabo lapides magnos in juncturas eorum et cadent. Et spiritus auferens, et disrumpetur. Et ecce cecidit paries: et non dicent ad vos, ubi est litura vestra quam livistis? Propterea haec dicit Adonai Dominus: Et disrumpam spiritum auferentem in furore meo, et pluvia inundans in ira mea erit: et lapides magnos in furore inducam in consummationem, et suffodiam parietem quem livistis, et cadet. Et ponam eum super terram, et revelabuntur fundamenta ejus, et cadet. Et consumemini cum increpationibus, et cognoscetis quia ego Dominus. Et complebo furorem meum super parietem: et super eos qui linunt eum, cadet: dixique ad vos: Non est paries, neque qui linunt eum Prophetae Israel: qui prophetant super Jerusalem, et qui vident illi pacem: non est pax eis, dicit Dominus Deus. Prophetae Israel, qui non erunt in concilio populi Dei, nec scribentur in scriptura domus Israel, nec terram repromissionis intrabunt, ideo ista patientur, quia deceperunt populum meum, pro rigore poenitentiae et conversionis injuria, pacem eis et prospera nuntiantes, secundum illud quod alibi dicitur: Pax, pax, ubi est pax (Jerem. VIII, 11)? Deus itaque metaphorice aedificabat eis per legis mandata sanctorumque prophetarum eloquia et comminationes, maceriam. Hoc enim verbum Hebraicum significat HIS; ut omnem ab illis incursionem bestiarum et hostilem

impetum submoveret, dum conversi ad Deum, hoc quasi muro et pariete firmissimo cingerentur. Pseudoprophetae vero non semel, sed frequenter pollicebantur eis pacem, hoc enim repetitus pacis sermo significat. Ipsumque parietem qui in sequentibus CIR appellatur, liniebant pseudoprophetae absque temperamento, ut interpretatus est Symmachus, hoc est, puro luto, et quod paleas non haberet, ut nec praeberet posset aliquam fortitudinem. Ut vero LXX et Theodotio, linunt eum stultitia: Aquila autem verbum Hebraicum THAPHEL interpretatus est ἀνάλω, quod significat absque sale, de translatione transiens ad aliam translationem, ut quomodo cibus absque sale nullum habet saporem: ita et lutum absque paleis quibus firmatur et stringitur, nil roboris possit praeberet parieti. Dic, inquit, ad eos qui illis vana promittunt, et cassum pollicentur auxilium, quod casurus sit iste paries et haec maceria, et immittam imbrem vehementissimum, hostes videlicet saevissimos. Babylonios autem Chaldaeosque significat; et eosdem lapides grandinis desuper irruentes, omnia per metaphoram, quo instabilem maceriam subito turbo subvertat et subruat; et postea dicatur eis, id est, pseudoprophetae, Ubi est litura quam levistis, et ubi est quod polliciti estis auxilium? Quidquid autem de pseudoprophetae diximus, et ad haereticos referri potest, quod omnia eorum Dei ira figmenta solvantur; et aedificatio pessimorum dogmatum, quae Spiritus sancti non habet condimentum, corruat, et usque ad fundamenta et pulverem dilabatur, et adaequetur ipsa maceria terrae, et cadat, et consumantur prophetae qui promittebant, et populus cui promittebatur in medio ejus: ut postquam compleverit indignationem suam, et dixerit eis: non est iste paries, hoc est, non est vestra defensio; et non sunt qui linunt eum, sed omnia vana sunt et in nihilum proficientia: tunc opere cognoscatis quod ego sim Dominus. Ut autem sciamus qui sint isti qui linunt parietem, sequitur, Prophetae Israel, hoc est, pseudoprophetae, qui prophetant ad Jerusalem, et vident ei visionem pacis, isti sunt causa peccati et ruinae, et

stultae securitatis. Non enim erit pax, dicit Dominus, quia Dominus non misit eos, nec est locutus ad eos. Hoc quod LXX transtulerunt: et super juncturas eorum, in Hebraico non habetur. Significat autem juncturas lapidum in pariete, vel adminicula lignorum, quibus parietes roborantur. Nec non illud quod supra legimus: ipse aedificabat parietem; plerique ad populum referunt Israel, qui vanum sibi, vel Aegyptiorum, vel pacis promittebat auxilium.

(Vers. 17 seqq.)

Et tu, fili hominis, pone faciem tuam contra filias populi tui quae prophetant de corde suo: et vaticinare super eas, et dic: Haec dicit Dominus Deus: Vae his quae consuunt pulvillos sub omni cubito manus: et faciunt cervicalia sub capite universae aetatis ad capiendas animas: et cum caperent animas populi mei, vivificabant animas eorum. Et violabant me ad populum meum propter pugillum hordei, et fragmentum panis: ut interficerent animas, quae non moriuntur: et vivificarent animas quae non vivunt: mentientes populo meo credenti mendaciis. Propterea haec dicit Dominus Deus: Ecce ego ad pulvillos vestros, quibus vos capitis animas volantes: et dirumpam eos de brachiis vestris: et dimittam animas quas vos capitis, animas ad volandum. Et dirumpam cervicalia vestra: liberabo populum meum de manu vestra: neque erunt ultra in manibus vestris ad praedandum: et scietis quia ego Dominus. Pro eo quod moerere fecistis cor justii mendaciter, quem ego non contristavi, et confortastis manus impii ut non reverteretur a via sua mala et viveret: propterea vana non videbitis, et divinationes non divinabitis amplius: et eruam populum meum de manu vestra: et scietis quia ego Dominus.

LXX: Et tu, fili hominis, obfirma faciem tuam super filias populi tui, quae prophetant de corde suo: et propheta super eas et dices: Haec dicit Adonai Dominus.

Vae his quae consuunt cervicalia sub omni cubito manus: et faciunt velamina super omne caput universae aetatis, ut pervertant animas. Animae subversae sunt populi mei. Et animas salvabant: et contaminabant me ad populum meum propter pugillum hordei et fragmentum panis: ut occiderent animas, quas non oportuit mori: et salvarent animas quas non oportuit vivere: dum loquuntur populo audienti vanos sermones. Propterea haec dicit Dominus Deus: Ecce ego super cervicalia vestra, super quae vos colligitis animas, et disrumpam ea de brachiis vestris. Et dimittam animas quas vos pervertitis, animas eorum in dispersionem: et disrumpam velamina vestra, et liberabo populum meum de manibus vestris: et non erunt ultra in manibus vestris in congregationem: et cognoscetis quia ego Dominus. Pro eo quod pervertebatis animam justi inique: et ego non pervertebam eum: et confortabatis manus iniqui, ut penitus non converteretur a via sua pessima, et viveret. Propterea mendacia vestra ultra non videbitis: et divinationes nequaquam divinabitis adhuc: et liberabo populum meum de manu vestra, et scietis quia ego Dominus. Supra ad prophetas divinus sermo directus est, qui luto linebant parietem, quod paleas non haberet, nec ullum possit parieti sive maceriae robur tribuere: nunc adversus filias populi prophetissas jubetur faciem suam ponere, sive dirigere, et, ut LXX transtulerunt, obfirmare. Quomodo autem adversum prophetas, alii pseudoprophetae inspirabantur diabolico spiritu, ut Dei mandata subverterent, ita adversum Prophetissas, qualis fuit Debbora (Judic. V) et Olda (IV Reg. XXII), et in Actibus apostolorum Philippi evangelistae quatuor filiae prophetantes (Act. XXI), inspirabantur daemoniaco spiritu aliae etiam ejusdem sexus, quarum fuit Prisca et Maximilla, quae vaticinatione mendacii fidem subverterunt veritatis. Has autem dicunt Hebraei maleficis artibus eruditas per necromantias et pythicum spiritum, qualis fuit illa quae visa est suscitasse animam Samuelis (I Reg. XXVIII): et in Actibus apostolorum, cujus divinatio multos dominis reditus acquirebat, de qua ad

apostoli Pauli imperium immundus ejectus est spiritus (Act. XVI). Nos autem ita dicemus, alios haereticos falsitate dogmatum suorum praedicare virtutem. Quorum fuit Pythagoras et Zeno, a quo Stoici: Indorum Brachmanes, et Aethiopum Gymnosophistae, qui ob victus continentiam, pseudo-miraculum gentilibus tribuunt. Recteque dicuntur parietem linire, et aliquam fortitudinem polliceri; sed quia Christi non habent condimentum, vanus est eorum labor, et peritura aedificatio. Nisi enim Dominus aedificaverit domum, in vanum laborant qui aedificant eam (Psal. CXXVI, 1). Alii autem voluptatum libidinisque doctores, dicuntur consuere pulvillos, et ponere sub omni cubito manus, Epicurei, et Pyrrhonii, et apud nos Jovinianus et Eunomius, qui dicunt: Manducemus et bibamus, cras enim moriemur. Jubetur ergo propheta ponere, sive obfirmare faciem suam contra filias populi sui. Primumque dicendum, quid sibi velit posita facies sive directa et obfirmata. Nempe illud quod de Domino scriptum est: Facies Domini super facientes mala, ut disperdat de terra memoriam eorum (Psal. XXXIII, 17). Sicut enim liquescit cera a facie ignis: sic pereunt peccatores a facie Dei. Secundum quem sensum in hoc eodem propheta dicitur: Fili hominis, obfirma faciem tuam super Theman et Darom et Nageb (Infra, XX, 46). Et iterum: Factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, obfirma faciem tuam super filios Jerusalem (Infra, XXI, 2). Et post paululum: Factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, obfirma faciem tuam super filios Amon (Infra, XXV, 2). Et rursum: Obfirma vultum tuum super Pharaonem regem Aegypti (Infra, XXIX, 2). Et iterum: Fili hominis, obfirma faciem tuam super Gog et Magog. Et in alio loco: Firmabo faciem meam super hominem illum, et ponam illum in desertum, et in dissipationem, et auferam eum de medio populi: et scietis quia ego Dominus (Infra, XIV, 8). Vae igitur his haeresibus, hisque doctrinis, quae requiem pollicentes, omnem aetatem sexumque decipiunt, ut capiant animas miserorum, et contaminent me ad populum meum, dum

credor diligere voluptatem: et hoc non propter corum, et hemicorum hordei, ut in Osee legimus (Osee V), sed propter pugillum hordei, quo bruta vescuntur animantia, et fragmentum panis. Non panem integrum nec solida testimonia Scripturarum, sed quae haeretica pravitate fracta, et decurtata atque imminuta sunt; ut sanctos quosque decipiant, et ad mortem trahant; et peccatores vanis promissionibus vivificare contendant. Propterea clemens et misericors Deus non ipsas prophetissas interficit, sed dirumpit pulvillos earum, qui instar retium volantes animas capiunt, ut postquam rupti fuerint, liberam volandi habeant facultatem. Et scindent velamina, sive cervicalia, in quibus principale animae recumbebat, et quibus deceptorum capita operiebantur. Cum Apostolus doceat virorum capita non velanda, sed revelata facie Domini gloriam contemplandam (II Cor. III). Vos enim, inquit, falsis terroribus servientium Deo animos frangebatis, et promissionibus fraudulentis, impios tenebatis inclusos, ne agentes poenitentiam, vitam reciperent quam perdiderant. Propterea vanas nequaquam videbitis visiones; nec vocabo vestra mendacia prophetias; sed divinationes, de quibus scriptum est: Non est augurium in Jacob, neque divinatio in Israel (Num. XXIII, 23): ut eruam populum meum de manibus vestris, et opere cognoscatis me esse Dominum, qui perditos liberavi.

(Cap. XIV.---Vers. 1 seqq.)

Et venerunt ad me viri seniores Israel, et sederunt coram me. Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, viri isti posuerunt immunditias suas in cordibus suis: et scandalum iniquitatis suae statuerunt contra faciem suam: numquid interrogatus respondebo eis? Propter hoc loquere eis, et dices ad eos: Haec dicit Dominus Deus: Homo homo de domo Israel, qui posuerit immunditias suas in corde suo, et scandalum iniquitatis suae statuerit contra faciem suam: et venerit ad

prophetam interrogans eum per me: ego Dominus respondebo ei in multitudine immunditiarum suarum: ut capiatur domus Israel in corde suo, quo recesserunt a me in cunctis idolis suis. Propterea dic ad domum Israel: Haec dicit Dominus Deus: Convertimini et recedite ab idolis vestris, et ab universis contaminationibus vestris avertite facies vestras. Quia homo homo de domo Israel, et de proselytis quicumque advena fuerit in Israel, si alienatus fuerit in Israel a me, et posuerit idola sua in corde suo, et scandalum iniquitatis suae statuerit contra faciem suam: et venerit ad prophetam ut interroget per eum me: ego Dominus respondebo ei per me. Et ponam faciem meam super hominem illum; et faciam eum in exemplum et in proverbium; et disperdam eum de medio populi mei: et scietis quia ego Dominus. Et propheta cum erraverit, et locutus fuerit verbum: ego Dominus decepi prophetam illum: et extendam manum meam super eum; et delebo eum de medio populi mei Israel. Et portabunt iniquitatem suam: juxta iniquitatem interrogantis, sic iniquitas prophetae erit: ut non erret ultra domus Israel a me, neque polluatur in universis praevaricationibus suis; sed sit mihi in populum: et ego sim eis in Deum, ait Dominus exercituum.

LXX: Et venerunt ad me viri de senioribus Israel, et sederunt ante faciem meam. Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, viri isti posuerunt cogitationes suas in cordibus suis: et tormentum iniquitatum suarum posuerunt ante faciem suam: si respondens respondebo eis? Propterea loqueris eis: et dic ad eos: Haec dicit Adonai Dominus: Homo homo de domo Israel qui posuerit cogitationes suas in corde suo, et tormentum iniquitatis suae posuerit ante faciem suam: et venerit ad prophetam, ut interroget eum in me: ego Dominus respondebo ei in his quibus tenetur mens ejus: ut averteret domum Israel secundum corda eorum quae abalienata sunt a me in cogitationibus eorum. Propterea dic ad domum Israel: Haec dicit Dominus Deus: Convertimini, et recedite ab

inventionibus vestris: et ab omnibus impietatibus vestris, et convertite facies vestras ad me: Quia homo homo de domo Israel, et de advenis qui peregrinantur in terra Israel: qui abalienatus fuerit a me, et posuerit cogitationes suas in corde suo: et tormentum iniquitatis suae posuerit ante faciem suam; et venerit ad prophetam ut interroget eum in me: ego Dominus respondebo ei in eo quo tenetur, et obfirmabo faciem meam super hominem illum: et ponam eum in desertum, et in exterminium: et auferam eum de medio populi mei: et cognoscetis quia ego Dominus. Et propheta si erraverit, et locutus fuerit verbum: ego Dominus errare feci prophetam illum. Et extendam manum meam super eum, et exterminabo illum de medio populi mei Israel. Et accipient iniquitatem suam secundum iniquitatem interrogantis, et iniquitas similiter prophetae erit, ut nequaquam erret domus Israel a me, et non polluantur adhuc in cunctis delictis suis. Et erunt mihi in populum: et ego ero eis in Deum, dicit Adonai Dominus. Postquam locutus est ad prophetas qui prophetabant in corde suo, et linebant parietem absque temperamento; et ad prophetissas quae consuebant cervicalia, et ponebant sub omni cubito manus, faciebantque velamina, et operiebant capita universae aetatis (per quae perversorum dogmatum doctrina monstratur), venerunt ad prophetam, non omnes senes, ne cuncti viderentur errare; sed quidam seniorum Israel, et sederunt coram propheta: quam ob causam venissent interim silentio differentes; statimque Dei sermo factus est ad prophetam, indicans cur adessent. Neque enim naturae hominis est quamvis sancti, cordis arcana cognoscere. Unde de solo dicitur Salvatore: Videns autem Jesus cogitationes eorum, dixit: Ut quid cogitatis mala in cordibus vestris (Matth. IX)? Et est sensus: Fili hominis, isti viri qui coram te sedent, posuerunt immunditias suas in cordibus suis, sive cogitationes; et, juxta Symmachum et Theodotionem, idola et scandalum, id est, ruinam atque tormentum iniquitatis suae, posuerunt contra faciem suam, et sic ad sciscitandum Domini venere sermonem.

Numquid hujuscemodi hominibus debeo respondere, qui cum cogitationibus pristinis ad me veniunt: ne hoc quidem tempore impietatis suae scelera relinquentes, sed credentes idolis, et divinationibus fraudulentis; et habentes ruinam iniquitatis contra faciem suam atque tormentum, dum meliora desperant, et parati sunt ad supplicium, et sic mea per te cupiunt verba cognoscere? Quia igitur perverso ad te corde venerunt, responde eis non ex persona tua, ne levis sit auctoritas respondentis; sed ex meo imperio, et dices ad eos: Haec dicit Dominus Deus. Est autem totius loci, ut latam explanationem brevi sermone comprehendam, ista sententia: Homo homo non aliarum gentium, quarum error potest habere veniam, sed domus Israel, qui cum pristinis vitiis, de quibus supra diximus, ad prophetam venerit sciscitandum, ego respondebo ei juxta cor, et immunditias suas, ut juxta quod vult et credit, ita et audiat. Non enim meretur correctionem, qui non discendi, sed tentandi animo interrogat. Recesserunt enim a me, et idola sunt secuti. Brevisque ista est comminatio, ut recedant ab idolis cogitationibusque perversis, et convertantur ad me, priora scelera relinquentes. Non enim meretur audire veritatem, qui fraudulenter interrogat; sed suo corde capiendus est: secundum quod Scribae et Pharisei interrogantes Dominum, immo tentantes, audiunt: Quid me tentatis? Et rursum: Nec ego dicam vobis, in qua virtute haec faciam (Matth. XXI, 27). Qui autem homo talis est, et sic interrogat, ponit Deus faciem suam super illum, sive confirmat; ut austeritate vultus, frontis duritia molliatur, et sit in exemplum, et in proverbium, sive in solitudinem, et in interitum, ut illo perduto de populo Dei, cognoscant caeteri quod ipse sit Dominus qui cordis arcana cognoscit, et perversitatem mentis intelligit; nec considerat verba loquentium, sed corda. Quodque sequitur, et videtur facere quaestionem: Propheta cum erraverit, et locutus fuerit verbum, ego Dominus decepi prophetam illum, non putemus de vero propheta dici, sed de pseudopropheta, qui υψωνυμῶς propheta appellatur.

Et de illo Scripturarum loco solvi potest, quando Achab rex Israel vadens ad praelium, non vult audire Michaeam prophetam, sed pseudoprophetarum consiliis acquiescit (III Reg. XII). Dicitque Michaeas, quod viderit Dominum sedentem in solio, et erroris spiritum ultro se obtulisse ad decipiendum regem. Diabolus quoque in volumine Job circuiens terram, stare dicitur in conspectu Dei, et in substantiam primo Job, deinde in corpus ejus accipere a Domino potestatem (Job. I et II). Sed et Balaam hariolus a Domino mittitur, ut decipiat Balac filium Beor (Num. XXII). Hoc autem totum dicitur, ne pseudoprophetarum fortitudini reputetur, quod decipitur populus, et magis vult audire mendacium, quam veritati aurem accommodare: sed quod Dei irae sit, ut perversus populus et incredulus, magis pseudoprophetas audiat quam prophetas. Denique extendit manum suam super eum, subauditur, prophetam, et deletur de medio populi ejus, ut portet iniquitatem suam, quia similis erroris, et poena consimilis sit: ut tam ille qui interrogat, quam ille qui interrogatur, portent iniquitatem suam, et nequaquam domus Israel eorum qui Dei verba audire voluerint, perversis vaticinationibus illudatur; sed sit populus Dei, et ipse Dominum habere mereatur. In eo quod dixit: Ego Dominus decepi illum [id est Deus permitit deceptionem ut poena propter peccata], Salomonis verba consentiunt, qui de Deo disputans, ait: Et illusoribus illudet (Prov. III, 34): illudque testimonium: Si ambulaverint ad me perversi; et ego ambulabo contra eos in furore perverso (Levit. XXVI, 27, 28). Quodque secundo dicitur, homo homo filiorum Israel, et advenarum qui juncti sunt eis, duplicem in nobis juxta Apostolum ostendit hominem, exteriorem et interiorem (I Cor. XV). Multi enim habentes hominis faciem corporalem, diversarum bestiarum assumunt imagines, quas dissipari propheta cupiens, deprecatur: Domine, in civitate tua imaginem eorum dissipabis (Psalm. LXXII, 20). Illi de quibus scriptum est: Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus et similis factus est illis (Psal. XLVIII, 21), non sunt homines

homines, sed homines sunt jumenta. Rursum qui in Evangelio audiunt, Serpentes genimina viperarum, quis ostendit vobis fugere a ventura ira (Matth. XXIII, 33)? non sunt homines homines, sed homines serpentes. Et de quibus scriptum est: Vulpes foveas habent, et volucres coeli nidos (Matth. VIII, 20): ac de Herode: Dicite vulpi huic (Luc. XIII, 32), non sunt homines, sed homines vulpes. Qui vero utrumque hominis vocabulum possident, si erraverint, ideo per supplicia corriguntur, ut intelligant quod ipse sit Dominus. Nec non quod juxta LXX posuimus: Homo, qui abalienatus fuerit a me, et posuerit cogitationes suas in corde suo, et tormentum, sive, supplicium iniquitatis suae ante faciem suam, illi testimonio convenit quod in Isaia scriptum est: Ambulate in lumine ignis vestri, et in flamma quam succendistis (Isai. L, 11). Unusquisque enim ipse sibi flammaram succendit ardores, paratque supplicia, dum non vult poenitudine errata corrigere, sed permanet in erroribus, qui flammaram meretur incendium.

(Vers. 12, 13 seqq.)

Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis: terra cum peccaverit mihi ut praevaricetur praevaricans, extendam manum meam super eam, et conteram virgam panis ejus, et immittam in eam famem, et interficiam de ea hominem et jumenta. Et si fuerint tres viri isti in medio ejus, Noe et Daniel et Job, ipsi justitia sua liberabunt animas suas, ait Dominus exercituum. Quod si et bestias pessimas induxero super terram, ut vastem eam, et fuerit invia, eo quod non sit pertransiens propter bestias, tres viri isti si fuerint in ea, vivo ego, dicit Dominus Deus, quia nec filios nec filias liberabunt: sed ipsi soli liberabuntur; terra autem desolabitur. Vel si gladium induxero super terram illam, et dixero gladio: transi per terram, et interfecero de ea hominem et jumentum, et tres viri isti fuerint in medio ejus, vivo ego, dicit Dominus Deus, non liberabunt filios neque filias: sed

ipsi soli liberabuntur. Si autem et pestilentiam immisero super terram illam, et effudero indignationem meam super eam in sanguine, ut auferam ex ea hominem, et jumentum, et Noe et Daniel et Job fuerint in medio ejus, vivo ego, dicit Dominus Deus, quia filium et filiam non liberabunt; sed ipsi in justitia sua liberabunt animas suas. Quoniam haec dicit Dominus Deus: Quod si quatuor judicia mea pessima, gladium, et famem, et bestias malas, et pestilentiam misero in Jerusalem, ut interficiam de ea hominem et pecus: tamen relinquetur in ea salvatio educentium filios et filias. Ecce ipsi egredientur ad vos, et videbitis viam eorum, et adinventiones eorum, et consolabimini super malo quod induxi in Jerusalem in omnibus quae importavi super eam. Et consolabuntur vos cum videritis viam eorum, et adinventiones eorum: et cognoscetis quod non frustra fecerim omnia quae feci in ea, ait Dominus Deus. Quatuor plagae inducuntur super terram praevariatricem, sive, ut Septuaginta transtulerunt, peccatricem: fames, bestia, gladius, pestilentia, quarum si singulae per partes inductae fuerint singulis regionibus, et tres viri isti Noe et Daniel et Job, quorum justitia Scripturarum vocibus praedicatur, pro terra peccatrice fuerint deprecati, non solum illam salvare non poterunt, sed ne filios quidem, et filias suas, si terrae peccatricis opera perpetrarint; sed seipsos tantummodo poterunt liberare.

Quaeritur cum et Abraham et Isaac et Jacob, Moyses quoque et caeteri patriarchae et prophetae justii fuerint; cur horum tantummodo fiat mentio. Quod facile solvitur: Noe enim imminens orbi terrarum diluvium, quia omnis terra polluerat vias Domini, prohibere non potuit (Genes. VI, VII); sed filios ob seminarium humani generis habuit reservatos. Daniel quoque imminentem captivitatem populi Judaeorum, nullis fletibus mitigavit (Dan. I). Sed et Job non ob peccata, sed ob probationem, nec domum nec filios liberavit (Job. I). Alii autem dicunt, quia hi tantum tres viri, et prospera et adversa, et rursum prospera

conspexerunt: idcirco pariter nominatos; et hoc latenter significari, ut quomodo illi et bona et mala, et rursum laeta viderunt: sic et populum Israel, qui prius bonis fruitus fuerat, et postea captivitatis sustinuit jugum, si egerit poenitentiam, redire ad pristinam felicitatem. Quod si Noe et Daniel et Job pariter congregati; et in uno loco positi, peccatricem terram, hoc est, eos qui in terra habitant, non possunt irae Dei subtrahere: quid dicendum est de his, qui putant merito parentum atque virtutibus posse filios peccatores de gehennae ignibus liberari? Unde nec peccatorem filium, martyr [Al. justus] pater poterit liberare; nec sanctae conversationis mater, impudicae filiae dabit praemia pudicitiae. Et econtrario, parentum vitia filiis non nocebunt; sed anima quae peccaverit, ipsa morietur (Infra, XVII, 4). Lot in Sodomis habitans, sed et spiritu, et carne peregrinus, uxorem quia post tergum respexerat, non liberavit: sed tantum filias, quae forsitan non peccaverant (Genes. XIX). Et Josias vir sanctus, non solum peccatorem populum suis virtutibus non salvavit, sed et ipse in peccatis illius [id est propter peccata populi] mortuus est (IV Reg. XXIII). Quod si aliquando propter Abraham et David in posteros eorum misericordiam suam Dominus pollicetur: notandum quod non his parcat, qui [Al. si] in sceleribus perseverant; sed qui agunt poenitudinem, ut merita patrum, filiorum adjuvet conversatio. Cum, inquit, haec se ita habeant, et terram peccatricem a singulis plagis tantorum virorum non salvet deprecatio: sic dicit Dominus Deus, quia Jerusalem nefanda peccavit, quatuor simul plagas inducam super eam: gladium, quo ab hostibus trucidatur; et famem, quam in obsidione sustinet; et bestias, quibus fugientes in desertis, et saltibus devorantur; et pestilentiam, quae semper famem ac penuriam sequitur. Pro qua Vulgata editio mortem transtulit. Haec autem, inquit, inducam super eam, ut nec homines in ea remaneant, nec jumenta. Et tamen pro mea clementia quatuor simul imminentibus plagis, et cuncta vastantibus, relinquam in ea aliquos, qui educant filios suos et filias;

et captivi huc veniant, hoc est, in Babylonem, et in Chaldaeam, ut cum videritis eos, et opera ipsorum perspexeritis, tunc intelligatis juste eos captos, et meam justam fuisse sententiam, et habeat consolationem vestra captivitas; dum intelligitis idcirco me eos de gladio, fame, bestiis, et pestilentia liberasse, ut eorum perversitate discatis, merito eorum subversam Jerusalem, templumque succensum, et populum ductum esse captivum, praeter eos quos gladius, fames, bestiae, pestilentiaque consumpserint. Haec dicta sint de illa Jerusalem, cui prophetante Ezechiele apud Chaldaeos, appropinquabat captivitas. Caeterum et super nostram terram cui dicitur: Terra es, et in terram ibis (Genes. III, 19); et super nostram Jerusalem singulosque credentium, si Dei mandata contempserint, et praevaricatores meruerint appellari, inducetur fames; non fames panis, neque sitis aquae, sed fames audiendi verbum Dei. Inducetur et gladius, de quo legimus: Tradentur in manus gladii: partes vulpium erunt (Psal. LXII, 11). Et ad Mariam: Tuam quoque animam pertransibit gladius (Luc. II, 35). Inducentur et bestiae, quibus ne tradatur justus, postulat: Ne tradas bestiis animam confitentem tibi (Psal. LXXIII, 19). Inducetur et pestilentia (pro qua LXX mortem interpretati sunt) de qua scriptum est: Mors peccatorum pessima est (Psal. XXXIII, 22). Et: Anima quae peccaverit, ipsa morietur. Et, Si sic separat amara mors (Infra XVIII, 4)? De quibus cunctis nec spiritualium parentum, quos magistros intelligimus (I Reg. XV), doctrina, nec principes non poterunt liberare, nisi filiorum fuerit assensus, et illorum obsecrationes suis conatibus juverint. Justitia enim justi erit super eum, et iniquitas iniqui in ipso commorabitur: Unusquisque peccato proprio morietur, et justitia sua salvabitur (Deut. XXIV, 16). Frustraque dicunt Judaei: Abraham pater noster (Joan. VIII), cum opera Abraham non habeant. Quod si in aliquo fiducia est, in solo Domino confidamus. Maledictus enim omnis homo qui spem habet in homine (Jerem. XVII, 5), quamvis sancti sint, quamvis prophetae. Legimus: Nolite confidere in

hominibus (Psal. CXLV, 2). Et iterum: Bonum est confidere in Domino, quam confidere in principibus (Psal. CXVII, 6). Non in principibus tantum saeculi, sed et in principibus Ecclesiarum, qui suas tantum animas si justi fuerint, liberabunt. Filios autem ac filias, quos in Ecclesia genuerint, si fuerint negligentes, salvare non poterunt, et tamen Apostolus loquitur: Si cuius opus arserit, ipse salvus erit: sic tamen quasi per ignem (I Cor. III, 24, 15). Manus autem super terram praevaricatricem extenditur, ut virga sive fortitudo panis conteratur. Quae extenta, minatur plagas, nolente qui eam extendit, et subleuat peccantes percutere, sed extensione terrere, et territos conservare.

(Cap. XV.---Vers. 1 seqq.)

Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, quid fiet ligno vitis ex omnibus lignis nemorum quae sunt inter ligna silvarum? Numquid tolletur de illa lignum, ut fiat opus: aut fabricabitur de ea paxillus, ut dependeat in eo quodcumque vas? ecce igni datum est in escam: utramque partem ejus consumpsit ignis: et medietas ejus redacta est in favillam. Numquid utile erit ad opus? Etiam cum esset integrum, non erat aptum ad opus: quanto magis cum ignis illud devoraverit, et combusserit, nihil ex eo fiet operis? Propterea haec dicit Dominus Deus: Quomodo lignum vitis inter ligna silvarum, quod dedi igni ad devorandum: sic tradam habitatores Jerusalem; et ponam faciem meam in eos. De igne egredientur: et ignis consumet eos. Et scietis quia ego Dominus, cum posuero faciem meam in eos, et dederam terram inviam, et desolatam, eo quod praevaricatores exstiterint, dicit Dominus Deus.

Pro eo quod nos interpretati sumus: utramque partem ejus consumpsit ignis, et medietas ejus redacta est in favillam, Septuaginta transtulerunt: Annuam purgationem ejus consumit ignis, et dimittit in finem.

Rursum ubi nos diximus: Cum posuero faciem meam in eos, illi verterunt, cum obfirmavero. Praevaricationem quoque delictum interpretati sunt. Variis autem similitudinibus, quas Graeci parabolas vocant, praenuntiatur subversio urbis Jerusalem. Et quomodo supra (Ad cap. IV) in sartagine, in qua carnes populi frangebantur, et in latere in quo munimenta, et aggeres arietum ac vinearum machinae pingebantur, ejusdem urbis obsessio famesque descripta est, et postea in hoc eodem lecturi sumus: in Jeremia quoque scriptum est (Jerem. I, 13), Ollam quae a facie Aquilonis accenditur, significare urbem Jerusalem; saltusque Nageb, et Theman, et Darom, succisus, hoc ipsum praenuntiat: sic in praesenti loco eadem Jerusalem vineae et viti fructiferae comparatur. De qua in alio loco scriptum est: Ego te plantavi vineam frugiferam, omnem veram: quomodo conversa es in amaritudinem vitis alienae? (Jerem. II, 21.) Et in Isaia: Plantavi, inquit, vineam sorec (Isai. V, 2), quod electam et pulchram sonat. Et in Psalmis legimus: Vineam ex Aegypto transtulisti: ejecisti gentes, et plantasti eam: Dux itineris fuisti in conspectu ejus (Psal. LXXIX, 9). Et manifestius discimus, Scriptura dicente: Vineam Domini sabaoth domus est Israel (Isai. V, 7). Haec vinea quamdiu affert fructus, in omnibus lignis saltuum nihil ea pretiosius est; sin autem uvas habere desierit, in nullo utilis erit: nisi ut cum radice, et propaginibus suis tradatur incendio. Caetera ligna silvarum (ut de pomiferis arboribus taceam, quarum et Scriptura modo nullam facit mentionem) cum poma non habeant, succisa plurimam praebent utilitatem, et in omnem agriculturam, et in usum armorum proficiunt: dum attenuantur in scuta, raduntur in hastilia, cludunt foribus, continent armariis, risco, loculis; omnemque domus tribuunt suppellectilem. Vitis autem si semel uvas afferre cessaverit, intantum inutilis est, ut ne paxillus quidem ex ea possit fieri, de quo aliquid pendeat. Cumque malleolos excideris, utramque partem eorum primum ignis arripit, deinde flamma consumit: tantumque nihil prodest cum redacta fuerit in favillam, ut

etiam cum integra sit, absque frugibus nullam praebeat utilitatem. Ambiguitas autem verbi Hebraici SENE quod tribus litteris scribitur, SIN et NUN et JOD; si legatur SENE, duo significat; si SANE, annos. Unde factum est, ut pro duabus summitatibus ejus, quod nos interpretati sumus utramque partem ejus; Septuaginta interpretarentur, annuam purgationem ejus: cum Aquila dixerit, duo novissima ejus; Symmachus et Theodotio, duas summitates ejus. Et est ordo: Sicut vitis infructuosa incendio traditur in nullam utilitatem: sic et Jerusalem, immo habitatores ejus tradentur ardoribus, ut egrediantur de igne, et ignis consumat eos, id est, etiamsi de urbe evaserint, foris hostili gladio consumerentur; et qui remanserint, ipso miseriarum pressi pondere, me esse Dominum recognoscent: cum posuero sive obfirmavero faciem meam super eos, et dederò illos in aeternam solitudinem. Non enim peccatores sicut caeterae gentes, sed praevaricatores exstiterunt. Aliud est enim negligere quod ignores: aliud contemnere quod colueris. Possumus vineam et Jerusalem juxta intelligentiam spiritualem, intelligere credentium multitudinem. Quae si negligens fuerit, et culturam pristinae religionis amiserit, nec attulerit fruges virtutum, nec vinum fecerit, quod laetificat cor hominis, aeternis tradetur ardoribus, et in nihilum reputabitur. Servus enim, qui scit voluntatem domini sui, et non facit eam, vapulabit multis (Luc. XII, 47). Tale quid et Dominus loquitur in Evangelio secundum Joannem: Ego sum vitis vera; et Pater meus agricola. Omnis palmet, qui manet in me, et non facit fructum, tollet illum Pater. Et omnis qui affert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat (Joan. XV, 2, 2). Si autem Salvator vitis est, et nos palmet, et Deus Pater agricola, quamdiu Dei praecepta servamus, semper excolimur, et cultura nostra purgatio est: Non est enim volentis neque currentis, sed miserentis Dei (Rom. IX, 16). Quod si afferentes fructum, purgamur a Patre, ut fructus ampliores afferamus, ostenditur omnem nostrum conatum, adjutorio Dei, pervenire ad finem, et fructum facere plenitudinis. Qui autem palmet fruges non

fecerit, tolletur a Patre. Et cum sublatus fuerit, quid de eo Pater faciat, Scriptura non dicit: nisi forte separatio a Christi corpore, poena perpetua est, et interitus. Quod in vinea et vite intelleximus, sub alia figura Salvator docet in Evangelio: Bonum est sal: si autem sal infatuatum fuerit, ad nihil est utile, nisi ut foris projiciatur, et ab hominibus conculcetur (Marc. IX, 49). Et oculus qui totum corpus illuminat, si fuerit excaecatus, audit a Domino: Si lumen quod in te est, tenebrae sunt: ipsae tenebrae quantae erunt (Matth. VI, 23, 13)? Comparatione quippe praevaricatoris, et ejus qui confessum prius negaverit Deum, levior poena est eorum, qui numquam Dei habuere notitiam. Ligna autem saltuum, sive silvarum, secundum varietatem credentium, habent in magna domo aliquam utilitatem; in qua non solum vasa aurea, et argentea sunt, sed lignea et fictilia; alia in honorem, alia in contumeliam (II Tim. II).

(Cap. XVI.---Vers. 1, 2.)

Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, notas fac Jerusalem abominationes suas, et dices: Haec dicit Dominus Deus Jerusalem.

LXX: Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, testificare Jerusalem iniquitates suas, et dices ad eam: Haec dicit Adonai Dominus. In quibus brevis erat singularum prophetiarum circumscriptio, tota capitula posuimus, quid nobis videretur illico subjungentes. Hic autem quia longus ad Jerusalem sermo dirigitur testificantis et docentis eam peccata quae fecerit; et pene usque ad ducentorum versuum numerum extenditur vaticinium, usque ad eum videlicet locum in quo scriptum est: Cum placatus fuero tibi in omnibus quae fecisti, dicit Dominus Deus, necesse habemus omnem prophetiam per partes ponere; et his quae proposuerimus, explanationes debitas coaptare. Sub persona mulieris meretricis quae primum viri fuerit consortio copulata, Jerusalem et ortus,

et educatio, et pubertas, et nuptiae, et adulterium, et repudium, et rursus revocatio contexitur; ut et clementia viri atque iudicium, et adulterae atque meretricis scelera cognoscantur, dum post universa supplicia suscitatur ei pactum sempiternum: ut recordetur iniquitatis suae, et confundatur, et non sit ei ultra aperire os prae confusione sua, cum placatus fuerit illi in omnibus quae fecerat. Multum namque prodest peccatoribus scire quid fecerint. Unde et poenitens loquitur: Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, et peccatum meum coram me est semper (Psal. L, 4). Quatuor autem modis intelligi potest Jerusalem: Vel haec quae Babylonio et Romano igne succensa est; vel coelestis primitivorum; vel Ecclesia quae interpretatur visio pacis; vel animae singulorum quae fide cernunt Deum. Illudque quod plerique de coelesti Jerusalem interpretandum putant, Ecclesia non recipit, ne omnia quae in praesenti prophetia contextuntur, ad coelestium fortitudinum ruinas atque cruciatus, et restitutionem in pristinum statum suscipere compellamur.

(Vers. 3.)

Radix tua et generatio tua de terra Chanaan. Pater tuus Amorrhaeus, et mater tua Chethaea.

Magna fides, et grandis audacia prophetarum, unum hominem, totam urbem ignobilitatis arguere. Mirabilis Daniel, qui ad presbyterum delinquentem, et adulterio jungentem homicidium, puer ausus est dicere: Semen Chanaam, et non Juda, species decepit te (Dan. XIII, 56). Magnus et Isaias, qui clamat ad principes et ad populum Judaeorum: Audite verbum Domini, principes Sodomorum, auribus percipite verba Domini, populus Gomorrhae (Isai. I, 10). Sed non minor Ezechiel, qui ad totam urbem loquitur confidenter: Radix tua, et generatio tua de terra Chanaan: Pater tuus Amorrhaeus, et mater tua Chethaea, Quamquam et Stephanus primus martyr Evangelii, ad insanientem populum sit locutus (Act. VII, 51): Dura

cervice, et incircumcisi corde, vos semper sancto Spiritui resistitis. Et licet possimus radicem Jerusalem, et generationem ejus terram Chanaan, secundum illud accipere quod in Aegypto vocatus sit populus, et ibi multo tempore habitaverit (Cham quippe pater Chanaam princeps fuit gentis Aegyptiae), tamen juxta scelerum similitudinem, radicem Jerusalem terram Aegypti esse dicemus: Unde et pater illius appellatur Amorrhaeus, qui interpretatur --- id est, multo sermone celebratus. Et mater tua Chethaea, id est, --- quae vel ipsa insanit, vel alios mittit in amentiam. Omnis enim qui facit peccatum, de diabolo natus est (Joan. VIII, 54). Unde et in toto orbe hujus antiqui patris famosum vocabulum est, et multos vertens in amentiam. Praecipiturque Jerusalem vel juxta litteram, vel juxta spiritum, ut relinquat antiquum patrem, et dicitur ad eam: Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam; et obliviscere populum tuum, et domum patris tui: et concupiscet rex decorem tuum (Psal. XLIV, 11). Et promittitur ei si post peccatum ad verum voluerit patrem reverti: Restituam te sicut fuisti quando nata es. Cujus tanta nobilitas, ut urbis Jerusalem quae de Abraham, Isaac et Jacob stirpe descendens Deum habuit patrem? et tamen quia peccavit, et verum reliquit parentem, meretur audire: Radix tua, et generatio tua de terra Chanaan: Pater tuus Amorrhaeus, et mater tua Chethaea. Si illa hoc audivit: quid de nobis fiet qui vocati ex gentium sordibus, omnem maculam in lavacro Salvatoris amisimus, si polluerimus indumentum Christi, et non habuerimus in convivio vestem nuptialem? Utique illud, ut vinctis manibus pedibusque, aeternis tradamur ardoribus, in quibus est fletus oculorum et stridor dentium (Matth. XXII).

(Vers. 4, 5.)

Et quando nata es, in die ortus tui non est praecisus umbilicus tuus, et in aqua non es lota in salutem, nec sale salita, nec involuta pannis. Non pepercit super te oculus,

ut faceret tibi unum de his, misertus tui: sed projecta es super faciem terrae, in abjectionem animae tuae, in die qua nata es.

LXX: Et generatio tua, in die qua nata es, non ligaverunt mamillas tuas, et umbilicus tuus non est praecisus, et in aqua non es lota in salutem, nec sale salita, et pannis non es involuta: nec pepercit super te oculus tuus, ut facerem tibi unum ex omnibus istis, et pateretur quidpiam super te, et projecta es super faciem campi pravitate animae tuae in die qua nata es. Juxta ordinem lectionis de singulis disseramus. Quando nata est Jerusalem de patre Amorrhaeo et matre Chethaea, et effusa ex utero, non est praecisus umbilicus ejus, quo fetus aluntur in ventre instar arborum et virgultorum, quae per radices humore terrae nutriuntur occulto. Et quomodo virorum seminarium significatur in lumbis: ita genitalia feminarum honesto sermone juxta consuetudinem Scripturarum umbilicus vocantur, testimonio Job, qui sub figura draconis loquitur de diabolo: Virtus ejus in lumbis ejus: et fortitudo illius in umbilico ventris (Job. XL, 11). Iste enim draco coluber antiquus, qui vocatur diabolus et Satanas, et decepit orbem terrarum, adversus viros virtutem habet in lumbis, adversus feminas in umbilico. Hoc autem significat de Jerusalem: quod non statim legem acceperit, nec ei pudendae nativitatis exordia sint abscisa: sed gentilem primum vixerit vitam; pro quo Septuaginta interpretati sunt: In die qua nata es, non alligaverunt mamillas tuas (Ezech. VII), hanc habente Scriptura sancta, consuetudinem, ut pro corde, pectusculum sive pectus (Levit. X; Num. XVIII), et mamillas nominet: ut unicuique loco congruum viderit. Sacerdotes in quibus debet esse doctrina, et legem requirunt ex ore eorum, accipiunt pectusculum. Joannes super pectus recumbit Domini, ut de fonte uberrimo hauriret fluentia sapientiae (Joan. XIII). Virginis in Cantico Canticorum duae mamillae sunt, quasi duo hinnuli gemini capreae, qui pascuntur in liliis, donec

respiet dies, et amoveantur umbrae (Cant. IV). Mater diligens, statim ut nata fuerit infantula, ligat mamillas ejus, ut a tenero tumore desistant, et pulchritudinem custodiant virginalem. Cum autem ad aetatem venerit pubertatis, dicetur de ea: Numquid obliviscetur sponsa ornatus sui: aut virgo fasciae pectoralis suae (Jerem. II, 32)? Sequitur: Et in aqua non es lota in salutem. Cruenta infantium corpora, statim ut emittuntur ex utero, lavari solent: ita et generatio spiritualis lavacro indiget salutari. Nullus enim mundus a sorde, nec si unius quidem diei fuerit vita ejus (Job. XXVI, 14, 15). Et in Psalmis legimus: In iniquitatibus conceptus sum, et in delictis concepit me mater mea (Ps. L, 6). Secunda nativitas solvit primam nativitatem. Scriptum est enim: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, et Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei (Joan. III, 5). Multaque sunt lavacra quae Ethnici in mysteriis suis, et haeretici pollicentur: qui omnes lavant; sed non lavant in salutem. Propterea additum est: et in qua non es lota in salutem. Quod quidem non solum de haeticis, sed de Ecclesiasticis intelligi potest, qui non plena fide accipiunt baptismum salutare. De quibus dicendum est, quod acceperint aquam, sed non acceperint spiritum: sicut et Simon ille Magus, qui pecunia volebat redimere gratiam Dei, baptizatus quidem est in aqua, sed nequaquam baptizatus est in salutem (Act. VIII). Tertio dicitur: nec sale salita. Tenera infantium corpora dum adhuc uteri calorem tenent, et primo vagitu laboriosae vitae testantur exordia, solent ab obstetricibus sale contingi, ut sicciora sint, et restringantur. Porro Jerusalem, quae de malis parentibus nata est, nihil saporis, nihil diligentiae consecuta est. Qui autem renascuntur in Christo, dicitur ad eos: Vos estis sal terrae (Matth. V, 5); et praecipitur eis ab Apostolo: Sermo vester semper in gratia sale sit conditus (Coloss. IV, 6). Unde et vulgo sapientes salsi, et stulti vocantur insulsi. Et in Levitico lege sancitur: Omne sacrificium vestrum sale salietur. Non cessabit sal Testamenti Domini de sacrificiis vestris: in cunctis muneribus vestris sal offeretis (Levit. II,

13). Qui hoc sale conditus fuerit, et omnem putorem humoremque noxium hujus admixtione siccaverit, ultra non dicet: Computruerunt et corruptae sunt cicatrices meae a facie insipientiae meae (Ps. XXXVII, 6). Scio me legisse in quodam volumine De Domino Salvatore, quod ipse sit sal coeleste; et non solum terrena, et inferna, sed coelestia quoque suo sapore condiverit: ut impleatur illud quod scriptum est: Gloria in excelsis Deo, et super terram pax hominibus bonae voluntatis (Luc. II, 14). Quartum est: nec involuta pannis. Et Salvator pannis est involutus infantiae, et omnis qui nascitur per involucra pannorum, protectione indiget Dei. Naturale est, ubi tamen parentum non deest diligentia, ortis infantibus primum praecidi umbilicum: deinde ad eluendum sanguinem lavari eos aqua. Tertio, humorem corporum parvulorum, salis adjectione siccari. Quarto, ut tenera infantium corpora pannis involvantur, duplicem ob causam, ut et sale siccetur corpus, quod pannis ne defluat, servatur et stringitur; et membra tenerrima ne facile depraventur. Unde et corpora Barbarorum, Romanis corporibus rectiora sunt. Usque ad secundum enim, et tertium annum, semper pannis involvuntur. Sed non talis Jerusalem, cujus nec umbilicus abscisus, nec ligata sunt ubera, nec aqua lota est in salutem, nec sale salita, neque involuta atque constricta pannis infantiae. Cur autem nihil horum meruit, sequens Scriptura testatur. Non pepercit super te oculus: ut faceret tibi unum de his misertus tui. Pro quibus LXX posuerunt: Non pepercit super te oculus tuus: ut facerem tibi unum ex omnibus istis. Et necesse est, ut duplex editio duplicem habeat intelligentiam. Prior hoc significat: Non pepercit super te oculus, ut faceret tibi unum de his misertus tui. Et est sensus: Nullus tui misertus est, offenso Deo; nullius super te mota sunt viscera, ut de quatuor superioribus saltem unum tibi faceret; quia omnia simul non merebaris accipere. In altera dicitur: Non pepercit super te oculus tuus, ut facerem tibi unum de his misertus tui. Et hunc habet sensum: Ita egisti, et sic in peccatis nata es, et in

hdelictis concepit te mater tua, ut ne ipsa quidem tui miserearis. Cumque sic gesseris, ut adversum te per mala opera crudelis existeres: ego quid tibi potui facere, quae ne unum quidem superiorum accipere merueris? Quia igitur nihil horum quae fieri infantibus solent, in te factum est; et hoc non sine causa nec absque iudicio, sed tuo vitio atque peccato, quae ne ipsa quidem tui miserta es: ideo projecta es in faciem terrae, sive campi; et projecta propter pravitatem animae tuae in die qua nata es. Oremus ne pravitate animae projiciamur in faciem campi, in quo lata, et spatiosa via est quae ducit ad mortem; in quo Chaldaeorum debacchatur equitatus.

(Vers. 6, 7.)

Transiens autem per te: vidi te conculcatam in sanguine tuo. Et dixi tibi cum esses in sanguine tuo, vive: dixi, inquam, tibi, in sanguine tuo, vive. Multiplicatam quasi germen agri dedi te, et ingressa es, et pervenisti ad mundum muliebrem. Ubra tua intumuerunt, et pilus tuus germinavit: et eras nuda, et confusionis plena.

LXX: Et transivi per te, et vidi te mixtam in sanguine tuo, et dixi tibi, de sanguine tuo vita multiplicare, sicut ortum agri dedi te, et multiplicata es, et magnificata es, et ingressa es in civitates civitatum. Ubra tua erecta sunt, et pilus tuus ortus est: tu autem eras nuda, plena ignominiae. Postquam projecta es in faciem campi, sive super faciem terrae, propter pravitatem animae tuae, meum ultra non merebaris auxilium: attamen transiens per te vidi te conculcatam, sive commixtam in sanguine tuo, id est, ream mortalium criminum: et provocavi te, tribuens poenitentiam, dixique tibi: Licet sis in sanguine, tamen vive conversa; tantaque fuit in te omnium rerum abundantia, ut agri uberrimi haberes similitudinem, et benedictionem Jacob, qua benedixit ei pater suus, dicens: Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus (Genes. XXVII, 27); et intrares penetralia Domini,

diceresque cum sponsa: Introduxit me rex in cubiculum suum (Cant. I, 3); et ad mundum muliebrem pervenires, pro quo Septuaginta transtulerunt: et ingressa es in civitates civitatum; ut quomodo Canticum Canticorum, et saeculum dicitur saeculorum; ita civitates appellentur civitatum. De quibus in Evangelio dicitur: Habeto potestatem super decem, sive super quinque civitates (Luc. XIX, 17, 18): ut non solum civitas, sed metropolis civitas appelleris, secundum illud quod in Isaia legitur: Mater urbium fidelis Sion (Isa. I, 26, 27). Porro quod interpretatus est Symmachus, et pervenisti ad ornatum mulierum, sive ut Theodotio, et ingressa es ad ornatum ornamentorum, pro quo nos secuti sensum Hebraicum diximus: et pervenisti ad mundum muliebrem, tempus pubertatis ostendit, quando puellae nubiles appellantur, et possunt maritorum amplexibus copulari. Denique sequitur: Ubera tua intumuerunt, et pilus tuus germinavit. Honestae adolescentularum maturitas indicatur, quando intumescunt ubera sive eriguntur, et germinat pilus. Cumque parata esset ad nuptias, et haberet pulchritudinem corporis, vestimentorum tegmina non habebat, nec Dei protegebatur auxilio. Si quis Christi non habet indumentum, nudus est. Si quis non est indutus visceribus misericordiae, bonitatis, humilitatis, pudicitiae, mansuetudinis, patientiae, jacet super faciem terrae: et pulchritudo ejus confusione, et nuditate turpatur.

(Vers. 8.)

Et transivi per te, et vidi te: et ecce tempus tuum, tempus amantium. Et expandi amictum meum super te, et operui ignominiam tuam.

Septuaginta: Et transivi per te, et vidi te, et ecce tempus tuum, tempus divertentium: et expandi alas meas super te, et operui ignominiam tuam. Quanta clementia! Non suffecerat semel vidisse eam conculcatam in sanguine, et ad poenitentiam provocasse: sed peccantem

rursum invisit, et quia erat nuda, et confusionis plena, rursum venit et visitat, et ecce tempus ejus, tempus amantium; sive juxta Septuaginta divertentium, et sive juxta interpretationem Aquilae secundam --- sponsalium videlicet, et temporis nuptiarum; juxta primam vero ejusdem editionem et Theodotionis, --- quod interpretatur uberum: pro quo Symmachus vertit --- quod dilectionem sonat. Illud igitur tempus erat, quando possunt mulieres viris sociari, et sustinere coitum maritalem. Attamen misericors Deus expandit alas suas, et suscepit eos, et --- in humeris suis portavit eos, juxta illud quod in Evangelio scriptum est: Quoties volui congregare filios tuos sicut gallina congregat pullos suos sub alas suas, et noluisti (Luc. XII, 34)? Sive amictum expandit pro alis: hoc enim interpretatur --- quo operta est et Ruth ad pedes dormiens Booz (Ruth. III). Et in ora, id est, --- vestimenti nostri, jubemur hyacinthinas fimbrias alligare. Haec autem fecit ut operiret ignominiam Jerusalem: genitale feminarum sub hoc nomine corpus ostendens. Etenim juxta Apostolum: Inhonesta corporis nostri majore honore circumdamus (I Cor. XII, 13). Unde et Psalmista canit: Beati quorum remissae sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata (Ps. XXXI, 1). Quae Cham quia non protexit in patre, aeterna maledictione signatur (Genes. IX). Quod de Jerusalem diximus, referamus ad animam nostram, quae quamdiu in infantia constituta est, peccato caret. Cum autem aetatis ejus tempus advenerit, multi sunt amatores daemonum et haereticorum, perversorumque dogmatum, qui ad eam cupiunt declinare. Qui protectione Dei repelluntur; ut non satellites diaboli, sed ministros Salvatoris recipiat. Pro divertentium, dilectione, et uberum, in Hebraico habetur DODIM, quod secundum linguae eorum proprietatem, omnia quae supra versa sunt significat. Potest tempus dilectionis, et uberum sive amatorum Dei, intelligi Abraham, et Isaac, et Jacob: quando eis pollicitus est Dominus post Aegyptiam servitutem, suum populum liberandum.

Et juravi tibi; et ingressus sum pactum tecum, ait Dominus Deus.

LXX: Et juravi tibi, et ingressus sum in testamentum tecum, dicit Adonai Dominus. Quia expandi amictum meum, sive alas meas super te: et operui confusionem tuam: propterea juravi tibi, et ingressus sum pactum, sive testamentum tecum: ut mihi potius quam caeteris, qui ad te volebant divertere, jungereris, juxta illud, Juravit Dominus et non poenitebit eum: tu es sacerdos in aeternum, secundum ordinem Melchisedec (Ps. CIX, 4; Hebr. VI). Omnis enim controversiae finis est juramentum. Et vivo ego, dicit Dominus: nisi malo poenitentiam peccatoris, quam mortem (Ezech. XVIII). Tempore igitur nuptiarum, Israel juramentum accipit Dei, pro omni dotali munere. Et quia David de se dixerat: Memento, Domine David, et omnis mansuetudinis ejus (Ps. CXXXI, 1): qui juravit Domino, votum vovit Deo Jacob; et ipse Dominus jurat ei, Scriptura dicente: Juravit Dominus David veritatem, et non frustrabitur eum (Ibid., 11).

(Vers. 9.)

Et facta es mihi, et lavi te aqua, et mundavi sanguinem tuum ex te, et unxi te oleo.

Quia expandi alas meas, et operui ignominiam tuam, et juravi tibi, et ingressus sum pactum tecum; propterea mea es facta possessio: ut quae aliena eras, quando videbaris immunda, mea esse coeperis, quando pactum meum tecum juramento firmavi. Sive juxta consuetudinem prophetarum: facta es mihi, ait, pro eo quod est, meo conjugio copulata es: et lavi te, inquit, aqua baptismi salutaris. Nisi enim quis renatus fuerit ex aqua, et Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei (Joan. III, 5). Et alibi legimus: Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto et igni (Marc. I, 8). De quo baptismate et Isaias loquitur, dicens: Lavabit Dominus sordes filiorum et filiarum Sion; et

sanguinem mundabit de medio eorum, spiritu iudicii, et spiritu combustionis (Isa. IV, 4). Cum autem laverit, et mundaverit sanguinem: sicut --- quae duodecim annis cruore manabat, fimbriae sanavit attactu (Marc. V): non sufficit ei lavare aqua, et mundare sanguine, nisi oleo quoque unxerit: juxta quod Samaritanus, qui interpretatur custos, seminecis vulnera primum olei infusione linivit, deinde vini austeritate compescuit (Luc. X). Dominus autem noster alio unctus est oleo, quod non dolorem vulnerum mitigaret, sed laetitiam tribueret, dicente ad eum Spiritu sancto: Propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo exsultationis prae consortibus tuis (Ps. XLIV, 8). Habent et contrariae fortitudines simulati olei lenitatem, dulcia per haereticos pollicentes; quae vertuntur in amaritudinem, et quae detestatur propheta commemorans: Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum (Ps. CXL, 5). Sin autem ab unctione unctus, id est, Christus appellatur, vide quantum profecerit Jerusalem: ut et ipsa uncta oleo spirituali, Christi nomen acceperit; juxta quod et in Psalmis de Abraham legimus: Nolite tangere christos meos, et in prophetis meis nolite malignari.

(Vers. 10.)

Et vestivi te discoloribus.

LXX: Et indui te variis: Legis caeremoniis, quarum occupata studio, idola derelinqueres. Ista sunt varia vestimenta, quibus indutus est Joseph: nec potuerunt eum fratres vendere, nisi prius eum tunicae varietate nudassent (Gen. XXXVII). Et de sponsa dicitur in quadagesimo quarto psalmo: Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate (Ps. XLIV, 10). Hoc est vestimentum de quo et Apostolus loquitur: Induite novum hominem, qui renovatur in cognitionem juxta imaginem Creatoris (Ephes. IV, 24). Volumus scire quae sint varia vestimenta? Idem nos Apostolos doceat,

Credientibus scribens: Induimini ergo visceribus misericordiae, bonitatis, humilitatis, mansuetudinis, patientiae (Coloss. III, 12). Quid hac varietate pulchrius? De qua et Job loquebatur: Quis dedit mulieribus texturae sapientiam, aut varietatis disciplinam (Job. XXXVIII, sec. LXX)? Et pontifex semel in anno, quando pro populo adolebat incensum, ingrediens in Sancta sanctorum, variis vestibis utebatur (Exod. XXXIX; Hebr. IX). Certe si divitiae varietatem vestium, et non sanctitas faceret diversitasque virtutum, Pharao et Nabuchodonosor haec vestimenta habuisse scriberentur, et non Joseph, qui sub peregrino et pastorali patre, vestes discolores et regias habere non poterat.

Et calciavi te janthino.

LXX: Et calciavi te hyacintho [Al. Hyacinthino]. Aquila et Symmachus, janthina; Septuaginta et Theodotio, hyacinthina transtulerunt. Pro quo in Hebraeo scriptum est THAS. Et quia pulchre ad Jerusalem sermo dirigitur, et sub persona feminae, omnis ejus ornatus exprimitur, hyacinthina, sive janthina calciamenta narrantur, quae virorum personae non conveniunt. Denique facturis pascha praecipitur, absque ulla coloris varietate, ut accinctis lumbis, et pedibus calciatis sint. Ista sunt calciamenta de quibus et Apostolus scribit: calciati pedes in praeparatione Evangelii pacis. Philo vir disertissimus Judaeorum, hyacinthon in vestibis pontificis aeri comparat, per quem superna atque coelestia significari arbitratur. Nec prius Jerusalem calciatur hyacinthinis, nisi lavetur aqua. Unde et Apostolorum, quibus prius praeceperat Dominus ut excuterent pedum suorum pulverem (Matth. X), lavantur a Salvatore pedes. Et sponsa dicit in Cantico Canticorum: Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos (Cant. V, 3)? Et Moysen et Jesum divinus sermo testatur (Exod. III), ut solvant corrigiam calciamenti sui, quia locus in quo stent sanctus sit. Cum autem loti fuerint pedes, et omni sorde purgati, calciantur

hyacinthinis, sive janthinis; quod utrumque aëri et --- coloris est: ut rapiantur in occursum Domini in aërem, et ad coelestia regna festinent.

Et cinxi te bysso. Jerusalem non solum vestitur discoloribus, et calciatur hyacinthinis, sed et bysso accingitur, de qua tenuissima in veste pontificis fila texuntur. Et uxor in Proverbiis, quae viro suo duas texuit chlamydes, et praesentis saeculi et futuri, sibi de bysso, et purpura fecisse dicitur vestimenta (Prov. XXXI). Hac bysso accinguntur renes, quoties pingua libidinis incentiva tenuanda sunt, nihilque in eis crassi humoris [Al. crassae Veneris] relinquitur: et implemus praeceptum Apostoli dicentis: State ergo succincti lumbos vestros in veritate (Ephes. VI, 14); quasi aliis verbis diceret, bysso. Et Dominus ad Apostolos loquitur: Sint lumbi vestri praecincti, et lucernae ardentes in manibus vestris (Luc. XXII, 35). Nisi enim astrinxerimus fluentia lumborum reumata, lucernas in manibus habere non possumus. Unde et ad Job loquitur Deus: Accinge sicut vir lumbos tuos (Job. XXXVIII, 3). Et comessuri agnum, calciati pedes, tenentes baculum, stantes in Evangelii veritate, et ad Christi sanguinem praeparati, lumbos accinctos habere dicuntur (Exod. XII). Qua zona mortificante lumbos, Elias quoque et Joannes Baptista accinguntur (IV Reg. I; Marc. I). De quibus et poenitens flebiliter ingemiscit, dicens: Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus (Ps. XXXVII, 8).

Et indui te subtilibus.

LXX: Et circumdedi te trichapto. Pro quo Aquila florido, sive palpabili: Symmachus, indumento: Theodotio ipsum verbum Hebraicum posuit MESSE. Cumque diligenter inquirerem, quid sibi vellet vocabulum trichapti, quod LXX transtulerunt; et a nullo Graecorum nec usum, nec etymologiam possem invenire sermonis: tandem didici a LXX esse compositum (rebus enim novis

nova fingenda sunt nomina) quod tantae subtilitatis fuerit vestimentum, ut pilorum et capillorum tenuitatem habere credatur. Unde et ego volens tenuitatem exprimere vestimenti, pro trichapto, subtilibus transtuli, quod tenui stamine atque subtegmine textum erat. Et congrue illis, de quibus increpans dixerat: Incrassatum est cor populi hujus, et manducavit, et bibit Jacob, et saturatus est, et incrassatus, et calcitravit dilectus, et dereliquit Deum factorem suum (Deut. XXXII, 15), nunc tenuitas vestium condonatur. Nam et in libro Sapientiae, qui a quibusdam Salomonis inscribitur, spiritus sapientiae unigenitus et multiplex, tenuis et mutabilis appellatur (Sap. VII). Et manna de quo scriptum est. Panem angelorum manducavit homo (Ps. LXXVII, 25), tenuissimum in similitudinem pruinae, et sementis coriandri fuisse narratur (Exod. XVI). Possumus juxta interpretationem secundae editionis Aquilae, qui floridum interpretatus est, vestimentum, ubertatem terrae Judaeae per metaphoram intelligere, vel divini cultus pulchritudinem.

(Vers. 11.)

Et ornavi te ornamento.

Generaliter ornamenta nunc ponit, de quibus in consequentibus per partes enumerat, armillas et torquem, inaures et coronam, et reliqua, quae ornamenta tribuit Jerusalem, et in Isaia dicitur, quod vitio suo universa perdiderit. Scriptum est enim: Pro eo quod elevatae sunt, hoc est, superbierunt filiae Jerusalem, et ambulaverunt excelsa cervice (Isa. III, 16, 17), et reliqua: pro zona, accinctae sunt funibus, et pro ornatu capitis, calvitio deturpatae, et pro pulchris et mollibus indumentis, cilicii asperitate circumdatae.

Et dedi armillas in manibus tuis.

LXX: Et circumdedi armillis manus tuas. Quando nobis bona opera dederit Deus, circumdat armillas manibus nostris. Unde et in manibus prophetarum assimilatum esse se dicit (Osee XIII), et crebro in manu Aggaei sive Jeremiae et reliquorum factum sermonem legimus (Agg. I). In Job quoque draconis labium perforatur armilla, omnesque ejus venenati sibili, qui in perversis intelliguntur dogmatibus, bonorum operum circulo perforantur (Job XL).

Et torquem circa collum tuum. Pro torque, quam nos juxta Aquilae secundam editionem et Symmachum interpretati sumus, Septuaginta et Theodotio --- transtulerunt, quod non solum hic, sed et in Isaia scriptum est: Auferet Dominus gloriam vestimenti earum, et murenulas, et corymbos, et circulos, et --- (Isa. III, 18). Puto autem --- ab eis dictum, ex variis gemmis in pectus mulierum monile descendens, qui et ipse ornatus pulcherrimus mulierum est.

(Vers. 12.)

Et dedi inaurem super os, sive, nares tuas.

Verbum Hebraicum NEZEM, excepto Symmacho, qui interpretatus est ἐπιρρίνιον, omnes inaurem transtulerunt: non quo inaures ponantur in naribus quae ex eo quod de auribus pendeant inaures vocantur: sed quo circulos in similitudinem factus inaurium, eodem vocabulo nuncupetur, et usque hodie inter caetera ornamenta mulierum, solent aurei circuli in os ex fronte pendere, et imminere naribus. Quos tunc accipimus juxta mysticos intellectus, quando cum Apostolo possumus dicere. Christi bonus odor sumus in his qui salvi fiunt, et in his qui pereunt. Aliis quidem odor mortis in mortem: aliis autem odor vitae in vitam (II Cor. II, 15). Quando vivimus et de nobis dici potest, Non mortui laudabunt te, Domine, sed nos viventes (Psal. CXIII, 17), tunc odoratur Deus

odorem sacrificii nostri bonae fragrantiae, et aureum circulum sensuum ac dogmatum divinorum habemus in naribus. Quando vero mortui sumus, et versamur in coeno atque in sordibus turpitudinum, habemus illam inaurem in naribus, de qua scripsit Salomon: Sicut inauris aurea in naribus porcae: sic mulieri male moratae pulchritudo (Prov. XVI, 22).

Et circulos in auribus tuis.

LXX: Et rotulas super aures tuas. Qui claudit aures suas, ne audiat iudicium sanguinis, et sepiet eas spinis, ne particeps fiat invidis, et detractoribus, de quibus scriptum est: Cum detractoribus ne commiscearis, quoniam repente veniet interitus eorum, et ruinam utriusque quis novit (Prov. XXIV, 21, 22)? tam videlicet ejus qui detrahit, quam illius qui libenter auscultat: iste circulos habet, et rotulas in auribus, non rotas quae sequuntur Cherubim (illud enim angelicarum fortitudinum est), sed rotulas diminutive, quae humanae conveniunt fragilitati. Quamobrem et ad Deum dicitur: Vox tonitru tui in rota (Psal. LXXVI, 19). In his enim qui terrena pertranseunt, et vix modicis vestigiis contingunt terram, de quibus scriptum est: Lapidēs sancti volvuntur super terram (Zach. IX, 16), vox tonitru Domini, et excelsorum dogmatum personat. Qui autem erroribus ducuntur humanis, et non habent solida vestigia, sed circumferuntur omni vento doctrinae (Ephes. II), et ejecti de paradiso firmitatis, habitant in regione Naid, quae interpretatur fluctuatio, merentur linguae mendacis ferre sententiam, quae inflammat rotam nativitatē nostrae (Genes. IV).

Et coronam decoris in capite tuo.

LXX: Et coronam gloriationis super caput tuum. Decorem juxta Symmachum ob sensus elegantiam interpretati sumus. Alioquin et in Hebraeo THOPHERTH, et in reliquis translatoribus --- gloriatio dicitur. Ornamenta

caetera, membrorum sunt singulorum. Capitis ornatus, totius corporis dignitas est. Coronam autem vocat diadema feminarum, quo capillorum stringitur et ornatur ambitio. Volumus scire quae sit corona decoris in capite Jerusalem, revolvamus Exodum, in quo scriptum est: Et fecit laminam auream, et scripsit in ea litteras deformatas sigillo sanctificationis Domini, et posuit super caput Aaron (Exod. XXXIX, 29). Signum Dominicae sanctificationis, nomen est omnipotentis Dei, quod quatuor litteris Hebraicis scribitur, et apud eos vocatur ineffabile, dum nomen ejus non potest dici. Cujus majestatem etiam gentilitas non ignorat, et Atheniensium testatur ara, Ignoto Deo. Unde et Apostolus: Quem vos, inquit, ignotum colitis, hunc nos annuntiamus vobis (Act. XVII, 23). Istam puto coronam esse, de qua et Psalmista dicit: Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine (Ps. IV, 7). Et Apostolus loquebatur: Cursum consummavi, fidem servavi, de caetero reposita est mihi corona justitiae, quam reddet mihi justus judex (II Tim. IV, 7, 8). Et in alio loco ad Credentes: Gaudium meum, et corona mea (Phil. IV, 1). Gloria enim patrum, filii. Et in Salomone scribitur: Corona gloriae senectus (Prov. XII, 6); eorum videlicet qui destruxerunt ea quae parvulorum sunt, et post aetatem perfecti viri, venerunt ad senectutem, et ad patrum nomina, quibus scribit Joannes post pueros (I Joan. II), et juvenes qui possunt dicere: Quando eram parvulus, loquebar ut parvulus, sapiebam ut parvulus, cogitabam ut parvulus: quando autem factus sum vir, destruxi ea quae parvuli sunt (I Cor. XIII, 11).

(Vers. 13.)

Et ornata es auro et argento.

Crebro diximus aurum ad mentem, argentum ad eloquium pertinere. Tribuatque nobis Dominus, ut divinum sensum accipere mereamur atque sapientiam, et id quod mente concipimus, eloquii venustate proferre, et

nequaquam ex his facere idolum sicut faciunt haeretici, de quibus scriptum est: Dedi eis argentum et aurum; ipsi vero ex argento, et auro fecerunt Baal (Osee II, 8). Et hoc magis, juxta intelligentiam spiritualem, ornatui aptum est feminarum. Alioquin argenti vilior materia, rusticarum et pauperum ancillarumque ornatus est, qui non convenit Jerusalem, quae in reginam dicitur profecisse.

Et vestita es bysso, et polymito, et multicoloribus,

LXX: Et amictus tui byssini, et trichapta, et versicoloria. Verbum Hebraicum MESI, et hic Theodotio ipsum ut supra posuit, Aquila ἄνθιμον, Symmachus polymitum. Nos autem quod supra subtile, hic juxta Symmachum, polymitum diximus; LXX --- transtulerunt, servantes interpretationem praeteritam: ut ad similitudinem capillorum tenuia vestimenta monstrarent. Omnis autem ornatus describitur feminarum, ut lavetur, ut mundetur, ut ungatur oleo, et discoloribus vestiatur, calcietur hyacintho, accingatur bysso, induatur trichaptis, sive subtilibus, accipiat armillas, et torquem auream, circulos in ora pendentes, et rotulas in auribus, diadema in capite, auro argentoque decoretur: quamquam argenti vilior sit materia, et post omnia inferatur: Vestita es bysso, et polymito, et versicoloribus; sive, ut Septuaginta transtulerunt, amictu et palliis, hoc enim --- significant, ut non solum cultu corporis esset ornata, et omnia haberet monilia feminarum, sed strati quoque ejus, et lectuli sollicita esset diligentia maritalis, ut postquam ista complisset, veniret ad ciborum delicias, et ne in his quidem aliquid ei deesse pateretur. Quae omnia juxta superiorem explanationem aptabimus intelligentiae spirituali: ut byssinis operiatur atque subtilibus, ne delicata conjugis membra gravi palliorum onere praegraventur, sed et usum pariter exhibeant, et decorem.

Similam et mel et oleum comedisti, et decora facta es vehementer nimis.

Post vestitum, ciborum curam gerit, ut comedat Jerusalem similam et mel et oleum, vel per partes, ut plerique aestimant, vel commixtione trium, dulciorem panem, qui panis de coelo descendit (Joan. VI); ac sub tribus nominibus, ut nonnulli putant, sacramentum indicat Trinitatis: non quo alia atque alia substantia sit; sed quo diversis, similiae et mellis, et olei nominibus, Patris et Filii et Spiritus sancti una dulcedo monstretur. Et hoc animadvertendum, quod in multis sacrificiis offeratur simila, medulla frumenti atque purissima, de qua scriptum est: Et de adipe frumenti saturavit eos (Ps. LXXX, 17): non de hordeo, nec de farina, quae tunc solum offertur, quando maritus zelotypiae spiritu commovetur. In Judicum volumine Debboram legimus (Judic. IV), quae interpretatur apis, cujus propheta mella dulcissima sunt, et refertur ad Spiritum sanctum, qui apud Hebraeos appellatur genere feminino RUA. In Evangelio quoque Hebraeorum, quod lectitant Nazaraei, Salvator inducitur loquens: Modo me arripuit mater mea, Spiritus sanctus. Porro simila, quae de frumento conficitur, refertur ad Dominum, qui de semetipso ait. Nisi granum tritici ceciderit, et in terra mortuum fuerit, ipsum solum manet. Sin autem mortuum fuerit, multum fructum affert (Joan. XII, 24). Oleum vero, quod lassorum membra sustentat et reficit, et est luminis nutrimentum, et quo in tabernaculo Dei jube lucernae lumen accenditur, Patri dicitur convenire. Quae omnia unam credentibus tribuunt gratiam, dicente Apostolo: Divisiones sunt gratiarum, unus autem spiritus, et divisiones ministeriorum, unus autem Dominus, et divisiones operationum, unus autem et idem Deus (I Cor. XII, 4, 5). Qui talem comederit cibum, et hoc dulcissimo, et suavissimo pane oleique splendore fulgente pastus fuerit ac nutritus, vertetur in decorem, et fiet pulcherrimus: non semel, sed repetito, nimis, nimis.

Duplicatum enim adverbium pondus facit orationis: quo ad pulchritudinis magnitudinem addi ultra nihil possit.

Et profecisti in regnum.

Hoc in Septuaginta non habetur, qui forsitan Alexandriae in Graecum sermonem Scripturas ex Hebraica veritate vertentes, timuerunt hoc edere, ne regem Aegypti viderentur offendere, dum a Deo Jerusalem debitum regnum esse commemorarent: quamquam eruditi solos quinque libros Moysi ab eis interpretatos probent (Vid. sup. cap. V). Post ornatum ergo multiplicem, post coronam, post auri et argenti abundantiam, post indumenta palliaque pulcherrima, post decorem incredibilem proficit in reginam, quia civitas est magni regis, de quo scriptum est: Deus iudicium tuum regi da, et justitiam tuam filio regis (Ps. XVII, 1). Et in Apocalypsi Joannis Jerusalem quasi sponsa ornata atque composita describitur viro suo (Apoc. XXI). In Psalmis quoque de eadem dicitur: Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate (Ps. XLIV, 10). Omne autem quod dicimus de Jerusalem, ne in singulis haereamus, et librorum magnitudo taedium legentibus faciat, referamos ad Ecclesiam. Si enim Jerusalem, juxta Apostolum (Galat. IV), mater nostra est; mater autem nostra Ecclesia est: consequenter Jerusalem Ecclesia est, mater primitivorum qui descripti sunt in coelis.

(Vers. 14.)

Et egressum est nomen tuum in gentes propter speciem tuam, quia perfecta eras in decore meo quem posui super te, dicit Dominus Deus.

LXX: Et exivit nomen tuum in gentes in specie tua: quia completum erat in pulchritudine quam posui super te, dicit Dominus Deus. Hunc locum manifestius

interpretatus est Symmachus: Et egressum est nomen tuum in gentes, quod perfectum erat propter dignitatem meam, quam posueram super te, dicit Dominus Deus. Et est sensus: Meis beneficiis meaque incredibili largitate ad reginae vocabulum pervenisti, ita ut de te omnium gentium sermo loqueretur, et esses non tuis meritis atque virtutibus, sed mea liberalitate perfecta. Nisi enim Dominus aedificaverit domum, in vanum laboraverunt qui aedificant eam. Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam (Ps. CXXVI, 1, 2). Qui plantat enim et qui rigat, nihil est, nisi Dominus dederit incrementum (I Cor. III); quia non est volentis neque currentis, sed miserentis Dei (Rom. IX, 16): ut postquam omnia fecerimus, dicamus: Servi inutiles sumus: quae debuimus facere, fecimus (Luc. XVII, 10). Non quo ex beneficentia Dei, liberum homini tollatur arbitrium, sed quo ipsa libertas Dominum habere debeat adiutorem.

(Vers. 15.)

Et habens fiduciam in pulchritudine tua: fornicata es in nomine tuo, et exposuisti fornicationem tuam omni transeunti, ut ejus fieres.

Grande discrimen, non in Dei clementia, sed in suo decore confidere. Quantoque quis sublimior fuerit, debet timere ne corruat, et fornicetur in nomine suo. Adversariae siquidem potestates solitos contemnunt cibos, et peregrina alimenta desiderant. Unde de diabolo dicitur: Escae ejus electae (Abac. I, 16). Non vult quemlibet decipere. Saul regem qui electus a Domino est, et Judam apostolum supplantare festinat. Non ergo confidamus in propria pulchritudine, nec Dei liberalitatem, nostram putemus esse virtutem; sed potius audiamus: Ne glories in crastinum: nescis enim quid ventura pariat dies (Prov. XXVII, 1). Et in alio loco: Fratres, si praeventus fuerit homo in aliquo peccato, vos qui spirituales estis, perficite hujuscemodi in spiritu

mansuetudinis, considerans teipsum, ne forte et tu tenteris (Galat. VI, 1). Neque exponamus, sive effundamus, fornicationem nostram omni transeunti, ut non Dei, in quem credimus, sed ejus fiamus a quo polluimur. Qui cuncta recipit vitia, et diversorum peccatorum spiritum transeuntem suo suscipit gremio, et divaricat pedes suos omni transeunti, iste effundit fornicationem suam, et ejus incipit sustinere dominatum, cujus hospes exstiterit.

(Vers 16.)

Et sumens de vestimentis tuis, fecisti tibi excelsa hinc inde consuta, et fornicata es super eis, sicut non est factum, neque futurum est.

LXX: Et tulisti de vestibus tuis, et fecisti tibi idola consuta, et fornicata es super eis, et non ingredieris, neque fiet. Symmachus hunc locum ita interpretatus est: Cumque tulisses de vestibus tuis, fecisti tibi excelsa multicoloria, et fornicata es in eis, non facta neque futura. Pro consutis et versicoloribus et excelsis, sive idolis, Aquila et Theodotio --- transtulerunt, quod significat diversos pannos hinc inde consutos, et instar emplastri factum idolum, quasi --- vestimentum. Vestivi, inquit, te versicoloribus, et induta es bysso, et polymito, et multarum varietate formarum. Tu autem vestimenta tua quibus mea largitate donata es, tulisti: et fecisti tibi idola, vel excelsa, quae Hebraice dicuntur BAMOTH, quod numquam ante factum est, neque fiet; ut quae acceperis ad ornatum, transtuleris ad injuriam donatoris. Quod super Jerusalem juxta litteram intelligi potest, ut omnia praecepta Legis, et divitias ac rerum omnium abundantiam idolis deputaverit, quod gens alia non fecerit, nec factura sit. Omnes enim nationes quae a principio idolis servierunt, non tanti criminis reae sunt. Nostra autem Jerusalem, quae interpretatur, visio pacis, ab haereticis scinditur, quando unum et alterum

testimonium Scripturarum de propriis carpentes locis, conantur assuere his, quibus non queunt coaptare. Ad quos et supra dictum in hoc eodem propheta legimus: Vae his qui consuunt cervicalia sub omni cubito manus, et faciunt operimenta super caput universae aetatis (Sup. XIII, 18): quod Dominus fieri prohibens, loquitur in Evangelio: Nemo assumit commissuram panni rudis in veteri vestimento. Alioquin tollit de plenitudine ejus, et pejor scissura fiet: nec mittunt vinum novum in utres veteres (Matth. IX, 16, 17). Tales sunt Nazaraei, qui veteris Legis observantiam, Evangelicae gratiae aptare conantur. Et omnes haeretici, qui testimonium in suo loco alteri sensui congruens, alteri nituntur assuere: cum Dominica tunica desuper texta per totum, scindi omnino non possit, sed texta Spiritu sancto nullam recipiat scissionem. Quod autem dicitur juxta LXX, et non intrabis neque erit, hoc significat: cum tibi idola feceris perversorum dogmatum, quae arbitraris excelsa: et fornicata sis super eis, credens in his quae ipsa finxisti, templum Dei intrare non poteris. Et simulacra tua substantiam non habebunt, neque erunt in perpetuum, dicente Apostolo: Scimus enim quia nihil est idolum in mundo (I Cor. VIII, 4).

(Vers. 17.)

Et tulisti vasa decoris tui de auro meo atque argento meo quae dedi tibi; et fecisti tibi imagines masculinas, et fornicata es in eis.

Juxta litteram Dominus Lege praecepit, ut fierent thuribula, phialae, candelabrum, arca Testamenti, cunctaque vel aurea vel deaurata, et alia ex argento, quae omnia conflavit Jerusalem et vertit in idola Belis, sive Baalis, Chamos et Astaroth, et Melchom. Juxta intelligentiam spiritualem, et de auro et argento sanctarum Scripturarum idola facimus, quando gratiam sensus et eloquentiae haeretica pravitate corrumpimus,

et ponimus in coelo os nostrum, et lingua nostra pertransit in terram. Masculinae autem dicuntur imagines in quibus omnis haeresis fornicatur, ex eo quod unusquisque se putat robustissima colere, et habere quae finxit, nec ulla posse oppugnatione subverti. Hae sunt imagines quas de nostro corde confinximus, et quae in coelesti Jerusalem destruendae sunt, de quibus Propheta pronuntiat: Domine, in civitate tua imaginem ipsorum dissipabis (Ps. LXXII, 20). Quicumque enim homo est, et Dei nomen amisit, dicitur de eo: Verumtamen in imagine perambulat homo, verumtamen frustra conturbatur (Ps. XXXVIII, 7). Nos autem unum habemus virum, et unam veneramur imaginem, quae est imago invisibilis et omnipotentis Dei.

(Vers. 18.)

Et sumpsisti vestimenta tua multicoloria, et operuisti illas: subauditur imagines masculinas: ut omnem cultum quem acceperat ad utendum, verteret in blasphemiam.

Hoc autem facimus, quoties prudentia, temperantia, fortitudine, justitia, cunctisque virtutibus haeticam circumdamus pravitatem, sub occasione earum, simplices quosque decipimus; ut videntes mella virtutum, vitiorum venena non caveant.

Et oleum meum, et thymiama meum, posuisti coram eis. Et panem meum (sive ut LXX transtulerunt, panes meos) quem dedi tibi; similam, et oleum, et mel, quibus enutrivi te, posuisti ea in conspectu eorum in odorem suavitatis. Oleum de quo supra diximus, et thymiama, sive incensum, de quo Psalmista proclamat: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo (Ps. CXL, 2); et panes propositionis, quos Deo jubemur offerre: similam quoque, sensum purissimum Scripturarum, et mel, quod gustavit Jonathan, et aperti sunt oculi ejus et confortatus est (I Reg. XIV), posuit misera Jerusalem in conspectu idolorum,

sive coram imaginibus masculinis, ut essent his in odorem suavitatis, quae natura sua dulcia sunt atque suavissima: sed dum offeruntur idolis falsisque doctrinis, vertuntur in amaritudinem.

LIBER QUINTUS.

Ne librorum numerus confundatur, et per longa temporum spatia divisorum inter se voluminum ordo vitietur, praefatiunculas singulis libris praeposui: ut ex fronte tituli statim lector agnoscat, quotus sibi liber legendus, et quae nobis propheta explananda sit. In praeterito igitur volumine, id est, quarto, partem prophetiae contra Jerusalem, cujus istud exordium est: Radix tua et generatio tua de terra Chanaan, usque ad eum locum, ubi scriptum est: Similam et oleum et mel, quibus enutrivi te, posuisti in conspectu eorum in odorem suavitatis, ut potui brevi sermone disserui. Nunc ejusdem prophetiae pars reliqua cum caeteris quae sequuntur, quinto volumini, et tuo, Eustochium, nomini dedicatur. In quo nihil ex arte rhetorica, nihil ex compositione reperies, et venustate verborum: sed curam simplicis et solertis diligentiae, ut ista et sola laus mea sit, si prophetae per me dicta intelligas.

(Vers. 20 seqq.)

Et factum est, ait Dominus Deus, et tulisti filios tuos et filias tuas, quas generasti mihi: et immolasti eis ad devorandum. Numquid parva est fornicatio tua, immolantis filios meos? et dedisti illos consecrans eis. Et post omnes abominationes tuas et fornicationes, non es recordata dierum adolescentiae tuae, quando eras nuda et confusionis plena, conculcata in sanguine tuo.

LXX: Et factum est post haec, dicit Adonai Dominus, et tulisti filios tuos, et filias tuas quas genuisti, et

immolasti eis in consumptionem, quasi parum fornicata sis, et interfecisti filios tuos, et dedisti eos cum offerres illis, hoc est, super omnem fornicationem tuam et abominationes tuas, et non es recordata diei infantiae tuae, quando eras nuda et ignominiosa: mixta in sanguine tuo vixisti. Quod filios suos, et filias Jerusalem, de quibus scriptum est: Filios genui et exaltavi: ipsi autem spreverunt me (Isa. I, 2); idolis immolaverit, sancta Scriptura commemorat: Immolaverunt filios suos et filias suas daemonibus (Ps. CV, 37). Et iterum: Effuderunt sanguinem innocentem (Ibid., 38), sanguinem filiorum suorum, et filiarum suarum, quas immolaverunt sculptilibus Chanaan (Exod. IV, 22). Suos autem vocat juxta Hebraicum. Ipse enim de eis dixerat: Filius primogenitus meus Israel. Sive juxta Septuaginta, tuos, quos de fornicatione genuisti. In eo autem loco in quo nos posuimus, et dedisti illos consecrans eis, pro quo Septuaginta transtulerunt, et dedisti eos ad placandum, sive expiandum, Aquila, Symmachus, et Theodotio posuerunt, transtulisti et transduxisti eos: quia ethnici per ignem filios suos, vel transferunt parvulos, vel adultos transire compellunt. Cum haec, ait, feceris, non es recordata infantiae tuae, quando tuli te conspersam sanguine et lavi, et post multa quae propheticus sermo narravit, copulavi mihi. Nostra quoque Jerusalem, si haeretica fraudulentia supplantata fuerit, tollit filios suos, qui robustiores sunt in fide, et filias quae non habent tantam fidei fortitudinem. Aut certe filios, qui mystica quaeque cognoscunt: filias quae simplicem sequuntur historiam; et tradit daemonibus devorandos, et cum interficiat eos, vivificare se credit, et placare simulacra, quorum occisione saturantur. Quodque dicitur juxta Septuaginta, hoc est, super omnem fornicationem tuam, et abominationes tuas, illud significat, quod cunctis peccatis et fornicationibus peior sit doctrina daemonum: immo interficiet eos, quos vel multo labore genuerat Deo, vel suos fecerat filios, quos in fornicatione generavit.

(Vers 23 seqq.)

Et accidit post omnem malitiam tuam: vae, vae tibi, dicit Dominus Deus. Et aedificasti tibi lupanar, et fecisti tibi prostibulum in cunctis plateis. Ad omne caput viae aedificasti signum prostitutionis tuae, et abominabilem fecisti decorem tuum, et divisisti pedes tuos omni transeunti, et multiplicasti fornicationes tuas. Et fornicata es cum filiis Aegypti vicinis tuis magnarum carnum, et multiplicasti fornicationem tuam ad irritandum me.

LXX: Et factum est post omnes malitias tuas + vae, vae tibi ** dicit Adonai Dominus. Et aedificasti tibi habitaculum fornicationis, et fecisti tibi prostitutionem in omni platea. Et in principio omnis viae aedificasti fornicationes tuas: et corrupisti decorem tuum, et divaricasti crura tua omni transeunti, et multiplicasti fornicationem tuam: et fornicata es cum filiis Aegypti vicinis tuis, qui sunt magnarum carnum, et multipliciter fornicata es, ut me ad iracundiam provocares. Hoc quod secundo dicitur, vae, vae tibi, Vulgata editio non habet, sed de Theodotionis editione additum est. Rursumque ubi nos diximus: Et aedificasti tibi lupanar, pro quo Septuaginta transtulerunt: Et aedificasti tibi habitaculum fornicationis, Symmachus et Theodotio πορνῖον interpretati sunt; Aquila volens exprimere etymologiam sermonis Hebraici GOB, posuit βάθυνον, quod nos dicere possumus, foveam: ut significet ganeam ac defossum specum atque tenebrosus, in quo prostituerum libido versatur. Quodque sequitur: Et fecisti tibi prostibulum in cunctis plateis, pro quo Septuaginta transtulerunt --- in Hebraico habet RAMA: et tam Aquila, quam Symmachus et Theodotio, excelsum sive sublime interpretati sunt. Denique et in consequentibus, ubi scriptum est: Ad omne caput viae aedificasti signum prostitutionis tuae, pro signo et fornicatione, rursum in Hebraeo habet RAMA, quod nos vel prostibulum, vel signum interpretati sumus, cum apud Hebraeos unum vocabulum sit. Hoc autem

ponitur, quod excelsus sit; ut volentibus fornicari, procul appareat fornicationis locus, et non necesse sit quaeri. Quod semel et iterum atque iterum diximus, in perpetuum dixisse sufficiat, sub persona mulieris post multa mariti beneficia fornicantis, describi fornicationem Jerusalem, quomodo a Deo recesserit, et juncta sit idolis, nec occulta fuerit fornicatione contenta; sed aedificaverit sibi lupanar, et in omni via signum transeuntibus posuerit, ut venirent ad scortum, et satiarent libidinem, non tam suam, quam ejus quae divaricavit crura sua omni transeunti, et pulchritudinis magnitudinem fornicationis magnitudine deturparit: et inter caetera etiam Aegyptiis vicinis suis amore magnarum carnum prostrata sit. Et ut omne genus turpitudinis demonstraret, multiplici spurcitiae genere deformata sit. Nulli autem dubium, quod Aegypto vicina sit Palaestina, dicente Domino ad Abraham: Dabo tibi omnem terram a fluvio Aegypti, usque ad fluvium magnum Euphratem (Gen. XV, 18), ut ex una parte Aegyptios, et ex altera habeat Assyrios, cum quibus et in posterioribus dicitur fornicata. Fornicatio autem Jerusalem cum Aegyptiis, idololatriae eorum imitatio est. Ad nostram autem Jerusalem, sive Ecclesiam, sive credentium animas, si fuerint negligentes, et omnibus vitiis patuerint, duplex maledictionis sermo dirigitur, ut audiant: Vae, vae tibi, ait Dominus Deus, juxta illud quod in Apocalypsi Joannis scriptum est: Vae super omnes habitatores terrae (Apoc. VIII, 13). Si enim sanctus dicit: Advena sum, et peregrinus sicut omnes patres mei (Psal. XXXVIII, 13): quare non peccator habitator terrae esse dicitur? Aedificat autem sibi lupanar, qui tota frontis libertate delinquit; juxta illud quod scriptum est: Peccator cum venerit in profundum iniquitatis, contemnit (Prov. XVIII, 3). Et exstruit altissimum locum in cunctis plateis: Lata enim et spatiosa via est quae ducit ad mortem. Et in omni capite viae aedificat; ut nulla peccatorum genera derelinquat; sed imitans scortum Proverbiorum, manifeste in plateis et in angulis platearum, praetereuntes stultos juvenes ad suos invitet amplexus, et polluat decorem

animae, quem pro beneficio a Deo conditore sortita est (Prov. V et VII). Et omnia itinera ejus plena sunt turpitudinis, cunctisque cogitationibus quae vitiorum incentiva suppeditant, aperit cor suum, et crura divaricat, et fornicatur cum Aegyptiis vicinis suis, quorum exempla sectatur, ethnicis videlicet, qui in suis turpitudinibus gloriantur, et tam nefaria est, ut ipsos quoque superet in turpitudine. Et haec omnia facit, ut Deum ad iracundiam provocet. Magnarum autem carnum Aegyptii esse dicuntur, sive ob turpitudinis magnitudinem, sive ob peccatorum deformitatem. Unde sanctus, carnum dicitur parvularum, quae in eo decrescunt quotidie, et per virtutes attenuantur: ita ut nequaquam caro appelletur, sed spiritus: et loquatur in psalmo: Sitivit anima mea ad te, Deus, quam multipliciter tibi caro mea (Psal. LXII, 2): sive (ut quaedam habent exemplaria) quomodo consumpta est caro mea: In terra deserta et invia et inaquosa: sic in sancto apparui tibi (I Cor. V). Quamobrem et Corinthius fornicator traditur in interitum carnis, ut spiritus salvus fiat. De hac carne scriptum est: Omnis caro fenum, et omnis gloria ejus quasi flos feni. Aruit fenum, et flos ejus decidit: verbum autem Domini manet in aeternum (Isa. XL, 6, 7). De qua et Apostolus loquebatur: Caro et sanguis regnum Dei non possidebunt (I Cor. XV, 50). Et in Genesi loquitur Deus: Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quia caro sunt (Gen. VI, 3). Et ad credentes dicitur: Qui in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem non estis in carne, sed in spiritu (Rom. VIII, 8, 9). Alia autem caro sanctorum est, de qua scriptum est: Omnis caro videbit salutare Dei (Isai. XL, 5).

(Vers. 27.)

Ecce ego extendam manum meam super te, et auferam justificationem tuam, et dabo te in animas odientium te, filiarum Palaestinarum, quae erubescunt in via tua scelerata.

LXX: Si autem extendero manum meam super te, et auferam legitima tua, et dabo te in animas odientium te, filiarum alienigenarum, quae te declinare fecerunt de via tua. Quodque sequitur: --- hoc est, impie egisti, juxta Septuaginta sequenti capitulo coaptatur, juxta caeteros finis superioris est. Extendit autem Dominus super Jerusalem manum suam, ut corrigat delinquentem, et auferat legitima ejus, quae quamdiu Dei praecepta servabat, legitima Domini dicebantur. Quando vero adoravit idola, et religionem in impietatem mutavit, nequaquam legitima illius appellantur. Quod non solum in lege et caeremoniis, sed in sabbatis quoque et diebus festis et neomeniis accipiendum est. Dans enim legem, ait: Sabbata mea et dies festos meos. Quando autem recesserunt a Deo, dicitur eis: Neomenias vestras, et sabbata, et diem magnum non recipiam: Jejunium et otium, et solemnitates vestras odit anima mea (Exod. XXXI; Deut. V; Isai. I, 14). Quod et de populo scriptum est (Deut. VII). Qui enim prius Dei populus vocabatur, postquam recessit a Domino, dicitur de eo ad Moysen: Peccavit populus tuus quem eduxisti de terra Aegypti (Exod. XXXII, 7). Quae hic extensio manus, alibi elevatio, sive visitatio dicitur. Quando enim peccantem non corripit Deus, contrahit manum suam. Sin autem peccaverit, et in Dei lege coeperit aegrotare, mittitur ad eum visitatio; juxta illud quod in psalmo canitur: Si dereliquerunt filii ejus legem meam, et in judiciis meis non ambulaverint: visitabo in virga iniquitates eorum (Psal. LXXXVIII, 31, 32). Et in hoc propheta scriptum est: Terra si peccaverit mihi ut delinquat delictum, extendam manum meam super eam, et conteram firmamentum panis ejus, et reliqua. In quo quaerimus, quid sit inter extensionem manus, et emissionem ejus. Loquitur autem diabolus ad Dominum: Mitte manum tuam, et tange omnia quae habet: nisi in facie benedixerit tibi (Job. II, 5). Videturque mihi mitti manus, ad probationem eorum quibus mittitur: extendi autem, ad poenas eorum qui merentur supplicia. Nec solum extensio et immissio; sed expansio manus Dei

dicitur, Isaia ex persona Domini proclamante: Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, et contradicentem (Isa. LXV, 2). Sanctus quoque levare narratur manus, Scriptura dicente: Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum (Ps. CXL, 2). Sublatis autem legitimis Dei a populo Judaeorum, interrogemus eos quam habeant legis observantiam. Victimam sublato templo atque subverso offerre non possunt; nec adulterarum lapidatio, caeterorumque criminum lege concessa exerceri potest, et vacatio terrae anno remissionis, et caetera hujuscemodi. Datur autem in animas odientium se filiarum Palaestinarum, quando traditur Palaestinis, quos indifferenter Septuaginta alienigenas vocant: quas intelligere possumus, urbes vel oppida Palaestinae. Nostra quoque Jerusalem, si praeterierimus caeremonias Dei, et extenta fuerit manus ejus super nos, et ablata cuncta legis observantia, tradetur filiabus Palaestinae et non filiis. Neque enim primum fortioribus suppliciis tradimur, sed juxta peccatorum qualitatem, inferioribus: ut correpti in minori, majora cruciatuum tormenta vitemus. Philisthiim, hoc est, Palaestini, prima litterarum parte mutata, interpretantur cadentes poculo, sive fractura [Forte actura]. Per quae significatur tradendos nos adversariis potestatibus, quae biberunt de calice Babylonis, et corruerunt, et quarum opera perversa sunt. Tantaque erit miserae Jerusalem correptio atque ignominia, ut erubescant etiam ipsae adversariae potestates super nostrorum magnitudine peccatorum. Quod nos interpretati sumus juxta Symmachum, scelerata: Theodotio ipsum verbum Hebraicum posuit ZEMMA. Sublatis autem caeremoniis Dei a populo Judaeorum, ad nos cum sacerdotio transit et legislatio, dicente Scriptura: Constitue, Domine, legislatorem super eos (Psal. IX, 21). Et in alio loco: Legem pone mihi, Domine, in via tua (Psal. XXVI, 11).

(Vers. 28, 29.)

Et fornicata es in filiis Assyriorum: eo quod necdum fueris expleta, et postquam fornicata es, nec sic es satiata. Et multiplicasti fornicationem tuam in terra Chanaan cum Chaldaeis, et nec sic satiata es.

LXX: Impie egisti, et fornicata es in filios Assur; et nec sic satiata es: et fornicata es, et non es repleta; et multiplicasti testamenta tua ad terram Chanaan, et Chaldaeorum; et neque in istis expleta es. Supra scriptum est, Jerusalem fornicatam cum filiis Aegypti vicinis suis, qui sunt magnarum carnum: hic altera Assyriorum vicinitas indicatur. Et propterea utrisque traduntur gentibus, quia utrarumque simulacra venerati sunt, ingredientiisque Chaldaeam, quae est terra Chanaan, imitati sunt eorum errores quorum imperio subiacebant. Secundum tropologiam de aliis peccatis ad alia saepe transimus. Cumque non egerimus priorum scelerum poenitentiam, augemus delicta delictis, et nullo errore satiamur, sed quasi fune longo et corrigia jugi vitulae, trahimus peccata, et testamentum nostrum, sive fornicationem multiplicamus in terra Chanaan, quae interpretatur, quasi fluctuatio, et cum Chaldaeis, qui et ipsi nobiscum sonant, quasi daemona (Psal. XXXIX, 3). Semperque vestigia habemus in salo, et numquam possumus dicere: statuit supra petram pedes meos. Haereticorumque pravitatibus subjicimur, qui habent similitudinem daemonum: sive ipsis Daemonibus, de quibus Paulus scribit: Non est nobis pugna adversus carnem et sanguinem, sed adversum rectores tenebrarum istarum, adversum spiritualia nequitiae in coelestibus (Ephes. VI, 12).

(Vers. 30, 31.)

In quo mundabo cor tuum, ait Dominus Deus, cum facias haec omnia opera mulieris meretricis, et procacis? Quia fabricata es lupanar tuum in capite omnis viae, et

excelsum tuum fecisti in omni platea: nec facta es quasi meretrix fastidio augens pretium.

LXX: Quid faciam cordi tuo, dicit Adonai Dominus, cum feceris haec omnia opera mulieris fornicariae, et impudentis? ÷ et fornicata es tripliciter in filiabus tuis ** quando aedificasti lupanar tuum in principio omnis viae, et basim tuam fecisti in omni platea: et non fuisti quasi meretrix congregans mercedes. Quodque dixere Septuaginta: Et fornicata es tripliciter in filiabus tuis, in Hebraico non habetur, nec aliorum Interpretum quispiam posuit. --- (contentiose) autem haec omnia ad Jerusalem loquitur Deus, quod invenire non valeat, quo aegrotantem et seminecem possit curare medicamine; juxta illud quod scribit Isaias: Quid est quod debui ultra facere vineae meae, et non fecerim ei (Isa. V, 4)? Et Osee: Quid tibi faciam, Ephraim? quid faciam tibi, Juda? Misericordia vestra quasi nubes matutina, et quasi ros mane pertransiens (Osee VI, 4). Idololatria enim tua non in occulto, sed tota libertate commissa est, ut in omnibus viarum principiis et compitis poneres aras, et basim, sive excelsum tuum, de quo supra diximus, faceres in omni platea. Nec imitata est callidas meretrices, quae solent difficultate augere libidinis pretium, et ex hoc magis amatores ad insaniam provocare. Sive juxta Septuaginta: Non fuisti quasi meretrix congregans mercedes, sed dedisti quae accipere debueras, ut nec in eo quod fornicata es, et secuta daemones, eorum protegereris auxilio, sed variis oppressa captivitatibus, sentiret calamitates tuas. Quod quidem et ad omnem animam Christianam referri potest, quae deserto cultu Dei, vitiis se, luxuriaeque permisit, et saecularem secuta vitam, ne in ea quidem egit feliciter, sed et divitias religionis perdidit, et mundi divitias non accepit: nec in constupranda ea fuit aliqua difficultas, sed ipsa se ingessit amatoribus suis. Est autem et alia fornicatio spiritualis, quando deserentes Ecclesiam, haereticis jungimur, et aedificamus lupanar nostrum in capite omnis

viae, quibus praecipit sermo divinus: State in viis, et quaerite semitas Domini sempiternas, et videte quae sit via bona, et ambulate in ea (Jerem. VI, 46), Moysi videlicet, Jesu, Judicum et Regum libris, Isaiaque et Jeremia, et aliis prophetis. In omnibus viarum principiis fabricatur lupanar suum, qui ad perversitatem doctrinae, testimoniis male abutitur Scripturarum et dicit: Haec ait Isaias: haec dicit Osee: haec locutus est Moyses: haec Daniel. Et pulchre non in mediis viis, nec in viarum terminis ponit lupanar suum, sed in principio. Si enim ad scientiam, et profunda divinorum venerit librorum, errare non poterit. Excelsum quoque suum, sive basim, facit in omni platea, Ethnicorum se, et impiorum lasciviae vitiisque permittens, etiam inter ipsos haereticos cum ab eis fuerit deturpata, non habens gratiam, sed patens contemptui, quia facile praeteritam fidei perdidit castitatem. Hoc autem quod (ut supra diximus) in Hebraico non habetur: Fornicata es tripliciter in filiabus tuis, sive ad Jerusalem juxta litteram dicitur, quod omni genere in suis oppidis, et viculis fornicata sit; et nullus remanserit angulus vel platea, ubi non idololatriae signa condiderit: sive Ecclesiae credentibusque deceptis, qui non audierunt illud Apostoli: Ipse autem Deus pacis sanctificet vos per omnia, ut integer spiritus vester, et anima, et corpus sine querela in die adventus Domini nostri Jesu Christi servetur (I Thess. V, 23); sed omni genere fornicati sunt et corpore, et anima, et spiritu. Legimus in Proverbiis: Tu autem scribe ea tripliciter, ut respondeas sermones veritatis, qui proponuntur tibi (Prov. XXII, 20, 21). Et jubetur nobis, ut eloquia veritatis, id est, Scripturas sanctas, intelligamus tripliciter. Primum, juxta litteram; secundo, medie per tropologiam; tertio, sublimius, ut mystica quaeque noscamus. Secundum litteram, illud est: Neque fornicemur, sicut quidam eorum fornicati sunt, et ceciderunt una die viginti tria millia (I Cor. X, 8). Et: Nolite murmurare, sicut quidam de eis murmuraverunt et perierunt ab exterminatore (I Cor. X, 10). Medie autem et juxta tropologiam, quando

recedimus a littera, et paululum ad altiora conscendimus, dicente Apostolo: Scriptum est: Non alligabis os bovi trituranti. Statimque sequitur: Numquid de bobus cura est Deo? An propter nos utique locutus est? (I Cor. IX, 9). Extrema autem, id est, tertia et sublimis sacraque intelligentia, juxta illud ejusdem Apostoli: Propterea relinquet homo patrem et matrem, et adhaerebit uxori suae. Sacramentum hoc magnum est. Ego autem dico in Christo, et in Ecclesia (Ephes. V, 31, 32).

(Vers. 32 seqq.)

Sed quasi mulier adultera, quae super virum suum inducit alienos. Omnibus meretricibus dantur mercedes: tu autem dedisti mercedes cunctis amatoribus tuis, et donabas eis ut intrarent ad te undique ad fornicandum tecum. Factumque est in te contra consuetudinem mulierum in fornicationibus tuis, et post te non erit fornicatio. In eo enim quod dedisti mercedes, et mercedes non accepisti: factum est in te contrarium.

LXX: Mulier adultera ÷ similis tui: ** a viro suo accipiens mercedes: omnibus qui fornicabantur cum ea dabat mercedes: et tu dedisti mercedes cunctis amatoribus tuis, et onerabas illos ut venirent ad te, per circuitum in fornicatione tua. Et factum est in te perversum contra mulieres in fornicatione tua, et post te non sunt fornicatae: in eo quod dares mercedes, et mercedes non sunt datae tibi: et factum est in te perversum. Hoc quod in LXX scriptum est, similis tui, in Hebraico non habetur, et lectionis conturbat ordinem, et facit non minimam quaestionem, quae mulier, cujus similis sit: cum Jerusalem ipsa mulier adultera esse dicatur. Tulit igitur Jerusalem rerum omnium abundantiam, qua fuerat viri liberalitate donata, et dedit eam alienis, daemonibus videlicet et idolis, juxta illud quod scriptum est in Osee: Et haec non cognovit, quia ego dedi ei triticum, et vinum, et oleum, et argentum

multiplicavi ei: ipsa vero argentea et aurea fecit Baalim (Osee II, 8.) Unde iratus statim infert: Propterea convertam, et auferam triticum meum in tempore suo, et vinum meum in tempore suo; et tollam vestimenta mea, et linteamina mea, ut non operiam ultra ignominiam ejus: et nunc revelabo immunditiam ejus in conspectu amatorum illius, et nemo eruet eam de manu mea. Cumque omnes mulieres fornicantes soleant accipere mercedes ab amatoribus suis, Jerusalem fecit contrarium, ut magis daret quam acciperet. Et ut largitatem mercedis ostenderet: Onerabat (Al. Honorabat), inquit, eos ut venirent ad se per circuitum; ne quis esset vicinus qui ejus ignominiae non misceretur. Et quidem Jerusalem in hoc quoque vicit alias meretrices, ut non solum sua daret, quae pro ritu turpitudinis labore quaesiverat; sed et munera maritalia amatoribus, et stupratoribus suis tribueret. Tantaque fuit expositio adulterae ad omnem turpitudinis magnitudinem, ut non solum praesentibus, sed etiam futuris meretricibus praeferatur. Unde et nos juxta Symmachum interpretati sumus: Et post te non erit fornicatio. Collatione enim tui, omnis deinceps fornicatio levior existimabitur. Quidquid de Jerusalem diximus, refertur ad Ecclesiam animasque credentium, quae munera maritalia, aurum videlicet in sensu, et argentum in eloquio, et vestimenta, quibus foeditas nostra ac turpitudine velatur, dant amatoribus suis; vel contrariis fortitudinibus, vel magistris dogmatum perversorum, quando asserunt nihil nocere luxuriam, et passivam libidinem, juxta corporis genitalia, coitum naturali lege deponere: cibus omnibus indifferenter utendum, qui ad hoc facti sunt, ut sumantur. Prudentiam in eo tantum necessariam, ut sibi prosit; nec justitiam habere locum, quae si valeat, mendicandum sit, et caetera hujuscemodi. Quae accipiens misera Jerusalem, in qua visio pacis esse deberet, acumen ingenii et eloquii venustatem vertit in turpitudinem. Et pro amatoribus suis adversum maritum ornata processit his ornamentis, in quibus in boni abusionem a viro fuerat ornata. Quodque sequitur: Et

donabas eis ut intrarent ad te undique ad fornicandum tecum, omne genus significat peccatorum, ut non uno sit contenta delicto, sed peccandi sustineat famem, et contra jura naturae omnibus turpata membris usque ad verticem polluatur.

(Vers. 35 seqq.)

Propterea, meretrix, audi verbum Domini. Haec dicit Dominus Deus: Quia effusum est aes tuum, et revelata est ignominia tua in fornicationibus tuis super amatores tuos, et super idola abominationum tuarum in sanguine filiorum tuorum, quos dedisti eis. Ecce ego congregabo omnes amatores tuos, quibus commixta es, et omnes quos dilexisti cum universis quos oderas, et congregabo eos super te undique, et nudabo ignominiam tuam coram eis et videbunt omnem turpitudinem tuam. Et judicabo te judiciis adulterarum, et effudentium sanguinem, et dabo te in sanguinem furoris et zeli, et dabo te in manus eorum, et destruent lupanar tuum, et demolientur prostibulum tuum, et denudabunt te vestimentis tuis, et auferent vasa decoris tui, et derelinquent te nudam, plenamque ignominia. Et adducent super te multitudinem, et lapidabunt te lapidibus, et trucidabunt te gladiis suis. Et comburent domos tuas igni, et facient in te judicia in oculis mulierum plurimarum, et desines fornicari et mercedes ultra non dabis. Et requiescet indignatio mea in te, et auferetur zelus meus a te, et quiescam, nec irascar amplius: eo quod non fueris recordata dierum adolescentiae tuae, et provocasti me in omnibus his. Quapropter et ego vias tuas in capite tuo dedi, ait Dominus Deus, et non feci juxta scelera tua in omnibus abominationibus tuis.

LXX: Propterea, meretrix, audi verbum Domini: Haec dicit Adonai Dominus: Quia effudisti aes tuum, et revelabitur ignominia tua in fornicatione tua ad amatores tuos, et in omnes cogitationes iniquitatum tuarum, et in

sanguine filiorum tuorum, quos dedisti eis. Ideo ecce ego super te congregabo omnes amatores tuos, quibus commixta es, et omnes quos dilexisti cum universis quos oderas, et congregabo eos super te per circuitum, et revelabo malitias tuas ad eos, et videbunt cunctam ignominiam tuam. Et ulciscar te ultione adulterarum et effundentium sanguinem, et ponam te in sanguine furoris et zeli, et tradam te in manus eorum: et suffodient lupanar tuum, et destruent basim tuam, et nudabunt te vestimentis tuis, et tollent vasa gloriationis tuae, et derelinquent te nudam et plenam ignominiae, et adducent super te multitudinem, et lapidabunt te lapidibus, et truncabunt te gladiis suis. Et succendent domos tuas igni, et facient in te ultiones coram mulieribus plurimis: et avertam te a fornicatione, et mercedes ultra non dabis: et immittam furorem meum super te, et auferetur zelus meus a te, et requiescam, et non ero ultra sollicitus: quia non es recordata diei infantiae tuae, et contristabas me in his omnibus. Et ecce ego vias tuas in caput tuum dabo, dicit Adonai Dominus: et sic fecisti iniquitatem super cunctis iniquitatibus tuis. Primum historiae fundamenta jacimus. Quia haec et illa fecisti, quae superior sermo comprehendit: idcirco audi, meretrix, quae feceris, et quae passura sis. Effudisti aes tuum quod a me acceperas, et dedisti mercedem amatoribus tuis, quae accipere debueras, et interfecisti filios tuos, dum eos offerres idolis: ut non solum adultera, sed et parricida exstiteris. Idcirco congregabo super te omnes amatores tuos, cum quibus fornicata es, tam eos quos dilexisti, quam illos quos oderas, et adulterarum te lege nudabo, ut omnes videant turpitudinem tuam, et genitalia propter quae prius amoris amentia ferebantur. Haec autem omnia per metaphoram mulieris adulterae et homicidae, quae non solum contra virum suum fornicata sit, sed et filios interfecerit, dicuntur ad Jerusalem, et quod congregandae sint universae gentes adversum eam, quarum adoraverit idola, et omnia Dei munera in cultum eorum converterit, et destruat templum Baal, et arae

omnis civitatis incendio subvertantur, nihilque in ea remaneat. Et sicut solent contra adulteram omnes lapides jacere, et trucidare meretricem, ut singulorum vulneribus occidatur: ita ut omnes mulieres poenam videant fornicariae: sic in conspectu aliarum in circuitu civitatum, et omnium nationum deserendam Jerusalem. Et hoc fieri, ut desinat fornicari, et non det ultra mercedes amatoribus suis, et requiescat indignatio Dei, nec irascatur ei quam amare desierit. Ex quo perspicimus grandem offensam esse, nequaquam curae haberi a Deo, sed permitti hominem sceleribus suis atque peccatis. Auferetur, inquit, zelus meus a te, et requiescam, nec irascar amplius, quasi alienae, et quae a me recesserit, et quam aeternae tradiderim nuditati. Si autem hoc passa est Jerusalem, quia cum idolis fornicata est, quid eam passuram putamus, quando Dei Filium trucidarit? Et haec, ait, universa fecisti, oblita beneficiorum pristinorum, et me ad iracundiam provocasti, sive contristasti me, quem bonis operibus debueras ad gaudia provocare. Propterea, et ego reddidi tibi opera tua in caput tuum. Et cum te subvertero, o adultera, tamen minus in te irae meae exercebo, quam meruisti: quo et in hoc divina clementia demonstratur, ut majora sint peccata quam poenae. Juxta tropologiam, omnis anima accipit a Deo pecuniam spiritualem, secundum illud Evangelii (Mat. XXV, Luc. XIX) quod dicitur in parabolis quinque et duum, et unius talentorum, et servorum decem mnas singulas accipientium, qui cum egerint negligenter, debitores fiunt quinquaginta [Al. decem] denariorum et quingentorum, et propter hoc praesentibus amatoribus, quos daemones, contrariasque virtutes intelligimus, revelatur ignominia Jerusalem, vel in die judicii, vel in tempore poenitentiae quando corripiuntur. Et prius quidem solus omnipotens Deus cernit occulta, dicente sermone Evangelico: Et Pater qui videt in abscondito (Mat. VI, 6). Et in alio loco: Scrutans corda et renes Deus (Ps. VII, 10). Et in Regum volumine: Tu solus nosti corda cunctorum filiorum hominis (IV Reg. VIII). Quando vero fuerit expletum: Non est

absconditum quod non manifestetur, et opertum quod non reveletur (Luc. XII, 2). Et in alio loco: Nolite ante tempus judicare, donec veniat Dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium, et tunc laus unicuique erit a Deo (I Cor. IV, 5); et cum correptionis tempus advenerit, tunc implebitur illud Osee: Nunc circumdederunt eos cogitationes suae (Osee VII, 2). Et in alio loco: Inter se cogitationibus accusantibus, sive defendentibus, in die quando judicabit Deus abscondita hominum (Rom. II, 15). Et rursum: Ecce homo, et opera ejus ante faciem illius. Et videbunt omnes turpitudinem ejus qui prius cum ea fuerant fornicati, et dabit eam Deus in sanguine furoris et zeli. Plenus est enim furor viri contra uxorem adulteram, et nullo pretio potest redimi. Sanguis autem filiorum sic intelligi potest, ut filios appellemus Jerusalem --- id est, cogitationes bonas, quae a Deo hominibus insitae sunt; quos interficit adultera, quando ad mala opera declinaverit. Prodest quoque Jerusalem, ut suffodiatur lupanar ejus, et omnis fornicationis ejus seminarium destruat. Cum enim hoc factum fuerit, mercedes ultra non dabit, et requiescet Dei indignatio, et nequaquam eam zelabitur, de illius castitate securus: videlicet juxta eos qui in bonam partem accipiunt quae dicuntur. Alii vero, ut supra diximus, ad contrariam partem referunt, ut magnae irae Dei sit non irasci, cum semel contempserit fornicantem, et de salute illius desperaverit. Sin autem haeretici qui vetus non recipiunt Instrumentum, juxta Septuaginta editionem, in hoc loco reprehenderint illud quod dictum est: Et contristabas me in omnibus istis; eo quod Deus non solum iram recipiat, sed et moerori subjaceat atque tristitiae, interrogemus eos quomodo illud suscipiant, quod certe boni Dei mandatum est: Nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis (Ephes. IV, 30). Quidquid enim dixerint in defensionem illius testimonii, hoc nos in satisfactionem praesentis sermonis aptabimus.

(Vers. 44.)

Ecce omnis qui dicit vulgo proverbium, in te assumet illud, dicens: Sicut mater, ita et filia ejus. Filia matris tuae es, quae projecit virum suum, et filios suos, et soror sororum tuarum tu, quae projecerunt viros suos, et filios suos. LXX: Haec sunt omnia quae dixerunt contra te in parabola, dicentes: Sicut mater, et filia. Filia matris tuae tu es, quae repulit virum suum, et filios suos: et sorores sororum tuarum quae repulerunt viros suos, et filios suos. Post --- vitiorum et correptionis [Al. correptiones] Jerusalem, per quam retrahitur ad salutem, aptatur ei tritum vulgi sermone proverbium, sive ut Septuaginta transtulere, parabola: Qualis mater, talis et filia. Mater autem Jerusalem, sicut et supra et in consequentibus scriptum est, Chethaea appellatur, interpretaturque insaniens, sive in amentiam vertens: per quae saeculi hujus incentiva monstrantur, quae captivam animam ducunt ad interitum, et a viro suo separant (haud dubium quin verbum Dei doctrinaque dicatur). Et soror sororum suarum, ut post paululum lecturi sumus, Sodoma vocatur, et Samaria: quarum altera gentilem vitam luxuriamque significat, altera haereticorum decipulas. Porro quod in Septuaginta legitur: sorores sororum tuarum, quae repulerunt viros suos, et filios suos, non habet sensum. Quas enim alias sorores habebant Sodoma et Samaria, quae sorores sunt Jerusalem? Et hoc quaerendum, quos viros Sodoma Samariaque dimiserint, et quos projecerint filios? Nisi forte possimus hoc dicere, quod semper errantium fluctuant pedes, nec sint solida vestigia quae contra veritatem sunt; sed huc illucque discurrant, et circumferantur omni vento doctrinae, dum de falsitate transeunt ad aliam falsitatem (Ephes. IV). Et cum in primis frustra se sudasse cognoverint, ad secunda tertiaque transcendunt.

(Vers. 45 seqq.)

Mater vestra Chethaea, et pater vester Amorrhaeus, et soror tua major Samaria: ipsa et filiae ejus quae

habitans ad sinistram tuam. Soror autem tua minor te, quae habitat a dextris tuis, Sodoma et filiae ejus. Sed nec in viis earum ambulasti, neque secundum scelera earum fecisti paucillimum minus: pene sceleratiora fecisti illis in omnibus viis tuis.

LXX: Mater vestra Chethaea, et pater vester Amorrhaeus, soror vestra senior Samaria: haec et filiae ejus quae habitans a sinistris tuis et soror tua junior te, quae habitat a dextris tuis, Sodoma et filiae ejus: et nec sic quidem in viis ejus ambulasti, neque secundum iniquitates illius egisti paulo minus, et transgressa es eas in omnibus viis tuis. Supra dixerat: Pater tuus Amorrhaeus, et mater tua Chethaea; hic ordine et numero commutato: Mater vestra Chethaea, et pater vester Amorrhaeus. Cum enim scelera profecerint, scinduntur in partes; et unione deserta, in turbam proficiunt ac multitudinem, quae cum Jesu non valet ad montana conscendere. Sorores autem Jerusalem Samariam, et Sodomam quarum altera a sinistris, altera a dextris est, etiam secundum intelligentiam corporalem si de templo Jerusalem Orientem aspicias, approbabis. Majorque dicitur Samaria, quia prior peccavit, et ab Assyriis ducta est in captivitatem: et minor ac junior Sodoma, quae refertur ad gentium turbam. Alioquin eo tempore Sodoma non erat, quae prius quam in Scripturis legamus Jerusalem, cum Gomorra, Adama et Seboim, divino fuerat igne deleta (Genes. XIX). Media autem inter duas sorores Jerusalem, quae alio nomine appellatur Juda, a Chaldaeis ducta est in Babylonem: multoque Jerusalem sceleratiora peccavit quam Samaria et Sodoma, in templo adorans idolum Zeli, et postea Dei Filium interficiens. Porro secundum tropologiam, Samaria et Sodoma, id est, haeretici et Ethnici, saepe leviora committunt, quam hi qui putantur Jerusalem, hoc est, Ecclesiastici. Unde ad Corinthios dicitur, qui credebant quidem in Christum, sed malis operibus premebantur: Omnino auditur inter vos fornicatio, et talis fornicatio

qualis nec inter gentes quidem, ita ut uxorem patris quis habeat (I Cor. V, 1), et caetera. Solent haeretici, qui tamen vetus suscipiunt Instrumentum, tres naturas ex hoc loco intelligere, spiritualem, animalem, atque terrenam. Et spiritualem referunt ad Jerusalem; animalem, ad Samariam; terrenam, ad Sodomam. Quos breviter interrogemus, quomodo tres naturae, spiritualis, animalis, et terrena, quae utique inter se diversae sunt, unam matrem et unum patrem habere dicantur? quod figmento eorum non congruit. Et quomodo animalis, et terrena natura, juxta hunc eundem prophetam restituantur in antiquum statum, id est in spiritualem? quod et ipsum eorum rationibus contrarium est. Quod autem Samaria intelligatur in haeresibus, et in Osee propheta, et in multis aliis locis, praecipueque illo testimonio comprobatur: Vae qui despiciunt Sion, et qui confidunt in monte Samariae, vindemiaverunt principia gentium (Amos VI, 1). Omnes enim haeretici despiciunt Sion, quae interpretatur, specula, et refertur ad Ecclesiam; et confidunt sibi in monte Samariae, in superbia videlicet dogmatum perversorum, quae putant esse sublimia, et per has praedicationes fraudulentas, vindemiant atque populantur principia gentium; ut pseudo-miraculo doctrinarum, potentes quosque gentilium ad errorem haereticum pertrahant.

(Vers. 48, 49.)

Vivo ego, dicit Dominus: quia non fecit Sodoma soror tua ipsa et filiae ejus, sicut fecisti tu et filiae tuae. Ecce haec fuit iniquitas Sodomae sororis tuae: superbia, saturitas panis, et abundantia, et otium ipsius, et filiarum ejus; et manum egeno et pauperi non porrigebant. Et elevatae sunt, et fecerunt abominationes coram me, et abstuli eas sicut vidisti. Et Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccavit; sed vicisti eam sceleribus tuis, et justificasti sorores tuas in omnibus abominationibus tuis quas operata es.

LXX: Vivo ego, dicit Adonai Dominus: sic fecit Sodoma soror tua haec, et filiae ejus sicut fecisti tu et filiae tuae. Verumtamen fuit iniquitas Sodomae sororis tuae superbia in saturitate panum, et in abundantia, Deliciis affluebat ipsa et filiae ejus ÷ hoc habebat ipsa et filiae ejus ** et manum pauperis et egeni non assumebant, et gloriabantur magnifice, et fecerunt iniquitates in conspectu meo, et abstuli eas sicut vidisti. Et Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccavit, et multiplicasti iniquitates tuas super eas: et justificasti sorores tuas in omnibus iniquitatibus tuis, quas operata es. Quod posuere LXX, hoc habebat ipsa et filiae ejus, in Hebraico non habetur. In veteri Testamento Dei juramentum est: Vivo ego, dicit Dominus (Num. XIV, 21). In novo autem: Amen, amen dico vobis (Joan. XIII, 16). Sin autem hoc commune cum caeteris est: Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob, non est Deus mortuorum, sed viventium (Marc. XII, 16, 27). Et in alio loco: Placebo Domino in regione viventium (Psal. CXIV, 9): quaerimus, qua ratione commune vocabulum proprie sibi vindicet Deus. Sed quomodo dicitur, arbor bona, et bonus homo, et bonus pastor, et bonus servus (Luc. XVIII); nemo autem absolute bonus, nisi solus Deus: sic cum angeli caeteraeque virtutes, patriarchae quoque et prophetae, atque apostoli sint viventes comparatione Dei omnipotentis, mortui appellantur. Quis est enim homo qui vivit, et non videbit mortem (Psal. LXXXVIII, 49)? Unde et apostolus Paulus de Deo: Qui solus, inquit, habet immortalitatem, et lucem habitat inaccessibilem (I Tim. VI, 16). Et de fonte viventium: Vita, inquit, nostra abscondita est cum Christo in Deo (Coloss. III, 3). Iste igitur qui jurat, et loquitur: Vivo ego, dicit Dominus, describens Sodomae, et filiarum ejus scelera, primam superbiam posuit, proprium diaboli, primumque peccatum. Unde idem Apostolus: Ne inflatus, ait, superbia, in judicium incidat diaboli (I Tim. III, 6), propter quam de coelo corruit. Dixerat enim: Fortitudine faciam, et sapientia intelligentiae auferam terminos gentium, et

robur earum devastabo, et commovebo civitates habitatas, et orbem terrarum totum apprehendam manu sicuti nidum, et sicut confracta ova auferam (Isai. X, 13, 14). Et: Superbis Deus resistit; humilibus autem dat gratiam (Jacob IV, 6). Legimus et in alio loco: Quid superbis, terra et cinis? Et Evangelium refert Pharisaei superbiam, publicani humilitate superatam (Luc. VIII): cujus seminarium est saturitas panum, et rerum omnium abundantia, et otium; sive ut LXX transtulerunt, deliciarum luxuriaeque opulentia. Dives ille in Evangelio purpuratus (Luc. XVI) nihil aliud refertur habuisse criminis, nisi quod opibus et divitiis affluens, in tantam eruperat superbiam, ut manum egeno et pauperi Lazaro non porrigeret: et sic oblitus sit conditionis suae, ut ne hoc quidem misero daret, quod projiciendum erat. Ob quam causam et in alio loco scribitur: Omnis qui se exaltat, humiliabitur; et qui se humiliat, exaltabitur (Luc. XIV, 11). Superbia, saturitas panis, rerum omnium abundantia, otium et deliciae, peccatum Sodomiticum est, et propter hoc sequitur Dei oblivio, quae praesentia bona putat esse perpetua, et numquam sibi necessariis indigendum. Quapropter et lege praecipitur: Attende, ne comedens et bibens et saturatus, aedificatis domibus optimis, habensque oves et boves, argentum, et aurum, obliviscaris Domini Dei tui (Deut. VIII, 11). Et in alio loco de Israel scriptum est: Manducavit et bibit, et saturatus est, et impinguatus, et calcitravit dilectus (Deut. XXXII, 15). Quod sciens et sapientissimus omnium Salomon in Proverbiis deprecatur: Tribue mihi necessaria et quae sufficiant: ne saturatus mendax fiam, et dicam: quis me videbit? aut pauper effectus, furer et pejerem nomen Dei mei (Prov. XXX, 8, 9). Quodque sequitur: et justificasti sorores tuas in cunctis abominationibus tuis, quas operata es, non simpliciter justas Sodomam et Samariam esse decernit, sed comparatione deteriorum: quomodo et Publicanus, de quo supra diximus, non absolute justus dicitur, sed collatione peioris. Et tamen cum tales sint Sodoma et Samaria, ne dimidium (Al. dimidiam) quidem

peccaverunt comparatione Jerusalem. Servus enim qui scit voluntatem domini sui, et non facit eam, vapulabit multis (Luc. XII, 47). Et: Potentes potenter tormenta patientur (Sap. VI, 7). Porro quod pro deliciis (Al. divitiis) otium in Hebraico continetur, sciendum ad illum sensum pertinere: In desideriis est omnis anima otiosi; quod videlicet semper aliquid agendum sit: ne ager pectoris nostri, cessante manu, malarum cogitationum sentibus occupetur.

(Vers. 52.)

Ergo et tu porta confusionem tuam, quae vicisti sorores tuas peccatis tuis, sceleratius agens ab eis: justificatae enim sunt a te.

LXX: Et tu sustine tormentum tuum in eo quod corrueris sorores tuas in peccatis tuis, quibus inique egisti super eas, et justificasti illas super te. Secunda post naufragium tabula est, cum peccaveris, erubescere; et non illi subjacere increpationi, quae contra Jerusalem dicitur: Facies meretricis facta est tibi: nescis erubescere (Jerem. III, 3). Portat autem tormentum suum, qui propria torquetur conscientia, et in isto saeculo sustinet propria voluntate cruciatum, ne aeterna tormenta sustineat (Genes. IV). Corrumimusque fratres nostros, vel sorores peccatis nostris, quando per nostra peccata ad majora scelera provocantur. Quod dico, ita fiet manifestius: Finge aliquem in sacerdotali culmine constitutum non bene vivere, et deturpare operibus dignitatem. Nonne imitatione vitiorum ejus, laicus frater corrumpitur? Nam et qui unum de minimis scandalizaverit, mola collo alligata, praecipitatur in profundum (Matth. XVIII, 6). Sorores quoque Jerusalem Sodoma, et Samaria justificantur: non quo per se justae sint, sed ut diximus, comparatione pejoris.

Ergo et tu confundere; et porta ignominiam tuam, quae justificasti sorores tuas.

Septuaginta: Et tu confundere, et suscipe ignominiam tuam: eo quod justificaveris sorores tuas. Confusionem sequitur ignominia: ignominiam correptio: correptionem consolatio: consolationem salus: juxta illud Apostoli: Tribulatio operatur patientiam: patientia probationem: probatio spem: spes autem non confundit (Rom. V, 3-5). Haud dubium quin in futurum: quia in praesentiarum sua per confusionem peccata delevit. Tale quid et illud Evangelii sonat: Est confusio quae ducit ad mortem, et est confusio quae ducit ad vitam (Eccli. IV, 25). Spiritus quoque sanctus peccatores hortatur in Psalmis: Confundantur et reveantur omnes inimici mei: convertantur retrorsum, et confundantur valde velociter (Psal. XXXIX, 15). Scriptum est et alio in loco: Dic tu primum peccata tua, ut justificeris (Isa. XLIII, 26, sec. LXX). Et rursum: Justus accusator sui est in principio sermonis (Prov. XVIII, 17). Non igitur mirum si provocetur Jerusalem ad confusionem, et ignominiam; quae intantum peccaverit, ut justificaret sorores suas: cui deinceps dicitur: Et tu, et filiae tuae revertimini in antiquum statum.

(Vers 53, 54.)

Et convertam restituens eas conversione Sodomorum cum filiabus suis, et conversione Samariae, et filiarum ejus: et convertam reversionem tuam in medio earum, ut portes ignominiam tuam, et confundaris in omnibus quae fecisti consolans eas.

LXX: Et convertam conversiones earum conversione Sodomorum et filiarum ejus, convertam conversionem Samariae, et filiarum ejus, et convertam conversionem tuam in medio earum, ut portes tormentum tuum: et habeas ignominiam ex omnibus quae fecisti, ut me ad iracundiam provocares. Grandis profectus Jerusalem, ut

post confusionem, et ignominiam, quam illatam sibi Dei iudicio libenter excepit atque portavit dicens: Iram Domini sustinebo, quoniam peccavi ei, promittatur ei restitutio in antiquum statum. Sed tamen quoniam comparatione scelerum ejus, justificata est Sodoma, et Samaria, quarum altera a dextris, altera a sinistris est; primum restituitur conversio, sive captivitas Sodomae, ut interpretatus est Aquila: secundo captivitas Samariae, ut idem Aquila et Symmachus transtulerunt: et novissima restituetur Jerusalem, quae majore fuerat iniquitate depressa, et peccatrices sorores comparatione sui justas esse monstraverat. Cui enim dubium, quin inter tres peccatores, immo impios, gentilem, haereticum, ecclesiasticum, multo majoribus poenis dignus sit, qui majoris fuerit dignitatis? Potentes enim, ut diximus, potenter tormenta patientur (Sap. VI, 7). Qui autem minimus fuerit, dignus est misericordia. Et servus qui scit voluntatem domini sui, et non facit eam, vapulabit multis (Luc. XII, 47). Unde et Petrus: Tempus, inquit, est ut incipiat iudicium a domo Domini (I Pet. IV, 17). Et in hoc eodem propheta praecipitur secures habentibus: A sanctis meis incipite (Supra IX, 6), ut extrema Jerusalem, sororibus ante conversis et restitutis in pristinum statum, portet ignominiam suam, et confundatur, et erubescat super his quae peccaverat, et in omnibus consoletur sorores suas, dum graviora sustinet (Jerem. VI). Vel certe ideo confundatur et erubescat, quia Deum ad iracundiam provocarit. Ex quo perspicuum est, non esse naturalem iram Dei, sed nostris vitiis clementissimum et mansuetissimum Deum ad iracundiam provocari, dicente Apostolo: An divitias bonitatis ejus, et sustentationis, et patientiae contempnis: ignorans quia bonitas Dei ad poenitentiam te provocat? Secundum duritiam autem tuam, et impenitentem cor, thesaurizas tibi iram (Rom. II, 4, 5), quam Deus naturaliter non habet. Unde et in alio loco scriptum est: Emisisti iram tuam, quae devoravit eos sicut stipulam (Exod. XV, 7). Quod enim conjunctum est, et in uno corpore copulatum, mitti non potest, sed illud quod

extra corpus est. Verbi gratia, lancea, telum, sagitta, gladius. Legimus et in Evangelio (Matth. X, 15), tolerabilius fore terrae Sodomorum in die iudicii, quam ei quae apostolos non receperit.

(Vers. 55.)

Et soror tua Sodoma et filiae ejus revertentur ad antiquitatem suam. Et Samaria, et filiae ejus revertentur ad antiquitatem suam. Et tu et filiae tuae revertemini ad antiquitatem vestram.

LXX: Et soror tua Sodoma, et filiae ejus restituentur sicut fuerant a principio: et Samaria, et filiae ejus restituentur sicut fuerant a principio. Et tu et filiae tuae restituemini, sicut fuistis ab initio. Judaei inter caeteras fabulas, et interminabiles genealogias, et deliramenta quae fingunt, etiam hoc somniant, in adventu Christi sui, quem nos Antichristum scimus, et in mille annorum regno, Sodomam esse restituendam, in antiquum statum, ita ut sit quasi paradus Dei, et quasi terra Aegypti; et Samariam pristinam recipere felicitatem, ut de Assyriis revertantur in terram Judaeam (IV Reg., XVII, XVIII). Legimus enim decem tribus captas a Phul, et Salmanassar, et Teglatphalassar regibus Assyriorum, et usque hodie ibi esse captivas. Jerusalem quoque tunc esse fabricandam, et omnes filias ejus, urbes videlicet, et viculos, et castella, quae sub ipsius futura sint potestate, florituras ut prius floruerunt, et ipsam Jerusalem auro et argento, et pretiosis lapidibus exstruendam, de qua et Isaias vaticinetur: Constituam iudices tuos sicut prius, et consiliarios tuos sicut a principio, et post haec vocaberis civitas justitiae, mater civitatum, fidelis Sion (Isa. I, 26); et nostra loquatur Apocalypsis (Apoc. XXI): Et David cantat: Bene fac, Domine, in bona voluntate tua Sion, et aedificentur muri Jerusalem (Ps. L, 20). Et in alio loco: Aedificabuntur civitates Judae, et habitabunt, et commorabuntur ibi, et semen eorum in aeternum dirigetur

(Ps. LXVIII, 36). Nos autem horum perfectam scientiam, Dei iudicio relinquentes, immo liquido confitentes, post secundum adventum Domini Salvatoris, nihil humile, nihil futurum esse terrenum; sed regna coelestia quae primum in Evangelio promittuntur, hoc dicimus, quod in Ecclesiae statu, cuncta completa sint, et quotidie compleantur. Sodoma revertitur in antiquum statum, quando naturae suae reddita gentilis prius, et impia anima intelligit Creatorem. Samaria recipit antiquam beatitudinem, haereticorum errore contempto, et juncta doctrinae, et fidei Christianae. Cumque illae reversae fuerint, et Jerusalem, visio pacis, quae interpretatur Ecclesia, revertetur in pristinum statum. De qua scriptum est: Factus est in pace locus ejus (Psal. LXXV, 2); et: Jerusalem quae aedificatur ut civitas: cujus participatio ejus in idipsum (Ps. CXXI, 3); et in Apostolo: Quae autem sursum est Jerusalem, libera est, quae est mater nostra (Galat. IV, 25); et in eodem: Accessistis ad Sion montem, et ad civitatem Dei viventis Jerusalem coelestem, et millia angelorum frequentiam (Hebr. XII, 22). Et revertitur cum filiabus suis, quae in toto orbe dispersae sunt. De quo plenius in Isaiae explanationibus disseruimus.

(Vers. 56 seqq.)

Non fuit autem Sodoma soror tua audita in ore tuo in die superbiae tuae antequam revelaretur malitia tua, sicut hoc tempore in opprobrium filiarum Syriae, et cunctarum in circuitu tuo filiarum Palaestinarum, quae ambiunt te per girum. Scelus tuum, et ignominiam tuam tu portasti, ait Dominus Deus.

LXX: Nisi fuissent Sodoma soror tua ad audiendum in ore tuo in diebus superbiae tuae antequam revelarentur malitiae tuae, sicut nunc est filiarum Syriae, et nisi hoc fuisset, quid factum esset tibi, et omnium in circuitu tuo filiarum alienigenarum, quae circumdant te per girum? impietates tuas, et iniquitates tuas tu porta. Symmachus

hunc locum ita interpretatus est: Quia non fuit Sodoma soror tua in auditu per os tuum in die superbiae tuae, antequam revelaretur ignominia tua, sicut in tempore opprobrii filiarum Syriae, et omnium quae in circuitu tuo sunt filiarum Palaestinarum, quae te ambiunt per gyrum. Scelus tuum et nefas tuum tu portabis. Theodotio hoc modo: Et non erat Sodoma soror tua in auditu oris tui, in die superbiae tuae, antequam revelaretur malitia tua: sicut tempus opprobrii filiarum Syriae, et omnium per circuitum ejus filiarum alienigenarum, quae abominantur te per gyrum. Fornicationem tuam, et contaminationes tuas, tu portasti, dicit Adonai Dominus. Editioni Aquilae congruit nostra translatio; quas omnes posui, ut ex collatione cunctarum, alicujus sensus possimus reperire vestigium, et interim absque aliorum praejudicio, sic nobis videtur lectionis ordo reddendus: In diebus superbiae tuae, quando peccabas, non es recordata eversionis Sodomae sororis tuae, antequam pateret malitia tua, quae hoc tempore revelata est in tantum, ut cunctis urbibus Syriae et Palaestinae quae in circuitu tuo sunt, fieres opprobrium. Quia igitur vicisti in scelere sororem tuam, nec ejus exemplo territa es, ne similia sustineres, et prohiberes pedem tuum: nunc autem revelata est ignominia tua, Dei auscultata sententiam. Vel porta juxta Septuaginta: vel portasti, juxta Aquilam, et Theodotionem: vel portatura es, juxta Symmachum, scelus et ignominiam tuam, ut postquam poenas pro sacrilegio sustinueris, veniam non ex pacto tuo, sed ex mea clementia consequaris. Syria Hebraeo sermone dicitur ARAM, quae interpretatur, sublimitas. Et juxta explanationem illius loci Isaiae prophetae, in quo Aram, et Ephraim consentiunt contra Judam, et Jerusalem, ethnicorum arguta sapientia, et quae sibi sublimitatem scientiae repromittat, juncta malitiae haereticorum, impugnat Judam, in quo vera confessio est, et non potest praevalere. Hic quoque eadem arrogantia Syriae, id est, philosophorum cum filiabus alienigenarum, in quibus multiplex diversorum in gentibus dogmatum error

ostenditur, illudit Jerusalem, et opprobrio habet eam, cujus vitiiis superata est.

(Vers. 59 seqq.)

Quia haec dicit Dominus Deus: Et faciam tibi sicut despexisti juramentum, ut irritum faceres pactum. Et recordabor ego pacti mei tecum in diebus adolescentiae tuae: et suscitabo tibi pactum sempiternum. Et recordaberis viarum tuarum, et confunderis cum receperis sorores tuas tecum majores cum minoribus tuis: et dabo tibi eas in filias, sed non ex pacto tuo. Et suscitabo tibi pactum meum tecum, et scies quia ego Dominus, ut recorderis, et confundaris, et non sit tibi ultra aperire os prae confusione tua: cum placatus fuero tibi in omnibus quae fecisti, ait Dominus Deus.

LXX: Haec dicit Adonai Dominus: Et faciam in te sicut fecisti, sicut despexisti haec, ut praeterires testamentum meum. Et recordabor ego testamenti mei, quod feci tecum in diebus adolescentiae tuae, et suscitabo tibi testamentum sempiternum, et recordaberis viae tuae, et despiciaris cum receperis sorores tuas te majores cum junioribus tuis, et dabo eas tibi in probationem, et non ex testamento tuo, et suscitabo ego testamentum meum tecum, et cognosces quia ego Dominus: ut recorderis, et confundaris, et non sit tibi ultra aperire os a facie ignominiae tuae, cum propitius fuero tibi juxta omnia quae fecisti, dicit Dominus Deus. Ideo tibi dixi: scelus tuum et ignominiam tuam tu porta, sive portasti, aut portatura es; ut recipias quod mereris: quia despexisti juramentum meum, et irritum fecisti pactum meum. Cum autem fuerit expletum, ego occidam, et ego vivificabo: ego percutiam, et ego sanabo (Deut. XXXII, 39): tunc recordabor pacti mei, quod olim tecum habui. Et suscitabo tibi pactum, nequaquam Legis quod praeteriit, sed pactum Evangelii sempiternum: ut cum recordata fueris viarum tuarum, et receperis sorores tuas majores,

vel minores Samariam et Sodomam earumque socias, tribuam tibi eas in filias, sive in probationem (oportet enim (I Cor. XI, 19) et haereses esse, ut probati quique manifesti fiant), non ex tuo merito, sed ex mea misericordia, et tunc scias quod ego sim Dominus; et recorderis beneficiorum meorum, et confundaris, et dicas juxta Apostolum: Qui non sum dignus vocari Apostolus: quia persecutus sum Ecclesiam Dei (I Cor. XV, 9). Et non sit tibi ultra aperire os prae confusione tua. Sanctorum enim est aperire os juxta Apostolum qui ait: Os meum ad vos patet, o Corinthii (II Cor. VI, 11): et Domini Salvatoris, qui aperiens os suum, docebat eos (Matth. V), dicens et in psalmo: Aperiam, inquit, in parabolis os meum (Ps. LXXVII, 2). Peccatori autem dicitur: Peccasti: quiesce (Genes. IV). Et: Ut quid tu assumis testamentum meum per os tuum (Ps. XLIX, 16)? Et: Non est pulchra laudatio in ore peccatoris (Eccli. XV, 9). Sanctusque meretur audire: Aperi os tuum, et implebo illud (Ps. LXXX, 11). Ex quo intelligimus, etiam cum per misericordiam Dei receperimus pristinam gloriam, immo acceperimus pactum Evangelii sempiternum, postquam placatus fuerit nobis Dominus in omnibus quae fecimus, memoriam praeteriti nos habere peccati, et semper os claudere, quia non ex operibus nostris, sed ex Dei gratia salvati sumus.

(Cap. XVII.---Vers. 1 seqq.)

Et factum est verbum Domini ad me, dicens: Fili hominis, propone aenigma, narra parabolam ad domum Israel, et dices: Haec dicit Dominus Deus: Aquila grandis magnarum alarum, longo membrorum ductu, plena plumis et varietate venit ad Libanum, et tulit medullam cedri. Summitatem frondium ejus evellit, et transportavit eam in terram Chanaan, in urbe negotiatorum posuit illam. Et tulit de semine terrae, et posuit illud in terra pro semine ut firmaret radices super aquas multas, in superficie posuit illud. Cumque germinasset, crevit in vineam

latiorem humili statura: respicientibus ramis ejus ad eam et radices ejus sub illa erant. Facta est ergo vinea, et fructificavit in palmites, et emisit propagines.

LXX: Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, narra narrationem, et dic parabolam ad domum Israel, et dices: Haec dicit Adonai Dominus: Aquila magna magnarum alarum, longo ductu plena unguium quae habet ductum intrandi in Libanum, et tulit electa cedri. Summitates teneritudinis avellit, et attulit eas in terra Chanaam. In civitate murata posuit illud, et tulit de semine terrae, et dedit illud in campo plantationem super aquas multas: ut respiceretur, posuit illud: ortumque est, et factum in vineam infirmam et parvulam magnitudine, ut tantum apparerent rami ejus sub ea, et radices illius subter illam erant. Et facta est in vineam magnam, et fecit propagines, et extendit ramos suos. Quando prophetae dicitur: Propone aenigma, narra parabolam, sive ut LXX transtulerunt: narra narrationem, et dic parabolam, ostenditur obscurum esse quod dicitur. Nulli enim dubium, aenigma, et parabolam aliud proferre in verbis, aliud tenere in sensibus. Et Salvator enim ad populum loquebatur in parabolis, quas secreto apostolis disserabat. Ergo aenigma, et parabolam ita debemus intelligere, quasi aenigma, et parabolam Duae autem in praesenti Ezechielis prophetia Aquilae proponuntur. De prima nunc dicendum est: de altera in consequentibus disseremus. Et interim simplicem carpamus historiam. Aquila grandis magnarum alarum, longo membrorum ductu, plena plumis et varietate, sive ut vertere Septuaginta, plena unguium, Nabuchodonosor rex Chaldaeorum est, de quo et Osee loquitur: Quasi aquila super domum Dei (Osee VIII, 1). Iste multis imperans nationibus, et innumerabili vallatus exercitu, venit super domum Dei, haud dubium quin templum significet: sive ut nunc Scriptura dicit, ad Libanum, de quo loquitur Zacharias: Aperi, Libane, portas tuas, et comedat ignis cedros tuas. Ulula, abies, quia cecidit cedrus, quoniam

magnifici vastati sunt (Zach. XI, 12). Et crebro templum quod erat inclytum atque sublime, in Scripturis sanctis Libanus appellatur. Tulitque medullam cedri, et summitatem frondium ejus evellit, et transportavit eam in terram Chanaan, in urbe negotiatorum posuit illam. Pro negotiatoribus, sive negotiationibus, muratam Septuaginta transtulerunt. Indicat autem Jechoniam regem Juda, quem cepit Nabuchodonosor cum matre sua et principibus populi, cunctisque opibus Jerusalem, et vasis templi; et transtulit in Babylonem, quae est in terra Chanaan, ibique consenuit. De cujus postea genere, sicut Matthaei Evangelistae Scriptura testatur (Matth. I), Dominus et Salvator noster natus est per Salathiel et Zorobabel. Qui protulit de semente ejusdem terrae, id est, de stirpe regia, Matthanian patrum Jechoniae, cujus vertit nomen, et vocavit eum Sedeciam, et posuit regem in Jerusalem, multisque praefecit populis. Et tamen in superficie posuit illum, nec potestatem ejus alta imperii radice firmavit: sed posuit eum, ut respiceretur, et sub potestate esset Babylonia, sive humili statura, respicientibus ramis ejus ad eam: ut praeesset quidem populis Judaeorum; sed respiceret ad Babylonii jubentis imperium. Hoc est enim quod Scriptura dicit: Humili statura, respicientibus ramis ejus ad eam, subaudiatur, aquilam. Quod apertius vertere Septuaginta, ortumque est quod plantatum fuerat, et factum est in vineam infirmam et parvulam: ut tantum apparerent rami ejus, ut videretur quidem habere regnum, sed ipsum regnum ejus humile atque infirmum, Babylonii principis regeretur arbitrio. Hoc interim de praesenti capitulo, cui subnectamus et reliqua.

(Vers. 7 seqq.)

Et facta est aquila altera grandis, magnis alis, multisque plumis. Et ecce vinea ista quasi mittens radices suas ad eam, palmites suos extendit ad illam, ut irrigaret eam de areolis germinis sui. In terra bona, super aquas

multas plantavit eam: ut faciat frondes, et portet fructum, ut sit in vineam grandem. Dic: Haec dicit Dominus Deus: Ergone prosperabitur? Nonne radices ejus evellat, et fructum ejus distringet, et siccabit omnes palmites germinis ejus, et arescet, et non in brachio grandi, neque in populo multo ut evelleret eam radicitus? Ecce plantata est, ergone prosperabitur? Nonne cum tetigerit eam ventus urens, siccabitur, et in areis germinis sui arescet?

LXX: Et facta est aquila altera grandis magnarum alarum, plurimis unguibus: et ecce vinea haec implicata erat ad eam, et radices ejus ad illam, et ramos suos extendit ad illam, ut irrigaret eam cum gleba plantationis suae. In campo bono, super aquam multam ipsa impinguata est: ut faceret germina et afferret fructum, et esset in vineam grandem. Propterea dic: Haec dicit Adonai Dominus: Si dirigetur? Nonne radices teneritudinis ejus, et fructus illius computrescent, et arescent omnia quae ex ea orta sunt? Et non in brachio magno, neque in populo multo, ut evellat eam a radicibus suis: et ecce impinguatur. Numquid dirigetur? Nonne statim ut tetigerit eam ventus urens, arescet, ac siccabitur ariditate: cum gleba germinis sui arescet? Aquila secunda, id est, altera, et ipsa magna, plena plumis, multorum unguium, propter rapacitatem, et vastationem gentium plurimarum, rex Aegypti est Pharaos. Et ecce vinea ista subauditur rex Sedecias, qui a Nabuchodonosor in Jerusalem fuerat constitutus, coepit, inquit, mittere propagines suas ad eam, id est, ad regem Aegyptiorum, legatos dirigere, et ab eo contra regem, cui subditus erat, auxilium postulare. Hoc est enim quod Scriptura nunc dicit, ut irrigaret eam de areolis germinis sui. Quae in terra bona a Nabuchodonosor plantata erat, ut faceret frondes, et afferret fructum, et cresceret in vineam latiore: propterea jubetur prophetae, ut loquatur ad vineam, quae a Nabuchodonosor plantata fuerat, et ramos suos ad aquilam Aegyptiam miserat: numquid prosperabitur quia hoc facere conata est, et non statim omnes

propagines ejus, et palmites siccabuntur? Et non, inquit, in brachio grandi, neque in populo multo? Fugiens enim Sedecias, et regis Aegyptii auxilio destitutus, a ducibus Nabuchodonosor in desertis Hierichontiis comprehensus est: et cuncti ejus socii huc illucque dispersi sunt, sicut in volumine Regum et Paralipomenon, et Jeremiae scriptum est (IV Reg. XXV, Jerem. XXXIX).

(Vers. 11 seqq.)

Et factum est verbum Domini ad me, dicens: Dic ad domum exasperantem: Nescitis quid ista significant? Dic: Ecce venit rex Babylonis Jerusalem, et assumet regem et principes ejus, et adducet eos ad semetipsum in Babylonem. Et tollet de semine regni, ferietque cum eo foedus, et accipiet ab eo jusjurandum: sed et fortes terrae tollet, ut sit regnum humile, et non elevetur, sed custodiat pactum ejus, et servet illud. Qui recedens ab eo, misit nuntios ad Aegyptum, ut daret sibi equos et populum multum. Numquid prosperabitur, vel consequetur salutem, qui fecit haec? Et qui solvit pactum, numquid effugiet? Vivo ego, dicit Dominus Deus: quoniam in loco regis qui constituit eum regem, cujus fecit irritum juramentum, et solvit pactum quod habebat cum eo, in medio Babylonis morietur. Et non in exercitu grandi, neque in populo multo faciet contra eum Pharaon praelium in jactu aggeris, et in exstruktionem vallorum, ut interficiat animas multas. Spreverat enim juramentum, ut solveret foedus. Et ecce dedit manum suam: et cum omnia haec fecerit, non effugiet.

Hoc est aenigma, haec est parabola, quod sub duabus aquilis et vinea, duos reges Babylonis et Aegypti Scriptura monstraret; et regem Sedeciam, qui contra jusjurandum, deserta amicitia Nabuchodonosor, se ad regem Aegyptium transtulit. Feriet, inquit, cum eo foedus, et accipiet ab eo jusjurandum, ut custodiat pactum ejus, et servet illud. Qui dissolvit, ait, pactum, numquid

effugiet? Ex quo discimus, etiam inter hostes servandam fidem, et non considerandum cui, sed per quem juraveris. Multo enim fidelior inventus est ille, qui propter nomen Dei tibi credidit, et deceptus est, te qui per occasionem divinae majestatis hosti tuo, immo jam amico, es molitus insidias. Quoniam, inquit, in loco regis qui constituit eum regem, cujus fecit irritum juramentum, et solvit pactum quod habebat cum eo, in medio Babylonis morietur. Legimus enim Sedeciam captum, ductum esse in Reblatha, ibique interfectis filiis excaecatum; et instar ferae clausum cavea, translatum in Babylonem (IV Reg. XXV). Unde et Scriptura cum videatur sibi esse contraria, tamen in utroque verissima est. Dictum enim erat ad Sedeciam: Et intrabis Babylonem, et non videbis eam (Jerem. XXXIV, 4). Intravit enim, quia ductus est Babylonem, et non vidit, quia fuerat excaecatus. Hoc autem quod sequitur: Et non in exercitu grandi, neque in populo multo faciet contra eum Pharaonem praelium; in jactu aggeris, et in extructione vallorum, ut interficiat animas multas: dupliciter intelligitur, sive rex Aegyptius contra Nabuchodonosor regem Babylonis veniens, non poterit praeliari, neque cum parvo exercitu tantae resistere multitudini: sive ipse Sedecias expugnabitur a Pharaone, a quo speravit auxilium: non quo Pharaonem eum expugnaverit, vel hoc alicubi Scriptura testetur; sed quo expugnatio Nabuchodonosor, per occasionem sit facta regis Aegyptii: nec iste visus sit expugnare Jerusalem, qui obsidebat, sed ille in quo Sedecias frustra speraverat. Ecce, inquit, dedit manum suam regi Aegypti, et tradidit se; et perjurii contra Deum commisit sacrilegium. Numquid, ait, proderit ei? Et cum omnia haec fecerit, non effugiet.

(Vers. 19 seq.)

Propterea haec dicit Dominus Deus: Vivo ego, quoniam juramentum quod sprevit, et foedus quod praevaricatus est, ponam in caput ejus. Et expandam

super eum rete meum, et comprehendetur sagena mea: et adducam eum in Babylonem, et iudicabo illum ibi in praevaricatione qua despexit me. Et omnes profugi ejus, cum universo agmine suo in gladio cadent, residuique in omnem ventum dispergentur: et scietis quia ego Dominus locutus sum.

Sententia saecularis est:

. . . . . dolus, an virtus, quis in hoste requirat?

Quam solent nobis opponere, qui dicunt hostes fraude decipiendos. Cui ut acquiescamus, multo pejus fecit Sedecias: non enim hostem decepit, sed amicum, cui foedere Domini fuerat copulatus. Ergo quamdiu non jures, et pactum non in eas sub nomine Domini, prudentiae est, et fortitudinis, superare adversarium utcumque potueris [sed sine violatione decalogi]. Cum autem te constrinxeris juramento, nequaquam adversarius, sed amicus est qui tibi credidit: et sub occasione jusjurandi, id est Dei nuncupatione, deceptus est. Propterea Scriptura nunc dicit: Juramentum quod sprevit, et foedus quod praevaricatus est, ponam in caput ejus. Ac ne putaremus juramentum et foedus, et pactum, regis esse Babylonii, vel Sedeciae qui fecerat, sequitur: In prevaricatione qua despexit me. Ergo qui contemnit juramentum, illum despicit per quem juravit: illique facit injuriam, cujus nomini credidit adversarius. Propter quam causam expandam, inquit, super eum rete meum, et comprehendetur sagena mea, et adducam eum in Babylonem, et iudicabo eum illic. Quidquid igitur contra Sedeciam fecit Nabuchodonosor, non suis fecit viribus, sed ira Dei, in cujus nomine fuerat pejeratum. Secundum an agogen, licet violenta videatur interpretatio, hoc sciendum, quod quomodo caetera animantia, et ad bonam et ad malam partem referri solent; ita et de aquila, et de leone. In bonam partem dicitur: Catulus leonis Juda (Genes. XLIX, 9). In contrariam: Adversarius

noster diabolus quasi leo rugiens circuit (II Petr. V, 8). Et illud in psalmo: Insidiatur in absconditis, sicut leo in cubili suo: insidiatur ut rapiat pauperem (Ps. IX, 9). In bonam partem de aquila dicitur, quod justus dives effectus faciat sibi alas sicut aquilae, ut possit reverti in domum praecessoris sui. Et in Isaia scriptum est, quod justii pennas afferant sicut aquilae (Isa. XL): currant et non lassentur: ambulent, et non esuriant. Recte autem ille qui dixerat: Fortitudine faciam, et sapientia intelligentiae auferam terminos gentium, et vires earum depraedabor: et commovebo civitates quae habitantur, et orbem terrarum universum apprehendam manu quasi nidum, et sicut confracta ova (Ibid., X, 13, 14), nunc sub persona aquilae describitur: quod nequaquam velit de Libano, qui interpretatur candor, et refertur ad thymiama, parvula atque humilia virgulta perstringere, sed summitates cedrorum, et de principibus, ac de stirpe regia, juxta illud Abacuc: Escae ejus electae (Abac. I, 16). Ponitque testamentum, cum his quos ceperit, ut regi Babylonio colla submittant, et impleant illud quod Apostolus loquitur: Quos tradidi Satanae, ut discant non blasphemare (I Tim. I, 20). Et in alio loco: Quos tradidi, inquit, Satanae in interitum carnis, ut spiritus salvus fiat (I Cor. V). Non debemus ergo, si forsitan ob aliquod peccatum de congregatione fratrum et de domo Dei ejicimur, reluctari: sed aequo animo latam in nos ferre sententiam, et dicere cum Propheta (Mich. VII, 9), Iram Domini sustinebo, quoniam peccavi ei, donec justificet causam meam, et caetera. Et frequenter evenit, ut alteri subditi ad alterum transeamus, qui nobis suum repromittat auxilium; nec faciat in pristina sententia permanere. Quod omni ratione vitandum est, ne siccentur palmites nostri et germina arescant: et contra pactum Dei facere credamur.

(Vers. 22 seqq.)

Haec dicit Dominus Deus: Et sumam ego de medulla cedri sublimis, et ponam de vertice ramorum ejus; tenerum dstringam, et plantabo super montem excelsum et eminentem: in monte sublimi Israel plantabo illud. Et erumpet in germen, et faciet fructum, et erit in cedrum magnam, et habitabunt sub ea omnes volucres: universum volatile sub umbra frondium ejus nidificabit. Et scient omnia ligna regionis, quia ego Dominus humiliavi lignum sublime, et exaltavi lignum humile, et siccavi lignum viride, et frondere feci lignum aridum, ego Dominus locutus sum et feci.

LXX: Quia haec dicit Adonai Dominus: Et auferam ego de electis cedri de vertice + et dabo de capite ramorum ejus ** de corde eorum auferam, et plantabo super montem excelsum, et suspendam illud in monte sublimi Israel, et plantabo, et afferet germen, et faciet fructum, et erit in cedrum magnam, et requiescet sub ea omnis avis, et omne volatile sub umbra ejus requiescet ÷ et rami ejus restituentur ** et scient omnia ligna campi, quia ego Dominus qui humilio lignum excelsum, et exalto lignum humile: et arefacio lignum viride, et germinare facio lignum aridum. Ego Dominus locutus sum et facio.

Hoc quod in Septuaginta legitur: Et dabo de capite ramorum ejus, de Theodotionis editione additum est. Rursumque quod sequitur: Et rami ejus restituentur, obelo praenotandum est, quia in Hebraico non habetur. Verus Nabuchodonosor propterea sumit de medulla cedri sublimis, de vertice ramorum ejus, ut sit regnum ejus humile, et non elevetur. Dominus autem Deus Pater omnipotens, qui locutus est ad Ezechielem, tollit de stirpe regia, et de genere David; et plantat super montem excelsum et eminentem, qui loquitur in psalmo: Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus (Ps. II, 6). Defecerat enim princeps de Juda, et dux de Israel, donec veniret cui repositum est: et ipse erit exspectatio gentium (Genes. XLIX). Iste erupit in

germen, et fecit fructum, et cedros omnes sua sublimitate superavit: ita ut habitent sub eo omnes volucres coeli, et cuncta volatilia illius protegantur umbraculo. De quo dicit Abacuc: Cornua in manibus ejus, ibi abscondita est fortitudo ejus (Abac. III); et qui congregare desiderat quasi gallina pullos suos sub alas suas (Matth. XXIII): ut omnia regionis ligna cognoscant quod ipse sit Dominus. Tropologice de credentibus loquens: Iste est qui Israel quondam sublime lignum humiliavit, et exaltavit humilem gentium populum, qui exsiccat lignum viride Judaeorum, florens et germinans in Lege et Prophetis; et frondere fecit lignum aridum nationum: ut quod semper locutus est, opere compleret. Hoc idem significant Simeonis in Evangelio verba dicentis: Ecce hic positus est in ruinam, et resurrectionem multorum (Luc. II, 34). Et granum sinapis, quod cum minimum sit omnibus seminibus, postquam creverit avium habitaculum est (Matth. XIII, 32). Quidam aliter interpretantur, lignum sublime humiliatum, et humile exaltatum, referentes ad passionem Domini Salvatoris. Qui cum in forma Dei esset, non est rapinam arbitratus aequalem se esse Deo: sed exinanivit se, formam servi accipiens (Philipp. VIII, 6, 7); et post resurrectionem, ipsum lignum postea sublimatum est, quod prius virens, morte siccatum, et postea reviviscens, pristinum receperit virorem.

>> Sequitur Pars 2 >>